

વૈદ્યક ચિકિત્સાસાર (પૂર્વાર્ધ)

इदमागमसिद्धत्वात् प्रत्यक्षफलदर्शनात् ।
मंत्रयत्संप्रयोक्तव्यं न मीमांस्यंकथंचन ॥

卐

લખનાર :

વૈદ્ય ગોપાલજી કુંવરજી હંકુર આયુર્વેદાચાર્ય
સંપાદક : “આરોગ્યસિન્ધુ” અને “લોહાણાજીવન”
લેખક : વૈદ્યક ચિકિત્સાપદ્ધતિ, અનૂભૂત પ્રયોગાવલી,
રસાયનસાર સંગ્રહ, મકરધ્વજ રહસ્ય, કુંપીપકવ
રસાયન, આસવારિષ્ટ વિજ્ઞાન, ઉપયોગી પેટન્ટ
દવાઓ, આયુર્વેદિક પ્રીતકીપથનો વગેરે.
માલિક : ડૉ સિન્ધ આયુર્વેદિક શામંસી (રજસ્ટર્ડ)
કાચી અને મુંબઈ નં. ૨.

卐

દિગ્ગત રૂપીયા ત્રણ.

વૈદ્યક ચિકિત્સાસાર (પૂર્વાર્ધ)

इदमागमसिद्धत्वात् प्रत्यक्षफलदर्शनात् ।
मंत्रवत्संप्रयोक्तव्यं न मीमांस्यंकथंचन ॥

卐

લખનાર :

વૈદ્ય ગોપાલજી કુંપરજી ઠક્કર આયુર્વેદાચાર્ય
સપાદક : “આરોગ્યસિન્ધુ” અને “લોહાણાજીવન”

લેખક : વૈદ્યક ચિકિત્સાપદ્ધતિ, અનૂભૂત પ્રયોગાવલી,
રસાયનસાર સંપ્રદ, મકરધ્વજ રહસ્ય, કુષીપકવ
રસાયન, આસવારિષ્ટ વિજ્ઞાન, ઉપગોત્તી પેટન્ટ
દવાઓ, આયુર્વેદિક પ્રીત્તીપથનો વગેરે.

માલીક : ધી સિન્ધ આયુર્વેદિક શર્માસી (૨૭૨૮૦)
કરાચી અને મુંબઈ નં. ૨.

卐

દિશિત રૂપીયા ત્રણ.

અર્પણપત્ર

તિર્થસ્વરૂપ, સ્વર્ગવાંસી,
પૂજ્ય પિતાશ્રી કુંવરજી પેરાજ કતીરા,

આપને વૈદ્યક વિદ્યા તથા શિક્ષણ પ્રત્યે પૂર્ણ
પ્રેમ હોતો, અને આપે મને વૈદ્યક વિદ્યા પ્રાપ્ત
કરાવવા માટે અધ્યાગ્ર અમ લઈ વૈદ્યક
પ્રવૃત્તિમાં પ્રવેશ કરાવ્યો, પરિણામે
હું આ ક્ષેત્રમાં પ્રવૃત્ત થઈ મારી
અહ્ય સેવા બજાવી રહ્યો છું
એ સર્વ સેવાનું પૂણ્ય
આપના ચરણોમાં
અર્પણ છે.

આપની
પૂણ્ય સ્મૃતિ
આ લઘુ પરંતુ
લોકપ્રિય પુસ્તક સાથે
જળવાઈ રહે એમ સમજી
આપના ચરણોમાં આ પુસ્તક
અર્પણ કરી આનંદ માનું છું.

આપનો બાળક
ગોપાલજી
મન્યકના.

પહેલી આવૃત્તિની પ્રસ્તાવના.

ચાલુ જમાનામાં વૈદ્યક શિક્ષણના અભાવે આપણા દેશમાં અનેક પ્રકારના રોગો ફેલાય છે અને તેથી લાખો મનુષ્યો અકાળે મરણને શરણ થાય છે વળી અનેક મનુષ્યો રોગથી પીડાય છે તેમજ સમય અને પૈસાનો ખર્ચ પણ ઘણો મોટો એ દિશામાં થઈ જાય છે. આ સર્વ થતું અટકાવવાનો મુખ્ય ઉપાય એજ છે કે આરોગ્ય અને વૈદ્યક શિક્ષણનો પ્રચાર જેમ અને તેમ મોટા પ્રમાણમાં કરવાની જરૂર છે. પરંતુ આવા પવિત્ર કાર્યને માટે ભારતવર્ષમાં ગણ્યા ગાંડ્યા ચિકિત્સકોજ સાહસ ખેડી આ કાર્ય કરે છે. જ્યારે મોટો સમુદાય કેવળ રોગોના ઉપાય કરી પોતાની આજીવીકા ચક્રાવી પૈસા મેંચ્ય કરવામાંજ રોકાયેલો દેખાય છે. ચિકિત્સકોની પહેલી ફરજ તો એ છે કે જેમ અને તેમ લોકોને રોગના પંજમાં સપડતા બચાવવા, પરંતુ દુઃખની વાત છે કે જેવી રીતે વૈદ્યક જાણનાર સમુદાય આ બાબતમાં મુસ્તી ખતાવે છે તેવીજ રીતે જનસમાજ પણ ઘણીજ બેદરકારી રાખી હેરાન થયા કરે છે.

એકાદ કુટુંબમાં વૈદ્યક જ્ઞાનનો પ્રચાર કરવાથી કાર્ય પુરેપુરું થઈ જાય તેમ નથી. પરંતુ આખા જનસમાજને એ શિક્ષણ મળે તેવી રીતે તેનો પ્રચાર કરવાની જરૂર છે. શુન્યતામાં માત્ર બે-ચાર વૈદ્યજ્ઞાં માસિકપત્રો પ્રગટ થાય છે અને તે સર્વ ધણે લાગે ખોટ વેડીને પ્રગટ થતાં જણાય છે. માસિકપત્ર વડે વૈદ્યજ્ઞા પવિત્ર વિદ્યા-ગોનું વાનાવરણ ઘેર ઘેર દરેક મનુષ્યને પહોંચતું કરવાનું બની રહે જેમ છે જેવી એ મારા તે વિદ્યારોને અમલમાં મુકવા આજે મારે વર્ષ થયાં કરાન્નીમાંથી “આરોગ્યસિન્ધુ” નામનું શુન્યતાનિ વૈદ્યક માસિક

કે શાસ્ત્રિય પ્રયોગોનો કંઈપણ ભેદ રાખેલ નથી માત્ર જેમાં મને પુરી ખાત્રી છે તે અને જે વૈદ્યોના અનુભવમાં યોગ્ય જણાયું છે તેજ આમાં મેં દાખલ કરેલ છે.

આવી દ્રવ્યનાં સરળ ભાષામાં વૈદ્યકનાં પુસ્તકો પ્રગટ થવાથી સાધારણ જનસમાજ કે જે દેશી દવાઓ વાપરવાની ઇચ્છા રાખે છે તેને બહુજ ઉપયોગી થઈ પડેલ છે. વિદેશી દવા વાપરનારા ડોક્ટરો અને ખીજા ગૃહસ્થો પણ આમાંથી ઠીક લાભ ઉઠાવી શક્યા છે, તેનું કારણ કે સરળ ભાષામાં અને ટુંકાણમાં, ખાસ ઉપયોગી બાબતોની માહિતી સાથેજ આ પુસ્તકમાં દરેક પ્રયોગ ગોઠવાયા છે. જેથી કોઈ પણ પ્રયોગ બનાવી વાપરતાં તેમને જરાપણ તકલીફ જણાતી નથી અને તેથી તેમને ફાયદો પણ થયો છે, ખર્ચમાં ફાયદો થવાની સાથે તેઓ દેશી દવા વાપરવા પણ અવસ્ય લગ્યાય છે. આથી મને પુરી ખાત્રી થઈ છે કે આવી શૈલીનાં પુસ્તકો સાધારણ શિક્ષીત વર્ગમાં અને ડોક્ટરોમાં આધુનિક ઔષધોનો પ્રચાર જલદી અને સરળતાથી થઈ શકે છે ખરો.

વૈદ્યક ચિકિત્સાસાર ભાગ ૧ લો અને ૨ જો પ્રથમ જે રીતે લખીને પ્રગટ કરવામાં આવ્યા તેવીજ શૈલી અને તેવીજ દ્રવ્યનું આ તેના અનુસંધાનમાં ૩ જો ભાગ તૈયાર કરવામાં આવ્યો છે. આ ભાગમાં પણ મેં મારા ખાનગી પ્રયોગો કે જે મારા મુરબ્બી પાસેથી પ્રાપ્ત થયા છે તે તેમજ ખીજા જે કંઈ સારા અને અનુભવી જણાયા તે દરેક દાખલ કરી તેનું યોગ્ય વર્ણન અને તેટલું સરળ કરવામાં આવ્યું છે.

૧ લો અને ૨ જો ભાગ વાંચનારાઓમાં જેટલો રુચીકર અને આકર્ષને પાત્ર થવા પામ્યા છે તેના કરતાં આ ત્રીજો ભાગ વિશેષ આકર્ષ પાત્ર થાય તે માટે બનતું દરેક ઉપયોગી લખાણજ તેમાં લીધું છે જેથી અને પુરી આશા છે કે તે લોકપ્રિય થશે.

વૈદ્યક ચિકિત્સાસાર—એ ધરમાં વાપરવા લાયક નાનાં દુઃખકા-
ઓનો મંત્રાદિ અથવા મોટા અને ખરીદવા તથા વાંચવા ભારે પડે
તેવા મહાન ગ્રન્થોથી નિરાળીજ વસ્તુ છે. એતો ચોવીસે કલાક વૈદ્યોના
ટેબલપર રહી વારંવાર માર્ગદર્શક થઈ પડે તેવો સરળ અને હુંકા
ગ્રન્થ છે. અને તેવાજ ખુદ્ધા હૃદયથી તેનું લેખનકાર્ય થયું છે. અને
આ લેખનકાર્યમાં મેં માફ આપ્યું છે તેના કરતાં તો અનેકગણું
વધારે મારા મુરબ્બીઓ અથવા ગુરૂવર્ય યાદવજીભાઈ ત્રિકમજી
આચાર્ય જેવાઓનું જીંદગીમાં હજારોના ખર્ચે મેળવેલ અનુભવ
બધું મારી પાસે હતું તે આમાં આપી દીધેલ છે. અનેક ગુરૂવર્યો
પાસેથી તથા સ્નેહી વૈદ્યો પાસેથી મેળવેલું જીંદગીનું નાણું આમાં છે.
જેવી રીતે અનેક વૈદ્યો પોતાના અનુભવને જાહેરમાં ન મુકતાં છુપાવી
રાખે છે તેમ મેં સંકોચ રાખેલ નથી. મને જેવી રીતે ઇશ્વરકૃપાથી
મળ્યું તેવીજ ઉત્તમ ભાવનાની મેં આમાં અનુભવ કરી પ્રત્યક્ષ થયું
તે આપી દીધેલ છે, એમાં જે કંઈ સત્ય હોય તો તેના યથા તેવા
મહાનુભાવોને છે. જ્યારે જૂલચૂક કે કંઈ ખામી હોય તો તે મારી છે
એમ સમજી વાંચક મને ક્ષમા કરશે.

અંતમાં આ કાર્યમાં હમેશાં ઉત્સાહિત કરનાર માહકવર્ગનો
તથા સ્નેહીવર્ગનો આભાર માનવાની સાથે પરમકૃપાળુ પરમાત્માનો
ઉપકાર માની યોગ્યજ વખતમાં ઉત્તરાર્ધ પ્રગટ કરવા ઇશ્વર દરેક
સદાયના કરે એવી આશા રાખતો.

આપનો નમ્ર સેવક,

વૈદ્ય ગોપાલજી દત્તકર.

આચાર્યનું અને પ્રાચીન આયુર્વેદશાસ્ત્રમાં સિદ્ધ કરેલું જે કંઈ લેવા ચોખ્ખું હતું તે સર્વનો સંગ્રહ છે. આ સંગ્રહ ગિનઅનુભવી નહિ પણ પૂર્ણ અનુભવ કર્યા પછીજ તે અમારી ખાતરી સાથે લખાયું છે.

વૈદ્યક ચિકિત્સાસાર જેવા દળવા સાહિત્યની રચના ખાસ કરી મોટા વિદ્વાનો કે પંડિતો માટે નહિ પરંતુ સામાન્ય વૈદ્ય સમુદાય તથા જનસમાજ માટે પૂર્ણ વિચાર અને અનુભવ કર્યા પછી કરવામાં આવી છે. અને છેલ્લા સાત વર્ષમાં તે વાત નજરે નોંધ ખાતરી કરી છે કે તેની રચના સૌને પસંદ થઈ છે અને તે પુસ્તકનો સત્કાર નાના મોટા દરેક વૈદ્યોમાં તથા આયુર્વેદના સાહિત્યમાં રસ લેનાર સામાન્ય જનસમુદાયમાં સારા પ્રમાણમાં થયો છે. જો કે આટલો સત્કાર થશે કે કેમ? તેની ખાતરી પ્રથમ મને ન હતી, પણ વાંચક-વર્ગના અભિપ્રાયો તથા વિદ્વાનોના ઉદ્ગારો પછી એ ખાતરી થઈ કે આજના જમાનામાં મોટા મોટા પંડિતોના સંગ્રહ મન્યો કે ખીજા મન્યો પ્રગટ થાય છે અને તેનો જે કંઈ સત્કાર થાય તેના કરતાં આ પુસ્તકનો સત્કાર અવશ્ય વધારેજ થયો છે. એ હકીકત લેખક માટે વધારે ઉત્સાહકારક કહી શકાય.

પ્રથમ જ્યારે આ પુસ્તક તૈયાર કરવામાં આવ્યું ત્યારે તેમાં દરેક ભાગમાં ૧૨૫ પ્રયોગો લેવામાં આવેલા, એ મળીને ચાર ભાગમાં ૫૦૧ પ્રયોગો થયેલા પણ એ ગુંથણી મનને ખરાબર પસંદ ન હતી. આ વખતે એ જુની રીત ત્રંધ કરી બીજા આટલિમાં આખા મન્યની રચનામાં ખૂબ ફેરફાર કરી લેવામાં આવ્યો છે અને તે એટલે મુધી કે જાગે આ મન્ય નવોજ કેમ ન લખાયો હોય? તેવી રીતે તમામ જાગનોમાં ફેરફાર, સુધારો-વધારો તથા પદ્ધતિસરની નવી ગોઠવણ થઈ ગઈ છે જે આ પ્રમાણે છે:—

તથા કપડાનું બાઈન્ડીંગ સાથે અન્યમાં વપરાયલા તમામ છપાઈ કામ માટે ટાઈપિ પણ નવા મંગાવી પૂર્ણ સ્વચ્છ તથા સુંદર બનાવવા ખૂબ કાળજી રાખી છે. આખો દિવસ વારંવાર વપરાય તેવું આ પુસ્તક હોવાથી તે વધુ ખરાબ ન થાય, ટકી રહે એમ સમજી આ આવૃત્તિ માટે બનતી કાળજી લેવામાં આવી છે.

વૈદ્યક ચિકિત્સાસાર ગુજરાતિ ભાષામાં હોવા છતાં તેને ઉપ-યોગ બંગાળ, સી. પી., યુ. પી., મહારાષ્ટ્ર, પંજાબ અને રાજપૂતાનાના વૈદ્યોમાં છુટથી થયો છે તેમની દૃષ્ટિ તો પ્રાંતિક ભાષામાં અનુવાદ કરી અન્યનો વધુ પ્રચાર થાય તેમ છે પરંતુ ધન અને સમયનો અભાવ હોવાથી તે કાર્ય હાલ તુરતમાં કદાચ નહિ થાય પરંતુ અમારી દૃષ્ટિ તેનું અંગ્રેજી તથા હિંદી ભાષાંતર બનાવી એ બે ભાષામાં છપાવવાની બને તેટલું તરતમાં થાય તેવી છે. પરમાત્માની કૃપા તથા માલક ભાઈઓની ભાગણી હશે તો જરૂર આ કાર્ય પણ થઈ જશે ખરું.

સામાન્ય ગૃહસ્થો તથા વૈદ્યો શિવાય આ અન્યને શિક્ષીત ડોક્ટરો તરફથી પણ આરો આવકાર મળ્યો છે. પાસ થએલા અનેક ડોક્ટરોએ આ પુસ્તક ખરીદ કરી આયુર્વેદની ઉપયોગી અને મહત્વની દવાઓનું જ્ઞાન, બનાવટની સમજણ, વાપરવાની માહિતી વગેરે મેળવી લેવા આ અન્યને ગાદગરૂપ સમજી પોતા પાસે હમેશાં રાખવાનું પર્મદ કર્યું છે.

પહેલી આવૃત્તિ વેચવા માટે અમેએ ખાસ કોઈપણ જાતની જાહેરાત કે મહેનત કરી નહોતી, છતાંપણ જોણે આ અન્ય જોયો તેણે તરતજ મંગાવી લીધા એ આ અન્યના મૂલ્ય ગુણને લીધેજ તેનું વેચાણ રહી રાક્યું છે. વળી અન્ય ખરીદ કરનાર તમામ વર્ગ.

વૈદ્યક ચિકિત્સાસારમાં આવેલા પ્રયોગોની :: અકારાદિ અનુક્રમણિકા ::

દવાનું નામ	પૃષ્ઠ	દવાનું નામ	પૃષ્ઠ
અમૃતકલરમ	૧	અમૃતાગુગળ	૧૫૩
અમિકુમાર	૧૪	અર્કાદિકવાય	૧૫૬
અમિરસ	૧૫	અભયાદિકવાય	૧૫૬
અણ્ણુકંટકરસ	૧૬	અર્કમૂલત્વગાદિચૂર્ણ	૧૭૧
અતિસારનાશકરસ	૧૬	અમિમૂખચૂર્ણ	૧૭૧
અનંગકુમુભાકરસ	૧૬	અપામાગેમિઅણુ	૧૭૨
અપૂર્વમાસિનીવસંત	૧૭	અવિપતિકરચૂર્ણ	૧૭૨
અશ્વચોળા	૧૭	અણ્ણમચૂર્ણ	૧૭૩
અષ્ટામૃતપર્પટી	૮૨	અણ્ણુનારિષ્ટ	૨૧૪
અર્કવટી	૬૨	અભયારિષ્ટ	૨૧૪
અજમોદાદિવટી	૬૨	અમૃતારિષ્ટ	૨૧૫
અતિસારહરવટી	૬૩	અશોકારિષ્ટ	૨૧૬
અરીષ્ટુ છોડવાની ગોળા	૬૩	અદિદેનાસવ	૨૧૬
અભયાદિવટી	૬૪	અશ્વગંધારિષ્ટ	૨૧૭
અમકવટી	૬૫	અણ્ણમઅવલેહ	૨૪૧
અમરમુંદરીગ્રીકા	૬૫	અશ્વગંધાદિઅવલેહ	૨૪૧
અમૃતપ્રભાવટી	૬૬	અર્કલવણુચાર	૨૮૬
અભાપિતાંતકવટી	૬૬	અરિયસંધાનકલેષ	૨૯૦
અરોહીવટી	૬૭	અમૃ	
અદિદેનવટી	૬૭	આનંદભૈરવરસ	૧૮
	૬૭	આરોઅવર્ધની નં ૧	૧૮

વૈદ્યક ચિકિત્સાસારમાં આવેલા પ્રયોગોની :: અકારાદિ અનુક્રમશ્ચિકા ::

દવાનું નામ	પૃષ્ઠ	દવાનું નામ	પૃષ્ઠ
અમૃતકભરમ	૧	અમૃતાશુગળ	૧૫૩
અમિકુમાર	૧૪	અર્કાદિકવાય	૧૫૬
અમિરસ	૧૫	અભયાદિકવાય	૧૫૬
અબ્જુકંટકરસ	૧૬	અર્કમૂલત્વગાદિચૂર્ણ	૧૭૧
અતિસારનારાકરસ	૧૬	અમિમૂખચૂર્ણ	૧૭૧
અનંગકુસુમાકરસ	૧૬	અપામાર્ગમિત્રણુ	૧૭૨
અપૂર્વમાસિનીવર્મત	૧૭	અવિપતિકરચૂર્ણ	૧૭૨
અશ્વચોળા	૧૭	અષ્ટાંગચૂર્ણ	૧૭૩
અષ્ટામૃતપર્પટી	૮૨	અર્જુનારિષ્ટ	૨૧૪
અર્કવટી	૮૨	અભયારિષ્ટ	૨૧૪
અજમોદાદિવટી	૮૨	અમૃતારિષ્ટ	૨૧૫
અતિસારહરવટી	૮૩	અરોઝારિષ્ટ	૨૧૬
અશીથુ ઊડવાની ગોળા	૮૩	અદિદેનાસવ	૨૧૬
અભયાદિવટી	૮૪	અશ્વગંધારિષ્ટ	૨૧૭
અમકવટી	૮૫	અષ્ટાંગઅવસેદ	૨૪૧
અમરમુંદરીચુટીકા	૮૫	અશ્વગંધાદિઅવસેદ	૨૪૧
અમૃતપ્રભાવટી	૮૬	અર્કલવણસાર	૨૮૬
અબ્જપિતાંતકવટી	૮૬	અરિસંધાનકલેષ	૨૯૦
અરોગીનીવટી	૮૭	અમૃ	
અદિદેનવટી	૮૭	આનંદભૈરવચરસ	૧૮
		આરોગ્યવર્ધની નં. ૧	૧૮

•

•

દવાનું નામ	પૃષ્ઠ	દવાનું નામ	પૃષ્ઠ
સીસાદિતેલ	૨૭૫	ખદિરાચિટ્ટ	૨૨૧
શોરગુગળ	૧૫૪	ખરજવાનોમલમ	૨૬૬
મારકંઠ્યાણુરસ	૩૦	ખસનોમલમ	૨૬૬
લવધુ	૩૦	ખાંસીની ગોળીઓ	૧૦૭
ટામદિવટી	૧૦૪	ગ	
મકુમવટી	૧૦૪	ગર્ભપાળરસ	૩૧
જિનાશકપ્રયોગ	૧૭૪	ગર્ભવિનોદરસ	૩૨
કુટખરિષ્ટ	૨૨૦	મહણીકપાટરસ	૩૨
કુમાર્યાસવ	૨૨૧	શુદ્ધમકુડારસ	૩૩
કુટખવલેહ	૨૪૪	શુદ્ધ્યાદિવટી	૧૦૮
કુર્મીજનઅવલેહ	૨૪૫	શુદ્ધાદિવટીકા	૧૦૮
કુખમાંડઅવલેહ	૨૪૫	શુક્લાખીચૂર્ણ	૧૭૪
કુમકુમાદ્યતેલ	૨૭૫	ગોમુરાદિઅવલેહ	૨૪૭
કુટખાદિકવાય	૧૬૦	ગોમુરાદિશુગળ	૧૫૫
કેશરીવટી	૧૦૫	ગૌદંતી (હરતાલ) ભરમ	૩
કેશરાદિવટી	૧૦૫	ગંધકરસાયન	૩૩
કેશરાદિચૂર્ણ (ખટીકાદિચૂર્ણ)	૧૭૪	ગંધકવટી	૧૦૬
કેશરાદિઅવલેહ	૨૪૬	ગંગાધરચૂર્ણ	૧૭૫
કેશવર્ધક મસાલો	૨૬૫	ગંધકયોગ	૧૭૫
કોડીભરમ	૨	ગાંડ પકવવાનો લેપ	૨૬૦
કોલેરાની ગોળી	૧૦૬	ચ	
કંટકાર્યાવલેહ	૨૪૭	ચ્યવનપ્રાશાવલેહ	૨૪૮
કાંચનારગુગળ	૧૫૪	ચવિદ્રાસવ	૨૨૨
ખ		ચિન્તામણીરસ	૩૪
ખદિરાદિવટી	૧૦૭	ચિત્રદાદિવટી (૧)	૧૦૬

4
3
2
1

2

द्वानु नाम	पृष्ठ	द्वानु नाम	पृष्ठ
त्रिभुजायुर्ध्व	१८२	द्वात्रिंशद्वाङ्गवाय	१६३
त्रिभुजायुर्ध्व	१८२	ध	
त्रिभुजायुर्ध्व	२२४	धन्वन्तरिरस	४०
त्रिभुजायुर्ध्व	२२५	न	
त्रैलोक्ययिताभयुर्ध्व	३६	नयनाभृतार्थग्न	२७१
६		नवायशलोह	८६
दशभुजायुर्ध्व	१६१	नवीनसुदर्शनयुर्ध्व	१८४
दशाङ्गलेप	२६१	नृपतिवक्षस्यरस	४०
दशभुजायुर्ध्व	२६८	नागभस्म	५
दशभुजायुर्ध्व	२६७	नारायणरस	४१
दशभुजायुर्ध्व	२२५	नारायणध्वजकुश	४२
दशभुजायुर्ध्व	२२६	नारायणध्वज	२७६
दशभुजायुर्ध्व	२४६	नारायणयुर्ध्व	१८५
दशभुजायुर्ध्व	१६२	नारसिंहरसायन	१८४
दशभुजायुर्ध्व	११७	नागरादिपायन	१६४
दशभुजायुर्ध्व	१८३	निभयुक्तं	२४६
दशभुजायुर्ध्व	१६२	नीमकुसुमेमानी	२८८
दशभुजायुर्ध्व	११८	निद्रोद्वेग	४३
दशभुजायुर्ध्व	२२७	नेत्रजिन्दु	२७२
दशभुजायुर्ध्व	१८३	नेत्राङ्गन	२७२
दशभुजायुर्ध्व	१६३	ध	
दशभुजायुर्ध्व	२२७	पञ्चपतिनाथरस	४३
दशभुजायुर्ध्व	२६१	पञ्चादिवटी	११६
दशभुजायुर्ध्व	२६२	पञ्चादियुग्म	१५६
दशभुजायुर्ध्व	२६२	पञ्चादिवटी	१६४

2

3

4

5

6

7

8

9

દવાનું નામ	પૃષ્ઠ	દવાનું નામ	પૃષ્ઠ
ખાહીવટી	૧૨૩	મકરધ્વજપર્વટી	૮૫
ખાહીકવાય	૧૬૫	મહાજ્વરાંકુશ	૫૩
ખાસારસ	૫૦	મહાયંત્રોદયરસ	૭૭
ખાસરક્ષકગુટીકા	૧૨૨	મહાયુટીકા	૧૨૬
ખાસરક્ષકસોગડી	૧૨૨	મરડાની ગોળી	૧૨૬
ખાસરક્ષકઆસવ		મરિચ્યાદિવટી	૧૨૭
(અરવિંદાસવ)	૨૩૧	મરિચ્યાદિતેલ	૨૭૯
ખાસરોગાન્તકારિષ્ટ	૨૩૨	મહાસુદરશનચૂર્ણ	૧૯૨
ખાસારોચ્યઆટણુ	૨૫૩	મહાપંચનિબચૂર્ણ	૧૯૧
ખાસામૃત	૨૯૬	મહારાસ્નાદિકવાય	૧૬૭
ખિસ્વાદીતેલ	૨૭૮	મહામંજીષ્ઠાદિકવાય	૧૬૬
ખિખીતકઅવસેદ	૨૫૪	મહાયોગરાજગુગળ	૧૫૬
ખોલખદરસ	૫૦	મહામારીગુટીકા (૧)	૧૨૭
ખોલપર્વટી	૮૪	મહામારીગુટીકા (૨)	૧૨૮
ખંગભરમ સેત	૭	મહાલક્ષ્મીવિલાસરસ	૫૪
ભ		મહાલક્ષ્મીનારાયણરસ	૫૩
ભચંદરાદિમોદક	૧૨૩	મહાસુગંધીતેલ	૨૭૯
ભુંગરાજવટી	૧૨૫	મગધુદિચૂર્ણ	૧૯૩
ભુંગરાજઆસવ	૨૩૩	મૃત્યુંજયરસ	૫૫
ભાગોતરવટી	૧૨૪	મૃતમંજીવનીસુરા	૨૩૩
ભીમસેનીગુટીકા	૧૨૫	મૃગમદાસવ	૨૩૪
ભૂતભરવરસ	૫૧	માલુને નાનખાદ	૨૫૪
મ		માલુને જુડરાત	૨૫૫
મન્મથવિલામરમ	૫૧	માયાનોમલમ (ખામ)	૨૯૭
મન્મથામરસ	૫૨	મુક્તાપિટી	૮

द्वानुं नाम	पृष्ठ	द्वानुं नाम	पृष्ठ
क्षत्रीविश्वसरस	५६	वायुनाशकपौष्टिकगोणी	१३७
क्षवंगादिवरी	१३४	वायुहरीवज्रवरी	१३७
क्षुद्ररितधीयूषु	१६८	वासादिकवाय	१६६
क्षुद्रयूषु	१६६	वाञ्छकरयूषु	२०२
क्षुद्रभास्करयूषु	१६६	वाणानीदवा	२०२
क्षवंगादियूषु	२००	वासासव	२३८
क्षवंगासव	२३६	वासावलेह	२५६
क्षक्षद्वितेक्ष (क्षु)	२८०	वातनाशकतेक्ष	२८१
क्षक्षगुडा	६०	विरेचनगुटीका	१३८
क्षीमावतीवरी	१३५	विशुद्धिअन्तवरी	१३८
क्षीमाविश्वसरस	६०	विषमन्वरनाशकगुटीका	१३६
क्षिगविरेचन	२००	विपतिन्दुकवरी	१४०
क्षोदहरम	१०	विश्वनाथवरी	१४०
क्षोधासव	२३७	विन्मयायूषु	२०३
क्षोधासव	२३८	विषभृष्टासव	२३६
क्षोदपर्वटी	८६	विडंगासव	२३६
		विषगर्भतेक्ष	२८२
क्ष			
क्षक्षिद्वरयूरस	७६	क्ष	
क्षोपादिवरी	१३६	क्षतपत्रादियूषु	२०३
क्षमंनकुम्भभास्करस	६१	क्षीतक्षपर्वटी	८६
क्षिशुयूषु	२०१	क्षीनमञ्जरस	६२
क्षन्धार	२८८	क्षीनाञ्जतप्रयोग	६३
क्षन्धनाशकभस्म	२६६	क्षिप्तायद्रोहय	८०
क्षानराक्षसभस्म	६१	क्षिप्तायद्रोहय	२०५
क्षाननाशकवरी	१३६	क्षिप्तायद्रोहय	२०५

સુવર્ણપાંડ	૧૬
સુવર્ણકંઠ	૬૩
સુરસુતી (૧)	૧૮
સુરસુતી (૨)	૬૮
સુખવિરચન	૨૨
સુમધીનેત્ર	૧૦૧
સુપાંસુતેત્ર	૨૧
સુરસુતાર	૧૦૪
સતરાગરસ (૧)	૧૭૪
સતરાગરસ (૨)	૧૦૫
સતસેખરરસ	૧૭૫
સુપ્રભાવટી	૧૭૬
સુપ્રધારમિત્રણ	૧૧૭
સંજીવનીગુટીકા	૧૮૩
હરસની અકમ્પીર દવા	૧૮૮
હરસનો મહમ (૧)	૧૫૦
હરસનો મહમ (૨)	વીલંગ—હાડકુંભાંગણું
હરિદ્રાદિચૂર્ણ	યશ્વંત્રાનકલેપ
હરિતપ્રીઅવનેદ	નાશકતેત્ર
	અશરિંગ—હરસ
	હરિદ્ર
	પીવટી
	ધ્વનીગુટીકા
	રેદ

•
•

•
•

વિપતિકરચૂર્ણ	૧૭૨	ચંદ્રપ્રભા નં. ૨	૧૧૨
વીધાવિલાસરસ	૬૦	અતિસાર—ઝાડાથવા	
મૃતસેખરરસ	૬૯	અતિસારનાશકરસ	૧૬
સારપર્પટી	૮૭	અતિસારહરવટી	૯૩
અહિદ્દેનમોચક—અદીલુછોડવું		આનંદલૈરવરસ	૧૮
અશ્રીલુ છોડવાની ગોળી	૯૩	આમરાદસીચુટીકા	૯૮
અહિદ્દેનવટી	૯૭	કર્પૂરરસ	૨૨
અપરમાર—નાઈ		કર્પૂરસુંદરવટી	૧૦૧
અમરસુંદરી	૯૫	કનકસુંદરરસ	૨૧
અશ્વગંધારિષ્ટ	૨૧૭	કુમકુમવટી	૧૦૪
સારસ્વતિચૂર્ણ	૨૦૭	કેશરાદિચૂર્ણ	૧૭૪
સારસ્વતારિષ્ટ	૨૪૦	કેશરીવટી	૧૦૫
અપતંત્રક—હિરદીરીઆ		ગંગાધરચૂર્ણ	૧૭૫
અમરસુંદરીચુટીકા	૯૫	જાતિક્ષ્ણાદિચૂર્ણ	૧૭૬
તાંડવારિચૂર્ણ	૧૮૦	દાડીમીવટી	૧૧૭
મૃતલૈરવરસ	૫૧	દાડીમાષ્ટકચૂર્ણ	૧૮૩
મધચંદ્રોદય	૭૭	પિંધાઘચૂર્ણ	૧૮૮
સારસ્વતારિષ્ટ	૨૪૦	સંજીવનીવટી	૧૫૦
હિરદીરીયાનાશકકવાચ	૧૬૯	અરુચીભંગ—હાડકુંભાંગવું	
હિરદીરીયાનાશકચૂર્ણ	૨૧૧	અસ્થિસંધાનકલેપ	૨૯૦
હિરદીરીયાનાશકવટી	૧૫૦	વાતનાશકતેજ	૨૮૧
અનિદ્રા—ઉંઘ ન આવવી		અરુચીભંગ—હરસ	
અંદાસઅર્ક	૨૨૪	અભયારિષ્ટ	૨૧૪
નિદ્રોદયરસ	૪૩	અરુચીવટી	૯૭
અરમરી—પદરી		આયુષ્યવર્ધનીચુટીકા	૯૬
અંદ્રપ્રભા નં. ૧	૧૧૧	કાશરુધારિષ્ટ	૨૧૯

2
3
4

5
6

શુભાખીચૂર્ણ	૧૭૪	વ્યાધિહરણુરસ	૭૮
દાડીમીવટી	૧૧૭	ઉન્માદ—ગાંડપણ	
પ્રવાહીકાનાશકવટી (૧)	૧૨૦	ઉન્માદગળકેશરી	૨૧
" (૨)	૧૨૦	પ્લાહી ક્વાથ	૧૬૫
પ્લહતહરિતકીચૂર્ણ	૧૯૧	" ધૂત	૨૮૪
મરઘાની ગોળા	૧૨૬	" તેલ	૨૭૮
લઘુહરિતકીચૂર્ણ	૧૯૮	" વટી	૧૨૩
લઘુચૂર્ણ	૧૯૯	" શરખત	૨૬૩
સર્ગરસચૂર્ણ	૨૦૬	ભૂતભૈરવ	૫૧
હિબેરાદિક્વાથ	૧૭૦	કર્ણરોગ—કાનનાંદરદો	
ઉદરરોગ—પેટનાંદરદો		કર્ણખિંદુ	૨૯૪
કુમાર્યાસવ	૨૨૧	કર્ણાંદતેલ	૨૭૪
તામ્રભરમ	૪	મિલ્વાદીતેલ	૨૭૮
ત્રિવૃતારિષ્ટ	૨૨૪	સારિવાદીવટી	૧૪૭
નારાચરસ	૪૧	કંઠમાળી—ગાંડમાળા	
નારાયણચૂર્ણ	૧૮૫	કાંચનારગુગળ	૧૫૪
પંચસમચૂર્ણ	૧૯૦	મહામંજીશાદિક્વાથ	૧૬૬
પંચસકારચૂર્ણ	૧૮૯	શિલાયદ્રોદય	૮૦
વિજયાચૂર્ણ	૨૦૩	કૃમિરોગ—પેટનાજીવડા	
સૂર્યપ્રભાવટી	૧૪૯	કૃમિકુહારરસ	૨૬
ઉપદંશ—ફીરંગોપદંશ		કૃમિમુદગરસ	૨૬
ઉપદંશદરવટી	૯૯	કૃષ્ણરોગ—ચામડીનાંદરદો	
કૃષ્ણચિનામણી	૨૭	(રક્તવિકાર)	
૧૨શાદિવટી	૧૦૫	ધનુષભેદીરસ	૨૦
ચોપચિનિપાદિચૂર્ણ	૧૭૬	કિશોરગુગળ	૧૫૪
રસત્રિફુર	૭૮	કૃષ્ણાસકપ્રયોગ	૧૭૪

મહુણી—સમહુણી	સંખલસમ	૧૧
અષ્ટામૃતપર્પટી	૮૨	છર્દિ—ઉલટી
કુટબવલેહ	૨૪૪	છર્દિરિપુવટી
મહુણીકપાટરસ	૩૨	છર્દિહરરસ
ભતિલાદિવટી (૧)	૧૧૬	છર્દિહરયોગ
” (૨)	૧૧૬	ઉલટીનાચક્રાર
કુચવટી	૧૧૮	જવર—તાવ
પિયુષવલ્લીરસ	૪૫	અમ્યોળી
પંચામૃતપર્પટી	૮૩	અભયાદિકવાય
મકરધ્વજપર્પટી	૮૫	એમ્યુમિક્ષર
લઘુસાહીચૂર્ણ	૫૬	કંપતરસ
લીલાવતીવટી	૧૩૫	ગૌદંતીભરમ
સમીરગજોસરીરસ	૬૫	જપમંગલરસ
સમીરગજોસરીવટી	૧૪૫	જવરાંતક
સુવર્ણપર્પટી	૮૭	જવરાંતકવટી
હંસપોટલીરસ	૭૨	જવરભારકરચૂર્ણ
ગણરોગ—ગળાનાંદરેકા		જવરનાચક્રચૂર્ણ
કુસીજનઅવલેહ	૨૪૫	જવરબિંદુ
ખદીરાદિવટી	૧૦૭	જવરભૈરવવટી
ગુહમરોગ—પેટનીગાંઠ		જવરખીવટી (૧)
કોઠીભરમ	૨	જવરખીવટી (૨)
મુદ્ગમુદ્ગારરસ	૩૩	ત્રિભૂવનકિર્તી
અવિઞાસવ	૨૨૨	હાત્રિદ્યાંતકવાય
હીપભરમ	૩	નંદીનમુદર્શન
પવધારાદિચૂર્ણ	૧૬૫	નાગરાદિપાચન
વજ્રસાર	૨૮૮	નારાયણજવરાંકુસ

2

3

4

ત્રણનાશકમલમ	૨૬૯	ચંદ્રપ્રભા નં. ૩	૧૧૨
સમાંગયુગળ	૧૫૮	ચંદનાસવ	૨૨૩
પામાકુટ—ખરજી—ખસ		ત્રિબંગભરમ	૫
ખરજીવાનો મલમ	૨૬૬	દેવદાર્વારિષ્ટ	૨૨૭
ખસનોમલમ	૨૬૬	પ્રમેહાન્તક ગોળીઓ	૧૨૦
જસતનો મલમ	૨૬૭	પ્રમેહનાશકયોગ	૧૮૭
મંજીશાદિચૂર્ણ (૨)	૧૯૫	પ્રહતબંગેશ્વરરસ	૪૮
રક્તશોધકચૂર્ણ	૨૩૫	બંગભરમ ચેત	૭
રામખાણુમલમ	૨૬૮	રસભાસ્વાન	૫૭
પીનસ—લુનો રાજેખમ		લક્ષ્મીવિલાસરસ	૫૬
આયુષ્યવર્ધનીચુટીકા	૯૯	વસંતકુસુમાકરરસ	૬૧
પીનસહરી તમાકુ	૧૮૮	સુવર્ણબંગ	૮૧
બોપાદિવટી	૧૩૬	શોધનકવાય	૧૬૬
પ્રતિરૂપાય—રાજેખમ		પ્રદર—રક્તપ્રદર	
આકારકરભરાદિવટી	૯૮	અસોકારિષ્ટ	૨૧૬
ત્રિકુટચૂર્ણ	૧૮૧	ગૌદંતીહરતાલભરમ	૩
દ્રાક્ષાસવ	૨૨૬	દાબ્યાદિકવાય	૧૬૨
રસમાણિક્ય	૭૮	પ્રદરારીરસ	૪૪
રાજેન્દ્રવટી	૧૩૪	પ્રદરારીરસ (૨)	૪૫
બોપાદિવટી	૧૩૬	પ્રદરાન્તકવટી	૧૧૯
હરિદ્રાદિચૂર્ણ	૨૧૦	પ્રદરવિનાશકકવાય	૧૬૫
પરંદરાનું પાણીવિકાર		પ્રદરાચિચૂર્ણ	૧૮૬
અપૂર્વમાસિનીવર્મન	૧૭	પ્રદરાચિયોગ	૧૮૭
પ્રમેહ—પરમીયો		પ્રદરાચિચવલેદ	૨૫૦
શમધેનુરસ	૨૯	પુષ્પાનુચૂર્ણ	૧૮૯
ચંદ્રપ્રભા નં. ૧	૧૧૧	નાયભરમ	૫

ખાહીવટી	૧૨૩	લિંગવિરેચન	૨૦૦
મુક્તાપિષ્ટી	૮	શીતલપર્પટી	૮૬
યશદભરમ	૬	સૂર્યસારમિશ્રણ	૨૧૦
રૌપ્યભરમ	૯	યકૃતરોગ—કુલેખનાંદરેદા	
શીલાજીવપ્રયોગ	૬૩	આરોગ્યવર્ધની નં. ૧	૧૯
મસ્તકશૂળા—શીરદદ		આરોગ્યવર્ધની	૧૯
ધત્રીફલકસનીજી	૨૪૩	કુમાર્યાસવ	૨૨૧
કુમકુમાઘતેલ	૨૭૫	નૃપતિવક્ત્રભરમ	૪૦
માયાનોમલમ (બામ)	૨૯૭	માણુને નાનખાહ	૨૫૪
શિરશ્ચક્કરચૂર્ણ	૨૦૪	યકૃતરોગનાશકવટી	૧૨૯
શિરશ્ચક્કરચોમ	૨૦૫	યકૃતપ્લીહારીત્રોહ	૯૦
મહાભારી—પ્લેગ		યવાનીકાચવતેલ	૨૫૭
પવિત્રધૂપ	૧૮૬	રોહિતારિષ્ટ	૨૩૬
મધુચંદ્રોદયરસ	૭૧	ચોનીરોગ	
મધુજવરાંકુશ	૫૩	ચોનીસંક્રાચનવટી	૧૩૧
મુખરોગ—મોઢાનાંદરેદ		રક્તઆવ—સોહીપડણું	
ખદિરાદીવટી	૧૦૭	અહિરેનાસવ	૨૧૬
મુખદુર્ગંધનાશકચોમ	૧૯૩	આમલકામાદિલોહ	૮૮
મુખપાકનાશકમંકુપ	૧૬૮	ઉશીરાસવ	૨૧૮
મુખવાસવટી	૧૨૮	કાકળધારિષ્ટ	૨૧૯
મૂર્છા—બેગુદિ		કામદધારસ	૨૮
કૃતવધુ	૩૦	કુખાંડઅવતેલ	૨૪૫
ચેન-ચરમ	૩૫	ચંદ્રકગારસ	૩૫
દાસાસવ	૨૨૬	પ્રવાલપિષ્ટ	૭
મૂત્રકૃમ્મ		બોલપર્પટી	૮૪
મોમુરાદિચુગ	૧૫૫	રક્તસ્થંભકચોમ (૧)	૧૯૭

2

1
2
3
4
5

6
7
8

સુધાંસુતેજ	૨૮૧	વાણકરણ્યૂર્ણ	૨૦૨
હિંચુલવટી	૧૫૧	સાલમપાક	૨૬૧
વાણકરણ—પૌષ્ટિક દવાઓ		સિંહવાહિનીવટી	૧૪૮
અબ્રક્વટી	૯૫	સિલાજીતની ગોળાઓ	૧૪૦
અશ્વગંધાદિઅવલેહ	૨૪૧	શ્રી નીલકંઠરસ	૭૧
અનંગકુસુમાકરરસ	૧૬	વન્ધ્યત્વ—સંતાન ન થવા	
અંબરનું ચાટણુ	૨૪૨	ફળધૃત	૨૮૫
અંબરવિલાસગુટીકા	૧૦૦	વિદ્રધિ—ગાંઠ	
કસ્તૂરપાંદિવટી નં. ૧	૧૦૨	આરોગ્યવર્ધની નં. ૨	૧૯
" " નં. ૨	૧૦૩	ગાંઠ પકવવાનો લેપ	૨૬૦
કસ્તૂરીચંદ્રોદયમિશ્રણ	૨૫	દશાંગલેપ	૨૬૧
કેશરાદિઅવલેહ	૨૪૬	દોષધ્નલેપ	૨૬૧
ગોમુરાદિઅવલેહ	૨૪૭	વિસર્પ—રતવા	
ચંદ્રોદય-મકરખજ	૭૫	દશાંગલેપ	૨૬૧
ચંદ્રોદયની ગોળાઓ	૧૧૦	કુરાલભારિષ્ઠ	૨૨૭
ચંદ્રોદયમિશ્રણ	૩૬	વિધુચિકા—કોલેરા	
દૂધનો મસાલો	૧૮૩	આમરાક્ષસીગુટીકા	૯૮
નારસિંહરસાપન	૧૮૪	કર્પૂરાસવ	૨૧૯
પૂર્ણચંદ્રરસ	૪૬	કોલેરાની ગોળા	૧૦૬
બદતપૂર્ણચંદ્રરસ	૪૭	મહામારીગુટીકા (૧)	૧૨૭
ભુંગરાજઆસવ	૨૩૩	મહામારીગુટીકા (૨)	૧૨૮
મન્મથાબરસ	૫૨	શૃંગમદાસવ	૨૩૪
મન્મથવિલાસરસ	૫૧	વિપચિકાંતકવટી	૧૩૮
મુશમ્પાદિચૂર્ણ	૧૯૪	સર્વવ્યાધિનાશકરસ	૨૬૭
પાકુની	૨૫૭	વિષમજ્વર—દાદીયો તાવ	
રાગ્નયોગ	૧૩૩	કનકવટી	૧૦૧

•

•

•

•

•

•

•

•

પુનર્નવાદિકવાથ	૧૬૫	બત્રીશું (કાટણું)	૨૫૨
પુનર્નવારિષ્ટ	૨૨૯	હીક્કા—હેડકી	
પુનર્નવાહરિતકીઅવલેહ	૨૫૧	વિશ્વનાથવટી	૪૦
પુનર્નવાદિમંદુર	૯૦	હેડકીનાચક્રપ્રયોગ નં. ૧	૨૧૨
સોયનાશક ઉપાય	૨૦૬	નં. ૨	૨૧૩
સ્તનરોગ		હ્રોગ—છાતીનુંશુળ	
દશાંગલેપ	૨૯૧	અર્જુનારિષ્ટ	૨૧૪
દુઝશોષકકવાથ	૧૬૨	અહતશુંગારાત્ર	૪૬
શ્રીઓ માટે પૌષ્ટિક દવા		ક્ષીણતા—નબળાઈ	
અશોકારિષ્ટ	૨૧૬	અશ્વગંધાદિઅવલેહ	૨૪૧
ચંચમતી નં. ૨	૧૪૩	અંબરનુંચાટણુ	૨૪૨
સુવર્ણમાક્ષિકભસ્મ	૧૩	ગોશુરાદિઅવલેહ	૨૪૭
સૂતિકારોગ—સુવાવડીનાંદરદ		અવનપ્રાણાવલેહ	૨૪૮
દશમૂલકવાથ	૧૬૧	ચંદ્રોદયતી ગોળાઓ	૧૧૦
દશમૂલારિષ્ટ	૨૧૫	પૌષ્ટિકમાળુન	૨૫૬
દેવદાર્વાદિકવાથ	૧૬૩	વિષમુષ્ટપાસવ	૨૩૬
મતાપક્ષકેશરરસ	૪૪		

7
7
7
7
7

7
7
7
7
7

7

7

7

7

આ “વૈદક ચિકિત્સાસાર” પુસ્તકના લેખક તંથા
“આરોગ્યસિન્ધુ” (વૈદકપત્ર) ના સંપાદક

વૈદ ગોપાલજી કુંવરજી ઠકકુર ના

દેખરેખ નીચે ચાલતું

જગપ્રસિદ્ધ સ્વદેશી ઔષધ કાર્યાલય

ધી સિન્ધ આયુર્વેદિક ફાર્મસી

કારખાનું: કરાચી.

શાખા: ૩૭૫, કાલબાદેવી રોડ, મુંબઈ નં. ૨.

આ સંસ્થાની દવાઓ હિંદુસ્તાન અને બીજા બહારના દેશોમાં
વપરાય છે. બધા વૈદ, ડોક્ટરો આ દવાઓ વિનાસંક્રામે
વાપરે છે. દવાઓની ઉત્તમતા માટે વૈદ સંમેલનો તરફ-
થી પ્રથમ શ્રેણીના પ્રમાણપત્ર તથા ભારતવર્ષના
નામાંકિત વૈદોના ઉત્તમ અભિપ્રાયો મેલેલા છે.
અમારી દવાઓ આપ એક વખત ભેશે તો
આ વાતની વધુ ખાતરી થશે, અને પછી
દર્મેશાં વાપરવાનું પસંદ કરશોજ.

પ્રકાશ માટે મુચીપત્ર મંજૂરી છુઓ.

અનેક વર્ષો લગી વાપરીને પૂર્ણ ખાત્રી કરેલી રામબાણુ પેટન્ટ દવાઓ

ઠક્કુરની સુવર્ણ મિશ્રિત
મકરંદવંશવટી

શક્તિ માટે ખીજ કોષ્ઠપણુ દવા પાછળ હેરાન ન થતાં
આ એક ખાત્રી ભરેલી દવા વાપરો. વીર્ય અને બળ વધારવા
માટે આ સર્વોત્તમ ઉપાય છે. તો. ૧ ની બા. ૧ ના રૂ. ૪.

બગડેલા લોહીને શુદ્ધ કરનાર ઠક્કુરનો
સ્વદેશી સારસાપરિલા

લોહીવિકાર અને આમડીના નવા કે જુના દરદો માટે
અકસીર, દેશી તથા નિર્દોષ ઉપાય, ગમે તે રૂતુમાં કોષ્ઠપણુ
વાપરી શકે છે. બા. ૧ નો રૂ. દોઢ.

સ્ત્રીરોગની ખાસ દવા ઠક્કુરની
મહિલાસંજીવની

પ્રદર, નખગાઇ, કમરનો દુખાવો, શીકાઇ, દાહ, ગર્ભાશયનો
વરમ, જાતુની અનિયમિતતા તથા સુવારોગ મટાડી સ્ત્રીઓને
તાકાન આપનાર રામબાણુ ઉપાય છે. બા. ૧ નો રૂ. એક.

ખીજ પણ અનેક દવાઓ તૈયાર છે—સૂચીપત્ર મંગાવો.

ધી સિન્ધ આયુર્વેદિક ફાર્મસી (રજિસ્ટર્ડ)

૩૭૫, ઠાણજાદેવીરોડ, મુંબઈ

[નાનકવાડા, કરાચી]

ઓરમ્

શ્રી ધન્યન્તરયે નમઃ

વૈદ્યક ચિકિત્સાસાર

પ્રકરણ ૧ લું — મંસ્મ

અમ્રકમસ્મ

શોષન—સારા કાળા રંગનો ચમકતો પથર જેવો ભારી વસ્તુનો
મક લાવી તેને મુસમાં રાખી ખૂબ તપાવવો જેથી તે લાલ થઇ
શે તેને ગાયના દૂધમાં દારવો ફરી પાછું ગરમ ફરી તેવી રીતે સાત
મન દારવાથી ઝીણા બૂકો થઇ છુટો પડી જશે તેને ખાટી ઊરામાં
ગોમુત્રમાં ૪૮ કલાક પલાળી રાખી પછી તેની સાથે ખારેકના
પીઆ કે બોરના દળીઆ નાખી એક ધાત્રગીના કપડામાં નાખી
તે ચોળવાથી તેનો ઝીણો બૂકો વાસણમાં બેગો થશે એ બેગો
પેલ બૂકો ઉપરથી કાઢી નાખતાં ચોળો અમ્રક અથવા મુદ્ધ ધાત્રા-
ક દરેક ગળાય તેને મુકરી લેવું.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ સેન્ટિમીટર.

અનુપાન—પાણી અથવા ગરમ પાણી સાથે.

સમય—સવાર, સાંજ અને સોંજ, ત્રણ વખત.

ઉપયોગ—અરે, સ્ત્રીઓમાં, ગર્ભ, ચૂક, ગુર્મરોગ, વાત, પેશાબી ક્ષય, દુર્ગંધ અને મંદામિ તથા હર્ષજનકર, અને નળગાદી મટાડી બેઠાડા પચાવે છે.

૩ ગોદંતી (હસ્તાલ) મસ્મ

વિવરણ—ગોદંતી હસ્તાલ કે જે સહેદ રંગની અને ગમ ગેરી મને છે તે લાતી તેને ગોમરમાં નાખી એક ને કાઠાક ભુમે યાત્રી મુદ્દ થવા માટે ઉકાળી લઈ તેને પાણીથી ધોઈ સાફ કરી મેરી પછી તેને એક માટીના વાસણમાં કુંવારની ભૂમરી વચ્ચે મુકી મુપુટ બંધ કરી દલકો અજુટ આપી રેખા જેવી તેમાં સહેદ રંગની સારી ભૂમિ જની જશે, તેને કાઠી કપડે આળી બાઢલી ભરી મેરી.

પ્રમાણ—૩ થી ૧૨ સેન્ટિમીટર.

અનુપાન—પાણી અથવા ગરમ પાણી સાથે.

સમય—સવાર, સાંજ અથવા જરૂર પડે ત્યારે.

ઉપયોગ—બાળકોની કૃશતા, નળગાદી, માથાનો દુર્ગંધ અને હર્ષજનકર તથા સ્ત્રીઓને થતો રક્તભાવ, પ્રદર, રક્તપ્રદર, ખાંસી વગેરે મટાડે છે. મહેરીઆ તાવ માટે ઉત્તમ ગણાય છે. બાળકોનાં અનેક રોગમાં વાપરવાની ટેવ હોય તો સારો યશ આપે છે.

૪ છીપ (શુક્તિ) મસ્મ

વિવરણ—કાઠી પ્રમાણે શીપન કરવું.

મારણ—શીબુના રમમાં અથવા કુંવારના રમમાં તેને મુકી

તેમજ અનેક પ્રકારના યોગ જનાવવામાં આ ભસ્મ સારું કામ આપે છે.

સૂચના—તાંબ્રભસ્મ ખે જરા ઉગ્ર ઔષધ છે માટે એનું સેવન કરનારે યોગ્ય પથ્ય પાળવું જોઈએ.

૬ ત્રિવંગમસ્મ

ઘનાવટ—શુદ્ધ કડાઇ તો. ૧૦, શુદ્ધ યશદ તો. ૧૦. શુદ્ધ સીમું (નાગ) તો. ૧૦ લાવી, ચુલામાં અગ્નિ કરી, તે ઉપર કડાઇ મૂકી તેમાં એ ત્રણે નાખી, ગરમ કરતાં રસ થાય ત્યારે તેમાં ખાખ-રાના પુષ્પ (કેસુડાના ફુલ) નાખતા જવું અને વડના કંડાથી ખૂબ દલાવવું. ત્યારે બરાબર ભસ્મ થાય ત્યારે ઉતારી લેવું અને પછી તેને કપડે આળી લેવું. એ આળેલી ભસ્મને કુંવારના રસમાં ધુંટી તેને ગજપુટ અગ્નિ આપવો આ પ્રમાણે ધુંટી સાતેક ગજપુટ આપવાથી ઉત્તમ પીણા રંગની માખણ જેવી ભસ્મ થાય છે.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ રતિભાર.

અનુપાન—માખણ સાથે.

સમય—સવાર, સાંજ ખે વખત.

ઉપયોગ—પ્રમેદ ધાતુક્ષીણતા, પ્રદર, નબળાઇ, વગેરે માટે ઉત્તમ જનાવદ છે.

૭ નાગમસ્મ

ઘનાવટ—શુદ્ધ સીમું લાવી તેને કડાઇમાં નાખી ચુલે ચડાવી ગરમ કરી તેમાં આકાશના ફુલ નાખતા જવું અને લોહાના તવેયાથી દલાવતા જવું. આ પ્રમાણે ચાર ૭ કલાક અગ્નિ પર દલાવવાથી ભસ્મ થાય ત્યારે ઉતારી કંડુ થયા બાદ કપડે આળી લેવું અને જો ભસ્મ ૪૮ તોલા હોય તો તેમાં શુદ્ધ મનશીલ તોલા ૪ નાખી અર-

માથાનો દુઃખાવો, હાડકાંની નખગાઇ, ક્ષય છર્જીનવર, રક્તઆવ, પિત અને કફના વ્યાધિમાં સારો ફાયદો આપે છે તથા પૌષ્ટિક છે.

૧ પ્રવાલપિષ્ટિ

ચનાયટ—પ્રવાલ લાવી તેને શુદ્ધ કરી ગરમ પાણીથી ઘોઇ સાફ કરી સુકવી લેવું. અને તેને લોહની ખરલમાં ખાંડી બારીક ચૂર્ણ કરી કપડાણ કરી લેવું. આ ચૂર્ણ ખરલમાં નાખી તેમાં ગુલાબજળ નાખી દરરોજ દિવસે ઘુંટી રાત્રે ચંદ્રમાનો પ્રકાશ હોય ત્યાં અગાસીમાં રાખી મુકવું. આ પ્રમાણે પંદર દિવસ ઘુંટી સુકાવી પછી તેને કપડે આળી બાટલીમાં ભરી રાખવું. જે સૂર્યપુટી કરવી હોય તો લીંસુના રસમાં કે કુંવારમાં ઘુંટી તડકે સુકવી પંદર દહાડા તેમ કરવાથી સૂર્ય-પુટી ભરમ થાય.

પ્રમાણ—૩ થી ૬ રનિભાર.

અનુપાન—માખણ, મધ કે દૂધ સાથે. --

સમય—સવાર સાંજ બે વખત.

ઉપયોગ—નખગાઇ, ખાંસી, રક્તપિત, મગજની ગરમી, છાતી નો દુઃખાવો, છર્જીનવર, હાથપગનો દાદ, છાતીમાંથી પડતું લોહી તથા પિત્તવિકારથી થતાં દરદો મટાડી શક્તિ આપે છે. સ્વભાવમાં આ દવા ઠંડી અને પૌષ્ટિક છે.

૧૦ વંગમસ્મ શ્વેત

ચનાયટ—શુદ્ધ કરેલી કચ્છ' વાદ નેને મુઝા ઉપર ચડાવેલ એક દહાડમાં નાખી ગરમ કરવી. અને તેનો રસ થનાં તેમાં પદારથ પુષ્પ (કેમુડાના પુષ્પ) નાખના વતું અને લોહાના નાવેચાથી દલ-વના વતું ખરોજર ૪ થી ૬ કલાક આ પ્રમાણે મખત અમિરર

ઉપયોગ—મગજની નળગાઇ, ખોટી ગરમી, માથાનો દુઃખાવો, ક્ષય, શ્વેતજ્વર, હૃદયરોગ, ખાંસી અને નળગાઇ મટાડી શક્તિ આપે છે.

સૂચના—આ પિષ્ટિને બદલે ભસ્મ કરવી હોય તો પિષ્ટિ કર્યા બાદ તેને સ્ત્રીના દૂધ (ધાવણ) માં ધુંટી એક નાનો ગજપુટ આપવાથી ઉત્તમ ભસ્મ બને છે.

૧૨ યશદભસ્મ

વનાવટ—શુદ્ધ યશદ લાવી તેને કઠાઇમાં નાખી ચુલે ચડાવી ગરમ કરી રસ જેવું થાય ત્યારે તેમાં ખસખસના ડોડવા તથા ભાંગ થોડાં થોડાં નાખતા જવું અને સોઢાના તાવેચાથી ખૂબ હલાવ્યા કરવું. આ પ્રમાણે ચાર છ કલાક સુધી સખ્ત અગ્નિના તાપ ઉપર હલાવવાથી તથા ઉપરની દવાઓ બે બતાવી તે નાખવાથી યશદની ભસ્મ થઇ જશે. તેને ચુલ્લા ઉપર રહેવા દેવી અને ન્યારે બરાબર કરી ત્યારે ઉતારી લઇ કપડે ચાળી લેવી. આ તૈયાર થયેલી ભસ્મને મસાઇ (દહીનીતર) માં ધુંટી ટીકડી કરી સુકવી ગજપુટનો અગ્નિ આપવો. આ પ્રમાણે દસ ગજપુટ આપવાથી ખુશતા પીળા રંગની ઉત્તમ માખણ જેવી ભસ્મ થશે તેને કપડે ચાળી રાખી સુકવી.

પ્રમાણ—૨ થી ૩ રતિભાર. **અનુપાન**—માખણ કે મધ સાથે.

સયમ—સવાર, સાંજ બે વખત.

ઉપયોગ—ખાંસી, મંઝરણી, શ્વેતજ્વર, પ્રદર, નળગાઇ, ક્ષય અને દાહ, ગરમી, મગજનું દરદ, ક્ષય, વગેરે મટાડી નળગાઇ મટાડે છે.

૧૩ રોષ્યભસ્મ

વનાવટ—શુદ્ધ ચાંદીને એસીડના યોગથી બારીક બૂકે કરવા અથવા તેના બારીક પત્તાં મશીનથી કરાવી લેવાં અને પછી તેને

બૂકાને કેળના ઝાડનો રસ કાઢી તેમાં બે દિવસ પલાળી રાખી મુકવું.

મારણ—કેળના રસના પ્રથમ ત્રણ પુટ તથા ગૌમૂત્રના ૧૦ પુટ, કુંવારના રસના ૩૩ પુટ તથા ત્રીકુળાના કવાચના ૫ પુટ એવી રીતે ભુદા ભુદા ૨૫ પુટ આપવા. દરેક ચીજમાં એક એક દિવસ ધુંટી એકેક ગજપુટ આપવો. છેવટે ઘેરા રંગની લાલ ભરમ તૈયાર થાય ત્યારે તેને ૫ ગજપુટ જાંબુના રસના આપવા અથવા એક ગજપુટ લીંગળાનો આપી તૈયાર કરી કપડે ચાળી બાટલી ભરી રાખવી. બાટલા પુટ બરાબર આપવાથી નરમ ખુલતી અને સારા રંગની ભરમ તૈયાર થઈ જશે.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ રતિભાર.

અનુપાત્ર— મધ સાથે ચાટી ઉપર દૂધ પીવું.

સમય—સવાર, સાંજ બે વખત.

ઉપયોગ—શીકાસ, પાંડુ, હરસ, નબળાઈ, મંદામિ, મગજની નબળાઈ, ક્ષીણતા, વિર્યશ્રાવ, નેત્રની કમળોરી વગેરે મટી બળ, વિર્ય વધારે છે.

૧૫ શંખમસ્મ

શોધન—ખોટા શંખ લાવી તેના ટુકડા કરી અમિ વચ્ચે મુકી ખૂબ તપાવી તેને લીંબુના રસમાં ઠારવા આ પ્રમાણે બે ત્રણ વખત કરવાથી નરમ બૂકા થઈ જશે.

મારણ—આ શુદ્ધ કરેલ શંખના બૂકાને ખરલમાં નાખી લીંબુના રસમાં અથવા કુંવારના રસમાં ધુંટીને ટીકડી બનાવી સુકવી સંપુટમાં ભરી ગજપુટનો એક અમિ આપવાથી પુલીને સ્વેત રંગની ભરમ થઈ જશે તે વાટી કપડે ચાળી બાટલી ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—૩ થી ૬ રતિભાર.

ચરદી, રાજેખમ, આમ લેવાની મુશ્કેલી વગેરે દરદો માટે ઉત્તમ ગણાય છે.

૧૭ સુવર્ણમસ્મ

ઘનાવટ—ચંદ્રોદય બનાવતાં જે સુવર્ણનો બૂકો તળીઆમાં કાળી ભસ્મ રૂપે રહે તે તોલા જે અથવા ચાર હોય તો તે લાવીને તેને ખરસમાં ખરાબર બારીક ધુંટી તેમાં તુલશીના પત્રનો રસ તો. ૨૦ નાખી ખરાબર ધુંટી સુકાયા જેવું થાય ત્યારે તેને એક કાચની પ્લેટ ઉપર નાખી પાતળું હોય તેમ પાચરી દેવું અને તડકે રાખી સુકવી લેવું. સુકાય ત્યારે એમને એમ ૫૩ રૂપે ઉખેડી આવે તેમ તેને સંભાળથી કાઢી લઈ એક સરાવમાં મુકી ઉપર બીજું સરાવ ઢાંકી કપડામાંથી ખરાબર કરી સુકવી લઈ અર્ધ ગજપુટ ઝાલ્યાનો અમ્મિ આપવો. આ પ્રમાણે ૫ થી ૧૦ સુધી હલકા ગજપુટ આપી છેવટે એક સારો ગજપુટ આપતાં ખુદા લાલ રંગની ભસ્મ બની તૈયાર થશે તેને વાટી બાટલીમાં ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—૧ રતિભાર.

અનુવાન—મધ અથવા માખણ સાથે ચાટી ઉપર દૂધ પીવું.

સમય—સવાર, સાંજ જે વખત.

ઉપયોગ—ક્ષય, નબળાઈ, ધાતુક્ષીણતા, શુર્ણાત્વર, પાંકુ, ઉન્માદ, વિવેકાપ, મગજની કમજોરી તથા બીજા અનેક રોગમાં વાપરવાથી સારો ફાયદો થાય છે.

૧૮ સુવર્ણમાલિકમસ્મ

ઘનાવટ—સુવર્ણમાલિક લાવી તેને ખરસ પાણીથી ધોઈ મુકી માફ કરી તેનો બૂકો કરી મુઝાપર એક તંબો ચડાવી તેમાં

રીત—પારદ, ગંધકની કળ્કલી કરી તેમાં બીજાં વસાણાં નાખી લીંથુના રસ સાથે બાર કલાક સુધી ખરલમાં ઘુંટી રતીભાર ની ગોળી બનાવી સુકવી બાટલીમાં ભરી લેવી.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ ગોળી.

અનુપાત—૨૫૨૭ પાણી.

સમય—દર બખ્ખે કે ત્રણ ત્રણ કલાકે.

ઉપયોગ—કોલેરાનું શ્વ, ઝાઝ, વાયુ, અશ્મરુ, અમિમાંષ વગેરે પાચનશ્ક્ષિનાં દરદો માટે ઉત્તમ.

૨૦ અમિરસ

ચનાવટ—શુદ્ધપારદ ભાગ ૧ શુદ્ધ ગંધક ભાગ ૨

પીપર ભાગ ૩ મોટી હરડેની છાલ ભાગ ૪

બહેડાંની છાલ ભાગ ૫ અરકુસીનાં સુકેલાં પાન ભાગ ૬

રીત—બધાને બારીક વાટી પારદ ગંધકની કળ્કલીમાં મેળવી ઘુંટી તેને બારગની છાલના કવાથની ૨૧ ભાવના આપી ઘુંટી બાટલી ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—૬ થી ૧૨ રતિભાર મધ સાથે ચાટી ઉપર દૂધ પીવું.

સમય—સવાર, સાંજ બે વખત અથવા ચાર ચાર કલાકે.

ઉપયોગ—ગમે તે પ્રકારની ખાંસી, સ્વરભંગ, શ્વાસ અને મગાનાં દરદો મટી કફ છુટો પડે છે, લોહી પડતું હોય તો બધે કરી સ્વની ખાંસીને દાવદો આપે છે.

સ નાખી ઘુટીને રતિભારની ગોળી કરી લેવી.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ ગોળી. અનુપાન—મધ સાથે.

ઉપયોગ—કફજન્ય તાવ, નપુંસકતા, નબળાઇ, કફ, ખાંસી, વગેરે માટે ઉત્તમ છે અને વાજકરણ તરીકે સારી બનાવટ છે.

૨૪ અપૂર્વમાલિનીવસંત

ચનાવટ—ચૈત્રાંતભસ્મ, અબ્જકભસ્મ, તામ્રભસ્મ, સુવર્ણમાક્ષિક-ભસ્મ, રૌપ્યભસ્મ, બંગભસ્મ, પ્રવાહભસ્મ, લોહભસ્મ, રસસિંદુર, જસતભસ્મ, મુક્તાપિષ્ટી, શંખભસ્મ, શુદ્ધ ટંકણખાર એ દરેક ચીજ અઢેક તોલો લેવી.

રીત—બધી ચીજોને ખરલમાં બરાબર ઘુટી લઇ તેને શતા-વરીના કવાથ કે રસની, ઘોળીમુશકીના કવાથની, ગોખરૂની, બહુ-ફલીની, હળદરની ત્રણ ત્રણ ભાવના આપી ચાંદનીમાં સુકવીને બાટલી બરી રાખવી.

પ્રમાણ—૧ થી ૩ રતિભાર.

અનુપાન—મધ અને પીપર સાથે અથવા માત્ર ઘી સાથે અથવા રોગાનુસાર ભુદા ભુદા અનુપાનથી આપી શકાય છે.

સમય—સવાર, સાંજ બે વખત.

ઉપયોગ—નબળાઇ, ધાતુક્ષીણતા, છર્ણુજ્વર, ખાંસી, પ્રમેદ, અને પરદેશનું પાણી લાગવાથી થતાં અનેક પ્રકારનાં દરદોમાં વપરાય છે, ખાસ કરી પૌષ્ટિક છે.

૨૫ અશ્વચોઝી

ચનાવટ—શુદ્ધ પારદ, ગધેક, વજનાગ, ટંકણખાર, શુદ્ધ દર-તાલ, દરડા, બદેઅં, આંમળાં, શુક, મરી, પીપર, શુદ્ધ નેપાથો.

૨૭ આરોગ્યવર્ધની નં. ૧

ચનાવટ—	પારદ	તો. ૧	ગંધક	તો. ૧
	લોહભસ્મ	તો. ૧	અગ્રકભસ્મ	તો. ૧
	તામ્રભસ્મ	તો. ૧	હરડેછાલ	તો. ૧
	બહેડાંછાલ	તો. ૨	આમળા	તો. ૨
	શિલાજીત	તો. ૨	ચુગળ	તો. ૪
	ચિત્રકછાલ	તો. ૪	કકુ	તો. ૨૨

રીત—પ્રથમ પારદ, ગંધકની કળ્કલી બનાવવી, તેમાં ખીજ ભરેલો મેળવી ખાટીની પાંચ વસ્તુઓનું ચૂર્ણ તેમાં મેળવવું, પછી ચુગળનો જુદો પાક કરી તેમાં શિલાજીત મેળવી તૈયાર કરેલું ચૂર્ણ નાખી ઘુંટી લેવું અને તેને લીંબડાના પાનના રસમાં ત્રણ દિવસ બરાબર ઘુંટી મુકવીને બાટલી ભરી લેવી કે ગોળી બનાવી રાખવી.

પ્રમાણ—૩ થી ૬ રતિભાર દિવસમાં બે અથવા ત્રણ વખત.

અનુપાન—દૂધ અથવા પાણી.

ઉપયોગ—સોજ, યકૃતરોગ, બરફ ઉદરરોગ, કબજિયાત, જ્વર, હૃદયજ્વર, પાંડુરોગ, મંદામિ, કુષ્ઠરોગ, લોહીખિગાડ, પિત્તનો વધારો, સર્વાંગશોથ, મેદરોગ, ઋતુની અટકાયત વગેરે મટાડી શરીર દૃઢકું તથા તેજસ્વી બનાવે છે.

સૂચના—આ દવા ચાલે ત્યારે બનતાં મુઠ્ઠીમાત્ર દૂધ અથવા દૂધખાતનો ખોરાક લેવાથી દવા તરત સારી અસર કરે છે. જુના રોગો મટાડવા આ દવા લાંબો વખત લેવાની જરૂર છે.

૨૮ આરોગ્યવર્ધની

ચનાવટ—ચુદ પારદ, ગંધક, લોહભસ્મ, અગ્રકભસ્મ, તામ્રભસ્મ એ દરેક ઓકે તોલો.

૨૭ આરોગ્યવર્ધની નં. ૧

ચનાવટ—	પારદ	તો. ૧	ગધેક	તો. ૧
	લોહભસ્મ	તો. ૧	અબ્રકભસ્મ	તો. ૧
	તામ્રભસ્મ	તો. ૧	હરડેછાલ	તો. ૧
	બહેડાંછાલ	તો. ૨	આમળાં	તો. ૨
	શિકાજીત	તો. ૨	ગુગળ	તો. ૪
	ચિત્રકછાલ	તો. ૪	કકુ	તો. ૨૨

રીત—પ્રથમ પારદ, ગધેકની કન્ઝલી બનાવવી, તેમાં બીજી ભસ્મો મેળવી બાકીની પાંચ વસ્તુઓનું ચૂર્ણ તેમાં મેળવવું, પછી ગુગળનો ભુદો પાક કરી તેમાં શિકાજીત મેળવી તૈયાર કરેલું ચૂર્ણ નાખી ઘુંટી લેવું અને તેને લીંબડના પાનના રસમાં ત્રણ દિવસ બરાબર ઘુંટી સુકવીને બાટલી ભરી લેવી કે ગોળી બનાવી રાખવી.

પ્રમાણ—૩ થી ૬ રતિભાર દિવસમાં બે અથવા ત્રણ વખત.

અનુપાન—દૂધ અથવા પાણી.

ઉપયોગ—સોજા, મૃતરોગ, બરલ ઉદરરોગ, કબજિયાત, જ્વર, હૃદયજ્વર, પાંકુરોગ, મંદામિ, કુષ્ઠરોગ, લોહીબિગાડ, પિત્તનો વધારો, સર્વાંગશોથ, મેદરોમ, ઋતુની અટકાયત વગેરે મટાડી શરીર દૃઢકું તથા તેજસ્વી બનાવે છે.

સૂચના—આ દવા ચાલે ત્યારે બનતાં સુધી માત્ર દૂધ અથવા દૂધખાતનો ખોરાક લેવાથી દવા તરત સારી અસર કરે છે. બુના રોગો મટાડવા આ દવા લાંબો વખત લેવાની જરૂર છે.

૨૮ આરોગ્યવર્ધની

ચનાવટ—શુદ્ધ પારદ, ગધેક, લોહભસ્મ, અબ્રકભસ્મ, તામ્રભસ્મ એ દરેક એકેકે તોલો.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ ગોળી.

અનુપાન—ઠંડુપાણી.

ઉપયોગ—લોહીબિગાડ, ખસ, ઉપદંશ, ઉદરરોગ, બરફ, તાવ અથવા ન્યાં લુલાખની જરૂર જણાય ત્યાં આ ગોળી આપવાથી ત્રણ ચાર કલાકમાં એક ગોળીથી ત્રણ અને બે ગોળીથી છ આસરે લુલાખ લાગી કોઠો સાફ થાય છે.

સૂચના—લુલાખ હમેશાં ખાલી પેટે લેવો અને લુલાખ લીધા પછી વચ્ચે પાણી ન પીવું. જ્યારે લુલાખ બંધ કરવો હોય ત્યારે દહીંભાન અથવા ખીચડી, ઘી, છાશ ખાવાં, જે તેથી પણ કઠાય લુલાખ બંધ ન થાય તો સાકરવાણું પાણી પીવાથી લુલાખ તરતજ બંધ થઈ જાય છે.

૩૦ ઉન્માદગજકેશરીસ

ઘનાવટ—શુદ્ધ પારદ, શુદ્ધ ગંધક, શુદ્ધ મનશીલ, શુદ્ધ ધતુર ખીજ, સમભાગે લઈ બારીક વાટી તેને ખુરાશાનીવજનો કવાથ કરી સાત ભાવના આપવી. ખીજ સાત ભાવના આહીના કવાથની કે સ્વરસની આપી ઘૂંટી બાટલી ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—૩ થી ૬ રતિમાર.

અનુપાન—માખણ સાથે.

ઉપયોગ—ઉન્માદ (માંડપણ), અપરમાર (વાઈ), મગજનાં દરો મટે છે.

૩૧ કનકમુંદરસ

ઘનાવટ—મરી, શુદ્ધ ગંધક, શુદ્ધ દિવ્યો, વજનામ, શુદ્ધ પાપર, ઠંડુપાણી કુલાવેસે શુદ્ધ ધતુરાનાં ખીજ, જે મર્ચ સમભાગે

પ્રમાણ—૧ થી ૨ ગોળી.

અનુપાન—કંડુપાણી.

ઉપયોગ—લોહીખિગાડ, ખસ, ઉપદંશ, ઉદરરોગ, બરલ, તાવ અથવા ન્યાં જુલાબની જરૂર જણાય ત્યાં આ ગોળી આપવાથી ત્રણ ચાર કલાકમાં એક ગોળીથી ત્રણ અને એ ગોળીથી ૩ આસરે જુલાબ લાગી દોડો સાફ થાય છે.

સૂચના—જુલાબ હમેશાં ખાલી પેટે લેવો અને જુલાબ લીધા પછી વચ્ચે પાણી ન પીવું. ન્યારે જુલાબ બંધ કરવો હોય ત્યારે દહીંભાન અથવા ખીચડી, ઘી, છાશ ખાવાં, જે તેથી પછી કદાચ જુલાબ બંધ ન થાય તો સાકરવાળું પાણી પીવાથી જુલાબ તરતજ બંધ થઈ જાય છે.

૩૦ ઉન્માદગજકેશરીસ

વનાવટ—શુદ્ધ પારદ, શુદ્ધ ગંધક, શુદ્ધ મનશીસ, શુદ્ધ ધતુર ખીજ, સમભાગે લઈ ખારીક વાટી તેને ખુરાયાનીવજનો કવાય કરી સાત ભાવના આપવી. ખીજ સાત ભાવના પ્લાહીના કવાયની કે સ્વરસની આપી ઘુંટી બાટલી ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—૩ થી ૬ રતિભાર.

અનુપાન—માખણ સાથે.

ઉપયોગ—ઉન્માદ (ગાંડપણ), અપ્સમાર (વાહ), મગજનાં દરો મટે છે.

૩૧ કનકસુંદરસ

વનાવટ—મરી, શુદ્ધ ગંધક, શુદ્ધ દિંગલો, વજનાય, શુદ્ધ પાપર, ટંકમખાર કુચાવેલો શુદ્ધ ધતુરાનાં ખીજ, એ સર્વે સમભાગે

રીત—ઉપરની ગીઝેને ખરલમાં ખારીક વાટી તેને નાગર વેલનાં પાનની ત્રણ લાવના, આદુના રસની ત્રણ લાવના, જેડીમધના કવાથની સાત લાવના આપી ચણા પ્રમાણે ગોળી બનાવી રાખવી.

પ્રમાણ—બખ્ખે ગોળી દિવસમાં ત્રણ વખત.

અનુપાન—સહેજ ગરમ પાણી સાથે લેવી.

ઉપયોગ—ખાંસી, દમ. શ્વાસ, કફ વગેરે મટે છે.

૩૪ કફકેતુરસ

ચનાચટ—પીપર, ટંકણખાર કુલાવેલ, શુદ્ધ વજનાગ, એ દરેક એકેક તોલો લઈ ખરલમાં વાટી તેને આદુના રસમાં ત્રણ દિવસ (ત્રણ લાવના) ધુંટી મગ પ્રમાણે ગોળી બનાવી સુકવી રાખવી.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ ગોળી.

અનુપાન—આદુનો રસ અથવા મધ સાથે,

ઉપયોગ—ખાંસી, શ્વાસ, કફનો રોગ, ત્રિદોષ, કથુરોગ અને દાંતના દરદો વગેરે મટે છે.

૩૫ કફકેશરીસ

ચનાચટ—કુંવારના રસમાં બનાવેલી ધાપાણુ (ગૌદંતી) ભસ્મ તોલા ૧૦, શુદ્ધ મનરીત્ર તોલા ૨૦, બને દવાઓને ખરલમાં નાખી એ પહેર ધુંટી બાટલી ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—૩ થી ૬ રતીભાર મધ સાથે.

સમય—સવાર સાંજ બે વખત અથવા જરૂર પ્રમાણે.

ઉપયોગ—ખાંસી, શ્વાસ, દમ વગેરેમાં કફ છુટા કરવા માટે આ ઉપાય મારો છે. દમ અને ખાંસી મટે છે.

૩૮ કસ્તુરીચંદ્રોદયમિશ્રણ

ચનાષટ—વાટેલો ચંદ્રોદય તો. ૧, કસ્તુરી તો. ૦૧, બંને ખરલમાં વાટી બરાબર બારીક કરી બાટલીમાં ભરી રાખવું.

પ્રમાણ—૦૧ થી ૧ રતિભાર સવારે તથા રાત્રે.

અનુપાન—મધ સાથે ચાટી ઉપર દ્રાક્ષાસવ પીવો.

ઉપયોગ—હૃદય અને મગજની કમજોરી, ખાંસી, નપુંસકતા, ક્ષયરોગ, બહુમૂત્ર, વાતવિકાર, તેમજ દરેક રોગમાં આ માત્રા સાઈ પરિણામ તરતમાં બતાવે છે. કેમકે તે ઉષ્ણ અને યોગવાહી તથા બમ્બ છે.

સૂચના—પૌષ્ટિક ખોરાક, ધૂત-ફળ વગેરે બરાબર આપવું.

૩૯ કસ્તુરીભૈરવરસ

ચનાષટ— શુદ્ધ હિંગજો તો. ૧ શુદ્ધ વજનાગ તો. ૧
જળપક્ષ તો. ૧ કાળાંમરી તો. ૧
પીપર તો. ૧ ટંકલુખાર તો. ૧
કસ્તુરી તો. ૧ જવંત્રી તો. ૧

રીત—મૂર્ધને ખરલમાં વાટી ઘુંટી પાણીમાં મર્દન કરી મગ પ્રમાણે ગોળી બનાવી રાખવી.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ ગોળી માથુસ માટે, તથા ૦૧ થી ૧ ગોળી નાનાં બાળક માટે.

અનુપાન—મધ અથવા આદુના રસ સાથે.

સમય—જરૂર જણાય ત્યારે.

ઉપયોગ—વાતરોગ, આંચકી, ધનુરવાયુ, મોતીજરોતાવ, મનીવાયુ, દિગ્ધીરીશવાયુ, લકવો વગેરે મટે અને સ્ત્રીરમાં પુરન દુર્ગીવારી તથા ચરમી સાથે.

અનુપાન—મોચના ઉકાળા સાથે અથવા પાણી સાથે.

ઉપયોગ—પેટનાંકમી તેમજ કમીને લીધે થતા બીજા વિકારો મટાડી જરૂરામિ પ્રદિત કરે છે. ત્રણ દિવસ બરાબર લેવાથી પેટનાંકમીમાં નીકળી જાય છે. દવા લીધા પછી એક જુઝાજ લેવો.

૪૨ કવ્યાદરસ

વનાવટ— શુદ્ધ પારદ તો. ૧ શુદ્ધ ગંધક તો. ૪
તામ્રભસ્મ તો. ૧૦ લોહભસ્મ તો. ૧૦

રીત—ઉપરની વસ્તુઓને પર્પટીની પેટે કડાઈમાં ગરમ કરી ફેળના પાન પર ઢાળી લઈ ખરલમાં નાંખી ઘુંટીને લીજુના રસની તથા પંચકોણની* અંકે ભાવના આપી ત્યારબાદ તેમાં ટંકણખાર, બીડલવણ અને મરી અંકેકે તેલો મેળવી છેવટ ચણાના ખારની સાત ભાવના આપી અંકેકે વાલની ગોળી બનાવી સુકવી બાટલી ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ ગોળી.

સમય—જરૂર પ્રમાણે અથવા સવાર, બપોર, સાંજ.

અનુપાન—છાશ અથવા સ્વચ્છ પાણી.

ઉપયોગ—ઉલ્ટી, અજીર્ણ, શળ, ગોળો ચડવો, મગાવરોષ અમિમાંષ, બરલ તેમજ તમામ ઉદરરોગમાં આ દવા સારી વખણાય છે.

૪૩ કૃષ્ણચિંતામણીરસ

વનાવટ— શુદ્ધ રસકપુર તો. ૪ લીમેજ તો. ૮
એવગ્ની તો. ૨ દાડમનાં ફુલ તો. ૨
કાથો તો. ૨ પીપર તો. ૨
મરી તો. ૨ બેદાર તો. ૨

* પચોત્તર એટલે પીપર, પીપરીમૂળ, ચરક, ચિત્રક અને શક.

૪૫ કામધેનુરસ

ચનાવટ—રસસિંદુર, અગ્રકલરમ, નાગલરમ. સુવર્ણમાક્ષિક-
લરમ, લસનલરમ, રૌપ્યલરમ, એ દરેક એકેક તોલો લઈ તેને ધુંટી
ખરલમાં રાખી તેમાં કેળના કંદનો રસ નાખી એકે લાવના આપી
ધુંટી મુકવી લેવું. ૫છી તેમાં બીમસેનીકપુર તોલો ૧ નાખી ૬૪
ધુંટી બાટલી ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ રતિભાર.

અનુપાન—પાણી કે દૂધ સાથે સવાર, સાંજ બે વખત લેવાય.

ઉપયોગ—બધી જાતના પ્રમેહ, પ્રદર, શુક્રમેહ, મધુમેહ, છર્ણુ-
નવર, ક્ષય, નયગાંધ વગેરે મટી શક્તિ આપે છે.

૪૬ કાચોરસ

ચનાવટ—શુદ્ધ પારદ તો. ૧૦, શુદ્ધ ગંધક તો. ૧૦, કુલા-
વેશ ટંકણખાર તો. ૨, શુદ્ધ નેપાજો તો. ૩૦, એરંડીની મીઠા
તો. ૪, શુંક તો. ૨૦ કાગાંમરી તો. ૧૦, નસોતરની જાસ તો. ૨૦,
હરડેજાસ તો. ૬ એ દરેકનું ચૂર્ણ લેવું.

રીત—પ્રથમની બે દવાની કલજલી કરી તેમાં બીજી દવાઓ
ધુંટી મેળવી સાત દિવસ ખરલમાં વાટવું એટલે કાજો રસ થયો.

પ્રમાણ—૨ રતિભાર અથવા તેથી ઓછો, પ્રતિનિ પ્રમાણે લેવાય.

અનુપાન—ગરમ પાણી સાથે લેવું.

ઉપયોગ—પેટનું શ્વા, આસ, ઉપરસ, સસણી, વરાધ અરીણ-
નુંબેર, હડખવા, પાંડુરોગ, નવર, શીગડ, વિયમનવર, છર્ણુનવર.
વિશેષિક, મગવિહાર, વગેરેમાં પેટ સાફ કરી જુથાગ લાંબ અને
શરીરનું રોધન કરી ઉપરની દરેક વ્યાધિ મટાડે.

જાત્રિ આવે છે. જરૂર પડે અંગન અથવા નરય રૂપે પણ આપી શકાય છે.

૪૧ ગર્ભપાઝસ

ઘનાવદ—	શુંક	તો. ૧	મરી	તો. ૧
	તંગ	તો. ૧	તમાવપત્ર	તો. ૧
	એલચી	તો. ૧	ધાણા	તો. ૧
	શહાજીરું	તો. ૧	ચવક	તો. ૧
	દાણ	તો. ૧	દેવદાર	તો. ૧
	નાગભરમ	તો. ૧	બંગભરમ	તો. ૧
	શુદ્ધ હિંગળો	તો. ૧	લોહભરમ	તો. ૦૧
	પીપર	તો. ૧		

રીત—સર્વ ઔષધોનું ચૂર્ણ લઈ તેમાં ભરમો મેળવી ખર-લમાં ઘુટી તેને શ્વેત ગરણીના રસની સાત લાવના આપવી. બાદ વટાણા પ્રમાણે ગોળી બનાવીને સુકવી બાટલી ભરી લેવી.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ ગોળી દિવસમાં બે વખત.

અનુપાન—ઠાળીદાક્ષને પાણીમાં પલાળી તેનો સ્વરસ કાઢી તે તોષા ૨ તથા ઉપરની દવા સાથે લઈ ઉતારી જવી.

ઉપયોગ—ગર્ભિણી સ્ત્રીનાં તમામ દરદોમાં વપરાય છે. તે સિવાય ગર્ભ રક્ષા પછી તે પ્રસુતિ થવા સુધી નવમાસ આ દવા આપી શકાય છે. તેથી ગર્ભશ્રાવ થવાની ધારતી રહેતી નથી. અને ગર્ભશ્રાવની દેવ હોય તો તે મટી જઈ બાગક તંદુરસ્ત અવનરે છે. અને ગર્ભિણી સ્ત્રીની શક્તિ કાયમ રહે છે.

સૂચના—ગર્ભિણીના ગમે તે વ્યાધિમાં યોગ્ય અનુપાન સાથે ૩૫ પ્રમાણે સાદાં ઓસડીયાનો કાષ્ઠજલ કવાય બનાવી તે સાથે

૫૨ ગુલ્મકુઠારસ

ચનાવટ— શુદ્ધ પારદ તો. ૦૥ શુદ્ધ ગંધક તો. ૦૥
 શુદ્ધ હરતાલ તો. ૦૥ શુદ્ધ વજનાગ તો. ૦૥
 તામ્રભસ્મ તો. ૦૥ લોહભસ્મ તો. ૦૥
 કૌટીનીભસ્મ તો. ૧ ત્રિકટુ તો. ૧૥
 સિંધાણુ તો. ૦૥ પુલાવેલટંકણુખાર તો. ૦૥
 ચવસાર તો. ૦૥ પુલાવેલ કટકડી તો. ૦૥
 સંચર તો. ૦૥ સાજખાર તો. ૦૥
 બંગસાર તો. ૦૥ શુદ્ધ ઝેરકુચ તો. ૦૥
 છીપભસ્મ તો. ૧ શુદ્ધ હીંગ તો. ૦૥

રીત—બધી યીજોને ખરલમાં છુંટી પ્રથમ લીંબુના રસની અને પછી આદુના રસની એક એક બાવના આપી રતિભારની ગોળી ખનાવી સુકવી બાટલીમાં ભરી લેવી.

પ્રમાણ—૨ ગોળી પાણી સાથે.

સમય—સવાર, બપોર ને સાંજ.

ઉપયોગ—શુદ્ધરોગ, વાયુ, પેટની ગાંઠ, આક્રોશ, શ્વેત, મેળ, જ્વર, અજીર્ણ, ઉલ્લસી, મંદામિ, વગેરેને મટાકે છે. પેટના ગોળા માટે અકસીર છે.

૫૩ ગંધકરસાયન

ચનાવટ—પ્રથમ ગંધક આમણુસારે શેર ૦૥ લાવી તેનો જીરો કરી તેને ધી શેર ૦૥ માં નાખી ધીમે તાપે ગરમ કરી ન્યારે તે રસ ધાવ ત્યારે એક મોટું વાસણ લઈ તેમાં દૂધ શેર ૨ નાખી ઉપર ઝીણું કપડું બાંધી તેના ઉપર ગરમ કરેલું ગંધક ધી ધીમે

પ્રમાણ—આળકેા માટે ૧ થી ૨ ચોખ્ખાભાર, માણસો માટે ૧ થી ૨ રતિભાર.

અનુપાન—મધ સાથે.

ઉપયોગ—વાતરોગ, આંચકી, ખેંચ, મૂત્રીવાયુ, દિસ્ટીરિઆ-વાયુ, કષ્ઠોવાયુ, ઉન્માદવાયુ વગેરે માટે સારો ઉપાય છે.

૫૫ ચૈતન્યરસ

યનાયદ—ધોળાંમરી, પીપર, કાચકલની જાલ, પારદ, અને ગંધક એ ચીજો સમભાગે લેવી.

રીત—પારદ, ગંધકની કળલવી કરી તેમાં ખીજી દવાઓનું ચૂર્ણ મેળવી ખરલમાં ઘુંટી બાટલીમાં ભરી રાખવું.

ઉપયોગ—આ દવાની એક ચપટી ભરી દરદીના નાકમાં મુખાડવાથી મૂર્છા મટી જાગૃતિ આવે છે.

૫૬ ચંદ્રકલ્પરસ

યનાયદ—શુદ્ધ પારદ તો. ૧, શુદ્ધ ગંધક તો. ૧, તામ્રભસ્મ તો. ૧, અમ્લકભસ્મ તો. ૧, કકુ તો. ૧, ગજોસત્વ તો. ૧, ખડસ-લીઓ તો. ૧, ચંદનનો બૂકો તો. ૧, વાળો તો. ૧, માધવી તો. ૧, સારીવા તો. ૧, એ સર્વેનું બારીક ચૂર્ણ કરવું.

રીત—ઉપરની માત્રાઓ ઘુંટી તેમાં ચૂર્ણ મેળવી તે સર્વને નાગરમોષનો ક્વાથ, દાડમનો રસ, ધોખડનો સ્વરસ, કેવડનો સ્વરસ, કપ, સદેરીનો રસ, કુંવારનો રસ, ખડમુલીઆનો ક્વાથ, તુલસીનો રસ, સનાવરીનો ક્વાથ કે રસ, દાણનો ક્વાથ કે રસ એ દરેકની જુદી જુદી એકેક ભાવના આપી ઘુંટી મુકીને બાટલી ભરી લેવી.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ રતિભાર, દિવસમાં બે વખત.

સમય—૬૨ ત્રણ કે ચાર કલાકે લેવી.

અનુપાન—મધ અથવા બનફસાના શરબત સાથે.

ઉપયોગ—લીવર, બરલ અને હોબરીના વિકારથી આવતો તીવ્રો અથવા જીનો તાવ આ દવાના સેવનથી મટી જાય છે. મલેરીયા તાવ માટે ખાસ ઉપયોગી છે.

૬૩ ત્રિભુવનકિર્તિરસ

બનાવટ—શુદ્ધ હિંગળો, શુદ્ધ વજનાગ, શુક્ર, પીપર, મરી, કુલાવેલો ટંકણખાર, પીપરીમૂળ એ દરેક એકેક તોલો લેવાં.

રીત—દરેક વસ્તુનું જુદું જુદું ચૂર્ણ લઈ પ્રથમ એક ખર-લમાં હિંગળો નાખી તેમાં બીજી દવાઓ નાખી ઘુંટતા જવું. ત્યારે બરાબર ઘુંટાઈ જાય ત્યારે તુલસીનો રસ, ધતુરાનાં પાનનો રસ, અને આદુનો રસ એ દરેકની એકેક જુદી જુદી ભાવના આપી ખર-લમાં ઘુંટીને તેની ચણાડી જેવડી ગોળી વાળી સુકવી બાટલી ભરી લેવી.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ ગોળી.

સમય—સવાર, બપોર અને સાંજ અથવા તો ચાર ચાર કલાકે.

અનુપાન—સુદર્શનના કાંટ સાથે અથવા પાણી સાથે.

ઉપયોગ—પિત્ત, કફ, કે વાયુનો તાવ તથા તમામ જાતના આશુ તાવમાં વપરાય છે અને સારો ફાયદો આપે છે. દન્ડફુએન્જા તથા મુદતના તાવમાં પણ સારું કામ કરે છે.

૬૪ ત્રેલોક્યચિંતામણી

બનાવટ— સુવર્ણભરમ ૩ ભાગ રૌપ્યભરમ ૨ ભાગ
અન્નકભરમ ૨ „ લોહભરમ ૫ „

સમય—દર ત્રણ કે ચાર કલાકે લેવી.

અનુપાન—મધ અથવા બનફસાના શરબત સાથે.

ઉપયોગ—હીવર, બરલ અને હોઝરીના વિકારથી આવતો તોષો અથવા જીનો તાવ આ દવાના સેવનથી મટી જાય છે. મલેરીઆ તાવ માટે ખાસ ઉપયોગી છે.

૬૩ ત્રિભુવનકિર્તિરસ

વનાઘટ—શુદ્ધ હિંગળો, શુદ્ધ વજનાગ, શુક, પીપર, મરી, કુલાવેલો ટંકણખાર, પીપરીમૂળ એ દરેક અંકેક તોલો લેવાં.

રીત—દરેક વસ્તુનું જીદું જીદું ચૂર્ણુ લઈ પ્રથમ એક ખર-લમાં હિંગળો નાખી તેમાં બીજી દવાઓ નાખી ઘુટતા જવું. ત્યારે બરાબર ઘુટાઈ જાય ત્યારે ગુલસીનો રસ, ધતુરાનાં પાનનો રસ, અને આદુનો રસ એ દરેકની અંકેક જીદી જીદી ભાવના આપી ખર-લમાં ઘુટીને તેની ચણાડી જેવડી ગોળી વાળી સુકવી બાદલી બરી લેવી.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ ગોળી.

સમય—સવાર, બપોર અને સાંજ અથવા તો ચાર ચાર કલાકે.

અનુપાન—મુદર્શનના ફાંટ સાથે અથવા પાણી સાથે.

ઉપયોગ—પિત્ત, કફ, કે વાયુનો તાવ તથા તમામ જાનના આગુ તાવમાં વપરાય છે અને સારો ફાયદો આપે છે. દન્ડદ્યુએંગ તથા મુદતના તાવમાં પણ સારું કામ કરે છે.

૬૪ ત્રૈલોક્યચિંતામણી

વનાઘટ— સુવર્ણભરમ ૩ ભાગ રૌપ્યભરમ ૨ ભાગ
અબકરુરમ ૨ „ લોહભરમ ૫ „

તોલો લેવી, તથા કાળાંમરી બે તોલા લેવાં. બધાને બારીક વાટી કળગલીમાં ઘુંટી મેળવી તેને બકરીના દૂધની લાવના અથવા આમળાંના રસની લાવના આપી ઘુંટી બખ્ખે રતીભારની ગોળી બનાવી સુકવી બાટલી ભરી લેવી.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ ગોળી પાણી સાથે.

સમય—દિવસમાં બેથી ત્રણ વખત.

ઉપયોગ—મંદામિ, કલેઝનું દરદ, સફેદ ઝાડા, અજીર્ણ, સંઘ્રહણી, શુદ્ધ, બરલ, પાંકુ, કમળાનો રોગ વગેરે મટે છે. ખાસ કરી હીવર બગડવાથી થતા સંઘ્રહણીના વ્યાધિ માટે ઉત્તમ દવા છે.

૬૭ નારાચરસ

ઘનાવટ— શુદ્ધ પારદ તો. ૧ શુદ્ધ ગંધક તો. ૨
કુલાવેલ ટંકણુખાર તો. ૧ કાળાંમરી તો. ૧
પીપર તો. ૨ શુક તો. ૨
શુદ્ધ નેપાળો તો. ૬

રીત—ઉપરની દવાઓ બારીક લઈ પ્રથમ પારદ ગંધકની કળગલી કરી તેમાં બીજી દવાઓ મેળવી ઘુંટીને બાટલી ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ રતિભાર.

અનુપાન—સાકરના બૂકા સાથે અથવા મધ સાથે આદી ઉપર દેવા પાણી પીવું.

ઉપયોગ—શ્વેત, ઉદરરોગ, વાયુ, ગોળો, ચૂંક, કબજિયાત, વગેરે મટાડી લુધાગ લાવે છે. આ દવા ખાસ કરી સખ્ત લુધાગ લેવા મારેગ અપાય છે.

સૂચના—નાનાં બાળકોને કે નમગા દરદીઓને આ દવા આપતી નહિ. લુધાગ બંધ કરવો હોય ત્યારે સાકરવાળું પાણી પીવું.

૬૯ નિદ્રોદયસ

વનાઘટ— અશીષુ તો. ૧ વંસલોચન તો. ૧
૨સસિંદુર તો. ૧ આમગાનું ચૂર્ણ તો. ૨

રીત—ચારે દવા સાથે ધુંટી તેમાં ભાંગેલો ૨સ અથવા કવાથ નાખી તેની એ રતિભારની ગોળા કરી લેવી.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ ગોળા. સમય—જરૂર જણાય ત્યારે અથવા રાત્રે.

અનુપાન—પાણી કે દૂધ સાથે.

ઉપયોગ—ઉન્માદ, પીડા થવી, અનિદ્રા વગેરેમાં જ્યારે ઉધ લાવવા તથા દરદ મટાડવા જરૂર જણાય ત્યારે આપવાથી સારી ઉધ લાવવાનો ઉત્તમ યોગ છે.

૭૦ પરૂપતિનાથસ

વનાઘટ—શુદ્ધ પારદ, શુદ્ધ ગંધક, શુદ્ધ દિગ્ગો, શુદ્ધ, મરી, પીપર, લવંગ, સિંધાકુણુ, સંયગ, વડાગરૂ મીઠું, લીંગ, લોહભસ્મ, કપુર દરદેહાલ, ટંકણખાર, કેડીની ભસ્મ, ચંખભસ્મ, છીપભસ્મ એ સર્વે ચીજો અઢેક તોલો લેવી.

રીત—દરેક વસ્તુનું ચૂર્ણ લેવું. પ્રથમ પારદ ગંધકની કળગલી કરી તેમાં દિગ્ગો મેગવી ધુંટી બીજી બાકીની ચીજો મેગવી દહ નેને લીંચુના રસમાં ધુંટી ચણા જેવડી ગોળા બનાવી ઊંચે મુઠવી આટલીમાં ભરી લેવી.

પ્રમાણ—૨ ગોળા. સમય—સવાર સાંજ એ વખત.

અનુપાન—ઘી સાથે ચાટવી અથવા પાણી સાથે લેવી.

ઉપયોગ—અજીર્ણ, મંદામિ, અંધતા, મોગ, મુદ્ધ, ચ્છા, બરસ. લીંચુની ગાંઠ, ટાડીગાંઠ, વગેરે પેટનાં તમામ દરદો મટે છે.

૭૩ પ્રદારીરસ (૨)

ચનાવટ— શુદ્ધ દ્વિંગળો તો. ૧ શુદ્ધ ટંકણુખાર તો. ૧
બંગલરમ તો. ૧ લોહલરમ તો. ૧
યશલરમ તો. ૧ ચણકગાળનું ચૂર્ણ તો. ૧૫

રીત—સર્વ વસ્તુઓમાંથી પ્રથમ દ્વિંગળો તથા બીજી ભરમે ખરલમાં ધુંટી મેળવી તેમાં બીજી દવા થોડે થોડે નાંખી ખરલમાં ધુંટીને બાટલી ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—૧ માસો (૮ રતિ).

અનુપાત્ર—દહી અને સાકર સાથે.

સમય—સવાર, સાંજ બે વખત.

ઉપયોગ—પ્રદર, પ્રમેહ, પેશાબની ગરમી, ધાતુ જળી, હરસ, રક્તશ્રાવ, પેશાબની બળતરા વગેરે મટાડી ગરમી શાંત કરી રક્તશ્રાવ બંધ કરે છે.

૭૪ પિયુપવલીરસ

ચનાવટ—શુદ્ધ પારદ, શુદ્ધ ગંધક, અગ્રકમરમ, રૌપ્યમરમ, લોહલરમ, ટંકણુખાર, રસવાંતી, સુવર્ણમાક્ષિકલરમ, એ દરેક અરધ અરધ તોલો લેવાં. લવંગ, ચંદન, મેથ, જીરું, ધાણા, રીસામણી, અનિશિષ, કડાજાલ, દિવ્યવ, તજ, જામણ, શુક, બીલનિગરભ, લોહર, વાલો, દાડમનીજાલ, મજક, ધાવડીનાં ફુલ અને કુટ એ દરેક બીજ ના તોલો લઈ બારીક વાટી ખરલમાં ધુંટીને ભાંગરાના રમની સાન બાવના આપી સુકવી પછી બકરીના દૂધની એક લાવના આપી રખા જેવડી ગોળી બનાવી સુકવી લેવી.

પ્રમાણ—૨ ગોળી, સવાર સાંજ બે વખત.

૭૭ વ્રહ્મઆનંદમૈસવસ

ચનાવટ—	શુદ્ધ સોમલ તો. ૧	શુદ્ધ હિંગળો તો. ૧
	કુલાવેલટંકણખાર તો. ૧	શેકલી હોંગ તો. ૧
	શુંક તો. ૧	પીપર તો. ૧
	મરી તો. ૧	એલચી તો. ૧
	લવંગ તો. ૧	કાયફલ તો. ૧

રીત—અધી ચીન્નેનું ચૂર્ણ લઈ ખરલમાં તેને બરાબર મેળવી તેમાં આદુનો રસ નાખી બાર કલાક ધુંટી અડદના દાણા જેવડી ગોળી બનાવી સુકવી રાખવી.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ ગોળી દિવસમાં ત્રણ વખત.

અનુપાન—પાણી સાથે અથવા રોગાનુસાર.

ઉપયોગ—સર્વ જાતના તાવ, શરદી, ઝાડા, અપચો, જુના ઝાડા, શ્વા વગેરેમાં યોગ્ય અનુપાન સાથે આપવી.

સૂચના—આ દવામાં સોમલ પડતું હોવાથી દરદીનું વય, બળ સ્થિતિ જોઈને વિચારપૂર્વક તેના ઉપયોગ કરવો જોઈએ.

૭૮ વ્રહ્મપૂર્ણચંદ્રસ

ચનાવટ—શુદ્ધ પારદ તો. ૨, શુદ્ધ ગંધક તો. ૨, લોહ-ભસ્મ તો. ૪, અજકભસ્મ તો. ૪, રૌપ્યભસ્મ તો. ૪, બંગભસ્મ તો. ૨, સુવર્ણભસ્મ તો. ૧, તામ્રભસ્મ તો. ૧, કાંચભસ્મ તો. ૧, લવંગ, બાયફળ, એલચી, તજ, જીરું, કપુર, ઘટ્ટકા, નાગરમેથ, એ દરેક એકે તોલે લઈ વાટી લેવાં.

રીત—પ્રથમ પારદ ગંધકની કલ્પવતી કરી તેને કુંવારના રસમાં ધુંટી પછી સુકાવી ત્યારબાદ તેને ત્રિફળાના કવાચની સાથે

ઉપયોગ—જુનો કે નવો પ્રમેહ, મૂત્રાઘાત, મૂત્રકૃમ્મ, પાંડુ-રોગ, ધાતુગતજ્વર, રક્તપિત્ત, કફ, સંત્રહણી, સોમરોગ, પ્રદર, ક્ષય, મધુપ્રમેહ, વગેરે મટાડી વાજકરણ ગુણ બતાવે છે.

પથ્ય—રોગ પ્રમાણે અપથ્ય ચીજ ન ખાવી. વાજકરણ માટે લેવી હોય તો પૌષ્ટિક ખોરાક સાથે સ્વચ્છતાનું પાલન કરવું.

૮૦ બ્રહ્મશૃંગારભ્રસ

ઘનાઘટ—શુદ્ધ પારદ તો. ૧, ગંધક તો. ૧, કુલાત્રેલ ટંકણુ-ખાર તો. ૧, નાગકિશર તો. ૧, કપુર તો. ૧, જવંત્રી તો. ૧, લવંગ તો. ૧, તમાલપત્ર તો. ૧, સુવર્ણભ્રમ તો. ૧, અમ્બકભ્રમ તો. ૪ તથા તાલીસપત્ર, નાગરભોથ, કુષ્ઠ, છડીલો, લવંગ, તજ, એસચી, શુંક, મરી, પીપર, હરડેઝાલ, બહેડાંઝાલ, આમળાં, ગજપીપર એ દરેક ચીજ બખ્ખે તોલા લેવી.

રીત—પારદ ગંધકની કળજી કરી તેમાં ભ્રમ મેળવી પછી તેમાં ખાડીની ચીજોનું ખારીક ચૂર્ણ મેળવી ખરસમાં ખરાબર ઘુંટી તેને પીપરના ક્વાથની સાત લાવના આપવી અને પછી ઘુંટી મુકવી ખાટલી ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—૪ થી ૮ વાલ સુધી.

અનુપાન—ઘોડું તજનું ચૂર્ણ તથા દવા લઈ મધમાં મેળવી ચારી જવું.

ઉપયોગ—ખાંસી હૃદયશ્વ, પાર્શ્વશ્વ, માથાનુંદરદ, સ્વર-બંગ, ક્ષયરોગ, કફ, વાતરક્ત, કુષ્ઠ, રક્તપિત્ત, કાસરોગ વગેરે મટે છે. આ દવા નખગાઇ અને ખાંસી તથા શ્વ માટે ઉત્તમ છે.

૮૩ મૂતમૈસવસ

ચનાવટ—શુદ્ધ પારદ, શુદ્ધ હરતાલ, શુદ્ધ મનશીલ, લોહ-
ભસ્મ, શુદ્ધ સુરભો, તામ્રભસ્મ એ દરેક એક એક તોલો તથા શુદ્ધ
ગંધક તોલો ૧૨.

રીત—ઉપરની દવાને ખરલમાં ઘુંટી તેને બાગકના મૂત વડે
ભાવના દહ મુકાવી પછી તેને લોહાની કડાઈમાં જરા જરા તાપથી
શેકી લેવું અને પછી ઘુંટી બાટલી ભરી લેવી.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ રતિભાર.

અનુપાત્ર—ગાયના ઘીમાં દવા મેળવી ચટાડી ઉપર ત્રિકલુનો
ઉકાળો કરી તેમાં ઘી તથા દીંગ નાખીને પાવો.

ઉપયોગ—ઉન્માદ, ગાંડપણ, વાધ, હિસ્ટીરિયા, સ્મૃતિકા ઉન્માદ
વગેરે મગજના વાયુ સંબંધી દરદોમાં આ દવા ઠીક ગણાય છે.

૮૪ મન્મથવિલાસવસ

ચનાવટ—રસસિંદુર તો. ૧, પારદ તો. ૨, ગંધક તો. ૨,
અમ્લકભસ્મ તો. ૧૧, લોહભસ્મ તો. ૧૦, સફેદ મુશળી તો. ૪,
બીમસેનીકપુર તો. ૧, ચોપચીની, જાપફળ, લવંગ, અજમોદ, મરી,
રાગ, એલમીખીજ એ દરેક એકેક તોલો. એખરો, જાવંત્રી, લીંડી-
પીપર, કનકગીજ, શુક, અકલકરો એ દરેક દોઢ દોઢ તોલો. શેમગાની
હાથ તો. ૫૦, આસગંધ તો. ૫, શુદ્ધ ઝેરકાચણ તો. ૪, બલદાણા
તો. ૬, આમગાં તો. ૫, ચત્તાવરી તો. ૫૦.

રીત—પ્રથમની પાંચ વસ્તુઓ ખરલમાં ભુટી મેળવી પછી
તેમાં બીમસેનીકપુર નાખી દેવું. ત્યારબાદ દરેક વસ્તુનું બારીક ચૂર્ણ
લઈ તેમાં મેળવી દહ ખરલમાં ઘુંટી નાગરવેલનાં પાનના રસ વડે

અનુગાન—મધ સાથે ચાટી ઉપર દૂધ પીવું.

ઉપયોગ—ધાતુસીજીતા, નળગાંધ, વિષ્ણુશ્રાવ, નસોની કમળેરી, સ્ત્રી પ્રસંગમાં મંદ ઉત્સાહ અને શુક્રનું પાતળાપણું મટાડી શક્તિ લાવે છે.

૮૬ મહાજ્વરાંકુશ

વનાયટ— શુદ્ધ સોમલ તો. ૧ શુદ્ધ વજનાગ તો. ૧
કાથો તો. ૧ શુદ્ધ નેપાળો તો. ૧

રીત—ઉપરની દવાઓને ખરલમાં ધુંટી તુલસીનાં પાનના રસમાં મર્દન કરી મગ જેવડી ગોળી બનાવી જાંચે સુકવી બાટલી ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—એકેક ગોળી સવાર સાંજ બે વખત.

અનુપાન—છૂંદ અને સાકર લાવી તેનું ચૂર્ણ કરી તેમાંથી બેઆનીભાર ચૂર્ણ સાથે દવા લઈ પાણીથી ઉતારી જવી.

ઉપયોગ—નવો અથવા જુનો તાવ (વિષમજ્વર) મટે છે, જીજ્ઞાસ થતા નથી અને શક્તિ ટકાવી રાખે છે. વાત, કફજ્વર કે ત્રિદોષજ્વર માટે દીક છે.

સૂચના—આ દવામાં સોમલ આવે છે માટે મેંઝાગીને વાપરવી. લાંબો વખત આ દવા ન લેવી જોઈએ.

૮૭ મહાલક્ષ્મીનારાયણરસ

વનાયટ—શુદ્ધ ગંધક, ટંકજૂખાર, શુદ્ધ જીરફાચણાં, શુદ્ધ તિલુપ, નનોઝનાંબીજ, અનિવિષ, પીપર, કાકાળક, સિંધાતુલ, વજનાગ, અમ્લકમરમ એ દરેક એકેક તોલો લેવાં.

નું શળ, પ્રદર, પ્રમેહ મધુપ્રમેહ, દમ, અતિશય નળગાષ્ઠ, માથાનું દરદ, વગેરે મટે છે. તેમજ મગજ પુષ્ટ થઈ ધાતુક્ષીણતા મરી અશક્તિ દૂર થાય છે. વાજકરણ ગુણ સાથે પૌષ્ટિક અને ઉત્તેજક છે.

૮૯ મૃત્યુંજયરસ

ચનાયટ—મરી, પીપર, ટંકણખાર, શુદ્ધ ગંધક, શુદ્ધ વછનાગ, એ દરેક અંકેકે તોલો તથા લીંબુના રસમાં શોષિતો દિંગળો તોલો એ લઈ સાથે ધુંટી તેને આકુના રસમાં તથા લીંબુના રસમાં ભુંડું ભુંડું વાટી ભાવના આપી ગોળી વાળવા જેવું થતાં મગજેવડી ગોળી બનાવી મુકવીને બાટલીમાં ભરી લેવી.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ ગોળી દિવસમાં ત્રણ વખત.

અનુપાન—સ્વચ્છ પાણી સાથે અથવા મધ સાથે, તુળશીનાં પાનના રસ સાથે, ખડસલીઆના સ્વરસ સાથે કે આકુના રસ સાથે દોષ નોંધ યોગ્ય અનુપાનમાં આપવી.

કાર્યોગ—નવીનજ્વર, ટાઢીઓતાવ, મહેરીઆ તાવ, ત્રિપમજ્વર, અણુકિનાર તાવ, વાતજ્વર, હર્ષજ્વર, ત્રિદોષ, ન્યુમોનીઆ, અતિસાર, કમ્બીજ્વર વગેરેમાં ઉત્તમ કામ આપે છે.

સૂચના—જરૂર મોટી થઈ હોય તેને, ગર્ભિણી સ્ત્રીને, નાનાં બાળકને, અનિદુર્બળરાગીને, હેડકી, શ્વાસવાળા દરદીને આ દવા ન આપવી નોંધએ અથવા બહુજ સંભાળથી મુદ્દમ માત્રા આપવી નોંધએ.

૯૦ યોગેન્દ્રરસ

ચનાયટ—

રસસિંદુર	તો. ૨	મુવર્ણજરમ	તો. ૧
લોહજરમ	તો. ૧	મોનીમરમ	તો. ૧
અંજમરમ	તો. ૧	અમ્રકમરમ	તો. ૧

ઉપયોગ—દરેક પ્રકારના તાવને તુરત ઉતારી શરીર ઠંડું કરે અને કોઈપણ જાનની નજાણ કયાં સિવાય તાવને ઓછો કરવા આ એક ચમત્કારિક ઉપાય ગણાય છે.

પચ્ચ—મગનું પાણી, ભાત વગેરે આપવું.

૧૨ રત્નગીરીસ્સ નં. ૨

યનાવટ—શુદ્ધ મનશીલ, શુદ્ધ હિંગળો, લવંગ, જામણ, સમભાગે લઈ બારીક ચૂર્ણ કરી લેવું.

રીત—ઉપરના બારીક ચૂર્ણને ખરલમાં નાખી ધુંટી તેને આડુના રસની બે ભાવના આપી પછી તેની અંકેક રતિભારની ગોળા કરી સુકવી બાટલી ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ ગોળા.

સમય—તાવ હોય ત્યારે તાવ ઉતારવા માટે.

અનુપાત્ર—પાણી સાથે.

ઉપયોગ—અણુઉતાર તાવ, બાળકોનો તાવ, વગેરેમાં નિર્ભય-પણે આપાય છે.

૧૩ રસમાસ્વાન

યનાવટ —	શુદ્ધ પારદ	તો. ૨	શુદ્ધ ગંધક	તો. ૨
	લોહભસ્મ	તો. ૧૫	અમ્લકભસ્મ	તો. ૧
	રસસિંદુર	તો. ૦૫	તામ્રભસ્મ	તો. ૦૫

કેક, નાગેશર, એલચી, ચણકઆમ, જીરું, બલદાણા, યનાવરી, મોચરસ, બાવળનો શુદ્ધ, એ દરેક બખ્ખે તોલા લઈ ચૂર્ણ કરી પ્રથમ પારદ એકની કચ્છલી બનાવી તેમાં બીજી ભસ્મો મેગરી

૧૫ લઘુલાહીચૂર્ણ (સ)

બનાવટ—શુદ્ધ પારદ, શુદ્ધ ગંધક, શુદ્ધ મરી, પીપર, અજીમો, છરૂં, શહાછરૂં, મંચળ, સિંધાલુલુ, ગિડલુલુ, શુદ્ધ દિંગ, એ દરેક દવા સમભાગે લઈ ચૂર્ણ કરી કળ્પલીમાં મેળવી લઈ તેની બરાબર કઠાણાણું ચૂર્ણ મેળવી દેવું.

પ્રમાણ—૧૨ થી ૨૪ રતિભાર.

અનુપાન—પાણી અથવા ચોખાનું ધોણુ.

ઉપયોગ—દરેક પ્રકારના અતિસાર, મંત્રહણી, શ્લેષ્મ, મરડો, આક્રોશ, વાયુ વગેરે મટે છે. પાચનશક્તિ વધે છે.

૧૬ લક્ષ્મીવિલાસરસ

બનાવટ—અમ્બકભરમ તો. ૪, શુદ્ધ પારદ, શુદ્ધ ગંધક, ભીમ-સેની કપુર, ભવંત્રી, જયફળ, વરધારાનાંબીજ, ધતુરાનાંબીજ (કનકબીજ), ભાંગરાનાંબીજ, વિદારીકંદ, શતાવરી, ગંગેરણ (નાગબક્ષા) ખપાટનાંબીજ, ગોખરૂંબીજ, સમુદ્રફલ એ દરેક ચીજ અંકેક તોલો લઈ બારીક વાટી લેવી.

રીત—પ્રથમ પારદ, ગંધક તથા ભરમ મેળવી તેમાં બીજા દવાઓનું બારીક ચૂર્ણ મેળવી આપી ધુટ્ટી તેમાં નાચરવેણના પાનનો રસ નાખી ચણા પ્રમાણે ગોળી બનાવી લેવી.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ ગોળી, સવાર સાંજ બે વખત.

અનુપાન—મધ અથવા દૂધ સાથે.

ઉપયોગ—ત્રિદોષપાધિ, પ્રમેહ, મળ, નાડીવલ્ક, ભગંદર, અનિદ્રા, વધરાવળ, ખાંસી, શ્વેત, દરસ, મેદરોગ, સધિવા, અડ-રિઓષ, મંચાનું શ્વેત, સ્ત્રોતોગ, ધાતુફીણના વગેરે મટાટી શક્તિ લાવે છે.

૧૭ લાલગુડા

ચનાચટ—ચંક, મરી, પીપર, કાં. લીમડાની ડાઠ, કાં નામરખોપ, મોર મરમર, ટંકજીખાર, હાલસ, રાખાંદન, શુદ્ધ સિંદુર, રસગિદુર એ દરેક ચીજ એ એ તોણા લઈ જારીક રાટી મેરી અને તેને ખરણમાં પુટી તેમાં નામરખોપના પાનનો રસ નાખી પુટી દિ-
ભારતી ગોળી કરી સુકરી બાટલીમાં બરી રાખવી.

પ્રમાણ—૨ ગોળી.

અનુપાન—ગુલસીનો રસ, મેળ અથવા મરમ પાણી.

ઉપયોગ—સામાન્ય તાવ, ઘરડી, ઇન્ફ્યુએન્ઝા, ખાંસી, અને ચાકુ તાવ માટે ઉત્તમ છે. આ દવા બંગાળમાં બહુજ વપરાય છે. બાળકોની ઘરડી તથા તાવમાં વધારે સારી તથા નિર્દોષ દવા છે.

૧૮ લીલાવિલાસરસ

ચનાચટ—શુદ્ધ પારક, શુદ્ધ મધેક, તામ્રમરમ, અમ્લજલમ, ક્ષોદ્ધમરમ એ સર્વે સમભાગે લેવાં.

રીત—ઉપરની ચીજોને ખરણમાં મેળવો તેને આમળાની રસની તથા ભાંગરાના રસની ત્રણ ત્રણ ભાવના આપવી. બાદ ચણી પ્રમાણેની ગોળી બનાવી બાટલીમાં બરી રાખવું.

પ્રમાણ—૨ થી ૩ રતિભાર દિવસમાં ત્રણ વખત.

અનુપાન—મધ ગ્રાથે.

ઉપયોગ—અશ્વપિત્ત રોગ માટે સારો ઉપાય છે. તેમજ દાહ, તરમ, ઉલટી અને હૃદયરોગ માટે કીક છે.

૧૧ વસંતકુસુમાકરસ

વનાવટ— સુવર્ણભરમ તો. ૨ અમ્બકભરમ તો. ૨
લોહભરમ તો. ૩ રસસિંદુર તો. ૪૥
બંગભરમ તો. ૩ મુક્તાપિષ્ટિ તો. ૪
પ્રવાલપિષ્ટિ તો. ૪ કસ્તુરી તો. ૦
ભીમસેનીકપુર તો. ૦૥

રીત—પ્રથમની સાત દવાઓને ખરલમાં નાખી ઘુંટી તેને ગાયત્રી દ્વય, અરકુશીનો રસ, હળદરનો કવાથ, કેળનાકંદનોરસ, માધવીના પુષ્પનો સ્વરસ, ચમેલીનાં ફુલનો રસ, તુલસીનાં પાનનો રસ, એ દરેકની અંકેક લાવના અથવા સાત સાત લાવના આપી સુકવી તેમાં કસ્તુરી તથા ભીમસેનીકપુર મેળવી બાટલી ભરી લેવી.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ રતિભાર સવાર સાંજ બે વખત.

અનુપાન—માખણ અને સાકર સાથે અથવા મધ સાથે, ઉપરથી દ્વય પીવું.

ઉપયોગ—સર્વ પ્રકારના પ્રમેહ, મધુપ્રમેહ, વીર્યશ્રાવ, નબળાઈ, ધાતુક્ષીણતા, સ્વપ્નશ્રાવ, પ્રદર, બહુમૂત્ર, સોમ રોગ વગેરે મટાડી શક્યા આપે છે. વીર્યવર્ધક અને કામોત્તેજક છે.

૧૦૦ વાતરાક્ષસરસ

વનાવટ—શુદ્ધ પારદ, શુદ્ધ ગંધક, રસસિંદુર, અમ્બકભરમ, તામ્રભરમ, લોહભરમ, નાગભરમ એ દરેક અંકેક તોલો લેવી. શુદ્ધ રસકપુર તો. ૦૧, શુંક, મરી, પીપર, લવંગ, સુખડ, દરડેહાલ, અબોડીનુંનળ, લીમડનોગુંદ, કાચોગુંદ એ દરેક અર્ધ અર્ધ તોલો લેવાં તથા શિલાજીત તો. ૧ લેવી.

૧૭ લાલગુડા

વનાવટ—શુક, મરી, પીપર, કડ, લીંગડાની છાંદ, કુંદ, નાગરમેથ, સરેદ સરસવ, ટંકજખાર, ઉડપવ, રુખમંદન, ગુદ દિગુર, રસમિદુર એ દરેક ચીજ એ એ તોણા લઈ બારીક ચાટી લેવી અને તેને ખરણમાં ધુરી તેમાં નાગરવેણના પાનનો રસ નાખી ધુરી રાખી બારની ગોળી કરી મુઢવી બાટલીમાં જરી રાખવી.

પ્રમાણ—૨ ગોળી.

અનુપાન—ગુલસીનો રસ, ગોળ અથવા ગરમ પાણી.

ઉપયોગ—સામાન્ય તાવ, શરદી, દંદસ્પુએંઝા, ખાંસી, અને ચાકુ તાવ માટે ઉત્તમ છે. આ દવા બંગાળમાં બદુન વપરાય છે. બાળકોની શરદી તથા તાવમાં વધારે સારી તથા નિર્દોષ લાગાય છે.

૧૮ લીલાવિલાસરસ

વનાવટ—શુદ્ધ પારક, શુદ્ધ મધેક, તામ્રજરમ, અમ્લજરમ, દોદજરમ એ સર્વ સમભાગે લેવાં.

રીત—ઉપરની ચીજોને ખરણમાં મેળવી તેને આમળાની રસની તથા બાંગરાના રસની તથા જાવના આપવી. બાદ મધ પ્રમાણની ગોળી બનાવી બાટલીમાં જરી રાખવું.

પ્રમાણ—૨ થી ૩ રાત્રિનાર દિવસમાં તથા વખત.

અનુપાન—મધ સાથે.

ઉપયોગ—અમ્લપિત ગેમ માટે સારો ઉપાય છે. તેમજ ૬૬ નંબર કેવરી અને હૃદયગેમ માટે ફીક છે.

૧૧ વસંતકુસુમાકરસ

વનાવટ— સુવર્ણભસ્મ તો. ૨ અમ્બકભસ્મ તો. ૨
લોહભસ્મ તો. ૩ રસસિંદુર તો. ૪૫
ગંગભસ્મ તો. ૩ મુક્તાપિષ્ટિ તો. ૪
પ્રવાલપિષ્ટિ તો. ૪ કસ્તૂરી તો. ૦૧
બીમસેનીકપુર તો. ૦૫

રીત—પ્રથમની સાત દવાઓને ખરલમાં નાખી ઘુંટી તેને
ગાયત્રી દ્વય, અરકુશીનો રસ, હળદરનો કવાચ, કેળનાકંદનોરસ, માધવી-
ના પુષ્પનો સ્વરસ, ચમેલીનાં ફુલનો રસ, ગુલરીનાં પાનનો રસ,
એ દરેકની ઓઠેકે ભાવના અથવા સાત સાત ભાવના આપી સુકવી
તેમાં કસ્તૂરી તથા બીમસેનીકપુર મેળવી બાટલી ભરી લેવી.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ રતિભાર સવાર સાંજ બે વખત.

અનુપાન—માખણ અને સાકર સાથે અથવા મધ સાથે,
ઉપરથી દ્વય પીવું.

ઉપયોગ—સર્વ પ્રકારના પ્રમેહ, મધુપ્રમેહ, વીર્યશ્રાવ, નબ-
ળાઈ, ધાતુક્ષીણતા, સ્વપ્નશ્રાવ, પ્રદર, બહુમત્ર, સોમ રોગ વગેરે મટાડી
શક્તિ આપે છે. વીર્યવર્ધક અને કામોત્તેજક છે.

૧૦૦ વાતરાક્ષસરસ

વનાવટ—શુદ્ધ પારદ, શુદ્ધ ગંધક, રસસિંદુર, અમ્બકભસ્મ,
તમ્બકભસ્મ, લોહભસ્મ, નાગભસ્મ એ દરેક ઓઠેકે તોલો લેવી. શુદ્ધ
રમકપુર તો. ૦૧, શુંક, મરી, પીપર, લવંગ, સુખક, હરડેછાલ,
ચંદ્રાનીનુંચૂન, લોખંડાનોચૂંદ, કાચોચૂંદ એ દરેક અર્ધ અર્ધ તોલો
લેવાં તથા ચિઝાણત તો. ૧ લેવી.

૧૭ લાલગુડા

વનાવટ—શુક, મરી, પીપર, કુકુ. લીંઝડાની છાસ, કુકુ, નાગરમેધ, સોદ સરસવ, ટંકબુખાર, ઉદયવ, રક્તચંદન, શુક વિશુદ્ધ, રસસિદ્ધ એ દરેક ચીજ એ એ તોણા સહ જારીક વાટી લેવી. અને તેને ખરસમાં ઘુંટી તેમાં નાગરવેલના પાનનો રસ નાખી ઘુંટી રતિ-બારની ગોળી કરી સુકવી બાટલીમાં ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—૨ ગોળી.

અનુપાન—તુલસીનો રસ, યોગ અથવા ગરમ પાણી.

ઉપયોગ—સામાન્ય તાવ, ચરદી, ઇન્ડિયન એંઝા, ખાંસી, અને આશુ તાવ માટે ઉત્તમ છે. આ દવા બંગાળમાં બહુજ વપરાય છે. બાળકોની ચરદી તથા તાવમાં વધારે સારી તથા નિર્દોષ વ્યવસ્થા છે.

૧૮ લીલાવિલાસરસ

વનાવટ—શુક પારદ, શુક ગંધક, તામ્રખરમ, અમ્લકખરમ, કોદબરમ એ સર્વે સમભાગે લેવાં.

રીત—ઉપરની ચીજોને ખરસમાં મેળવી તેને આમળાની રસની તથા બાંગરાના રસની ત્રણ ત્રણ ભાવના આપવી. બાદ મધ્ય પ્રમાણેની ગોળી બનાવી બાટલીમાં ભરી રાખવું.

પ્રમાણ—૨ થી ૩ રતિબાર દિવસમાં ત્રણ વખત.

અનુપાન—મધ સાથે.

ઉપયોગ—અમ્લપિત રોગ માટે સારો ઉપાય છે. તેમજ દાહ, તરસ, ઉજડી અને હૃદયરોગ માટે ઠીક છે.

ઉપયોગ—કંઈત્વર, હાંફ, શીતાંગ, ત્રિદોષત્વર, કંઈવાતત્વર, શ્વાસ, અણુઉતારતાવ વગેરેમાં અકસીર છે. જ્યારે તાવ ઉતરી શરીર કંઈ તથા બેશુદ્ધિ જેવું થઈ જાય છે ત્યારે આ દવાની એક માત્રા આપતાં તરતજ ગરમારા આવી દરદી શુદ્ધિમાં આવી જાય છે. આ દવા વિશાલતી ઇન્જકશન જેવું કામ આપી ચમત્કાર બતાવે છે. પેટનું ચડતું, વાયુ, પેટનો દુઃખાવો વગેરેને પણ મટાડી આપે છે. શુભ્રમા ગરમ છે માટે સંભાળથી વાપરવા સૂચના છે પરંતુ હુશીઆરીથી વપરાય તો અવસ્ય ધન-લાભ અપાવનાર છે.

૧૦૨ શિલાજીતપ્રયોગ

બનાવટ—શિલાજીત તો. ૨, ચંદ્રોદય, લોહભસ્મ, ખંભભસ્મ, અમ્બભસ્મ, સુવર્ણભાષિકભસ્મ, નાગભસ્મ, હરડે, આમળાં, મોચરસ, એ દરેક એક એક તોલો લેવાં.

રીત—હેઠ્ઠા ત્રણ વસાણાંનું ચૂર્ણ કપડાણ લઈ જુદું રાખતું અને માત્રાઓ સર્વ એક ખરલમાં ઘુંટી તેમાં તે ચૂર્ણ મેળવી દેવું. જ્યારે ખરાબર ઘુંટાઈ જાય ત્યારે શિલાજીતને દૂધમાં ઓગાળી તેની સાથે ઉપરનું ચૂર્ણ ખરલમાં ઘુંટી ચણા જેવડી ગોળી બનાવી ઊંચે મુઠ્ઠી ખાટલી ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—૨ ગોળી એક વખતમાં, સવાર સાંજ બે વખત.

અનુપાન—તાજું ઘી અથવા માખણ સાથે ગોળીનો બૂકો કરી આડી ઉપર દૂધ પીવું.

ઉપયોગ—મગજની નબળાઈ, માથાનો દુઃખાવો, અકાળે રક્ષાવરણ આવવી, ધાતુક્ષીણતા, નબળાઈ, શીઠાશ વગેરે મટાડી દિર્ઘાયુ બનાવે છે. રસાયન શુભ્ર લાવવા માટે લાંબો વખત સેવવાની જરૂર છે.

રીત—ઉપરની દવાઓનું બારીક ચૂર્ણ લઈ તેમાં માથાએ
મેળવી ખરડમાં નાખી પછી તેને ચિત્રક, આદુનોરમ, એરંડા
મૂળ અને રસનાના ઉકાળાની અંકક લાવના આપી ધુંટી રનિબાર
ગોળી કરી સુકવી રાખવી અથવા જૂઠા રાખવો.

પ્રમાણ—૩ થી ૬ રનિબાર સવાર સાંજ બે વખત.

અનુપાન—ધી સાથે દવા ચાટી ઉપરથી મદારાસ્નાદિ કષ
પીવો.

ઉપયોગ—સર્વ જાનના વાતરોગ જેવા કે પક્ષાઘાત, સંધી
લકરો, ઉસ્તંભ, ગાંડીબોવાયુ, અડદીબોવાયુ, દયકયું, વગેરેમાં ખ
સંભાળપૂર્વક વાપરતાં સારો ફાયદો આપે છે. નવા અને જુના વા
દરેક દરદો માટે સારો ઉપાય છે.

૧૦૧ શીતમંજીરસ

વનાવટ—શુદ્ધ પારદ, શુદ્ધ ગંધક, તામ્રમરમ, શુદ્ધ વજા
શુંક, મરી, પીપર, ટંકણખાર એ સર્વે સમભાગે લેવાં.

રીત—પારદ, ગંધકની કલ્લજી બનાવી તેમાં બીજી દ
ઓનું ચૂર્ણ તથા ભસ્મો મેળવીને સારી પેઠે ધુંટી તેને ચિત્રક
રસની કે ઉકાળાની તથા લાવના આપવી અને ધુંટતા જતું. પ
આદુના રસની સાત લાવના આપવી અને ધુંટતા જતું, પછી ના
વેલનાં પાનના રસની તથા લાવના આપવી અને ધુંટતા જ
છેવટે ગોળી વાગવા જેવું ચતાં સંભાળથી મગનાદાણા જેવડી ગોળી
વાળી સુકવી તૈયાર કરવી.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ ગોળી, જરૂર જણાય ત્યારે દિવસ
તથા રાત્રી.

અનુપાન—આદુનો રસ અથવા શુંકનું પાણી લઈ તેમાં ગો
ધસીને પાવી.

રીત—બારીક કરેલી દવાને બવંત્રી, ત્રિકુળા, ત્રિકટુ, ચાતુર-
મત અને કેશરની ત્રણ ત્રણ ભાવના આપી સુકવી પછી તેમાં
કરતુરી તો. ૧ મેળવી ઘુંટી બાટલીમાં ભરી રાખવું.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ રતિભાર.

અનુપાન—સાકર અને મધ સાથે.

ઉપયોગ—ક્ષય, ખાંસી, પાંડુરોગ, શ્વાસ, શ્વેતજ્વર, ગુદમરોગ,
પ્રમેહ, મંદાસિ, નબળાઈ ઇત્યાદિ રોગોમાં સારું કામ આપે છે અને
શરીરને પુષ્ટ કરી દરેક રોગ મટાડે છે.

પચ્ચ—સારો અને પૌષ્ટિક પચે તેવો બોરાક લેવો.

૧૦૯ સૂતરાજસ (૧)

ઘનાષ્ટ—શુદ્ધ પારદ, શુદ્ધ ગંધક, શુદ્ધ વજનાગ, કુલાવેલો
ટંકણખાર, એ દરેક બીજ અંકેક તોલો, શુદ્ધ ધતુરાનાં બીજ તોલો ૪.

રીત—ઉપરની દવાઓનું બારીક ચૂર્ણ લઈ એક દિવસ ખર-
લમાં વાટી તેને ધતુરાનાં બીજ તો. ૧ તથા વજનાગ તો. ૧ ના
ઉકાળા વડે એક એવી ત્રણ ભાવના આપવી. પછી ત્રિકટુ તો. ૨||
લઈ તેનો ઉકાળો કરી તેની એક એવી પાંચ ભાવના આપી. બાદ
અડદના દાણા જેવડી ગોળાઓ બનાવી સુકવી બાટલી ભરી લેવી.

પ્રમાણ—બે ગોળા. અનુપાન—પાણી સાથે.

ઉપયોગ—કફજ્વર, સ્ત્રાવમ, સરદી, ન્યુમોનીઆ, ઇન્ફ્લુ-
એન્સા વગેરેમાં સારો ફાયદો આપે છે.

૧૧૦ સૂતરાજસ (૨)

ઘનાષ્ટ— શુદ્ધ પારદ તો. ૧ શુદ્ધ ગંધક તો. ૨
અમ્લજમ્બુ તો. ૮

રૂત—દરેકને ખરલમાં વાટી, તેની મમનાદાણા જેવી
ગોળા બનાવી લેવી.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ ગોળા. અનુપાત—તાલું પાણી.

સમય—સવાર, સાંજ બે વખત.

ઉપયોગ—વાયુવિકાર, વાતાતિસાર, પેટનીચૂંક, ઝાડા, આમા-
તિસાર, શરદીના વિકારો, પેટનોવાયુ, રાગેખમ, તાવ ઉત્પા પછીની
શરીરમાં થતી વેદના વગેરે મટાડે છે.

૧૦૭ સર્વાંગસુંદરસ

વનાવટ—શુદ્ધ પારદ, શુદ્ધ ગંધક, શુદ્ધ વચ્છનાગ, શુદ્ધ
નેપાળાનાં બીજ, શુક, મરી, પીપર, આમળા હરડેછાત, બહેડાછાત
પુલાવેલ ટંકથુખાર, સમભાગે લઈ ખરલમાં બરાબર મેળવી પાણીમાં
ધુંટી રતિભારની ગોળાઓ બનાવી સુકવી રાખવી.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ ગોળા.

અનુપાત—પાણી અથવા આદુનો રસ.

ઉપયોગ—જ્વર, શ્વાસ, ખાંસી, આમવાયુ, મંદાગ્નિ, છર્ષ-
જ્વર, વગેરે મટાડે છે.

૧૦૮ સિદ્ધલક્ષ્મીવિલાસસ

વનાવટ—સુવર્ણભસ્મ તો. ૧, રૌપ્યભસ્મ તો. ૧, તામ્ર-
ભસ્મ તો. ૨, કાંતલોદ્ધભસ્મ તો. ૩, ગજવેલભસ્મ તો. ૪, મંડુર-
ભસ્મ તો. ૫, અબ્રકભસ્મ તો. ૬, બંગભસ્મ તો. ૭, નાગભસ્મ તો.
૮ મેલીભસ્મ તો. ૧૦, પ્રવાલભસ્મ તો. ૧૧, રત્નસિંદુર તો. ૫૮,
નાખી ધુંટી બારીક કરી લેવું.

રીત—ખારીક કરેલી દવાને જાવંત્રી, ત્રિકુળા, ત્રિકટુ, ચાતુર-
જાત અને કેશરની ત્રણ ત્રણ ભાવના આપી સુકવી પછી તેમાં
કસ્તુરી તો. ૧ મેળવી ઘુંટી બાટલીમાં ભરી રાખવું.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ રતિભાર.

અનુપાત—સાકર અને મધ સાથે.

ઉપયોગ—ક્ષય, ખાંસી, પાંડુરોગ, શ્વાસ, ઇર્ષ્યજ્વર, ગુસ્મરોગ,
પ્રમેહ, મંદામિ, નબળાઇ ઇત્યાદિ રોગોમાં સાફ કામ આપે છે અને
શરીરને પુષ્ટ કરી દરેક રોગ મટાડે છે.

વધ્ય—સારો અને પૌષ્ટિક પચે તેવો ખોરાક લેવો.

૧૦૯ સૂતરાજસ (૧)

પનાયટ—શુદ્ધ પારદ, શુદ્ધ ગંધક, શુદ્ધ વજનાગ, પુલાવેલો
ટંકણખાર, એ દરેક યોગ એકેક તોલો, શુદ્ધ ધતુરાનાં જીજ તોલો ૪.

રીત—ઉપરની દવાઓનું ખારીક ચૂર્ણ લઈ એક દિવસ ખર-
લમાં વાટી તેને ધતુરાનાં જીજ તો. ૧ તથા વજનાગ તો. ૧ ના
ઉકાળા વડે એક એવી ત્રણ ભાવના આપવી. પછી ત્રિકટુ તો. ૨ા
લઈ તેનો ઉકાળો કરી તેની એક એવી પાંચ ભાવના આપી. બાદ
અડદના દાણા જેવડી ગોળીઓ બનાવી સુકવી બાટલી ભરી લેવી.

પ્રમાણ—બે ગોળી. અનુપાત—પાણી સાથે.

ઉપયોગ—કફજ્વર, શ્વેખમ, શરદી, ન્યુમોનીઆ, ઇન્ફ્લુ-
એન્ઝા વગેરેમાં સારો ફાયદો આપે છે.

૧૧૦ સૂતરાજસ (૨)

પનાયટ— શુદ્ધ પારદ તો. ૧ શુદ્ધ ગંધક તો. ૨
અન્નકમરમ તો. ૮

શિંગ ખગલમાં પુટી જાટણી જરી રાખવી.

પ્રમાણ—૨ થી ૮ ગનિમાર.

અનુપાન—મધ સાથે અથવા મેઘાનુસાર.

ઉપયોગ—નમદપ્પી, લાવ, ગુરુમગેમ, દરમ, પ્રમેદ, પાનુલ, ૧૮૧૨, નાગનાથ વગેરે મટે છે અને અનુપાન લેવાથી સર્વ રોગો ૩૫૩૧૫ છે.

૧૧૧ સુધાનીધિરસ

ઘનાષટ—સુવર્ણમાલિકમરમ, મંદુરખમ્મ, કુલાવંશ દોષ ખાર એ દરેક એકેક તોલો કચુરો, છૂંદે, નામકેશર, કપુર, ચલુકમ્મ, મોથ, દરડેજાલ, ફટકડી એ દરેક અર્ધ તોલો લેવાં. આ સર્વે પુટી કપડે યાગી ખરલમાં નાખી પછી તેને વાળો, ઘાસ, કમળનાં ફુલ એ દરેકના કવાયની લુદી લુદી એકેક ભાવના આપી પુટી રતિ ભારની ઝોળી બનાવી મુકવી રાખવી.

પ્રમાણ—૬ થી ૧૨ ઝોળી સવાર સાંજ બે વખત.

અનુપાન—પાણી સાથે લેવી.

ઉપયોગ—શરીરના કાષ્ઠપલ્લુ ભાગમાંથી પડતું લોહી મરે કરવા માટે આ દવા વાપરવાથી ફાયદો થાય છે.

દિવસ ધુંટવું. પછી તેમાં લીંબુનો રસ નાખતાં જવું અને ધુંટવું. આસરે વીશેક દિવસ સુધી એવી રીતે ધુંટવાથી માખણની ચીકાશ મટી જઈ સ્વાદ પારખતાં ખટાશ આવી જાય ત્યારે સમજવું કે હવે તૈયાર થઈ ગયેલ છે. બાદ રતિભારની ઝોળી બનાવી છાંયે સુકવી ખાટલી ભરી રાખવી અથવા ટીકડી કરી ઉપર વરખ ચોઢી લેવા.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ રતિભાર.

સમય—સવાર સાંજ બે વખત અથવા જરૂરત પ્રમાણે.

અનુપાત—પીપરનું ચૂર્ણ વાલ ૧ તથા મધ અથવા માખણ સાથે ચાટી ઉપરથી દૂધ પીવું.

ઉપયોગ—કથરોગ, મગજની નબળાઈ, ધાતુક્ષીણતા, હૃદય-જ્વર, ખાંસી, એમહણી, નબળાઈ, હૃદયરોગ, મસ્તકથળ, ચક્ષુર આવવાં તેમજ આહુ નબળાઈમાં ખાસ વખણાય છે. મગજશક્તિ વધારે છે અને છુના રોગોમાં સાફ કામ આપે છે.

વધ્ય—આ દવા આહુ હોય ત્યારે પચે તેવો પૌષ્ટિક ખોરાક લેવો અને દરદને અનુકૂળ થાય તેવું પથ્ય પાળવું.

૧૧૩ સૂતસેલરસ

પનાયદ—શુદ્ધ પારદ, ગંધક, ટંકણ, વજનાગ, શંખભરમ, સુવર્ણભરમ, તામ્રભરમ, શુંક, મરી, પીપર, ધતુરાનાખીજ, તજ, તમાલપત્ર, નાગકેશર, એલચી, ખીલીનોગરલ, કચુરો એ દરેક સરખે વજને લઈ લેવું.

રીત—શુદ્ધ વસ્ત્રાણાં તથા ભરમો અલગ રાખી પ્રથમ પારદ ગંધકની દળદલી કરી તેમાં શુદ્ધ દ્રવ્યો નાખી પછી તેમાં ખીજ વસ્તુઓ પીમે પીમે મેજતી અને જરાજર ધુંટી તેમાં ભાંગરાનોરસ નાખી ૨૧ દિવસ લગી ધુંટી રતિભારની ઝોળી બનાવી સુકવી

રીત—ખરલમાં ઘુંટી ખાટલી ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ રતિભાર.

અનુપાન—મધ સાથે અથવા રોગાનુસાર.

ઉપયોગ—સંઘર્ષણી, ક્ષય, ગુદમરોગ, હરસ, પ્રમેદ, ધાતુગત વગેરે, નવજાત વગેરે મટે છે અને અનુપાન બેઘી સર્વ રોગમાં વપરાય છે.

૧૧૧ સુધાનીધિસ્સ

ચનાયટ—સુવર્ણમાક્ષિકભસ્મ, મંકુરભસ્મ, કુલાવેલ ટાંચ ખાર એ દરેક અંકેક-તોલો કચુરો, જીરું, નાગકેસર, કપુર, ચણકખાખ, મોચ, હરડેજાણ, ફટકડી એ દરેક અર્ધ તોલો લેવાં. આ સર્વેને ઘુંટી કપડે ચાળી ખરલમાં નાખી પછી તેને વાળો, દ્રાક્ષ, કમળનાં ફુલ એ દરેકના કવાચની જુદી જુદી અંકેક લાવના આપી ઘુંટી રતિ-ભારની ગોળી બનાવી સુકવી રાખવી.

પ્રમાણ—૬ થી ૧૨ ગોળી સવાર સાંજ બે વખત.

અનુપાન—પાણી સાથે લેવી.

ઉપયોગ—સરીરના કોષ્ઠપણુ ભાગમાંથી પડતું ભોંઠી બધું આ દવા વાપરવાથી કાયદો થાય છે.

૧૧૨ સિર્ણવસંતમાલતી

ચનાયટ—સોનાનાવરખ અથવા ભસ્મ તો. ૧, મોતીની તો. ૨, કુસસિંદુર તો. ૩, સફેદમરી તો. ૪, વસંતભસ્મ તો. ૫, અશુદ્ધ ખાપરીયું તો. ૮).

આ મ નો. ચીજને બરાબર વાટેલી લાઈ પછી સાથે મેળવી દરેક આગીક નથ ત્યારે તેમાં માખણુ તોડા બે નાખી એક

૧૧૫ શ્વાસચિંતામળીરસ

ચનાવટ—શુદ્ધ પારદ, અંધક, તામ્રભસ્મ, શુક્તિભસ્મ, શંખ-ભસ્મ, એ દરેક અંકેક તોલો તથા અગ્રકભસ્મ તો. ૧૥, મુક્તા-ભસ્મ તો. ૦૧, સુવર્ણભસ્મ તોલો ૦૧, રૌપ્યભસ્મ તો. ૦૧, સુવર્ણ-માણિકભસ્મ તો. ૧, ટંકણખાર, વજનાન, શુક, મરી, પીપર, કનક-બીજ એ દરેક અંકેક તોલો. આ સર્વે સાફ કરી લુદા લુદાં વાટી લેવાં.

રીત—જિપરની દવાઓમાંથી પ્રથમ માત્રાઓને ખરસમાં ધુટી તેમાં બીજી દવાઓનું ચૂર્ણ મેળવી તેને ભોંરીંગણીના ડાડવાની, નગોડ અને આદુના રસની લુદી લુદી અંકેક ભાવના આપી ધુટી ખારીક કરી સુકવી બાટલીમાં ભરી લેવું.

પ્રમાણ—૩ થી ૬ રતિભાર, મધ અથવા પાણી સાથે દિવસમાં એ વખત સવાર સાંજ લેવી.

ઉપયોગ—પાંચ પ્રકારના શ્વાસરોગ, છાતીનાં દરદ, હેડકી, ખાંસી, દમ વગેરે મટે છે.

૧૧૬ શ્રીનીલકંઠરસ

ચનાવટ—

ચંદ્રોદય તો. ૧	શુદ્ધ પારદ તો. ૦૥
સુવર્ણ તો. ૦૧ (વરકલેવા)	અંધક તો. ૦૥
અગ્રકભસ્મ તો. ૦૧	લોહભસ્મ તો. ૦૧
ખંજભસ્મ તો. ૦૧	છીપભસ્મ તો. ૦૧
રૌપ્યભસ્મ તો. ૦૧	પ્રવાલભસ્મ તો. ૦૧
સુવર્ણમાણિકભસ્મ તો. ૦૧	મોચરસ તો. ૦૧
લીંબડાનો ચુદ તો. ૦૧	એલચી તો. ૦૧
ભવંચી તો. ૦૧	દરડેજાલ તો. ૦૧
અંબગાની છલ તો. ૦૧	ત્રિફલુ ચૂર્ણ તો. ૧)

બાટલીમાં ભરી લેવી.

પ્રમાણ—૧ થી ૩ રતિભાર.

અનુપાન—૨૪અ પાણી કે આદુનો રસ અને સાકર અથવા જરૂરત પ્રમાણે લઈ શકાય.

સમય—સવાર, સાંજ બે વખત અથવા જરૂરત પ્રમાણે.

ઉપયોગ—અગ્નિપિત્ત, ઉલ્લટી, શ્વા, ગુદમરોગ, ખાંસી, મંત્ર-દણ્ડી, આમ અતિસાર, શ્વાસ, મંદાગ્નિ, હેઝકી, ત્રિદોષ, ઉદાવનરોગ, જ્વર, મસ્તકશ્વળ, ક્ષય વગેરે વ્યાધિઓ મટી આરામ થાય છે. શામક છે. હૃદયને બળ આપી અનેક રોગ મટાડનાર પ્રસિદ્ધ માત્રા છે. વાયુ અને પિત્ત માટે ઉત્તમ ઔષધ છે.

૧૧૪ શ્વાસકુઠારસ

ઘનાઘટ્ટ—પારદ, ગંધક, વજનાગ, ટંકણ, મનશીલ, દરેક તોણો એક એક. મરી તો. ૧૦, પીપર તો. ૨, ચુંક તો. ૨.

રીત—પારદ ગંધકની કબજાલી કરી તેમાં બાકીનાં વસાણાં મેળવી ઘુંટી તેમાં નાગરવેલનાં પાનનો રસ નાખી ત્રણ ભાવના આપી સુકવી ચૂર્ણ કરી બાટલી ભરી લેવી.

પ્રમાણ—૩ થી ૬ રતિભાર.

અનુપાન—નાગરવેલનું પાન અથવા મધ.

સમય—સવાર, સાંજ અથવા જરૂરત પ્રમાણે.

ઉપયોગ—ખાંસી, શ્વાસ, કફ, દમ, દાંડણ, સરદી, તાવ, વગેરે મટે.

૧૧૮ હિંગુલેશ્વરસ

ચનાવટ—શુદ્ધ હિંગો, પીપર, શુદ્ધ વજનાગ, સમલાગે લેવાં તેને પાણીમાં વાટી એકદિવસ ખરલમાં ઘુટવું. પછી એક રતિભારની ગોળા બનાવી સુકવી બાટલી ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ ગોળા, દિવસમાં ત્રણ વખત.

અનુપાત્ત—પાણી સાથે.

ઉપયોગ—વાતજ્વર તથા નવીન તાવમાં વપરાય છે.

૧૧૯ હેમગર્ભપોટલીસ

ચનાવટ— તામ્રભસ્મ તો. ૧ શુદ્ધ પારદ તો. ૧
શુદ્ધ ગંધક તો. ૧ લોહભસ્મ તો. ૦૧
આંદીનીભસ્મ તો. ૦૧ રસસિંદુર તો. ૦૧
સુવર્ણના વર્ક અથવા ભસ્મ તો. ૦૧

રીત—પ્રથમ એ બીજોને ખરલમાં નાખી ઘુટી ઘેડીના દૂધમાં સારી રીતે મર્દન કરી ત્રણ ભાવના આપવી અને પછી તેની ચોખ્ખા માત્રામાં સોગડી બનાવી સુકવી રાખવી. બરાબર સુકાઈ ગય ત્યારે તેના પર સાઈ નવું કપડું દોરાથી મજબુત બાંધી એક માટીનાં વાસણમાં લાકડીઓ ગંધક નાખી દીવાના તાપ ઉપર ગરમ કરી તેમાં એ પોટલી દુબે તેવી રીતે અરધો કલાક તાપ આપી બહાર કાઢી લઈ તરતજ કપડું લુદ્ડું કરી અંદરથી સોગડી કાઢી લેવી અને સહેજ ગરમ પાણીથી ધોઈ સાઈ કરી રાખી સુકવી. આ ગોળા એટલી તો સંખન થઈ જશે કે દયોદી મારનાં પણ તરત તૂટશે નહિ.

પ્રમાણ—આમરે એક ચોખ્ખાભર દવાનો ઘસારો એક વખત આપે. જરૂર જણાય તો બબ્બે કલાક પછી ફરી પણ આપાય. દવા ધસીને

રીત—ઉપરની દવાઓમાંથી પ્રથમ રત્ન, ભરમ જેવા પદાર્થ લઈ તેને ખરલમાં ઘુંટી તેમાં બીજી દવાઓનું બારીક ચૂર્ણ મેળવી તેને શતાવરી, આસમધ, બળબીજ, શેમળાનીઝાલ, ખરખોટી (જીવંતી) એના રસની કે ક્વાચની એકેક ભાવના આપી દવા ઘુંટી તેની રતિભારની ગોળી બનાવી બાટણી ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—એક ગોળી સવાર સાંજ, બીજો માસે બળ્લમે ગોળી એમ અનુક્રમે દરમાસે એકેક ગોળી વધારતા જવી અને ઉપર દૂધ પીવું.

ઉપયોગ—યુવાની ટકાવી રાખવા અને વૃદ્ધાવસ્થા આવવી અટકાવવા માટે તેમજ દિર્ઘજીવન પ્રાપ્ત કરવા માટે આ પ્રયોગ લીધે છે. શક્તિવર્ધક તરીકે પણ સારો છે. અનુપાન બેઢી આ એક દવા તમામ રોગમાં વાપરી શકાય તેવી બનાવટ છે. શક્તિ માટે નિયમિત વાપરવી પણ સારી છે.

૧૧૭ હંસપોટલીસ

બનાવટ—પીળી કેાદીનીભરમ, શુંક, મરી, પીપર, કુલાવંશ ટંકણુખાર, શુદ્ધ વજનાગ, શુદ્ધ પારદ, શુદ્ધ ગંધક એ દરેક દવા સમભાગે લઈ ખરલમાં ઘુંટી તેને બીજોરાના રસની એક ભાવના આપી રતિભારની ગોળી કરી સુકવી રાખવી.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ ગોળી, મરીનું ચૂર્ણ અને ઘી સાથે ચાટવી.

સમય—સવાર, સાંજ બે વખત.

ઉપયોગ—અંધહણી, જાડા, પેટનોવાયુ, મંદામિ, અપમેા, વગેરે મટે છે.

૧૧૮ હિંગુલેશ્વરસ

ચનાવટ—શુદ્ધ હિંગુળા, પીપર, શુદ્ધ વજનાગ, સમભાગે લેવાં તેને પાણીમાં વાટી એકદિવસ ખરલમાં ઘુટવું. પછી એકેક રતિભારની ગોળા બનાવી સુકવી બાટલી ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ ગોળા, દિવસમાં ત્રણ વખત.

અનુપાત—પાણી સાથે.

ઉપયોગ—વાતજ્વર તથા નવીન તાવમાં વપરાય છે.

૧૧૯ હેમગર્ભપોટલીરસ

ચનાવટ— તામ્રભસ્મ તો. ૧ શુદ્ધ પારદ તો. ૧
શુદ્ધ ગંધક તો. ૧ લોહભસ્મ તો. ૦૧
માંદીનીભસ્મ તો. ૦૧ રસસિંદુર તો. ૦૧
સુવર્ણના વર્ક અથવા ભસ્મ તો. ૦૧

રીત—પ્રથમ એ ચીજોને ખરલમાં નાખી ઘુટી ઘેટીના દૂધમાં સારી રીતે મર્દન કરી ત્રણ હાવના આપવી અને પછી તેની ચોગ્ય માત્રામાં સોગડી બનાવી સુકવી રાખવી. બરાબર સુકાઈ જાય ત્યારે તેના પર સાફ નવું કપડું દોરાથી મજબુત બાંધી એક માટીનાં વાસણમાં લાકડીઓ ગંધક નાખી દીવાના તાપ ઉપર ગરમ કરી તેમાં એ પોટલી કુએ તેવી રીતે અરધા કલાક તાપ આપી બહાર કાઢી લઈ તરતજ કપડું લુટું કરી અંદરથી સોગડી કાઢી લેવી અને સહેજ મરમ પાણીથી ધોઈ સાફ કરી રાખી સુકવી. આ ગોળા એટલી તો સખન થઈ જશે કે હથોડી મારતાં પણ તરત તૂટશે નહિ.

પ્રમાણ—આમ્રદે એક ચોખ્ખાભરિ દવાનો ઘચારો એક વખત આપવો. જરૂર જણાય તો બીજે કલાક પછી ફરી પણ આપાય. દવા ધસીને

[illegible]

प्रमाण—०॥ धी १ रतिभार.

ક્રમશઃ—૧૫ થી ૧ રનિખાર.
સતુરાન—જવણ તો. ૧, જાવંરી તો. ૧, જીમ્બેલી
તો. ૧, જવંન તો. ૧, મરી તો. ૧, પીપર તો. ૧, કચુરી તે ન
દે તોનું કોઈ પણ વાલ ૧ થી ૨ લાઇ તે માથે મેગરી લે
અથવા નાખી ચડી જતું ઉપર દૂધ પીવું.

અને સરેનું કારણ વૃદ્ધ સારા ન હોય તો
મધ નાખી ચઢી જતું જીવ દેવ પીડું.

ઉદયોગ—માનવી નમજાઈ, અચાનક, સ્વ, મંદાગ્રિ, કર્પ, તાર, મનામજા તથા કોઈપણ પ્રકારની નમજાઈ મટાડી દીધાં દાગિ સાથે અને નપુંસકપણું દર કરી નમોમાં ઝીવન સાથે છે. દર્શનમાં અનુપાન બેદથી વાપરી શકાય છે.

પરિણામ—ગરમ, ખાટાં અને રસ પદાર્થો ન ખાવાં, જો
હીરાનો પૌષ્ટિક જોરાક પચે તેટલા પ્રમાણમાં ગરમ ખાવો, તો
શી વધારે વપરાશમાં લેવાં.

१२४ तालचंद्रोदय

तालचंद्रोदय
 घनाबद्ध — शुद्ध पारद तो. २० शुद्ध गंधक तो. ४
 शुद्ध कस्तूर तो. १० सोनानां पर तो. १
 चारना रसभां भईत की
 आयंत्रभां मुनी प्रत्ये

દયમાં જાણ્યા પ્રમાણે તૈયાર કરી લેવું.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ રતિભાર.

અનુપાન—ઘી અથવા મધ સાથે.

ઉપયોગ—ખાંસી, કુષ્ઠ, શ્વાસ, ઉરઘસત, વીરેદોટક, ઉપદંશ, વિસર્પ તથા લોહીમાં ગમે તેવું ઝેર તથા ગરમી હોય તેને મટાડે છે.

પચ્ચ—દવા ચાલે ત્યાંસુધી સામાન્ય પથ્ય રાખવું.

૧૨૫ મલ્લચંદ્રોદયરસ

ઘનાવટ— શુદ્ધ પારદ તો. ૧૦ શુદ્ધ ગંધક તો. ૨૦
શુદ્ધ સોમલ તો. ૫ શુદ્ધ રસકપુર તો. ૧૦
સોનાનાવરખ તો. ૨૥

રીત—પ્રથમ પારદ ગંધકની કળ્લજલી કરી તેમાં સોનું મેળવી પછી ખી હવાએ મેળવી બારીક વાટી કુંવારના રસમાં મર્દન કરી સુકવી ૪૫૩માટી કરેલ શીશીમાં ભરી વાલુકાયંત્રમાં રાખી પ્રથમથીજ તેજ અગ્નિ આપી ૪૮ કલાકમાં પકાવી તૈયાર કરવું. ધુમાડો ગંધકનો નીકળતો બંધ થાય કે તુરત દાદ લગાડી દેવું. યાને ૨૦ કલાક ખુલ્લું રાખી પાછળથી બંધ કરી તેજ અગ્નિ આપવું. કંકુ થયે ગળામાં તૈયાર થએલ સખત ચમકદાર નળી લઈ લેવી.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ રતિભાર.

અનુપાન—મધ અથવા ઘી સાથે.

ઉપયોગ—વાતરોગ, લકવો, શરદી, શ્વાસ તથા ગરમીના (ગાનરીંજ) રોગ માટે ઉત્તમ છે.

પચ્ચ—દવા ચાલે ત્યાં લગી સામાન્ય પથ્ય રાખવું.

૧૨૬ રસસિંદુર

વનાવટ—શુદ્ધ પારદ તો. ૧૦ શુદ્ધ ગંધક તો. ૨૦

રીત—સાથે મેળવી કલ્પજલી કરી કુંવારના રસમાં મર્દન કરી સુકરી કપડામાં કરેલ શીશીમાં ભરી વાલુકાધનમાં રાખી મંદ, મધ્ય અને તીવ્ર અગ્નિ આપી ૪૮ કલાકમાં પકાવી તૈયાર કરવું. ગંધકનો ધૂમાડો બંધ થાય ત્યારે સલાકા અંદર મુકી જોઈ ખાતરી કરવી ને તળીયું સાફ તથા લાલ જલ્દાય ત્યારે જૂસ મારી દેશે. પછી અગ્નિ આપી ઠંડું કરી શીશી ફેાડી ગળામાં રહેલ લાલવસ્તુનો રસ લઈ વાટી બાટલીમાં ભરી રાખવો.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ રતિભાર.

અનુપાન—મધ અથવા ઘી સાથે.

ઉપયોગ—રક્તવિકાર, શ્વાસ, ગરબી, શરદી તથા નબળાઈ મટાડે અને સૌમ્ય છે.

વેત્તઘણી—કુપીપકવરસોની બનાવટ લગભગ દરેકની સરખી છે પણ જેમાં મલ, તાલ, શિલા જેવી ચીજો હોય તેને પ્રથમથી જ અગ્નિ તેજ આપવી અને ગળામાંથી ગંધકનો ધૂમાડો મેલા રંગનો નીકળતો બંધ થાય અને બત્તી બળતી બંધ થાય ત્યારબાદ ચાકમાં ૩ લુની દિટનો જૂસ બનાવીને લગાદી પછી ૧૨ થી ૨૪ કલાક માલના પ્રમાણમાં અગ્નિ આપી શકાય છે.

૧૨૭ રસમાળીક્ય

વનાવટ— શુદ્ધ પારદ તો. ૧૦ શુદ્ધ ગંધક તો. ૧૦

શુદ્ધ વજનાગતો. ૧૦ શુદ્ધ મનથીત તો. ૧૦

રીત—પ્રત્યેક પારદમાં નાગને ગરમ કરી મેળવી તેની ચક્રી

ખનાવી લેવી. પછી તેમાં ગંધક નાખી કળજલી કરવી બાદ મન-
શીલ મેળવી ઘુંટી કુંવારના રસમાં મર્દન કરી સુકવી કપડામાં
કરેલી શીશીમાં ભરી ચંદ્રોદયની માફક ત્રણ રાત દિવસ અગ્નિ આપી
તૈયાર કરવું. ગળામાં લાગેલી દવા મળે તે સંભાળી વાટી રાખવી.
આમાં પ્રથમથીજ અગ્નિ તેજ આપવો ને ગંધકનો ધુમાડો બંધ થાય
ત્યારે ખૂબ દષ્ટિ દેવો.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ રતિભાર.

અનુપાન—માખણ કે મધ સાથે.

ઉપયોગ—ક્ષય, શળેખમ, શરદી, દમ, શ્વાસ, ધાતુક્ષીણતા
તથા નબળાઈ મટાડે છે. ખાસ કરી જુના શળેખમ માટે ઉત્તમ
ઉપાય છે.

૧૨૮ વ્યાધિહરણસ

પનાવટ— શુદ્ધ પારદ તો. ૫ શુદ્ધ ગંધક તો. ૫
શુદ્ધ હરતાલ તો. ૫ શુદ્ધ મનશીલ તો. ૫
શુદ્ધ રસકપુર તો. ૫ શુદ્ધ સોમલ તો. ૫

ખધાને સાથે ઘુંટી કળજલી કરવી. તેને કુંવારના રસમાં
મર્દન કરી સુકવી લઈ તેને કપડામાં કરેલી શીશીમાં ભરી વાજુકા
પંત્રમાં મુકી બાર પ્રહર આંચ આપી વિધિસર (ચંદ્રોદયની માફક)
પંત્રી તૈયાર કરવું. ગંધક બગી ગયા પછી શીશીના મોઢામાં ખૂબ
(દંટનો) સગાડી બંધ કરી દેવું. એટલે મંદ, મધ્ય અને તિવ્ર
અગ્નિથી તૈયાર કરી ઠંડું થયે ઉતારી લેવું અને શીશીને ફાડી અંદર
થી રસની કટોરી લઈ લેવી અને તેને વાટી શીશીમાં રાખવું.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ રતિભાર.

અનુપાન—માખણ કે મધ સાથે.

સમય—સવાર, સાંજ બે વખત.

ઉપયોગ—ગરબીના દરદો, ઉપદંથ, રક્તવિકાર, શીરઝરોગ, મુખકે વગેરેમાં ઉપયોગી છે.

સૂચના—દવા ઘણીજ ઉત્તમ છે પણ સંભાળથી પરેજી રાખીને ખવરાવવી.

પથ્ય—ધનું, સાકર, ઘી. ખીઝું બધું બંધ રાખવું.

૧૨૯ શિલાચંદ્રોદય

ઘનાઘટ— શુદ્ધ પારદ તો. ૨૦ શુદ્ધ ગંધક તો. ૪૦
શુદ્ધમનશીલ તો. ૧૦ સોનના વરક તો. ૨૦

રીત—બધાની કળગલી કરી કુંવારના રસમાં મર્દન કરી મુકવી કપડામાંથી કચેલી સીંધીમાં ભરી વાણુકા યંત્રમાં મુકીને બે દહાડા અને બે રાત આખો વખત તેજ આંચ આપવી. અગ્નિ શરૂ થી તેજ રાખવી ને ગંધકનો ધૂમાડો બંધ થાય ત્યારે તરત બૂચ મારી દેવો ને બાકી અગ્નિ આપી ઠંડું કરી હિતારી સીંધીના ગળામાં એટલેકી દવા લઈ લેવી.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ રતિભાર.

અનુપાન—મધ સાથે.

ઉપયોગ—મેદરોગ, રક્તવિકાર, કંઠમાળ, ખાંસી, શ્વાસ, કૃષ્ણ તથા રક્તવિકારની ગાંઠો મટાડી શરીર સાફ કરે છે.

પથ્ય—દવા ચાલે ત્યાં લગી પથ્ય સામાન્ય રાખવું.

૧૩૦ મમીરપત્રગરસ

ઘનાઘટ— શુદ્ધ પારદ તો. ૮ શુદ્ધ ગંધક તો. ૮
ચમ શુદ્ધ સોમલ તો. ૮ શુદ્ધ દરનાબ તો. ૮

૧૩૩ તામ્રપર્પટી

ચનાવટ— શુદ્ધ પારદ તો. ૧ તામ્રભસ્મ તો. ૧
શુદ્ધ ગથેક તો. ૧ શુદ્ધ વછનાગ તો. ૧

રીત—પર્વટીની રીત પ્રમાણે ઉપરની દવાઓની કલ્પલિ બનાવી લોહાનાં વાસણમાં ઘી લગાડી તેમાં ગરમ કરવું પછી રસ જેવું થતાં કેળનાં પાનને છાણ ઉપર મુકી પર્વટી દાગી ઉપર પાન દાંકી છાણથી બધે કરી લેવું એટલે પર્વટી જેવું બની જશે. તેને વાટી ખાટલીમાં ભરી રાખવું.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ રતિભાર.

અનુપાન—પીપર અને મધ સાથે અથવા આદુના રસ સાથે કે સાકર અને ત્રિફળાનાં ચૂર્ણ સાથે.

ઉપયોગ—ક્ષયરોગ, ત્રિદોષ, પાંડુરોગ, કુષ્ઠરોગ વગેરેમાં લુહા અનુપાનથી શુદ્ધિપૂર્વક વાપરવી.

૧૩૪ પંચામૃતપર્પટી

ચનાવટ— પારદ તો. ૪ લોહભસ્મ તો. ૨
તામ્રભસ્મ તો. ૦૧૧ અમ્બકભસ્મ તો. ૧
મથેક તો. ૮

રીત—પ્રથમ પારદ મથેકની કલ્પલિ કરી તેમાં ખીજ ભરમેા મેળવી ધુંટી લોહાની કાશમાં અગ્નિ ઉપર ગરમ કરી ગાયનું છાણ પાપરી ઉપર કેળનું પાન ગોઠવી એક પાત્રમાં પર દાગી દઈ ઉપર ખીજું પાન તથા છાણ દાંકી સર્પ પછી કાઢી સર્પ ધુંટીને ખાટલી ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ રતિભાર એ વખત.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ રતિભાર દિવસમાં બે વખત.

અનુપાન—માખણ મધ કે મલ્લાર્ધ સાથે ચાટી જતું.

ઉપયોગ—ક્ષય, પ્રમેહ, વીર્યશ્રાવ, ખાંસી વગેરે મટાડે છે. ખાસ કરી પ્રમેહ માટે ઠીક વખણાય છે. સ્વપ્નદોષ તથા ક્ષયની ખાંસ માટે અકસીર છે.

સૂચના—શીશીના ગળામાંથી જંગસિંદુર મળે તે સંભાળીને જીરું રાખવો તથા શીશીના મોઢામાં જંગક્ષાર મળે તે પણ સંભાળીને જીરું બંધ બાટલીમાં ભરી રાખવો એ ક્ષાર પેટનાશ્ય માટે અકસીર દવા છે.

પ્રકરણ ૪ થું — પર્પટી

૧૩૨ અષ્ટામૃતપર્પટી

ઘનાઘટ—	પારદ	તો. ૧૦	ગંધક	તો. ૨૦
	સુવર્ણભસ્મ	તો. ૧	રૌપ્યભસ્મ	તો. ૩
	ભોતીનીભસ્મ	તો. ૧	પ્રવાસભસ્મ	તો. ૨
	તામ્રભસ્મ	તો. ૩	અમ્લકભસ્મ	તો. ૧

રીત—પ્રથમ પારદ ગંધકની કલ્પલ્લી કરી તેમાં બીજી ચીજો ધુટી પર્પટીની રીતે (સુવર્ણપર્પટીમાં બનાવ્યા મુજબ) ઢાળીને તે પર્પટી બાટલીમાં ભરી લેવી.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ રતિભાર દિવસમાં બે વખત.

અનુપાન—મધ સાથે ચાટી જતી ઉપર હાથ પીતી.

ઉપયોગ—મંદબળી, મંદાગ્નિ, ઝાડા, મરડા, હરસ વગેરે રોગોમાંથી નુકાળ ફાવેલો આપે છે.

૧૩૩ તામ્રપર્પટી

ચનાવટ— શુદ્ધ પારદ તો. ૧ તામ્રભસ્મ તો. ૧
શુદ્ધ ગંધક તો. ૧ શુદ્ધ વજનાગ તો. ૧

રીત—પર્પટીની રીત પ્રમાણે ઉપરની દવાઓની કન્ઝલી બનાવી લોદાનાં વાસણમાં ઘી લગાડી તેમાં ગરમ કરવું પછી રસ જેવું થતાં કેળનાં પાનને જાણુ ઉપર મુકી પર્પટી ઢાળી ઉપર પાન ઢાંકી જાણુથી બધે કરી લેવું એટલે પર્પટી જેવું બની જશે. તેને વાટી બાટલીમાં ભરી રાખવું.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ રતિભાર.

અનુપાન—પીપર અને મધ સાથે અથવા આદુના રસ સાથે કે સાકર અને ત્રિફળાનાં ચૂર્ણ સાથે.

ઉપયોગ—ક્ષયરોગ, ત્રિદોષ, પાંડુરોગ, કુષ્ઠરોગ વગેરેમાં જુદા જુદા અનુપાનથી શુદ્ધિપૂર્વક વાપરવી.

૧૩૪ પંચામૃતપર્પટી

ચનાવટ— પારદ તો. ૪ લોહભસ્મ તો. ૨
તામ્રભસ્મ તો. ૦૧૧ અબ્રકભસ્મ તો. ૧
ગંધક તો. ૮

રીત—પ્રથમ પારદ ગંધકની કન્ઝલી કરી તેમાં બીજા ભસ્મો મેગતી ધુંટી લોદાની કડાઈમાં અગ્નિ ઉપર ગરમ કરી ગાયનું જાણુ પાંપરી ઉપર કેળનું પાન ગોડતી એક પાનરાં પર ઢાળી દઈ ઉપર બીજું પાનડું તથા જાણુ ઢાંકી લઈ પછી કાઠી લઈ ધુંટીને બાટલી ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ રતિભાર બે વખત.

અનુપાન—કડાઝાલ કે પીપરનાં ચૂર્ણ સાથે મધમાં ચાટવી.

ઉપયોગ—ઝાડા, દરરસ, મંદાગ્નિ, ગંધહણી, મરડો, ક્ષય, પાંક, અશ્લેષ્મિત, પેટનાં જીનાં દરદો માટે ઉત્તમ છે.

વૃદ્ધ—મીઠી તાજી ઊંચ તથા રસતા ચોખાના ખોરાક પર રહી આ દવા વાપરવાથી અનેક દરદી સારા થાય છે.

સૂચના—અનુકુળ મંત્રેગ હોય તો દૂધ, કેરી, દૂધો તેમજ બીજાં ખોરાક પણ આપી શકાય છે.

૧૩૫ વોલપર્પટી

વનાવટ— શુદ્ધ પારદ તો. ૨ શુદ્ધ ગંધક તો. ૨
હીરાબોળ તો. ૨

રીત—પારદ ગંધકની કળજલી કરી તેમાં હીરાબોળનું ચૂર્ણ ખારીક મેળવી ધુંટી લેવું. પછી તેને લોહપાત્રમાં ગરમ કરી જીવન પાનપર ગાયનું ઊણુ મુકી તે ઉપર દાળી દઈ ઉપર પાન દાંડી ઊંચી થી બધ કરી દેવું. એટલે કે પર્પટીના રૂપમાં તૈયાર થશે તેને વાટી બાટલીમાં ભરી લેવું.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ વાલ સવાર, સાંજ બે વખત.

અનુપાન—સાકરનો બૂકો અને મધ લઘુ તે સાથે દવા લેવી.

ઉપયોગ—અર્થમાં પડતું લોહી, રક્તપિત્ત, ચોનીમાર્ગે થી રક્તપ્રવાહ, વગેરેને મટાડે છે.

સૂચના—કેટલાક વૈદ્યો હીરાબોળની જગ્યાએ હીરાદખલ વાપરે છે ને કે તેનો ગુણ પણ રક્તશ્લેષ્મક છે પરંતુ અમારો તે માટે કોઈ પણ અનુભવ નથી.

૧૩૬ મકરધ્વજપર્વતી

વનાવટ—પૂર્ણ ચંદ્રોદય (મકરધ્વજ) તો. ૧, શુદ્ધ મધ્યક તો. ૨.

રીત—સાથે મેળની ધુટી લેવું તેને એક ઘી લગાડેલા લોઢાના સાંક વાટકામાં લોઢાના તવેયાથી હલાવી ધીમે તાપે ગરમ કરી લેવું અને પછી ગાયના ઝાણપર કેળના પાનપર દાળા ઉપર ખીજું પાન ઢાંકી ઝાણથી ઢાંકી દેવું. પછી તે દવા મંભાળી લઈ વાટીને બાટલીમાં ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—૧૧૧ થી ૩ રતિભાર.

સમય—સવાર, સાંજ બે વખત.

અનુપાન—ઘી સાથે ચાટી ઉપર ચહા કે દૂધ પીવું.

ઉપયોગ—પેટનાં દરદો, મોંઘણી, ક્ષય, મંદાગ્નિ, ધાતુક્ષીણતા, મુંઝાઈના પાણીનો રોગ, સુવારોગના વિકાર મટાડી તાકાત વધારે છે.

પચ્ચ—પૌષ્ટિક અને પચે તેવો ખોરાક, કરીનો રસ, દૂધ અને ઊંચ તથા બાત માફક હોય તે લેવું.

સૂચના—આ દવામાં ચંદ્રોદય દ્વિગુણ, પડગુણ તથા ષોડશગુણ નેટલો ચડનો વપરાયો તેટલો ગુણ વધુ થશે.

૧૩૭ રસપર્વતી

વનાવટ— શુદ્ધ પારદ તો. ૨૧૧ શુદ્ધ મધ્યક તો. ૨૧૧ એ બંનેની કેળજલી કરી લેવી.

રીત—લોઢાની કડાઈમાં નાખી ધીમે તાપે ઝોગળી જ્વલત્પર જખીનપર ઝાણ પાથરી ઉપર કેળનું પાન મુકી તે પર દાળા દેવું. અને તેનાપર તરતજ ખીજું કેળનું પાન ઢાંકી ઉપર ઝાણ દાખી દેવું. જરાવાર પછી કાઢી લઈ વાટીને બાટલી ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ રતિભાર, દિવસમાં બે વખત લેવી.

અનુપાન—મધ અને પીપર સાથે ચાટી જતું.

ઉપયોગ—મંત્રહણી, હરસ, અતિસાર, શૂળ, કમળો, પાંડુ, શુક્રમ, ખરલ, જલોદર, ભસ્મકરોગ, સોજા, કુદરોગ, અભ્યપિત, મંદાગ્નિ વગેરે આધિઓને મટાડે છે.

વધ્ય—રોગાનુસાર હલ્દેના ખોરાક લેવો.

૧૩૮ લોહપર્પટી

યનાયટ— શુદ્ધ પારદ તો. ૫ શુદ્ધ ગંધક તો. ૧
જંજીરના રસમાં તૈયાર કરેલી લોહભસ્મ તો. ૧

રીત—પ્રથમ પારદ ગંધકની ઠગઠલી કરી તેમાં લોહભસ્મ મેળવવી. બાદ પર્પટીની રીત પ્રમાણે લાગી તૈયાર કરી ધુટી બાફી ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ રતિભાર, દિવસમાં બે વખત.

અનુપાન—કુટજવલેદ અથવા મધ સાથે લેવી.

ઉપયોગ—પાંડુ, ઝાડા, મરડો, નબળાઈ, મંત્રહણી, અશ્વર્થ, શીકાસ, શુક્રમ, ખરલ, મંદાગ્નિ વગેરેમાં વપરાય છે.

વધ્ય—રોગાનુસાર ખોરાક લેવો.

૧૩૯ શીતલપર્પટી

યનાયટ— મુગખાર તો. ૮ શુદ્ધ ગંધક તો. ૧

રીત—માટીના એક સંકેરામાં મુગખાર મુટ્ટી તેને અગ્નિ ઉપર ગાખી ગ્રમ કરવું. ત્યારે રસ થાય ત્યારે તેમાં ગંધકનું બારીક પૂર્ણ મેળવી તેનું ને પછી કાઢી પાન ઉપર પર્પટી બાફક લાગી તેનું

પ્રમાણ—૧૨ થી ૨૪ રતિભાર. અનુપાન—કંકુ પાણી.

સમય—દિવસમાં બેથી ત્રણ વખત.

ઉપયોગ—પેશાબનાં દરદો, મૂત્રકૃમ્મ, દાહ થવો, પેશાબ થોડો થોડો આવવો, વગેરે મટે છે મૂત્ર તરીકે ઠીક છે.

૧૪૦ સુવર્ણપર્પટી

ચનાવટ—શુદ્ધ પારદ તો. ૪, ગધેક તો. ૪ આ બંનેને મેળવી ધુંટી તેમાં સોનાના વરખ કે ભરમ તો. ૦૧૧ મેળવી કળ્કલી બનાવી લેવી.

રીત—એક લોહાની કડાઈમાં પ્રથમ જરા ઘી લગાડી તેમાં ઉપરની કળ્કલી નાખી ધીમે તાપે ગરમ કરવી તે રસ જેવું થાય ત્યારે ગાયના છાણ ઉપર કેળવું પાન સરખું મુકી તેનાં ઉપરે પર્પટી ઢાળા ઉપર ખીનું પાન મુકી તે ઉપર છાણ વડે ઢાંકી દેવું. આ પ્રમાણે ક્યાં પછી થોડીવારમાં તે બે પાન વચ્ચે જામેલો દુકડો લઈ ખરલમાં નાખી તેને ધુંટી તે ઉપરે બળદાણા તથા રાતાવરીની જુદી જુદી એકેકે ભાવના આપી સુકવી બાટલી ભરી લેવી.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ રતિભાર દિવસમાં બે વખત.

અનુપાન—માખણ કે મધ સાથે ચાટી લેવું.

ઉપયોગ—તમામ જાતની ગ્રંથહણી, ઝાઝા, મરડા, ક્ષય, ખાંસી, દરમ, નખગાઈ વગેરે મટે તેમજ શરીરને દૃઢ તથા નિરોગી બનાવે. અંતઃક્રય અને નખગાઈ માટે ઉત્તમ દવા છે.

૧૪૧ કારપર્પટી

ચનાવટ—સાફ કરેલો શુદ્ધ મુરખાર તો. ૧૬ અને દટકી તો. ૪ બંને સાથે મેળવી એકત્ર વાટી છલું ચૂર્ણ કરી લેવું.

રીત—તૈયાર કરેલા ચૂર્ણને એક લોદાની સાથે કડાઈમાં નાખી ધીમા તાપથી ગરમ કરવું. ત્યારે એ દવા રસ રૂપ પાણી જેવી થઈ જાય ત્યારે નીચે ઢિતારી સાથે અને મુઠ્ઠી કડાઈથી તે દવાને કડાઈમાં ફેલાવી દેવી. થોડીવાર બાદ તે દવા મુકાઈ ગયેલી જણાય અને ફાંટી થયેલી કડાઈ દેખાય ત્યારે સાથે કડાઈથી કે ચાકુથી ઉપેડી મંભાગા બાટલીમાં ભરી રાખવી.

સૂચના—આ દવા નીચે ઉતાર્યા પછી તે કડાઈમાં પાણી ન પડવું જોઈએ કેમકે તેથી ભારે અવાજ થઈ કડાઈ ફાટી જવાની શક્ય રહે છે. માટે દવા ઉતાર્યા પછી પાણીથી મંભાગવું.

પ્રમાણ—૩ થી ૬ રતિભાર.

સમય—જમ્યા પછી દિવસમાં બે વખત.

અનુપાત્ર—દવા મોમાં નાખી ઉપર પાણી પીવું જોઈએ.

ઉપયોગ—અભ્રપિત્ત, ખરલ, વક્રરોગ, શ્વેત, અશ્વર્ણ, હોળી રીતો વરમ, ગ્રામ, મંદાગ્નિ, તાવ, જ્યોત્સ્ન વગેરેને મગાડે છે. તથા અભ્રપિત્ત માટે ખાસ ઉત્તમ છે.

પ્રકરણ ૫મું — લોહ

૧૪૨ આમલક્યાદિલોહ

વનાયટ—	આમળાં	તો. ૧	પીપર	તો. ૧
	સાકર	તો. ૨	લોહખરમ	તો. ૧

રીત—જારીક વાટેલી માંતે લઈ કપડે ચાગી તેને ખરખર નાખી લોહખરમ સાથે મેગરી ધુટી બાટલી ભરી દેવી.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ રતિભાર.

અનુપાન—ગાયના ઘી સાથે ચાટવી, ઉપર ગાયનું દૂધ પીવું.

સમય—સવાર, સાંજ બે વખત.

ઉપયોગ—ખાંસીમાં પડતું લોહી, અથવા ઉલટીમાં પડતું લોહી, ઉરસત અને નખગાદની ખાંસીને મટાડે છે. તથા લોહીના ગળા કે લોહીની ઉલટીને મટાડે છે, શક્તિ આપે છે.

સૂચના—આવા દરદમાં ખોરાક તદ્દન સાદો અને સાત્ત્વિક લેવો જોઈએ.

૧૪૩ નવાયસલોહ

જનાવટ—ચિત્રકમૂળનીછાલ, હરડેછાલ, ખહેડાંછાલ, આંમળાની છાલ, પીપર, નામરમોચ, શુંક, વાવડીંગ, મરી. એ સર્વ દવા એક એક તોલો લઈ તેનું ખારીક ચૂર્ણ કરી તેમાં લોહલસભ તોલા. ૯ મેગવી કુંદી ખાટલી ભરી લેવી, અથવા પાણીમાં વાટી ગોળી કરી રાખવી.

પ્રમાણ—૩ થી ૬ રતિભાર, સવાર સાંજ બે વખત.

અનુપાન—મધ અથવા ઘી સાથે ચાટી ઉપર દૂધ પીવું અથવા છાશ પીવી.

ઉપયોગ—પાંડુરોગ, ભગંદર, સોજો, કુષ્ઠરોગ, અર્થ, ઉદર-રોગ, મંદાગ્નિ, કમીરોગ, ત્રિદોષ, નખગાદ વગેરે મટે છે.

સૂચના—લોહને બદલે જો મંકુર મેગવવામાં આવે તો તેનું નામ નવાયસમંકુર થાય છે. આ જનાવટ ખાગડોને કે નખગાદનીઓને માટે વધુ માફક આવે છે.

૧૪૪ પુનર્નવાદિમંડુર

વનાવટ—સાટોડી, નસોતર, શુંક, પીપર, મરી, વાવડીંગ, દેવ દાર, ચિત્રક, પુષ્કરમૂળ, હરડે, બહેડાં, આમળાં, હળદર, દારૂહળદર, ચવક, દંતીમૂળ, કકુ, ઇંદ્રયવ, પીપરીમૂળ, નાગરમેઘ, એ સર્વ એકે એક તોલો લઈ ચૂર્ણ કરી લેવું. તેમાં મંકુરભરમ તો. ૪૦ તથા ગૌમૂત્ર તો. ૧૦૦૦ (એક હળદર) નાંખી ધીમે તાપે પાક કરવો. ત્યારે ગૌમૂત્ર બગી જવા આવે ત્યારે ઉતારી કારી રાખવું અને ખરે લમાં ઘુંટી ગોળી અથવા ચૂર્ણ કરી લેવું.

પ્રમાણ—૬ થી ૧૨ રતિભાર.

અનુપાન—દૂધ અથવા મધ સાથે.

સમય—સવાર, સાંજ બે વખત.

ઉપયોગ—પાંકુરોગ, સોજા, આક્રો, ઉદરોગ, શ્વળ, હરમ, શીકાથ, કમ્પી, ગુફમરોગ, નખગાંધ અને લીંચર તથા ખરલના રોગ મટાડી લોહીનાં લાલ રજકબ્જ વધારે છે.

૧૪૫ યકૃતપ્લીહારીલોહ

વનાવટ—શુદ્ધ પારક તો. ૧, શુદ્ધ ગંધક તો. ૧, લોહખરમ તો. ૧, અમ્લકખરમ તો. ૧, તામ્રખરમ તો. ૨, મનશીલ તો. ૧, દગદર તો. ૧, નેપાળો શુદ્ધ તો. ૧, કુલાવેલ દંડકજીખાર તો. ૧, શીલાજીત તો. ૧ ખરલમાં ઘુંટી બારીક કરી લેવું.

રીત—ઉપરની દવાને ખરલમાં નાખી તેને દંતીમૂળના કાંઈ ધની, નનાંતરની, ચિત્રકની, નગોડની, ત્રિકુટની, આદુના રમની, ખરલના રમની એકે આવના આપી ગોળી બનાવવા જેવું થઈ ચૂક્યા જેવડી નેચી બનાવી સુકવી રાખવી.

પ્રમાણ—એ ગોળી સવાર સાંજ એ વખત.

અનુપાત—પાણી અથવા દૂધ સાથે.

ઉપયોગ—અરુ, કલેઝની ગાંડ, ઉદરરોગ, જ્વર, પાંદુરોગ, કમ્બો, સોજ, મંદાગ્નિ, અચ્ચી વગેરે મટાડે છે તથા શક્તિ લાવી જુની ખરબચે મટાડે છે.

૧૪૬ સસામૃતલોહ

બનાવટ— ઠરડેછાશ તો. ૫ બહેડાંછાશ તો. ૫
આંખળા તો. ૫ જોડીમધ તો. ૫
સારી લોહભસ્મ તો. ૫

રીત—પ્રથમની ચાર ચીજોનું અલગ અલગ ચૂર્ણ લઈ તેને ખારીક વાડી ખરબચાં ધુટી કપડે ચાળી તેમાં લોહભસ્મ મેળવી ધુટી ખાટલી ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—ચાર વાલ યાને બેઆનીભાર.

સમય—સાંજે આઠ વાગે અથવા સવારે આઠ વાગે.

અનુપાત—મધ તો. ૦૧ તથા ઘી તો. ૦૧ લઈ સાથે મેળવી તેમાં ઉપરની દવાનું બેઆનીભારનું એક પડીકું મેળવી ચાટી જવું ઉપર રૂચી પ્રમાણે દૂધ પીવું.

સૂચના—આ દવા લીધા પછી ૭ કલાક પહેલાં કાંઈપણ ખોરાક ન લેવો ફક્ત દવા ઉપર રૂચી પ્રમાણે દૂધ પીવું.

ઉપયોગ—નેત્રનાં તમામ રોગ, ડુંકી નજર, આંખની ઝાંખપ, વગેરે મટાડી મગજને પ્રુષ્ટિ આપે છે. માથાનું દરદ, ધાતુક્ષીયતા, રૂબરૂ, નખગાઈ, રક્તદોષ વગેરે મટાડીને રસાયન ગુણુ જતાવે છે. મગજ લગી વખત મુધી આ દવા લેવી જોઈએ. સંપૂર્ણ કાયદા મારે ૦ માસ મુધી દવાનું સેવન કરવું જોઈએ.

પચ્ચ—આ દવા ચાલતી હોય તે દરમ્યાન સાતિક ખોરાક લેવો. મરચાં, તેલ, ખટાચ, બજારની મીઠાઈ તથા અથાણું, વાસી અન્ન વગેરેનો ત્યાગ કરવો. અજીર્ણ થવા ન દેવું.

પ્રકરણ ૬૮ — વટી-ગોળી-ગુટીકા

૧૪૭ અર્કવટી

ઘનાવટ— શુદ્ધ અરીણ તો. ૧ લવંગ તો. ૨
આકડાના ફુલ તો. ૨૥ સિંધવ તો. ૧
ટંકણુખાર તો. ૧૧ તજ તો. ૧
જેડીમધ તો. ૨૥ અગ્નિ તો. ૧

રીત—ઉપરની દવાઓને ખાંડી બારીક કરી ખરલમાં અરીણના કમુખા સાથે ઘુંટી રતિઆરની ગોળી બનાવી ચુકવી રાખવી.

પ્રમાણ—અંકેક ગોળી ચુસવી. આખા દિવસમાં ૧૦ થી ૧૫ ગોળી ન લેવી.

ઉપયોગ—ખાંસી માટે સારો ઉપાય છે. નવી લુની જે તેવી ખાંસીને મટાડે છે, અને કશું છુટા કરી આરામ આપે છે.

૧૪૮ અજમોદાદિવટી

ઘનાવટ— અગ્નિ તો. ૧ જાયફળ તો. ૧
દરેદર તો. ૧ મોચરસ તો. ૧
ખાંડેક તો. ૧ અરીણ તો. ૧
ફેણ તો. ૧ જાવંત્રી તો. ૨
લવિત્ર તો. ૨

એ સર્વને વાટી બારીક ચૂર્ણ કરી મધમાં મેળવી બાજરાના દાણા પ્રમાણે ગોળી બનાવી રાખવી.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ ગોળી.

અનુપાત—દૂધ કે સુવાના પાણી સાથે.

સમય—સવાર સાંજ બે વખત.

ઉપયોગ—આગકોના ઝાડા, ઉલટી, અનિદ્રા, ખાંસી, શરદી વગેરેને મટાડે છે.

૧૪૧ અતિસારહરવટી

વનાવટ— મોચરસ તો. ૧ અરીણ તો. ૧

લવંગ તો. ૧ જાયફળ તો. ૧

શુદ્ધ દિગુણ તો. ૧

એ સર્વ લઈ બારીક કરી પાણીમાં વાટી તેની રતિબારની ગોળી કરી લેવી.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ ગોળી પાણી કે મધ સાથે.

સમય—દર ચાર ચાર કલાકે.

ઉપયોગ—દરેક પ્રકારના અતિસાર તથા આમાતિસાર માટે રાખખાણ ઉપાય છે.

૧૫૦ અફીણ છોડવાની ગોળી

વનાવટ— શુદ્ધ અરીણ તો. ૨ શુદ્ધ વજનામ તો. ૦૧

જાયફળ તો. ૦૧ જાવંત્રી તો. ૦૧

પીપર તો. ૦૧ કેચર તો. ૦૧

અમ્લકકરૈ તો. ૦૧ ભાંગ તો. ૦૧

શુદ્ધ દિગુણ તો. ૦૧

રીત—અધી ચીજોને ખારીક વાટી નાગરવેલનાં પાનના રસમાં મગ જેવડી ગોળી બનાવી સુકવી ખાટલીમાં લરી લેવી.

પ્રમાણ—જેટલા પ્રમાણમાં અરીણુ ખાવાની ટેવ હોય તેટલું પ્રમાણથી શરૂ કરી રોજ જરા જરા ઓછું પ્રમાણ કરતા જવું.

અનુપાન—મધ સાથે અથવા પાણી સાથે.

સમય—અરીણુ ખાવાની જ્યારે ટેવ હોય ત્યારે લેવી.

ઉપયોગ—અરીણું બંધાણુ છોડાવવા માટે આ દવા આપવી. આથી બે ત્રણ માસમાં અરીણુની ટેવ મટી જઈ કોઈપણ ઉપદ્રવ થવા પામતો નથી.

પથ્ય—પૌષ્ટિક તથા દૂધના બનાવેલા પદાર્થો વધારે પ્રમાણમાં ખાવા બેઠએ.

૧૫૧ અમયાદિવટો

ઘનાવટ—દરડેની ઝાલનું ચૂર્ણુ તો. ૧, શુદ્ધ ટંકણુ તો. ૧, મરી તો. ૧, પીપર તો. ૧, શુદ્ધ નેપાથો તો. ૪ એ સર્વને વીંટી ઘોરના દૂધમાં એક લાવના આપી અડદના દાણા પ્રમાણે ગોળી બનાવી સુકવી લેવી.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ ગોળી જરૂર જન્યાય ત્યારે.

અનુગમ—થોડું દરડે ચૂર્ણુ લઈ નેની માથે ગોળી મૂકી ગરમ પાણી માથે લેવું.

ઉપયોગ—ઉદગેગ, કુર્બજવર, બરણ, રક્તપિત્ત, અર્ધા, તથા પેટનાદરેડાં મટાડી રુગ-જુગામ માથે લાવે છે.

મૂલ્યના આ મૂલ્ય જુવાન છે માટે વિચારીને ઉપયોગ કરેલા બને જગ્યાએ નધ કરવાની જરૂર જન્યાય ત્યારે હંફ પડે પ.વ.થી ૫ થઈ જરૂર પડી પથ્ય ખાણક ખાંસ.

૧૫૨ અમ્રકવટી

ચનાવટ— સારી રીતે તૈયાર કરેલી અમ્રકભરમ તો. ૧૦
આમળાં તો. ૧૦ શુંક તો. ૧૦
લીડીપીપર તો. ૧૦ મરી તો. ૧૦
વાવડીંગ તો. ૧૦

રીત—અધી દવાઓ ખારીક લઈ ખરલમાં નાખી ત્રણ દિવસ સુધી ધુંટવી. ત્યારબાદ તેને ભાંગરાના રસમાં ખરાખર ધુંટી લઈ એક વાલ (૩ રતિભાર) ની ગોળી બનાવી છયે સુકવી ખાટલી ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ ગોળી.

અનુપાન—પાણી સાથે અથવા રોગાનુસાર.

ઉપયોગ—અનુપાન બેદથી દરેક વ્યાધિમાં વપરાય. ખાસ કરી દોષોને ઓછા કરે છે અને પૌષ્ટિક છે, તેમજ તાવ, ખાંસી, ઝાડા, નબળાઈ, મંદામિ, વાલુ, કફ વગેરે માટે આશુ વાપરવા લાયક છે.

૧૫૩ અમરસુંદરીગુડીકા

ચનાવટ—શુંક, મરી, પીપર, હરડે, બહેડાં, આમળાં, પીપરી-મગ રેલુંકળીજ, ચિત્રક, લોહભરમ, તજ, તમાકુપત્ર, એલચી, નાગ-ફેદર, શુદ્ધ પારદ, શુદ્ધ ગધેક, શુદ્ધ વછનાગ, વાવડીંગ, અક્રલકરો, ગ્રેય આ દરેક ચીજ સરખે વજને લઈ ચૂર્ણ કરી ખરલમાં ધુંટી લેવું.

રીત—પ્રથમ પારદ વગેરે રસદ્રવ્યોની ખરલમાં કઞ્જલી બનાવી તેમાં બીજી દવાઓનું ચૂર્ણ મેગવી, આ દવાનું જે વજન થાય તેથી બમણા વજને ગોળ લઈ તેમાં અધી દવાઓ ધુંટી લઈ ગોળી વાળવા જેવું થતાં ચણા જેવી ગોળી બનાવી છયે સુકવી રાખવી.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ ગોળી પાણી સાથે.

સમય—દર ત્રણ ત્રણ કલાકે.

ઉપયોગ—અપરમાર, સન્નિપાત, દમ, ખાંસી, દરર, મર્મ જાતના વાયુનાં દરદો, ઉન્માદ વગેરે મટાડી ઝાનતંતુઓને પોતાના સ્વસ્થકાર્યમાં મદદ કરે છે.

સૂચના—ગોળી બનાવવા માટે ગોળ એકાદ વર્ષનો છુતો તથા નરમ લેવો તો ગોળી સારી થશે, અન્યથા થોડું મધ મેળવી આપવાથી ઠીક થશે.

૧૫૪ અમૃતપ્રભાવટી

ઘનાયટ—અકલકરો, સિંધાણુણ, ચિત્રક, મરી, આપણાં પીપર, અજીમો, દરદેહાસ, એ દરેક એકેકે તોલો તથા થુંક તોણ મે આ પ્રમાણે ચીંજીને ચૂર્ણ લેવું.

રીત—ઉપરનાંચૂર્ણને બીજોરા લીંબુના રસમાં એક દિવસ થુંકી ચણા પ્રમાણે ગોળી બનાવી મુકવી બાદલીમાં ભરી લેવી.

પ્રમાણ—બે ગોળી સવાર બપોર ને સાંજ.

અનુપાન—પાણી સાથે આપવી.

ઉપયોગ—મંદાગ્નિ, અરૂચી, ખાંસી, દમ, સળેખમ, જઝનું દરદ, ઘરદી, વાયુનો નાવ, પેટની ચૂંક વગેરે મરી બૂખ સાથે અને ખાંધેલુ પચાવે છે.

૧૫૫ અમ્લપિતાંતકવટી

ઘનાયટ— મુગાખાત તે. ૫ નવમાખર તે. ૧૦

રીત—તેને ચીંજીને ખગડામાં બાફીક વાટી લઈ તેમાં તે. ૧૦

૧૫૫ નાની થુંકીને એકેક વાંચની તે. ૧૦ બનાવી રાખવી

પ્રમાણ—૧ થી ૨ ગોળી ગરમ પાણી સાથે લેવી.

ઉપયોગ—આ ગોળી લેવાથી અમ્લપિત્ત, છાતીનો દાહ, ખાટા ધરત્રી વગેરે મટે છે.

૧૫૬ અર્શોઘ્નીવટી

ઘનાવટ—ગુલાબજળમાં પીસેલા ફરત્રા તો. ૧, હીરાદખણ તો. ૨, રસવંતી તો. ૩, લીંબોડીનો મગજ તો. ૨.

રીત—ઉપરની ચારે ચીજોને ખરલમાં બારીક વાટી લઈ જરૂર જણાય તો જરા પાણી મેળવી ઘુંટી ગોળી બનાવવા જેવું થતાં ચણા પ્રમાણે ગોળી બનાવી સુકવી બાટલીમાં ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—૨ ગોળી, રાત્રે સુતી વખતે અથવા સવારે અને રાત્રે બે વખત લેવી.

અનુપાન—પાણી સાથે.

ઉપયોગ—દરેક પ્રકારના હરસરોગમાં ખાવા માટે આ દવા આપવાથી સારો ફાયદો થાય છે. પડતું લોહી બંધ કરી દરદ મટાડે છે.

૧૫૭ અહિફેનવટી

ઘનાવટ— શુદ્ધ અશીષુ તો. ૧ જાયફળ તો. ૧
કપુર તો. ૦૧ કસ્તુરી તો. ૦૧

રીત—દરેક ચીજને ખરલમાં વાટીને પાનનાં રસમાં મગ જેવી ગોળી બનાવી ઊંચામાં સુકવી રાખવી.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ ગોળી સવાર સાંજ બે વખત.

અનુપાન—પાનમાં નાખીને ખાવી.

ઉપયોગ—બહુમૂત્રનો રોગ, મધુપ્રમેહ અને તેના વિષાદો માટે લીધે જાય છે.

૧૫૮ આકારકરમરાદિવટી

વનાવટ—	અક્કલકરો	તો. ૧૦	કેસર	તો. ૨
	લવંગ	તો. ૩	બાયકળ	તો. ૫
	રસસિંદુર	તો. ૩	અશીષુ	તો. ૩

રીત—બધી ચીજો બારીક વાટેલી લેવી. ફક્ત અશીષુનો કમુખો બનાવી તેને જુદું રાખવું અને ખરલમાં બીજી પાંચ ચીજોનું ચૂર્ણ નાખી તેમાં કમુખો અશીષુનો મેળવી બારીક વાટવું અને તેમાં નાગરવેલના પાનનો રસ નાખી ઘુંટી મટરના દાણા પ્રમાણે ગોળી વાળી સુકવી રાખવી.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ ગોળી.

સમય—સવાર, સાંજ અથવા રાત્રે સુવાથી પહેલાં ત્રણ કલાક આગળથી લેવી ઉપર દૂધ પીવું.

ઉપયોગ—નજગાઈ, સ્થંભનની ખામી, ધાતુનું પાતંગાવતું ખાંસી, કફ, શરદી, સળેખમ, ઝાડા થવા, અપચો, કફ વધારે કષ્ટ વગેરે માટે ઉત્તમ પ્રયોગ છે. સ્થંભન માટે પણ ઠીક ફાયદો બતાવે છે.

૧૫૯ આમરાક્ષસીગુટ્રીકા

વનાવટ—	શુદ્ધ દિગંધો	તો. ૧	બાયકળ	તો. ૧
	અશીષુ	તો. ૧	લવંગ	તો. ૧
	કપુર	તો. ૧		

રીત—ઉપરની ચીજો મમ્મમાત્રે લઈ બારીક વાટી પછી મધે ખગલમ ઘુંટી ગળિયાગની ગોળી બનાવી લેવી.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ ગોળી પાણી સાથે

ઉપયોગ—અર્ધાશ્વત્થ મરચા, અંબરબી, કેસર, અશીષુ વગેરે

માં પાચનશક્તિ સુધારી તરત જાડા બંધ કરે છે. મરડા અને ફાલે-
રામાં ખાસ ઉપયોગી છે. રક્તાતિસાર પણ બંધ કરે છે.

૧૬૦ આયુષ્યવર્ધનીગુટીકા

ચનાવટ—	શુક્ર	તો. ૧૨	હરડેછાલ	તો. ૧૨
	પીપર	તો. ૮	પીપરીમૂળ	તો. ૮
	મરી	તો. ૪	ચવક	તો. ૪
	તાલીસપત્ર	તો. ૪	નાગકેશર	તો. ૪
	એલચી	તો. ૨	વાળો	તો. ૨
	તજ	તો. ૧	તમાકુપત્ર	તો. ૧

રીત—ઉપરની દવાઓનું બારીક ચૂર્ણ કરી વાટી તેમાં ખપે
તેટલો (આસરે તો. ૬૦ સુધી) જીનો ગોળ મેળવી તેમાંથી ચણીબોર
પ્રમાણે ગોળી બનાવી લેવી.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ ગોળી દિવસમાં ત્રણ વખત.

ઉપયોગ—હરસ, મંદાગ્નિ, પીનસરોગ, વગેરેમાં વપરાય છે.
જાડ અને દૂધનું સેવન રાખવાથી સારી અસર બતાવે છે.

૧૬૧ ઉપદંશહરવટી

ચનાવટ—	હીમેજ	તો. ૪	લવંગ	તો. ૧
	કાથો	તો. ૧	શુદ્ધ મોરચુયુ	તો. ૧

રીત—ઉપરની દવાઓનું બારીક ચૂર્ણ કરી લોહાની ખરલમાં
૪૦ હીજુના રસ વડે ખૂબ ઘુંટી લઈ તેની ૨૦૦ ગોળી થાય તે
પ્રમાણમાં ગોળી બનાવી રાખવી.

પ્રમાણ—૧ ગોળી વી સાથે ચાટી જતી.

સમય—સવાર સાંજ બે વખત.

પથ્ય—ચોખા, ઘઉં અને ઘી સિવાય કાંઈપણ ખેરત
આપવો નહિ.

ઉપયોગ—ઉપદંશ, ગરમીનોરોગ, ગરમીથી થયેલો મંથીમ
વગેરે ગરમીના રોગોને સાફ કરે છે.

સૂચના—આ દવાની ચૌદ ગોળી ફક્ત સાત દિવસમાં આપીને
બંધ કરી દેવી પુરો ફાયદો થઈ જશે.

૧૬૨ અંબરવિલાસગુટીકા

યનાવટ—	અંબર	તો. ૧૧	કસ્તુરી	તો. ૬
સોનાનો વરક	„ ૧	ચાંદીનો વરક	„ ૧	
શિલાશ્ત	„ ૨	સફેદ મુસળી	„ ૧	
કૌચબીજ	„ ૧	ગળોસત્વ	„ ૧	
શુદ્ધ વજનાગ	„ ૧	શુદ્ધ કનકબીજ	„ ૧	
સાચો અમર	„ ૧	જળપક્ષ	„ ૧	
જળવંત્રી	„ ૧	તજ	„ ૧	
પીપર	„ ૧	કેશર	„ ૧	
સવંગ	„ ૧	અક્ષતકરો	„ ૧	
ઉપતેદ	„ ૧	બીમસેનીકપુર	„ ૧	
શુદ્ધ અરીખ	„ ૧	વરચારાનાંબીજ	„ ૧	
અમ્રકબચ્ચ	„ ૧	રમમિંદુર	„ ૧	

તીલ—પ્રથમ ખરસમાં રમમિંદુર વાટી તેમાં સોના ચાંદી
વરક મેળવી પડી તેમાં જાગ્રો નથા શિલાશ્ત મેળવી ત્યારપછી
બીજા વજુગનાંબીજ ચાંદી ચૂર્ણ તેમાં મેળવી ખરસમાં ઘુટવું અને
તેના અંદાજેના કમુએ બનાવી નાખી ઘુટના જલુ ત્યારપછી તેને
૧૫૦૦.૦. ૧ નાળે. રમ. અ.ફુનો રમ અને નામરવેસનાં પાનનો રમ

કાઠી તેની ઓઠે લાવના આપી ધુટી લઈ ગોળી જેવું ચતાં ઓઠે રતિભારની ગોળી બનાવી જાયે સુકતી ખાટલી ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ ગોળી.

સમય—સવારે તથા રાત્રે બે વખત.

ઉપયોગ—શરીરનું ઝલાઈ જતું, નબળાઈ, ધાતુક્ષીણતા, મગની કમજોરી, મંદાગ્નિ, વાયુનાં દરદો, ચરદી, ખાંસી, ખીમારી પછીની નબળાઈ, ક્ષયની નબળાઈ, નસોનીકમજોરી, નપુંસકતા, વગેરેને મટાડી શરીરમાં કૌવલ લાવે છે. અને દરેક પ્રકારની નબળાઈ મટાડે છે.

૧૬૩ કનકવટી

બનાવટ—ધતુરાનાં લીલાં પાન તો. ૨, કાળાંમરી તો. ૨.

રીત—ધતુરાનાં પાનને ખરલમાં ધુટી તેમાં મરીનું ચૂર્ણ નાખી વાટી મરી પ્રમાણે ગોળી કરી લેવી.

પ્રમાણ—૨ ગોળી.

અનુપાન—પાણી સાથે.

સમય—સવાર, ખપોર સાંજ.

ઉપયોગ—ખાસ, ખાંસી, લુનો વિષમજ્વર વગેરે મટે છે.

૧૬૪ કર્પૂરસુંદરીગુટીકા

બનાવટ—કપૂર, જાયફળ, જવંત્રી ધતુરાનાંખીજ, સમુદ્ર-દેવનાં ખીજ, અકલકરો, શુંક, મરી, પીપર, ચોપચીની, શેકેલ કાંકચનાં ખીજ, એ દરેક ઓઠેક તોલો તથા શેકેલી લાંબ તો. ૧૧, અરીખ તો. ૧૧, વજનાગ તો. ૫૫.

રીત—દરેક વસ્તુને ખાંડી તેમાં અરીખનો કમુબો નાખી તેને

ભાંગરાના રસની ભાવના આપી મરી જેવડી ગોળા બનાવી સુકવી રાખવી.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ ગોળા.

અનુપાન—પાણી સાથે અથવા કઝાઝાલના બૂકા સાથે.

સમય—દિવસમાં બે થી ત્રણ વખત લેવી.

ઉપયોગ—ઝાડો, મરડો, અંત્રદણી, અર્શ, મંદામિ, ભાંગામાતિસાર, વગેરે માટે ઉત્તમ છે. વળી થોડો વખત ચાકુ વાળી વાથી અશીષુની ટેવ છુટી જાય છે.

સૂચના—આ દવામાં અશીષુ મોટા પ્રમાણમાં છે. બાળકને અંભાળથી પ્રમાણનો વિચાર કરીને આપવી તથા ગર્ભદરદ પ્રમાણે પચ્ચ રાખવું.

૧૬૫ કસ્તુર્યાદિવટ્ટી (૧)

વનાયટ—જાયફળ, જવંત્રી, તજ, લવંગ, યુંડ, પીપર, મરી અક્ષતકરો, અશીષુ, કેસર એ સર્વે સમભાગે લઈ તે ચૂર્ણ ને ૧૦ તોલા દ્રાવ્ય તેા કરગુરી નોસો ૧૦ એટલે ૭ માસા લેવી.

રીત—પ્રથમની દશ યોગેનું બારીક ચૂર્ણ કરી લેવું તેમાં અઘમ વાટેલી કરગુરી મેળવી તેમાં અશીષુનો કમુએ ૬ થી ૭ થી તેની રતિ જેવડી ગોળા બનાવી સુકવી બાદલીમાં ભરી મેં.

પ્રમાણ—મોટા માણસ માટે ૨ થી ૪ ગોળા, બાળક માટે ૧ થી ૨ ગોળા.

સમય—અગ્નિ, બપોર માં અથવા રાત્રીના પ્રમાણે.

અનુપાન—એક મરમ દ્રાવ્ય સાથે.

ઉપયોગ—ખાંસ, શ્વેદ, શ્વેદજન્ય, બાળકનું જઠરાગ્નિ અત્યંત

ઝાડા, નખગાઈ, ધાતુશ્વાવ, દમ, શ્વાસ અપચો, સુસ્તી, દૂધ ન પચતું, વગેરેમાં વાપરી શકાય છે.

૧૬૬ કસ્તુર્યાદિવટી (૨)

વનાવટ— કસ્તુરી તો. ૦ ઉત્તમ હીંગ તો. ૦
શુદ્ધ ઝેરકુચ તો. ૦ બીમસેનીકપુર તો. ૦

રીત—દરેકને બરાબર વાટી ચુંદના પાણી સાથે રતિભારની ગોળી બનાવી સુકવી રાખવી.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ ગોળી.

સમય—ચાર ચાર કલાકે અથવા જરૂરત પ્રમાણે.

અનુપાન—દૂધ અથવા સ્હેજ ગરમ પાણી સાથે.

ઉપયોગ—વાયુરોગ, પાંકુ, સંગ્રહણી, શ્વાસ, ક્ષય, પ્રમેહ, મંદાગ્નિ, શય, શીતાંગ, હીસ્ટીરીઆ, લકવો, પ્રલાપ અને સ્વપ્નદોષ, માટે સારી છે. બળ વધારે છે અને મગજને શાન્ત રાખે છે. આંચકીમાં પણ ઉપયોગી છે.

૧૬૭ કાસઘ્રીવટી

વનાવટ— આકાના કુલ તો. ૧ મવક્ષાર તો. ૧
સિંધાશુણ્વ તો. ૧ કાળાંમરી તો. ૧
પીપર તો. ૧ લવંગ તો. ૧

રીત—આદુના રસમાં ઉપરની દવાઓનું ચૂર્ણ નાખી ગોળી ચુંદાપુરની બનાવી સુકવી રાખવી.

પ્રમાણ—એક ગોળી મોઢામાં રાખી ચુસવી.

ઉપયોગ—ખાંસી માટે ઉત્તમ છે કફને છુટા કરે છે.

૧૬૮ કુટ્જાદિવટી

વનાવટ—

કુટ્જાજા	તો. ૮૦	શુંક	તો.
માયાફળ	” ૧	જાયફળ	”
લવંગ	” ૧	મરી	”
કાકડારીંગ	” ૧	પીપર	”
બહેડાંજા	” ૧	જાવંત્રી	”
વાવડીંગ	” ૧	નાગકેશર	”
ખીસફળનોમગજ	તો. ૧		

રીત—પ્રથમ કુટ્જાજાનો જૂકો કરી પાણી તોડા ૮૦૦ રૂ. ક્વાથ કરવો ત્યારે ૨૦૦ તોડા પાણી બાકી રહે ત્યારે ઉનારી કોં અને કપડે ગાળી તેને ફરી ચુસે ચડાવી ધાડું થાય ત્યારે તે ઉપરની ચીજોનું બારીક ચૂર્ણ કરી મેગવી સુકવી ગોળા વાળવા જે થતાં ચણા પ્રમાણે ગોળા બનાવી લેવી.

પ્રમાણ—૧ થી ૪ ગોળા, તાજી જાણ સાથે લેવી.

સમય—સવાર, બપોર અને સાંજ.

ઉપયોગ—રક્તાતિસાર, મરડો, ત્વરાતિસાર અને દરમદર્ પડતુ લોઢી બંધ કરે છે.

૧૬૯ કુમકુમવટી

વનાવટ—કેશર, અગીળ મમખામે જર્જ મધમાં ચોખાઈ ગોળા બનાવી સુકવી ગોળાવી

પ્રમાણ—૨ થી ૮ ગોળા આગક માટે એકઠા રોડી

અનુપાત—૫ પૃષ્ઠી ભાથે

ઉપયોગ—૪ રોડી, મરડો, અવડી, અર્નિયા, રોડે ફૂટ કરે તેવા પેદાશના અમ ઉપોદો છે પીડાગ્રામક નર્સિસ ૧૫૩૧૯

૧૭૦ કેશરીવટી

ચનાવટ—કેશર, જાયફળ, એલચી, શુક, લવંગ, અરીય તથા શુદ્ધ દિંગળો એ સર્વે સમલાગે લેવાં.

રીત—અરીયનાં ડોડવાનો ક્વાચ કરી ઉપરની દવાનું ચૂર્ણ ખરલમાં નાખી તે ક્વાચમાં ઘુંટી અડેકે રતિભારની ગોળા બનાવી લેવી.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ ગોળા ચોખાનાં ધોણુ સાથે.

સમય—સવાર, બપોર ને સાંજ.

ઉપયોગ—અતિસાર, મરડો, પેટનીચૂંક, જમ્યાપછી પેટમાં ગળખાટ થઈ જાડા લાગવો વગેરે માટે ઠીક છે. જાડા બંધ કરી ડુખાવો મટાડે છે.

૧૭૧ કેશરાદિવટી

ચનાવટ—શુદ્ધ રસકપુર, કેશર, સાકર, ધસેલી સુખડનું ચૂર્ણ, લવંગ, જાયફળ, એ સર્વે સમલાગે લઈ એક સારી ખરલમાં નાખી પાણી સાથે ઘુંટવું. બાદ મગનાદાણા જેવડી ગોળાઓ બનાવી સુકવી લેવી.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ ગોળા દિવસમાં બે વખત.

અનુપાન—ધીમાં ગોળાને લપેટી ઉતારી જલી (ગળા જલી) ચાવવી નહિં.

ઉપયોગ—લોહીખિગાડ, ઉપદંશ, ચાંદી, વિસ્ફોટક, ગરમીનો રોગ, ગરમીનો મંથિત, ગુમઝં, ઘણુરોગ, અંબીરવજ, કુષ્ઠરોગ, મલમંડ, લોહી તથા ત્વચાનાં તમામ જુના અને હાલનાં દરદો, કુષ્ઠ, નાડીવજ વગેરે દરદો માટે આ દવા ઘણીજ પ્રસિદ્ધ છે.

સૂચના—આ દવા સાથે ગંધકરસાયન તેમજ મહામંદુરદિ દવાથ અથવા તે કોષ્ઠપણુ રક્તશોષક ગુગળ અને ત્રિકુળા સાથે મેષ મેળવી વાપરવાથી તરનમાં સારો ફાયદો આપે છે અને મોડું આત્મ સિવાય જીર્ણિગને દૂર કરે છે, પરંતુ ધ્યાનમાં રાખવું કે તેમાં રસકપુર જેવી જેરી વસ્તુ આવે છે માટે પથ્ય બરાબર રાખી વૈદની સલાહ પ્રમાણે દવા ચાલુ રાખવી.

પથ્ય—મીઠા વગરના ભાત, રોટલી, મગનીદાળ, ઘી, દૂધ સાકર, માખણ વગેરે લેવાં, બીજા તમામ ખોરાક બંધ કરવો.

૧૭૨ કોલેરાની ગોઠી

ઘનાવટ—શેકાધાણા, તો. ૪, જવંત્રી તો. ૩, જીરું તો. ૩, અનિરિષ, ઉદ્રવ, અજમો, કાંકચનીમીઝ, લવંગ, એ દરો બબ્બે તોલા. વજ, દિંગ, કપુર, લસણ, સિંધાજી, જાપણ, અર્ધે ડાનું મૂળ એ દરેક અર્ધે તોલો. બીડસવણ, ચુંક, કાળાંમરી, બીડી-ફળનો મરખ, પીપર, પીપરીમૂળ, રાગ, એકસપી, દરડે એ દરેક અર્ધ તોલો, નથા લીંબુનો રસ નેહએ તેડશે.

રીત—પ્રથમ મર્ચ દવાએને ખાંડી કપડે ચાળી ખરાદ નાખી લીંબુના રસમા ધુંડી વટાળા જેવડી ગોળી બનાવી સુકવી રાખે.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ ગોળી દર બે કલાકે.

અનુપાન—કૂનગીનો રસ અથવા શ્વેત પાણી.

કારણોગ—રો.તેમ મ.દ આ દવા બહુમીઠા જાણી છે. એ મિ.ર.પ પેટના દર્દમાં પણ ઉપચારી છે.

૧૭૩ સદીરાદિવટી

ચનાવટ—શુદ્ધ સારો કાથો તો. ૨૦૦ લાઈ તેને પાણી તો. ૪૦૦માં નાખી કપાથ કરી લેવો. પછી તેમાં નીચેની વસ્તુઓનું બારીક ચૂર્ણ નાખી ઘુંટી સુકવીને ગોળી બનાવી લેવી.

ચીત્તેનાં નામ:—ચંદન, પદમક, વાળો, મજ્જા, ધાવડીનાં ફુલ, મોચ, કમળકાકડી, જેઠીમધ, તજ, તમાલપત્ર, નાગકેસર, લાખ, રસ-વંતી, જટામાસી, લોદર, હરડે, બહેડાં, આમળાં, હળદર, દારૂહળદર, ઘૂંટલા, એલચી, કાયફળ, વજ, જવાસો, અગર, પતંગ, ગેરૂ અને સુરમે એ દરેક અકેક તોલો તથા જાવંત્રી, જાયફળ, લવંગ, કંકાળ એ ચાર ચાર તોલા લેવા જોઈએ.

ઉપયોગ—મેંઘમાં રાખી ચુસવી જોઈએ તેથી ગળાનાં, હોઠનાં, મોઢાનાં તમામ દરદો મટી મુખપાક વગેરેમાં આરામ થાય છે, તથા દંતરોજ મટી દાંત મજબુત બને છે. મેંઘ અને દાંતનાં તમામ દરદોમાં ઉત્તમ દોવાની સાથે ખાંસી તથા સ્વરલગ્ગમાં પણ ઠીક છે.

૧૭૪ લાંસીની ગોઝીઓ

ચનાવટ—પીપર, પીપરીમૂળ, શુંક, મરી, લવંગ, તજ, જાય-ફળ, જાવંત્રી, એલચી, અક્કલકરો, જેઠીમધનોશીરો, કાથો, બહેડાંની છાશ, દાડમની છાશ, યવક્ષાર, ટંકણખાર વગેરે સમભાગે લેવાં.

રીત—આ વસ્તુઓનું બારીક કપડછાણ ચૂર્ણ લઈ તેને મેંઘમાં મેળવી ખરલમાં ઘુંટી આસરે ચણા જેવડી ગોળીઓ બનાવી સુકવીને ખાટલીમાં ભરી રાખવી.

ઉપયોગ—મોઢામાં અકેક ગોળી રાખી ચુસવાથી ખાંસી આવવી મટી, દાંત ધુરે છે, સ્વર સુધરે છે, ગળાનો વરમ મટાડી નવી જુની

ખાંસીને કાઢે છે. આપે છે.

પ્રમાણ—આસુરે દસ-આઠ ગોળી દિવસમાં લેવા.
અર્થ પ્રમાણે એક કે બે ગોળી મોંમાં રાખી ચુસાવ.

૧૭૫ ગુડચ્યાદિવટી

વનાયટ—ગોળાનું એકરૂદ્રેટ (ધન) તો. ૪૦ મંડુરજન તો.
ચુદ્ધ મેરકુચ્ચ તો. ૫ કવીનાદન તો.

સીત—ગોળાનું ધન લીધું હોય (નરમ લેવું હોય) તેમાં બે
ગાંધુ ચોળ મેઘવી ધુંટી ચણા પ્રમાણે ગોળી બનાવી સુકી રાખ.

પ્રમાણ—૧ થી ૩ ગોળી.

સમય—અરુણ, સાંજ બે વખત દૂધ સાથે.

ઉપયોગ—નબળાઈ, શીઠાસ, બરથ, લીવર, મંદામિદે, બળિ
વાયુ તથા પાંડુ અને સાંઘ વગેરે માટે ઉત્તમ છે. શક્તિ વધારે છે.

૧૭૬ ગુડાદિવટીકા

વનાયટ— ચુડ તો. ૫ દરેડેડાસ તો. ૧
પીપર તો. ૫ દાઝમળીજ તો. ૧

મમખાને લઈ તેને ચાટી તેમાં ૨૦ તેણા મોળ નાખી તેને
બનવડા ૩, બાટી.

પ્રમાણ—૧ તેણે દિવસમાં બે વખત પાણી મારે.

ઉપયોગ—નબળાઈ અને બળ વધારવા માટે. શક્તિ વધારે છે.
નબળાઈ અને બળ વધારવા માટે.

૭૭ ગંધકવટી

ઘનાવટ—લસણ, જીરું, શુદ્ધગંધક, સિંધાણુ, શુંડ, મરી, પીપર, શેકેલીહોંગ, સમભાગે લઈ ચૂર્ણ કરી લીંબુના રસમાં મર્દન કરી ચણા પ્રમાણે ગોળી બનાવી સુકવી લેવી.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ ગોળી દિવસમાં ત્રણ વખત.

અનુપાત—પાણી સાથે.

ઉપયોગ—વાયુ, અજીર્ણ, ઉલટી, મોળ, અરૂચી, શ્લેષ્મ, ઝાડા, કોલેરા વગેરેમાં ઉત્તમ ઉપાય છે. કોલેરા માટે વખણાય છે.

સૂચના—કોલેરામાં કુંગળીના રસ સાથે એક કે બન્ને કલાકે બે ગોળી આપવી ચાલુ રાખવાથી વાયુ શાંત થઈ ઝાડા બંધ થાય છે. અને પેટ ચડતું નથી તેમજ ગરમી ટકી રહે છે.

૭૮ ચિત્રકાદિવટી (૧)

ઘનાવટ—	ચિત્રકમૂળ	તો. ૨૦	ચવક	તો. ૨૦
	અજીર્ણ	„ ૨૦	સંચળ	„ ૨૦
	શુંડ	„ ૨૦	વડાગરૂં મીઠું	„ ૨૦
	મરી	„ ૨૦	સમુદ્રલવણ	„ ૨૦
	પીપરજીણી	„ ૨૦	બીડલવણ	„ ૨૦
	સિંધાણુ	„ ૨૦	ઉત્તમ યવક્ષાર	„ ૨૦
	પીપરામૂળ	„ ૨૦	નવસાર	„ ૨૦
	સારી અને શુદ્ધ કરેલી હોંગ			„ ૧૦
	શુદ્ધ સાંજીખાર (સોડા બાઈકાર્બ)			„ ૨૦
	જીરું	તો. ૨૦		

અધી નીંળે લઈ સાથે મેળવી ખાંડી બારીક ભૂંડા કરી લેવો.
તેમાં ક્ષાર મેળવી દેવા.

રીત—તૈયાર થયેલા બૂકાને લીંબુના રસમાં ઘુંટી મર્દન કરી તેની ચણા જેવડી ગોળા બનાવી સુકાવી ખાટલી લરી રાખવી.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ ગોળા.

અનુપાન—પાણી કે ઊંચ સાથે.

ઉપયોગ—મંદામિ, વાયુ, અરૂચી, પેટનો કુખાવો, નળદંડ અશ્લર્થ, કબજિયાત, કાચા દસ્ત થવા, વગેરેને મટાડી બૂખ લગાડે છે. તથા ખોરાક પચાવે છે.

૧૭૯ ચિત્રકાદિવટી (૨)

ચનાવટ—	ચિત્રક	તો.	૫	પીપરીમૂળ	તો.	૧
	સાંજખાર	"	૫	યવક્ષાર	"	૧
	પાંચત્રવલુ	"	૨૦	શુક	"	૧
	મરી	"	૫	લીંગ	"	૧
	પીપર	"	૫	ચંચક	"	૧
	અગ્નિમોહ	"	૫			

એ મર્દ દવાઓ લઈ તેને ખારીક વાટી ચૂર્ણ કરી ૧૧૧૧ મમાં ઘુંટી ચણા જેવડી ગોળા બનાવી સુકાવી રાખવી.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ ગોળા. અનુપાન—પાણી સાથે

સમય—મરાત્ર બપોર અને માંડ્ર અથવા જમ્યા પછી

ઉપયોગ—મંદામિ મટાડી આમને પચાવે છે તથા અશ્લર્થ મટાડી બૂખ લગાડે છે. અને બાગળ પચાવી રૂચી પધારે છે.

૧૮૦ ચંદ્રોદયની ગોળીઓ

ચનાવટ—	ચુરેલો ચંદ્રોદય	તો.	૧	કાગમરી	તો.	૧
	સરવ	તો.	૧	ચંચક	તો.	૧

ભવંત્રી તો. ૧ બીમસેનીકપુર તો. ૧
અક્ષતકરે તો. ૧ કસ્તુરી તો. ૦

રીત—દરેક વસ્તુઓનું બારીક કપડછાણ ચૂર્ણ લેવું અને
અરસમાં પ્રથમ ઘુટેલો અંદ્રોદય નાખી તેમાં ઉપરનું ચૂર્ણ થોડું થોડું
મેળવતા જવું. ત્યારે તે બરાબર ઘુંટાઈ જાય ત્યારે તેમાં નાગરવેલનાં
પાનનો રસ જોઈતા પ્રમાણમાં નાખી ત્રણ કલાક ઘુંટી ચલા જવડી
ગોળીઓ વાળી બાટલીમાં ભરી લેવી.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ ગોળી દિવસમાં બે વખત સવાર, સાંજ.

અનુપાન—દૂધ સાથે અથવા પાનમાં ખાઈ ઉપર દૂધ પીવું.

હરયોગ—ધાતુની નખળાઈ, વીર્યઆવ, નસોનું શિથીલપણું,
મંદાશ્મિ, વાયુ, શરદી, ક્ષય, દમ, પ્રમેહ, મગજની નખળાઈ, વગેરે
મટાડી વીર્યનો વધારો કરે છે તથા વાજકરણ સક્તિ વધારે છે.

પચ્ચ—સારો અને પૌષ્ટિક ખોરાક લેવો, બખારની શીકાઈ,
વાયુ કે ખાટા અને ગરમ પદાર્થોનો ઉપયોગ ન કરવો. તેમજ
અધ્યયન પાળવું.

૧૮૧ ચંદ્રપ્રભાવટી નં. ૧

પ્રત્યાયટ—કચુરો, વજ, મોથ, કરીઆતું, ગળો, દેવદાર, હળ-
ર, અનિવિપ, દારૂળદર, પીપરીમૂળ, ચિત્રક, ધાણા, હરડેદળ, બહેડાં,
ખમ્બગાં, ચરક, વાવડીમ, ગજપીપર, શુકં, મરી, પીપર, ચવડાર,
જીરૂ, મિષાકુણુ, મંચળ, ખીડવણુ, સુવર્ણમાલિકભસ્મ એ દરેક
તો. ૦૧. નસોતર, દંતીમૂળ, તજ, તમાલપત્ર, એલચી, વાંસકપુર,
રેક તો. ૦૧. બખે લોહભસ્મ તો. ૪, સાકર તો. ૮, શીલાજીત તો.
૧, ગુગળ તો. ૧૧ એ સર્વેનું ચૂર્ણ કરી લેવું. પ્રથમ ગુગળનો
પાણીમાં ક્વાથ બનાવી તેમાં શિલાજીત મેળવી પછી બીજું ચૂર્ણ

૮૪ છર્દિરિપુ

વનાવટ— કપુરકાચડી તો. ૧૦, જોધએ તેટલું પાણી.
 રીત—પ્રથમ કપુરકાચડીનું બારીક ચૂર્ણ લઈ તેને ખરલમાં
 પાણી સાથે ખરાબર ઘુંટી ચણા જેવડી ગોળી બનાવી ઇંચે
 કરી ખાટલીમાં ભરી લેવી.

પ્રમાણ—મોટા માણસને ૨ થી ૪ ગોળી, બાળકને ૧ થી ૨
 ગોળી.

અનુપાન—૨૫૨૭ પાણી તોલા બે લઘ દવા મેળવી તૈયાર
 કરી લેવી.

સમય—જર જણાય ત્યારે અથવા બળે કસાકે.

ઉપયોગ—ગમે તે કારણથી આવતી ઉલટી, ખાલી ઉબકા,
 વાધુની મોજ, બાળકને આવતી વાધુની ઉલટી વગેરેમાં વપરાય.

૮૫ જયવટી

વનાવટ—શુદ્ધ મનશીષ તો. ૧, શુદ્ધ હરતાલ તો. ૧, શુદ્ધ
 ધતુર તો. ૧, શુદ્ધ પારદ તો. ૧૧, લઈ મર્દન કરી તેમાં તામ્રભસ્મ
 ૧૦ ગા નાખી ઘુંટી આકડાના દૂધમાં તથા બોરીંગણીના રસમાં,
 ગોના રસમાં, ત્રિકાના કવાચમાં, ચિત્રકના અને ચવકના ઉકાળામાં
 ઘુંટી ભેળવી એકેક લાવના આખી મર્દન કરી એક ગોળો કરી લેવો.
 ગોળાને મુકરી તેનાપર આકડાનાં પાન વીંટીને ઉપર દશ કપડ-
 ટી કરી તેને મુકરી કુંકડ પુટમાં પકાવી લેવું. ઠંડું ચણા બાદ
 ખરની કપડમાંથી તથા પાન વગેરે દૂર કરી બદુજ મંત્રાગ્રથી તેમાં
 દોઢાં દોઢાં લઈ ખરલમાં ઘુંટી તેનું વજન સાન તોલા ચાલ તો
 માં શુદ્ધ વજનામ, કુલાવેલો ટંકણખાર, પીપર, કાગાંમરી, એ દરેક

દવાઓ ચૌદ ચૌદ આનીભાર તથા શુદ્ધ નેપાળો તો. ૩૧ નાખી
સર્વને ધુંટી તેને લીંબુનારસની તથા આદુનારસની અંશે ભારત
આપી ધુંટી મગ પ્રમાણે ગોળા બનાવી લેવી.

પ્રમાણ—૧ ગોળા, વધુ જરૂર જણાય તો ૨ ગોળા સર
સાંગ લેવી.

અનુપાન—પતાસામાં મૂકી ચાવી જવી અથવા મધ સાથે લેવું.

ઉપયોગ—કફજ્વર, વાતજ્વર, શ્વાસ, ખાંસી, મંદામિ, દમ
પાંડુરોગ, ભગંદર, વગેરેમાં ઠીક છે. ખાસ કરી આ ગોળાથી દમ વે
ત્રણ આવી પેટ સાફ થઈ જ્વર ઉતરી જાય છે. અનુપાન જોઈ
તમામ દરદમાં વપરાય છે.

૧૮૬ જ્વરવ્નીવટી (૧)

બનાવટ— કીનાઈન તો. ૨ પીપરમેન્ટુસ ૧.૧
કપુર વાત ૬ રસવંતી ૧
શુદ્ધ દિગંધો તો. ૦૧

રીત—રસવંતી મિરાયની અપી દવાઓને ખરસમાં ધુંટી
રસવંતી નાખી ધુંટી અખા પ્રમાણે ગોળા બનાવી સુકવી મગ

પ્રમાણ—૨ ગોળા દિવસમાં ત્રણ વખત.

ઉપયોગ—જુનો તાવ, પેટનાં દરદો માથેનો તાવ, જોડા
ના અંગે તાવ અથવા કોઈપણ જનનના આગુ તાવ માટે અ. ૧૧
અથવા ૬

જૂઝૂકા -અ: દવા. મ. મુખ્ય કીનાઈન દેવાથી જોડા
ના તાવ નાશ પામે જાય તથા તાવ નાશ પામે

૧૮૭ જ્વરઘનીવટી (૨)

ઘનાવટ— પીપર તો. ૨ જીં તો. ૨ા
કાંકચની મીંજ તો. ૪ ખાવળનાં પાન તો. ૨ા

રીત—દરેકને ખારીક વાટી ખરલમાં નાખી તેને પાણી સાથે
ધુંટી વટાણા પ્રમાણે ગોળા બનાવી સુકવી રાખવી.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ ગોળા, દર ત્રણ ત્રણ કલાકે.

અનુપાત—ગરમ પાણી સાથે લેવાય.

ઉપયોગ—દરેક પ્રકારના તાવ માટે વપરાય છે તેથી તાવ
ઉતરે છે તથા ટાઢીઓ તાવ અટકે છે.

૧૮૮ જ્વરાંતકવટી

ઘનાવટ—ગળાસત્વ તો. ૧ વંસલોચન તો. ૦ા

એલચીખીજ તો. ૦ા જહેરમોહરાખતાઇ તો. ૦ા

કનીનાઈન તો. ૦ા એન્ડ્રિફીરીન તો. ૦ા

રીત—દરેક ઓળખરાખર વાટેલી લાવી સાથે મેળવી ધુંટી
પાણી સાથે અણાપુરની ગોળા બનાવી રાખવી.

સમય—સવાર, ખપોર અને સાંજ.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ ગોળા.

અનુપાત—નીચે જણાવેલ શરબત સાથે ગોળા લેવી.

શરબત બનાવવાની રીત.

ગુલેબનફસા તો. ૦ા, ગાવઝઆન તો. ૧, આલુખુખારા નંગ
૧૫, નીલોદર તો. ૦ા, ખતમીનાંખીજ તો. ૧, ઉનાખદાણા નંગ ૧૫,
મુલાખફુલ તો. ૦ા, અનીમન તો. ૧, જેલીમધ તો. ૧ સેવતીફુલ

તો. ૦૫, અક્તીનરૂમી તો. ૧ તુખમખ્યારીંગ તો. ૨, તુખમ
 તો. ૨ લાવી તેને જરા કુટી તેમાં ૧૨૦ તોલા પાણી નાખી
 કરવો, ત્યારે ૪૦ તોલા બાકી રહે ત્યારે ઉતારી ગાળી તેમાં
 જળ તો. ૧૦ નાખી ચુલે ચડાવવો. તથા તેમાં સાકર તો. ૧૦
 શરબત બનાવી લેવું. તૈયાર થયેલ શરબત તો. ૨ માં પાણી
 નાખી ગોળા સાથે લેવાથી તાવ ઉતરી જાય છે, તરસ
 પસીનો આવી મરમી ઘટી જાય છે.

૧૮૯ જાતિફલાદિવટ્ટી (૧)

ચનાપટ— જાયફળ તો. ૧ લવંગ તો. ૧
 પીપર તો. ૧ સિંધાતુલ તો. ૧
 શુંક તો. ૧ શુદ્ધ કનકમીઝ તો. ૧
 શુદ્ધ દિગુલ તો. ૧ દંકળખાર તો. ૧

રીત—ખમી ચીમ્તેને વાટી લીંઘુના રમમાં મર્દન કરી
 પ્રમાણ ગોળા વાળી મુકીને રાખવી.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ ગોળા. અનુપાત—પાણી માથે

સમય—૬૨ ત્રણ ત્રણ કલાકે.

કાર્યોગ—આમાનિમાર, મંમદળી મંદામિ અને જ
 મરી ૫ મનદળિ મારી થાય છે.

૧૯૦ જાતિફલાદિવટ્ટી (૨)

ચનાપટ— જાયફળ અરીજી, ખારેકનો બુલો એ ૬૦૩ મો
 ૧૦૦૦ ૧૦૦૦ ૧૦૦૦ ૧૦૦૦ ૧૦૦૦ ૧૦૦૦ ૧૦૦૦ ૧૦૦૦ ૧૦૦૦ ૧૦૦૦

પ્રમાણ—૧ થી ૨ ગોળા

અનુપાત—૧ થી ૨ ગોળા માથે

સમય—દર ચાર ચાર કલાકે દિવસમાં ત્રણ વખત.

ઉપયોગ—અતિસાર, સંગ્રહણી, આમાતિસાર કે પ્રવાહીકા મટે.

સૂચના—આ દવામાં અશીણ મુખ્યભાગે આવે છે માટે ધ્યાન રાખીને વાપરવી. બાળકને આ દવા બનતાં સુધી આપવીજ નહિં.

૧૧૧ જુના તાવની ગોળી

ચનાવટ— અતિવિષ તો. ૪ કંકુ તો. ૨
કવીનાઈન તો. ૧ એન્ટિફીબીન તો. ૧
સીન્કોના તો. ૨

રીત—દરેક વસ્તુનું ચૂર્ણુ લઈ મધ સાથે ખરલમાં ઘુટી વટાણા જેવડી ગોળીઓ બનાવી લેવી અને તેને બાટલીમાં ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—૨ ગોળી એક વખત માટે, દિવસમાં ૮ થી વધુ ન લેવી.

સમય—સવાર, બપોર, સાંજ અથવા જરૂરત પ્રમાણે.

અનુરાગ—પાણી અથવા ચહા સાથે.

ઉપયોગ—જુના અને લાંબી સુદતના હડીલા તાવ માટે તેમજ તાવ, માથાનો દુખાવો, મલેરીઆજ્વર વગેરે માટે ઠીક ઉપયોગી છે.

૧૧૨ દાહિમીવટી

ચનાવટ— કડાબાજ તો. ૦૧ પુરાસાની અજીઓ તો. ૦૧
કેશર „ ૦૧ ઉપલેટ „ ૦૧
ગાંજો „ ૦૧ ગુમગ „ ૦૧
બીલીનો ખરલ „ ૦૧ લોદર „ ૦૧
ધાવડીનાં પુલ „ ૦૧ આંબાની ગોટલી „ ૦૧
અશીણ „ ૦૧ કાચા દાડીમ નંબ ૨

રીત—ઉપરની તમામ દવાઓનું ચૂર્ણ તૈયાર કરી રાત્રી અને માત્ર બે દાડીમ જુદાં લઈ તેમાં ડગળી આપી વચ્ચે કરી તેમાં ઉપરનું ચૂર્ણ તથા તેનાં ખીયાને ભરી ડગળી બંધ તેના ઉપર લીકું કપડું વીંટી ઉપર માટી લગાડી થોડાક ઘન્ટ અગ્નિમાં પકાવવું. ન્યારે ઉપરની માટી ખરાબર લાલ થાય ત્યારે લઈ ઠંડું થતા દેવું. પછી તે બે દાડમ ઉપરથી કપડું માટી ફેંકી આખા બે દાડીમને ખરસમાં વાટી મધ નાખી વટાણા જેવડી રીતે ખનાવી લેવી.

પ્રમાણ—૨. ગોળી દિવસમાં બે થી ત્રણ વખત ભેટી.

અનુપાન—પાણી સાથે.

ઉપયોગ—ઝાડો, મરડો, રક્ષાતિમાર, મ્રવાદીકા વગેરે
તેના જોરદાર દોષ તો પળુ મટે છે.

१९३ दुग्धवती

ધનાયક— વજ્રનામ તો. ૦૧૧ અશીષ તો. ૧
 લોદખમ તો. ૦૧૮ અમકખમ તો. ૧

શીત—ઉપરની દવાઓને ખરસમાં ધુંડી દૂધમાં વાડી ને
રોગીના અધરા આંકે મેનની ઝોળી બનાવી મુકીને બાજુ
પાડી સેડી.

प्रमाण - श्री ४ नो. (१ श्री ३ अतिभा. १)

अनुराज—इस भाषे, महात्मा भक्ति के वचन.

[illegible][illegible]

૧૧૪ પથ્યાદિવટી

ઘનાવટ—સારી હરડે લઈ તેનાં ચૂર્ણ તો. ૫ માં ચુંકું ચૂર્ણ તો, ૨૫ નાખી મેળવી તેમાં ખપે તેટલો ગોળ નાખી ધુંટી ચણીએ પ્રમાણે ગોળી કરી રાખવી.

પ્રમાણ—૩ થી ૬ ગોળી એક વખતે લેવી.

અનુપાત—પાણી અથવા રોગ મુજબ.

સમય—રાત્રે અથવા જરૂર જણાય ત્યારે.

ઉપયોગ—તમામ રોગોમાં વપરાય તેવી ઉત્તમ દવા છે. આ દવાથી દસ્ત સાફ આવી વાયુ શાન્ત થાય છે, અને આજકાલ સર્વ રોગનું મૂળ તપાસીશું તો તેમાં પ્રથમ વાયુ અને કમળઆત મુખ્ય હોય છે. આ સાદી દવાથી મહાત્મા લોકો ભયંકર વ્યાધિઓ મટાડી ચમત્કાર ખતાવી ગયા છે. તેજ આ શાસ્ત્રિય પ્રયોગ છે. દરેકને ખતાવી વાપરવા લક્ષ્યમણુ છે.

૧૧૫ પ્રદરાન્તકવટી

ઘનાવટ—ગુલાબજળમાં વાટેલ અકીક તો. ૧, ગુલાબજળમાં વાટેલ કહેરોઆ તો. ૧, હીરાદખણ તો. ૨, રસવંતી તો. ૩.

રીત—ખરલમાં ધુંટીને જરૂર પડે તેટલું પાણી નાખીને વટાણા પ્રમાણે ગોળી ખતાવી લેવી.

પ્રમાણ—૨ ગોળી.

અનુપાત—ગોખાના ધોવણુ સાથે.

સમય—સવાર, સાંજ.

ઉપયોગ—રક્તપ્રદર, રક્તાર્શ, રક્તાતિસાર, વગેરેમાં લેવી ૫:૫૦ બંધ કરે છે.

રીત—એક નાની ખરલમાં ત્રણેને વાટીને જરા પાણીની સાથે ધુંડી મરી જેવડી ગોળી બનાવી લેવી. આસરે ૦૧ થી ૧ ટ્રેનની ગોળી બનાવવી જોઈએ.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ ગોળી સવાર સાંજ બે વખત.

અનુપાન—મધ સાથે ચાટવી અથવા પાણી સાથે લેવી.

ઉપયોગ—મરડો, આભાતિસાર, પ્રવાહીકા, સંગ્રહણી, ઝાડો, ખાસ કરી જુના મરડામાં વખણાય છે.

સૂચના—આ દવા નાનાં બાળક માટે વાપરવી હોય તો બહુજ સંભાળથી ઓછી માત્રામાં વિચારીને આપવી. કારણ કે તેમાં અરીસું ખાસ આવે છે. વળી યોગ્ય પથ્ય રાખી દવા લેવી.

વ્યવસ્થા—મરડાના રોગી માટે છાશ, ભાત અને દાડમનો રસ અથવા ખીલીનો મુરખ્ખો આપવાથી આ દવા જલદી કાયદો આપે છે.

૧૧૧ પિલ્લીક્ષારવટી

બનાવટ—

પીપર	તો. ૧	મરી	તો. ૧
દાડમખીજ	તો. ૨	યવક્ષાર	તો. ૦૧
ગોળ	તો. ૮		

સુધી દવાઓ વાટી ચૂર્ણ કરી ગોળમાં મેળવી ગોળી બનાવી આપવી.

પ્રમાણ—અઠેક ગોળી મોંમાં રાખી સુસવી.

ઉપયોગ—ખાંસી, ગળાનો રોગ, સ્વરભંગ વગેરેમાં આ ગોળી મોંમાં રાખી સુસવાથી સારો ફાયદો થાય છે.

મરડાશીંગ, એ સર્વ સમલાગે લઈ વાટી ચૂર્ણ કરી લેવું. અને તેમાં ગુલાબનું પાણી નાખી ધુંટી સોપારી જેવડી મોટી સોગડી બનાવી સુકાવી રાખવી.

ઉપયોગ—નાનાં બાળકોનો તાવ, ખાંસી, કબજિયાત, પેટનું દરદ વગેરેમાં ન્યારે જરૂર જણાય ત્યારે આ સોગડીને સાફ પત્થરપર જરા પાણી સાથે ધસીને એક બે રતિભાર દવા પાછ દેવી, જેથી પેટ સાફ થઈ જવરાદિ ઉપદ્રવો તરત મટી જાય છે. હમેશાં ઘરમાં રાખવા લાયક છે. પેટના ભારને તોડી દૂધ પચાવે છે.

૨૦૨ બ્રાહ્મીવટી

ચનાચટ— અન્નકભરમ	તો. ૧	રસસિંદુર	તો. ૧
સુવર્ણમાલિકભરમ	તો. ૧	લોહભરમ	તો. ૧
શુદ્ધશિલાજીત	તો. ૧	વાવડીંચ	તો. ૧
બ્રાહ્મીચૂર્ણ	તો. ૬		

રીત—દરેકને ખરલમાં ખરાબર બારીક વાટી મધ સાથે ધુંટી ચણા પ્રમાણની ગોળી બનાવી રાખવી.

પ્રમાણ—૨ ગોળી દૂધ સાથે.

સમય—સવાર, સાંજ બે વખત.

ઉપયોગ—મગજની નબળાઈ, યાદશક્તિની ખામી, ધાતુભ્રાવ, પ્રમેદ, નબળાઈ, ભુલિની મંદતા વગેરે મટી યાદશક્તિ ખીલે છે.

૨૦૩ મગંદરાદિમોદક

ચનાચટ—ચોપચીનીનું બારીક કપડાજણ કરેલું ચૂર્ણ તો. ૧૧, દેડી માકર તો. ૧૧ આ બે ને મેગતી તેમાં ઝીણી ધારથી ઘી નાખના રતું અને મેગતના જતું લાડુ બનાવવા જેવું થતાં તેનો લાડુ બનાવી લેવો.

પ્રમાણ—ઉપર લખેલ એક લાકુ એક વખતમાં ખાવો.

અનુપાન—લાકુ ખાઈ ઉપરથી દૂધ પીવું.

સમય—સવાર, સાંજ બે વખત.

મુદત—આ દવા ફક્ત ચૌદ દિવસ કરવાથી ફાયદો થાય.

પરંજી—ધી, રોટલી અને દૂધ સિવાય કંઈએ ખાવું નહીં. દૂધમાં સાકર લઈ શકાય.

ઉપયોગ—નવો અથવા છુનો લગંદર મટે છે. આ ઉપચાર અત્યંત ખાત્રીયુક્ત અને એક ગૃહસ્થે અનુભવેલો દોવાથી અમો દાખલ કરેલ છે. વધુમાં તેણે જ્વબાવેલ કે એક મદાત્માએ અમો દુઃખમાં આ દવાથી દરદ મટાડી આપ્યું હતું અને શક્તિ આવી હતી.

શૂચના—દવા ગરમ જળાપ તો ખોરાકમાં ધી, દૂધ વગેરે લેવા, જ્યાં પણ જે ગરમ જળાપ તો દવાનું પ્રમાણ આપવું. આ દવાથી અનેકને સારો ફાયદો થયો છે. [સંખ્યા]

૨૦૪ માગોત્તરવટી

વનાઘટ — શુદ્ધ પાગલ તો. ૧ શુદ્ધ ચંપક ૨
પીપ્પ ૩ દરેકજાત ૪
બદેશ્વરજાત તો. ૫ અગ્રદૂગીન/પાનદે ૬
ખાંડ તો. ૭

દિવસ ૧૦૦ વખતની કમળાની કડી લેખા ખાંડ ૧૮૦ ગ્રામ, મેન્દા ૧૦૦ ગ્રામ, જાંબુ ૧૦૦ ગ્રામ અને પાંચ બગીચાના ફળ ૧૦૦ ગ્રામ. આ દવા ૧૦૦ ગ્રામ પાંચ પૂરી બેગ જેટલી બેગ ૧૦૦ ગ્રામ.

દિવસ ૧૦૦ વખત ૧૦૦ ગ્રામ ૧૦૦ ગ્રામ ૧૦૦ ગ્રામ

પ્રકરણ ૬૬ — વટી-ગોળી-ગુટીકા

ઉપયોગ—ખાંસી, અથવા શ્વાસ, દમ મટે સારો ઉપાય છે.
જેથી ખાંસી, દમ મટે છે.

૨૦૫ મીમસેનીગુટીકા

ઘનાવટ—મોટી હરડેની છાલ, નાની હરડે, કકડ, ઈંદ્રવારણી-
ની જડ, કુવાડીયાનાં બીજ, રેવચીનીનો શીરો, શુંક, મરી, પીપર,
મહેડાંછાલ, આમળાંની છાલ, એ સર્વ સમભાગે તથા એ સર્વથી
અમલું એળાઆનું ચૂર્ણ લેવું.

રીત—ઉપરની દવાઓને ખરલમાં નાખી કુંવારના રસમાં જે
દહાડા ધુંટી વટાણા જેવડી ગોળી બનાવી લેવી.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ ગોળી.

અનુપાન—પાણી સાથે રાત્રે સુતી વખતે લેવાય.

ઉપયોગ—જીહ્વાજની ગોળી તરીકે લેવાથી પેટને સાફ કરી
કમજોર બટાડે, ઉદરરોગ, કમજો, કમીરોમ, જીર્ણિજ્વર, અર્શ,
વજેરોમાં પેટ સાફ કરી ફાયદો આપે છે.

૨૦૬ મુંગરાજવટી

ઘનાવટ—લાંગરાનાં પાન તો. ૫ કાળાંમરી તો. ૦૧
બંનેને સાથે વાટી ધુંટી તેની ગોળી ચણીએર પ્રમાણે બનાવી
ધુંટી રાખવી.

પ્રમાણ—૨ ગોળી, સવારે તથા સાંજે પાણી સાથે.

ઉપયોગ—દરેક જાતના સુકા તથા ફુગતા અર્શમાં ફાયદો કરી
અર્શરોગ મટાડે છે.

૨૦૭ મહાગુટીકા

વનાવટ—શુદ્ધ સોમલ તો. ૧, એલચીનાં બીજ તે. ૧, એ સર્વેને વાટી કપડાણ કરી એક ખાંડ ધુંટી લઈ તેમાં નાગરવેલનાં દેશીપાન ઓકપાન લઈ નાખના અને ધુંટના જતું આમ પચાસ પાન નાખી ધુંટી લેવું. ૫ડી ખસો પાનનો રસ નાખી એક દિવસ બરાબર ધુંટી લઈ ગાજરીના દાણા જેવડી ગોળી બનાવી લેવી.

પ્રમાણ—૧ ગોળી પાણી સાથે.

સમય—સવાર, સાંજ બે વખત.

ઉપયોગ—ખાંસી, શ્વાસ, મંદાગિ, વાયુના અને ઠારા બુના મેગો વગેરે માટે ઉત્તમ છે.

મૂલ્યના—ખાગાકમાં થી, દૂધ વધારે આપવું અને મરમ મરમ વગેરે ન ખાવી, નેમજ એકાદ માસ દવા લઈ પચ્ચે કે દિવસ ખાઈ કરી આપવી.

૨૦૮ મરડાની ગોળી

વનાવટ	અરીજ	તો ૧	કેસર	૩
	બનવડગ	તો ૧	જાવંત્રી	૩

દવા અર્થે વગુડાનાં મૂળ લઈ અરીજનો રસ તે. ૧, બનવડગનો રસ તે. ૧, જાવંત્રીનો રસ તે. ૧, એ સર્વેને વાટી કપડાણ કરી એક ખાંડ ધુંટી લઈ તેમાં નાગરવેલનાં દેશીપાન ઓકપાન લઈ નાખના અને ધુંટના જતું આમ પચાસ પાન નાખી ધુંટી લેવું. ૫ડી ખસો પાનનો રસ નાખી એક દિવસ બરાબર ધુંટી લઈ ગાજરીના દાણા જેવડી ગોળી બનાવી લેવી.

પ્રમાણ—૧ ગોળી પાણી સાથે.

સમય—સવાર, સાંજ બે વખત.

ઉપયોગ—ખાંસી, શ્વાસ, મંદાગિ, વાયુના અને ઠારા બુના મેગો વગેરે માટે ઉત્તમ છે.

ઉપયોગ—પડવાળો, આમવાળો ઝાડો, મરડો, ચૂંક મટે છે. મરડા માટે અકસીર છે, તથા તેને ત્રણ દિવસમાં મટાડી આરામ આપે છે.

૨૦૯ મરિચ્યાદિવટી

વનાયટ— કાળાંમરી તો. ૨ પીપર તો. ૨
યવક્ષાર તો. ૧ દાડમછાલ તો. ૪

રીત—દરેકનું ભુકું ભુકું ચૂર્ણ લઈ વાટી ખરલમાં મધ સાથે મેળવી ચણા જેવડી ગોળીઓ બનાવી સુકવીને તૈયાર કરવી.

પ્રમાણ—આખા દિવસમાં ૬ થી ૧૨ ગોળી.

અનુપાન—પાણી સાથે બે બે ગોળી લેવી અથવા ખાંસી માટે અઢેક ગોળી મોંમાં રાખી ચુસવી.

ઉપયોગ—ખાંસી, દમ, ઝાડા, પેશાબની મુશ્કેલી વગેરેમાં વપરાય છે. સંધિવામાં પણ વાપરી શકાય.

૨૧૦ મહામારીગુટીકા (૧)

વનાયટ—લાલમરચાં તો. ૨, શેકેલીહાંચ તો. ૨, કપુર તો. ૨, શેકેલીમાંગ તો. ૨, અશીષુ તો. ૦૫ લઈ વાટી અશીષુનો કમુંબો નાખી પહો તેને આદુનારસમાં ઘુંટી ચણા પ્રમાણે ગોળી બનાવી સુકવી લેવી.

પ્રમાણ—૨ ગોળી.

અનુપાન—રહેજી ગરમ પાણી સાથે.

સમય—દર અઢેક કલાકે અથવા જરૂરત પ્રમાણે.

ઉપયોગ—કાલેરા, વિપુચિકા, ઝાડા, ઉલટી, નજાગાદ, ગોટલાં વગેરે લપંકર વ્યાધિમાં સાફ કામ કરે છે.

૨૧૧ મહામારીગુટીકા (૨)

ચનાવટ—	લસણ	તો. ૧	છૂંદ	તો.
	શુદ્ધ ગધેક	” ૧	શુંડ	”
	મરી	” ૧	પીપર	”
	શેકલીદિંગ	” ૧	શુદ્ધ દિંગળો	”
સરપંખાનામૂળની છાંત તો. ૨				

રીત—અંધી ચીજોને ખારીક વાટી બ્રૂકા કરી કપડે મૂકી શીશુના રક્તમાં ચણા જેવડી ગોળી બનાવી સુકવી રાખવી.

પ્રમાણ—૨ ગોળી, દર એકથી બળ્બે કસાકે.

અનુપાન—પાણી અથવા પીપરમેન્ટના પાણી સાથે.

ઉપયોગ—કોલેરાની રામગાળ દવા તરીકે આ ગોળીએ વાપરવા લાયક છે. ગાડા, ઉત્તરી, નખગાદા, પેટનો વાપુ વગેરે મોટે

૨૧૨ મુલવાસવટી

ચનાવટ—નજ, જવંચી, લવંગ, શુંડ, અક્ષતકૌશ, મલતી, કેમ્બી, જેડીમખનો ગીંગો, ક્યામગીની, કપુર, પિત્તકેન્દુ ૧૫ મા. ૩૦ એ દરેક વસ્તુ મમખાને લેવી

રીત—દરેક વસ્તુઓનું કપડાંબાંધુ કરેલું ખારીક શુંડ દવા વડે પાન ન ખાંધે તેમ જ મધે ઘુટી મનનાગળા જેવડી ગોળી બનાવી સુકવી રાખવી

પ્રમાણ—૨ ગોળી, દર એકથી બળ્બે કસાકે. આ ગોળીએ વાપરવા લાયક છે. ગાડા, ઉત્તરી, નખગાદા, પેટનો વાપુ વગેરે મોટે

અનુપાન—પાણી અથવા પીપરમેન્ટના પાણી સાથે.

ખાવો, કંક, પેટનું દરદ, સાદ બેસી જવો, અપચો, શ્વ વગેરે વડી શરીર સતેજ બને છે.

૨૧૩ મંડુરવટી

ઘનાઘટ—દેવદાર, મોથ, દારૂળદર, શુંક, મરી, પીપર, ચવક, ચેતક, પીપરીમૂળ, તગ, વાવડીંગ, હરડેજાલ, બહેડાંજાલ, આમળાં, મુવર્ણમાક્ષિકભસ્મ, એ પંદર ચીજો સમાનભાગે એટલે દરેક એકેક તોલા કરતાં પંદર તોલા, મંડુરભસ્મ તોલા ૩૦, ગૌમૂત્ર તોલા ૪૪૦ એક લોદાનાં વાસણમાં પ્રથમ ગૌમૂત્રને નાખી તેમાં ઉપરનાં વસાણાનું ચૂર્ણ તથા ભસ્મો મેળવી ધીમે તાપે ઉકાળી ગોળી વાળવા જેવું થાય ત્યારે ઉતારી છઠ્ઠું થતાં ચણા જેવડી ગોળીઓ બનાવી મુકવીને ખાટલીમાં ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ ગોળી દિવસમાં બે વખત.

અનુપાત—જાસ અથવા પાણી સાથે.

ઉપયોગ—કમળો, પાંકુ, હરસ, પ્રમેહ, સોમ, નજગાર્ધ, ખરસ, અંકુર, મંદામિ, કુષ્ઠરોગ, કંકરોગ, વગેરેમાં વખણાય છે.

૨૧૪ યકૃતરોગનાશકવટી

ઘનાઘટ—

કંક	તો. ૨૦	સંચળ	તો. ૪
સિંધાતુણુ	તો. ૪	નવસાગર	તો. ૧૦
દિંગ	તો. ૨		

રીત—ઉપરની દવાઓનું બારીક ચૂર્ણ કરી તેને પ્રથમ ગૌમૂત્રની તથા ચિત્રકના દવાયની. અને કુંવારનારસની ત્રણ ત્રણ ભાગનાઓ આપી ધુંડી વટાણા જેવડી ગોળી બનાવી મુકવી ખાટલીમાં ભરી લેતી.

પ્રમાણ—ગળ્લે ગોળી

સમય—દિવસમાં ત્રણ

અનુપાન—રહેજ ગરમ પાણી સાથે અથવા કુમારપાંચવ

ઉપયોગ—ચક્ર, પ્લીહા, પેટની કોષ્ટપણ ગાંઠ, આ પ્રયોગ
મરી બૂખ લાગે છે અને લોહી સાફ થઈ પેટ ચોક્કસ થાય છે.

૨૧૫ યષ્ટીમધુવટી (૧)

વનાયક— એકથી તો. ૪ લવંગ તો.
બદેડાંની છાલ તો. ૪ વરીઆગી તો.
ચોખો કાચો તો. ૪ કાળાંમરી તો.
જેડીમથ તો. ૪ જેડીમથનો શીરોત્ત
પીપરમેન્દનાં ડુલ તો. ૧

રીત—પ્રથમની આઠ દવાઓનું બારીક ચૂર્ણ કરી તે
નવમી દવા મેગલી પાણી સાથે ખરસમાં ઘુંટી વટાવ્યા જેવડી રીતે
બનાવી શુક્રીને બાદલીમાં બરી લેવી.

પ્રમાણ—આખા દિવસમાં બાર ગોળી ઘુંટી લેવી.

સમય—મેઢામાં મેગલી ગળી ચુસ્કા કરવી ત્યારે જ
ખાંડી આપે ત્યારે ખ.મ લેવી લેવડાવડ.

ઉપયોગ—બળી, અગમ્ય મોખમ, મગાનોવર, રીડ
૧૦૦ મગલી ૬૦ ઘુંટી કરી તરતે નવમ ગળ્ય છે.

૨૧૬ યષ્ટીમધુવટી (૨)

વનાયક—એકથી તો. ૪ લવંગ તો.
બદેડાંની છાલ તો. ૪ વરીઆગી તો.
ચોખો કાચો તો. ૪ કાળાંમરી તો.
જેડીમથ તો. ૪ જેડીમથનો શીરોત્ત
પીપરમેન્દનાં ડુલ તો. ૧

પ્રમાણ—૧ થી ૧૦ ગોળી સુધી.

ઘાપરવાતી રીત—મેંમાં રાખી ચુસવી.

ઉપયોગ—ખાંસી, ગળાનો દુઃખાવો, સ્વરભંગ, કફ, થતો ક્ષય સળેખમ, સુસ્તી, સુકીખાંસી વગેરે મટે છે. ગોળી સ્વાદમાં સારી થાય છે, અવાજ સુધારે છે.

૧૧૭ યોનીસંકોચનવટી

ઘનાવટ—કુલાવેશ ફટકડી તો. ૪ માયાફળ ચૂર્ણ તો. ૪

ખંભેને સાથે વાટી લેવું. સાકર તો. ૫નું ચૂર્ણ લઈ એક વાટકીમાં નાખી તેમાં ઘી નાખી સહેજ તાપ ઉપર ગરમ કરવું. જ્યારે સાકર રસાય થાય ત્યારે ઉપરની ચીજોનું ચૂર્ણ નાખી ઘુંટી તેની તરતજ ગોળી ચણીએર પ્રમાણેની બનાવી રાખવી. ગોળી તરતજ બનાવી લેવી, નહિં તો દવા સખત થઈ જશે.

ઉપયોગ—આ ગોળી ઉપર જરા ૩ (કપાસ) લપેટી તેના ઉપર જરા ગાયનું ઘી લગાડી તેને યોનીમાં રાખવાથી યોની મજબુત થાય છે અને પ્રભુતિ પડી ઘનારા અનેક ઉપદ્રવો તથા નબળાઈ અને વાયુ મટી શરીર મજબુત થાય છે.

સૂચના—ત્યાંસુધી જરૂર જણાય ત્યાંસુધી આશરે ૮ થી ૧૫ દિવસ લગી આ દવા કરવી જોઈએ અને જો ગરમી જેવું જણાય તો તરત દવાની ગોળી કાઢી લઈ ત્યાં ઘીનું પોનું રાખવાથી તરત ધાન્ય થઈ જશે. પણ ત્રિકાયન કાર્ય માટે અકસીર છે.

૨૧૮ રજઃપ્રવર્તનીવટી

ઘનાવટ— એગ્રઓ તો. ૧ દીગ્રઓ તો. ૧
ટંકણખાર મુદ તો. ૧ મુદતો તો. ૧

શુદ્ધ દિરાકસી તો. ૧ શુદ્ધ સોમપ રસિ
જટામાસી તો. ૧

રીત—ઉપરની દવાઓને જરાબર વાટી તેનું ચૂર્ણ કરી તે
એકરદ્રેટ સખ્ખલમાં વાટી મટરનાદાણા પ્રમાણે ગોળી બનાવી રાખ.

પ્રમાણ—૨ ગોળી સવાર સાંજ પાણી સાથે.

ઉપયોગ—ઋતુ લાવવા તથા મગજની અને શાનતંત્રી
નજગાઈ મટાડી શરીરમાં કંઈપણ દરદ કર્યા સિવાય ઋતુ સારી કરી
છે અને નજગાઈ મટાડી શરીરમાંનો વાયુ મટાડે છે.

સમય—ઋતુ આવ્યા પહેલાં આ દવા એક બે અડાદીસ
અઠાડે શરૂ કરવી અને ઋતુ આવ્યા પછી બંધ કરી આપવી.

૨૧૯ રજ:પુષ્પાદિવટી

બનાવટ— રસમિંદુર તો. ૧ વાવડીમ ચૂર્ણ તે. ૧
એળીઆ તો. ૧ દીંગ

આ દવાઓને કુવારના રમમાં વાટી ચણા પ્રમાણે
બનાવી રાખવી.

પ્રમાણ—૨ ગોળી સમય—સવાર સાંજ બે

અનુવાન—થી સાથે આટી ઉપર અડાદ પૂન અથવા
૧૧૫ પે. ૧.

ઉપયોગ—ઋતુ બંધ લાંબ છે અને તે મેળવી શકી જાય
તો તેને મેળવી શકાય તેવા શુદ્ધ કરે છે. ઋતુ પ્રકૃતિ મેળવી શકાય

૨૨૦ મ્નાદિવટી

બનાવટ— રસમિંદુર તો. ૧ શુદ્ધ રસમિંદુર

આ દવાઓને કુવારના રમમાં વાટી ચણા પ્રમાણે

નાખી ખરલમાં જરા પાણી નાખી જરાખર તેને ધુંટવું. જરાખર મળી નય ત્યારે તેમાં ખીજું ૪ થી ૫ તોલા પાણી નાખી ધુંટી દેવું અને તેમાં ધસેલું શ્વેતચંદન, નાગરભોય, વાળો, જટામાસી, એલચીના ખીજ એ સર્વે ચીજોનું ચૂર્ણ અંકક તોલો ખારીક લાવી તેમાં ધુંટી તેની ચણીખોર પ્રમાણે ગોળી બનાવી ચુકવી ખાટલીમાં ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—૨ ગોળી.

અનુપાન—ગુલાબનું શરબત અથવા પાણી.

ઉપયોગ—તરસ, દાહ, પિત્તજ્વર, મગજની ગરમી, બેચેની, કોલેરા, ઉલટી, ઝાઝા, વગેરે માટે બહુજ ઉત્તમ પ્રયોગ છે.

૨૨૧ રાજયોગ

ચનાચટ—શુદ્ધ અશીષુ, શુદ્ધ વજનાગ, કેશર, ચંચક, ચિત્રક, શુદ્ધ કનકખીજ, ભાંગનાખીજ, સરખરાનાખીજ, સંદેહચૂર, આસગંધ, કૌંચખીજ, ઉદયવ, લવંગ, અકકતકરો, અજબોદ, શતાવરી, સંદેહમુશળી, પીપર, પીપરીમૂળ, તમ્બૂ, તમાલપત્ર, એલચી, નાગકેશર, એ દરેક અંકક તોલો લઈ વાટી ચૂર્ણ કરી તેને મધમાં ધુંટી ગોળી બનાવી રાખવી. ગોળી ૧૧ તોલાની કરવી.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ ગોળી.

સમય—જમ્યા પછી ખાવી. એટલે કે ગોળી જમ્યા પછી ખાવા માટે મોંમાં રાખી ચુસવી અને મુખવાસમાં જાવંત્રી વધારે રાખવી.

ઉપયોગ—વિષશ્રાવ, ધાતુશીલુના, અપચિર્વિ, પ્રમેદ, મંદામિ. લવ, નજગાઈ, આમવાત, મગજાયુ, પાંડુરોગ, માથાનું દરદ, ખરલ, વગેરે નજગાઈને લગતા દરેક દરદમાં ઉત્તમ છે. સ્થૂંભન કરનાર અને સ્ત્રી આપનાર છે.

સૂચના—આ દવા ખાનારે ખટાચ અને ક્ષારવાળી ચીજ મુદ્દત ન ખાવી કેમકે તેથી લાલ થતો અટકે છે.

૨૨૨ રાજેન્દ્રવટી

ચનાચટ—	કસ્તુરી	તો. ૨	બીમસેનીકપુર	તો. ૪
	અશીષુ	" ૪	કેશર	" ૬
	ભયરુગ	" ૮	ભવંતી	" ૮
	તમ	" ૮	સવંમ	" ૮
	એલચી	" ૮	અક્રમકરો	" ૮

રીત—દરેકનું બારીક ચૂર્ણ સર્પ નાગરવેલના પાનના રમખં ધુંડી મળના દાખા પ્રમાણે ગોળી વાળી ચુકરી બાટલીમાં ભરી લેવી.

પ્રમાણ—૧ થી ૪ ગોળી, દૈનિક સાથે.

ઉપયોગ—શરદી, ખાંસી, શ્વેતખમ, શ્વાસ, નળગાઈ, મોઝ, અક્રમ, વાયુ, માનુષ્ય, વિષનું પાનગાઈપ્રકાર, સ્વપ્નપ્રાપ્તિ, બાળીની નળગાઈ, અંધતા વગેરે તમામ રોગોમાં તરતજ દાયદો આપે છે અને મીઠાપાંદ (ડિનેચરક) દવા તરીકે કોઈપણ રોગમાં મારો પાડે છે.

ગૂણના આધારે વિવિધતા—૧૦ ગોળીથી વધારે લેવી નહીં અને જ્યારે એક વખતમાં એક ગોળીથી વધારે ન આપવી જોઈ. વિવિધ રોગોમાં જે જે રોગી મૂકી આપી શકાય.

૨૨૩ ત્ર્યંગાદિવટી

ચનાચટ—ત્ર્યંગ ૩૬, મહેન્દ્ર ૭૫, મરી મળતે જે જે.

રીત—દરેકનું ચૂર્ણ કરી મળાવી દાખા પ્રમાણે ગોળી વાળી ચુકરી બાટલીમાં ભરી લેવી. પ્રમાણ—૧ થી ૪ ગોળી, દૈનિક સાથે.

પીપર	તો. ૧	દગદર	તો. ૦૧
મગ્ગીપર	" ૦૧	કાંકચખીજ	" ૦૧૧
જાવડા	" ૧	જાવંત્રી	" ૧૧
દીપ	" ૧૧	લમણકા	" ૨

તી દવાઓને ખરલમાં બારીક વાટી આદુના
મર્દન કરી ચણીએ જોડી ગોળા કરી રાખવી.

૨. ગોળા.

નંદના અર્ધ સાથે.

કઢાકે.

ઝાડા, ઉલટી, પેટનીચૂંક, અને વિસચિકા
મટાકે છે.

શકગુટીકા

ઓ, અતિવિષ, મામેજવો, કાંકચનામીજ,
એ દરેક અંકેક તોલો લેવાં.

દવાનું બારીક ચૂર્ણ લઈ તેને ખરલમાં નાખી
૧ મેળવી બરાબર ઘુટીને વટાણા જોડી ગોળા.
૩ સુકવી બાટલીમાં ભરી લેવી.

૪ ગોળા દિવસમાં ચાર વખત.

૫ કઢાકે અથવા જરૂરત.

૬ ચલા સાથે.

૭ વિષમજ્જર, -

૮ કાપડો આપે છે.

૨૨૭ વાયુનાશકપૌષ્ટિકગોળી

ચનાવટ—	શુદ્ધ કુચલા	તો. ૪૦	જાયફળ	તો. ૪
	જાવંતી	,, ૪	લવંગ	,, ૮
	અક્કલકરો	,, ૧૬	મરી	,, ૮
	કેશર	,, ૪		

રીત—દરેક વસ્તુનું ચૂર્ણ લઈ ખરલમાં ઘુટી ચાળી તૈયાર કરવું. પછી પાણી તો. ૩૮૦માં લવંગ તો. ૧૦ અને મરી તો. ૧૦ ઉકાળી લગભગ ૮૦ તોલા પાણી બાકી રહે ત્યારે ગાળી લેવું. એ પાણી વડે ઉપરનાં ચૂર્ણને ખરલમાં ઘુટવું. એવી રીતે ઘુટતાં સર્વ દાદો પાઈ દેવો. પછી તેની ચણા જેવડી ગોળીઓ બનાવી, સુકવીને બાટલીમાં ભરી લેવી.

પ્રમાણ—૨ ગોળી, દિવસમાં બે થી ત્રણ વખત.

સમય—સવાર, અપોર તેમજ રાત્રે અથવા જમ્યા પછી.

અનુપાન—જમ્યાપછી લેવી હોય તો પાણી સાથે, તેમજ જમવા પહેલાં સવારે કે રાત્રે લેવી હોય તો દૂધ સાથે લેવી જોઈએ.

ઉપયોગ—કબજઆત, મંદામિ, યાનતંતુઓની નબજાઈ, વાયુ, કમતર, મુસ્તી, વિર્ધાશ્રવ, અશ્મી, અશ્મરુ વગેરે મટાડી બૂખ મટાડી શક્તિ આપે છે. કબજઆત મટાડી ઝાડો સાફ લાવે છે.

૨૨૮ વાયુહરીવજવટી

ચનાવટ—વજ પુરાસાણી તો. ૨, અંજનાં તો. ૪, સાકર તો. ૮, એ ત્રણે ખાંડી ચૂર્ણ કરી પાણીમાં ઘુટી ટીકડી બનાવી સુકવી બાટલી ભરી રાખવી. ટીકડી આમુરે તો બાની બનાવવી.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ ટીકડી સવાર સાંજ બે વખત.

૨૨૫ વ્યોપાદિવટી

વનાવટ—શુંક, મરી, પીપર, આમલીનોગર, ચરક, ચિત્ર
અમલવેલ્લ, તાલીમપત્ર, છૂંદે એ સર્વ અંકેકે તોડો લેવાં તથા ૮૪
એકચી, તમાલપત્ર, એ ત્રણ ચીજો અર્ધ અર્ધ તોડો લેવી. માંડે
વાટીને ચૂર્ણ કરી લેવું.

રીત—ઉપરની દવાઓનું ચૂર્ણ લઈ તેમાં છુનો ગોળ તે ૪
૨૦ નાખી ઘુંટી ચળા પ્રમાણે ગોળી બનાવી રાખવી.

પ્રમાણ—૨ ગોળી, દિવસમાં બાર ગોળી મુખી લેવા.

અનુવાન—એજ ગરમ પાણી સાથે ગોળી ઉતારી જાતી.

સમય—દિવસમાં ચાર વખત લેવી.

કાર્યોગ—શળેખમ, ખાંસી, આસ, અડગી, પિત્તમર
અગમ અગે મટાટે છે. અવાજ એસી થયો દોષ તો આ દવા
જોગીઆ મે.મા રાખીને ચુમવી જોઈએ. શરદી, આમ, ખાંસી જે
મારી દવા છે.

૨૨૬ વાતનાશકવટી

વનાવટ—શુંક તે. ૨ કાંકર તે. ૧

નિષાદુષ્ણ તે. ૧ મેંદી દીન તે. ૧

મોંડે ૧ તો ૧૫ સમજાવે ૨૫ નાખી ચળા જોવી તે.

અ. ૧ ૨ ૩ ૪

પ્રમાણ—૨ ગોળી અનુવાન—૫.૫૦ ૨૧

સમય—૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩ ૧૪ ૧૫ ૧૬ ૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦ ૨૧ ૨૨ ૨૩ ૨૪ ૨૫ ૨૬ ૨૭ ૨૮ ૨૯ ૩૦

કાર્યોગ—૫.૫૦ ૧.૧૦ ૨.૨૦ ૩.૩૦ ૪.૪૦ ૫.૫૦ ૬.૬૦ ૭.૭૦ ૮.૮૦ ૯.૯૦ ૧૦.૧૦ ૧૧.૧૦ ૧૨.૧૦ ૧૩.૧૦ ૧૪.૧૦ ૧૫.૧૦ ૧૬.૧૦ ૧૭.૧૦ ૧૮.૧૦ ૧૯.૧૦ ૨૦.૧૦ ૨૧.૧૦ ૨૨.૧૦ ૨૩.૧૦ ૨૪.૧૦ ૨૫.૧૦ ૨૬.૧૦ ૨૭.૧૦ ૨૮.૧૦ ૨૯.૧૦ ૩૦.૧૦

અ. ૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩ ૧૪ ૧૫ ૧૬ ૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦ ૨૧ ૨૨ ૨૩ ૨૪ ૨૫ ૨૬ ૨૭ ૨૮ ૨૯ ૩૦

પીપર	તો. ૧	હળદર	તો. ૦૧
ગજપીપર	„ ૦૧૧	કાંકચખીજ	„ ૦૧૧૧
ભયદ્ધળ	„ ૧	ભવંત્રી	„ ૧૧
હાંચ	„ ૧૧૧	લસણકળી	„ ૨

રીત—ઉપરની દવાઓને ખરલમાં બારીક વાટી આદુના રસમાં બરાબર ધુંટી મર્દન કરી ચણીબોર જેવડી ગોળી કરી રાખવી.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ ગોળી.

અનુપાત—પીપરમેન્ટના અર્ક સાથે.

સમય—દર અંકેકે કલાકે.

ઉપયોગ—કોલેરા, ઝાડા, ઉલટી, પેટનીચૂંક, અને વિસ્રયિકા ના તમામ ઉપદ્રવોને તુરત મટાડે છે.

૨૩૧ વિપમજ્વરનાશકગુટીકા

વનાયટ—ગોળીઓ, અતિવિષ, મામેજવો, કાંકચનાર્મીજ, મરી અને શંખભસ્મ એ દરેક અંકેકે તોલો લેવાં.

રીત—દરેક દવાનું બારીક ચૂર્ણ લઈ તેને ખરલમાં નાખી તેમાં તુલસીપત્રનો રસ મેળવી બરાબર ધુંટીને વટાણા જેવડી ગોળીઓ બનાવવી, તેને તડકે સુકવી બાટલીમાં ભરી લેવી.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ ગોળી દિવસમાં ચાર વખત.

સમય—દર ત્રણ ત્રણ કલાકે અથવા જરૂરત પ્રમાણે.

અનુપાત—૬૬ પાણી કે ચહા સાથે.

ઉપયોગ—જ્યુનોતાવ, વિપમજ્વર, શુર્ણજ્વર, ટાટીઓતાવ, નીનજ્વર, વગેરેમાં સારો ફાયદો આપે છે.

સમય—સવાર, સાંજ એ વખત.

ઉપયોગ—આક પ્રકારના શ્વ, પરિશ્રામ શ્વ, આફરો મંદ. શ્વ. ચૂંક વગેરે માટે ઉત્તમ છે. પરિશ્રામ શ્વ માટે આ સારો ઉપાય છે.

સૂચના—શ્વરોગવાળાએ મસાલાવાળું કે તળેલું કંઈયે ખાવું નહિ જેથી તુરંત કાયદો થશે.

૨૩૬ શૂલ્હરીવટ્ટી

વનાયટ— મોઢેલી લોગ તો. ૧ શેલેલી કાંકરખીજ તે. ૧
છાંસેલુ લસણ તો. ૧ શુંક તે. ૧
ચવડાર તો. ૨ છૂંક તે. ૧

રીત—અષી ચોળેને ખરણમાં બારીક પીંચી ૧૮૧૨ પડે તે ૧૮૧૨ પાણી નાખી ચળા પ્રમાણે મોળી બનાવી સુકવી મળવે.

પ્રમાણ - ૨ થી ૪ મોળી ૬૦ અંકે કપાશે સેવી.

અનુપાન—ગેરુ મરમ પાણી માથે

ઉપયોગ—ગળ, ચૂક, ગુામ અથવા વાળુનીગળ, વગેરે શ્વ. ઉ. પેરમા દુઃખનું દોષ કે શ્વ થનુ દોષ નાશ આ દવા ઉપાય છે. પેરમા બુદ્ધિ દરેક માટે આ દવા ૧ થી ૪ મળી સેવી શકાય.

૨૩૭ શંકાપત્રી નં. ૧

વનાયટ— મોઢેલી લોગ તો. ૧ શેલેલી કાંકરખીજ તે. ૧
છાંસેલુ લસણ તો. ૧ શુંક તે. ૧
ચવડાર તો. ૨ છૂંક તે. ૧

રીત—અષી ચોળેને ખરણમાં બારીક પીંચી ૧૮૧૨ પડે તે ૧૮૧૨ પાણી નાખી ચળા પ્રમાણે મોળી બનાવી સુકવી મળવે.

ચણા પ્રમાણે ગોળી બનાવી જાયે સુકવી બાટલીમાં ભરી રાખવી. જે ધન લીધું હોય તો મેળવી સુકવી પછી ગોળી વાળવી.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ ગોળી. અનુપાન—દૂધ સાથે.

સમય—સવાર સાંજ.

ઉપયોગ—નળગાઈ. પાંડુ, શીકાય, પ્રદર, દાહ, જીર્ણવર, મંદામિ, ક્ષય, હૃદયની નળગાઈ, મૂત્રરોગ, સોજા, પેશાબમાં ધાતુ જતી વગેરે માટે પૌષ્ટિક તથા ઉપયોગી છે, શોષક છે, નળગા દર-દીઓ માટે ખાસ ઉત્તમ છે.

૨૩૮ શંશમની નં. ૨

બનાવટ—ગોળીનું ધન ૨તલ ૧, ચંદ્રપ્રભા માસિકવાળી ૨તલ ૧.

રીત—આ બંને ચીજોને સાથે મેળવી લોહખરલમાં બરાબર ફરી ભેંદા જેવું કરવું. જે ધન-પ્રભા સુકાયેલાં હોય તો પાણીની જાંટ આપીને ભેંદા કરી લેવો, પછી ઘીવાળા હાથથી ગોળી ચણા પ્રમાણે બનાવી જાયે સુકવી રાખવી.

પ્રમાણ—૨ ગોળી.

અનુપાન—દૂધ સાથે.

સમય—સવાર સાંજ.

ઉપયોગ—પ્રદર, નળગાઈ, મંદામિ, શીકાય, પાંડુ તથા સ્ત્રી-ઓનાં ખાસ દરદોમાં આ બનાવટ વધુ ઉપયોગી છે. બાકી ગુણો નં. ૧ ને મળતાજ છે.

સૂચના—ચંદ્રપ્રભા માસિકવાળી એટલે કે આ પુસ્તકમાં ચંદ્રપ્રભા નં. ૧ ની બનાવટ જુદી લખી છે તે પ્રમાણે બનાવનાં તેમાં કિંચિત્ત મુદ્દલ ન નાખવી તેને બદલે તેટલાજ વજનમાં સુવર્ણ-માસિકમરમ નાંખી તૈયાર કરેલ ચંદ્રપ્રભાને કેટલાક વૈદ્યો માસિકવાળી પ્રભા કહે છે.

२३९ शंशमनी नं. ३

યનાવટ—સારી લીલી ગજો લાવો તેના નાના દુકા
 ધાધ કચરી લેવા. પછી ગજો શેર ૫ હોય તો તેમાં પાણી રે
 નાખી કડાઈમાં ઉકાળો કરી લેવો. ન્યારે પાંચ શેર પાણી રે
 ઉતારી કંડુ કરી નેને દાથે ચોળી રસ જેવો પ્રવાહી મને તે
 માળી લઈ લેવા. એ બરાબર માલેસ પદાર્થને લોટાની ક
 નાખી મંદ તાપે ધાટું અવલેદ જેનું—ધન જેનું કરી ઉતારી
 તેનું એનું નામ ગોળનું ધન છે. નેને ચોળી વાળવા જેનું કરી
 બા.ગની ચોળી વનારી નુકરી લેરી તેનું નામ શશમની ન. મ
 આ દવાની યનાવટ મુજબાનના ખામ ફેટલાક પૈથોમાં આપુ ઓ

प्रमाण / श्री ए. भागवत

अनशन — ५१८१ म.पे

उपयोग - न.ग.म., अन्त-जल अपघोष, मृदाभि, भूत,
र.न., मे.न. सु.निशान्तरा यथावत्, साध वन्दे भरे छि, पीडित

२४० शंशमनी (स्पेशीयल)

क्या कहें -

of 90%.

2. *Myrica*

24 4 12 20 28

1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 26

421-1 01, 21270000

1

1 - 1/2

2. 12. 1944

1940

अनुमान ११०५

$$x_{ij} = \begin{cases} 1 & \text{if } i \text{ is connected to } j \\ 0 & \text{otherwise} \end{cases}$$
[illegible]

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100 101 102 103 104 105 106 107 108 109 110 111 112 113 114 115 116 117 118 119 120 121 122 123 124 125 126 127 128 129 130 131 132 133 134 135 136 137 138 139 140 141 142 143 144 145 146 147 148 149 150 151 152 153 154 155 156 157 158 159 160 161 162 163 164 165 166 167 168 169 170 171 172 173 174 175 176 177 178 179 180 181 182 183 184 185 186 187 188 189 190 191 192 193 194 195 196 197 198 199 200 201 202 203 204 205 206 207 208 209 210 211 212 213 214 215 216 217 218 219 220 221 222 223 224 225 226 227 228 229 230 231 232 233 234 235 236 237 238 239 240 241 242 243 244 245 246 247 248 249 250 251 252 253 254 255 256 257 258 259 260 261 262 263 264 265 266 267 268 269 270 271 272 273 274 275 276 277 278 279 280 281 282 283 284 285 286 287 288 289 290 291 292 293 294 295 296 297 298 299 300 301 302 303 304 305 306 307 308 309 310 311 312 313 314 315 316 317 318 319 320 321 322 323 324 325 326 327 328 329 330 331 332 333 334 335 336 337 338 339 340 341 342 343 344 345 346 347 348 349 350 351 352 353 354 355 356 357 358 359 360 361 362 363 364 365 366 367 368 369 370 371 372 373 374 375 376 377 378 379 380 381 382 383 384 385 386 387 388 389 390 391 392 393 394 395 396 397 398 399 400 401 402 403 404 405 406 407 408 409 410 411 412 413 414 415 416 417 418 419 420 421 422 423 424 425 426 427 428 429 430 431 432 433 434 435 436 437 438 439 440 441 442 443 444 445 446 447 448 449 450 451 452 453 454 455 456 457 458 459 460 461 462 463 464 465 466 467 468 469 470 471 472 473 474 475 476 477 478 479 480 481 482 483 484 485 486 487 488 489 490 491 492 493 494 495 496 497 498 499 500 501 502 503 504 505 506 507 508 509 510 511 512 513 514 515 516 517 518 519 520 521 522 523 524 525 526 527 528 529 530 531 532 533 534 535 536 537 538 539 540 541 542 543 544 545 546 547 548 549 550 551 552 553 554 555 556 557 558 559 560 561 562 563 564 565 566 567 568 569 570 571 572 573 574 575 576 577 578 579 580 581 582 583 584 585 586 587 588 589 590 591 592 593 594 595 596 597 598 599 600 601 602 603 604 605 606 607 608 609 610 611 612 613 614 615 616 617 618 619 620 621 622 623 624 625 626 627 628 629 630 631 632 633 634 635 636 637 638 639 640 641 642 643 644 645 646 647 648 649 650 651 652 653 654 655 656 657 658 659 660 661 662 663 664 665 666 667 668 669 670 671 672 673 674 675 676 677 678 679 680 681 682 683 684 685 686 687 688 689 690 691 692 693 694 695 696 697 698 699 700 701 702 703 704 705 706 707 708 709 710 711 712 713 714 715 716 717 718 719 720 721 722 723 724 725 726 727 728 729 730 731 732 733 734 735 736 737 738 739 740 741 742 743 744 745 746 747 748 749 750 751 752 753 754 755 756 757 758 759 760 761 762 763 764 765 766 767 768 769 770 771 772 773 774 775 776 777 778 779 780 781 782 783 784 785 786 787 788 789 790 791 792 793 794 795 796 797 798 799 800 801 802 803 804 805 806 807 808 809 810 811 812 813 814 815 816 817 818 819 820 821 822 823 824 825 826 827 828 829 830 831 832 833 834 835 836 837 838 839 840 841 842 843 844 845 846 847 848 849 850 851 852 853 854 855 856 857 858 859 860 861 862 863 864 865 866 867 868 869 870 871 872 873 874 875 876 877 878 879 880 881 882 883 884 885 886 887 888 889 890 891 892 893 894 895 896 897 898 899 900 901 902 903 904 905 906 907 908 909 910 911 912 913 914 915 916 917 918 919 920 921 922 923 924 925 926 927 928 929 930 931 932 933 934 935 936 937 938 939 940 941 942 943 944 945 946 947 948 949 950 951 952 953 954 955 956 957 958 959 960 961 962 963 964 965 966 967 968 969 970 971 972 973 974 975 976 977 978 979 980 981 982 983 984 985 986 987 988 989 990 991 992 993 994 995 996 997 998 999 1000 1001 1002 1003 1004 1005 1006 1007 1008 1009 1010 1011 1012 1013 1014 1015 1016 1017 1018 1019 1020 1021 1022 1023 1024 1025 1026 1027 1028 1029 1030 1031 1032 1033 1034 1035 1036 1037 1038 1039 1040 1

૨૪૧ સ્ત્રીગદાંતકવટી

ઘનાવટ—	ગોળાઓ	તો. ૪	હીરાગોળ	તો. ૪
	હીરાકસી ચુદ્ધ	„ ૨	ટંકણખાર	„ ૩
	તજ	„ ૪	ચુંક	„ ૨
	કનીનાઈન	„ ૨		

રીત—સર્વ દવાઓનું ખારીક ચૂર્ણ લઈ પ્રથમ ખરલમાં ધુંટી તેમાં થોડુંક ભેળતા પ્રમાણમાં ઝીસરાઈન મેળવી ચણા જેવડી ગોળા વાળા તેને સુકવવા માટે તેનાપર મેળનેસીઆકાઈનો ભૂકો છાંંડી ખાટલી ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—૨ ગોળા.

સમય—સવાર, બપોર, સાંજ અથવા જરૂર જણાય ત્યારે.

અનુપાન—પાણી કે થીજેલા ધૂત સાથે.

ઉપયોગ—કષ્ટાર્તવ, નષ્ટાર્તવ, ઋણ વખતે ચતુર્થ, ઋણ દોષ કે તેથી થતાં દરદો મટાડી ઋણ સાફ લાવે છે.

૨૪૨ સમીરગજકેસરીવટી

ઘનાવટ—અશુદ્ધ ઝેરકાચણનો ભૂકો તો. ૧, અશીષુ તો. ૧, ઠાંગાંમરી તો. ૧.

રીત—નાગરવેલનાં પાનના રસમાં ત્રણેને ધુંટી મગનીદાગ જેવી ગોળા વાળવી.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ ગોળા.

અનુપાન—પાણી સાથે.

ઉપયોગ—ઝાડા તથા ઉલટી સાથેનો પેટનો દુખાવો, ગળા રહે તરત મટે છે. વાધુને મટાડે છે.

સમય—જમ્યા પહેલાં કેવળ અરધો કલાક આગળ કે પાછળ
અથવા દિવસમાં ત્રણ વખત.

ઉપયોગ—વાયુ, મેળ, અરૂચી, મંદાગ્નિ, કમજબાત, ભૂખ
ન લાગવી, ખાટા ઓડકાર આવવા, અભક્ષિત વગેરે પાચનક્રિયાને
માટે સારી અને સ્વાદિષ્ટ દવા છે.

૨૪૫ સારીવાદિવટી

વનાથટ—	અનંતમૂળ	તો.	૧	જેડીમથ	તો.	૧
	કુદ	”	૧	તજ	”	૧
	તમાલપત્ર	”	૧	એલચી	”	૧
	નાગકેશર	”	૧	ધર્દુલા	”	૧
	કમળપુષ્પ	”	૧	ગળાસત્વ	”	૧
	લવંગ	”	૧	ત્રિકુળા	”	૩
	અમ્બકભરમ	”	૧૪	લોહભરમ	”	૧૪

રીત—ભરમો સિવાયની બીજી ચીજોનું બારીક ચૂર્ણ લઈ
વાટી તેમાં ભરમો મેળવી તેને ખરલમાં ઘુંટી તેને બાંગરાના રસની,
શનાવરીની, અર્જુનજાલના ક્વાથની, જવના ક્વાથની તથા ત્રિકુલા-
ના ક્વાથની એમ દરેકની એક એક ભાવના આપી ઘુંટી ચણા
જેવડી ગોળી બનાવી મુકવી લેવી.

પ્રમાણ—એકેક ગોળી સવાર સાંજ બે વખત.

અનુરાગ—તાજ દૂધ સાથે.

ઉપયોગ—કર્ણશ્રાવ, કર્ણનાદ, બહેરાપણું, કાનનાં છુનાં દરદો
માટે આ દવા ખાવાથી સારો ફાયદો કરે છે.

२४३ सरलवटी

ચનાવટ—એકેલીદીઝ તો. ૧, કાગાંમરી તો. ૧, કપુર તે
વારી પાણીમાં ધુંડી આમરે ચખા પ્રમાણે એગી કરી મુકરી રા

પ્રમાણ—૨. થી ૪ ગોળી

સમય—તાર આખા પદેશાં બે ઠંઠા.

ઉપયોગ—મજેરીઆ તાવ અટકાવે છે, અને પેટનો ઈ
મદારે છે.

२४४ स्वादिष्टपाचनवटी

પનાયટ— લીંબુનોપાર (આઈટીક એસીડ) ૧
 ચાક તો. ૪ મરી
 પીપર " ૪ મિંચાનુજ
 મુશ્કીંમ " ૪ કાળી રંગમ

[illegible][illegible]

महाराष्ट्र राज्य सरकार
मुंबई

સમય—જમ્યા પહેલાં કેવળ અરધો કલાક આગળ કે પાછળ અથવા દિવસમાં ત્રણ વખત.

ઉપયોગ—વાયુ, મોળ, અરૂચી, મંદાગ્નિ, કબજાત, ભૂખ ન લાગતી, ખાટા ઓડકાર આવવા, અભક્ષિત વગેરે પાચનક્રિયાને માટે સારી અને સ્વાદિષ્ટ દવા છે.

૨૪૫ સારીવાદિવટી

ચનાચટ—	અનંતમૂળ	તો.	૧	જેડીમધ	તો.	૧
	કુદ	„	૧	તજ	„	૧
	તમાલપત્ર	„	૧	એલચી	„	૧
	નાગકેસર	„	૧	ધરૂંધા	„	૧
	કમળપુષ્પ	„	૧	મળોસત્વ	„	૧
	લવંગ	„	૧	ત્રિફળા	„	૩
	અમ્રકલરમ	„	૧૪	લોહલરમ	„	૧૪

રીત—ભરમો સિવામની બીજ ચીન્નેનું બારીક ચૂર્ણ લઈ વાડી તેમાં ભરમો મેળવી તેને ખરલમાં ઘુંટી તેને લાંગરાના રસની, રતાવરીની, અર્જુનજાલના ક્વાથની, જવના ક્વાથની તથા ત્રિફલાના ક્વાથની એમ દરેકની એક એક લાવના આપી ઘુંટી ચણા જેવડી ગોળી બનાવી મુકવી લેવી.

પ્રમાણ—એકેક ગોળી સવાર સાંજ બે વખત.

અનુગત—તાજ દૂધ સાથે.

ઉપયોગ—કર્ણગ્રાવ, કર્ણનાદ, બહેરાપણું, કાનનાં લુનાં દરદો માટે આ દવા ખાવાથી સારો ફાયદો કરે છે.

૨૪૬ સિંહવાહિનીવટી

ચનાવટ—કેશર તો. ૦૧, જાવંત્રી તો. ૦૧, યશદખરમ તો. ૦૧, માયાકળ તો. ૦૧, રૂમીમસ્તકી, તો. ૦૧, શુદ્ધ મેરોચનાં તો. ૦૧, શુદ્ધ દિગ્ધો તો. ૧, કર્કુરી વાલ ૪ (બેઆનીમાર), અંબર વાલ ૨, લવંચ તો. ૦૧, જાવકળ તો. ૦૧, અજમોદ તો. ૦૧, સમુદ્ર મોપનાંબીજ તો. ૦૧, પુષ્કરમૂળ તો. ૦૧, અશીબ તો. ૦૧, કુદ વજનાગ તો. ૦૧, બીમસેનીકપુર તો. ૦૧.

રીત—જમી ચીજો સાફ લઈ ખારીક વાડી તેને ખરખર નાખી પુટી મધમાં મેગરી અળીબોર પ્રમાણે ઝોળી બનાવી ફેલી.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ ઝોળી.

અનુપાત—કેશરવાળું કરેલું ૬૫ રૂબા મુજબ લેવું ૩૫ પાન ખાતુ.

સમય—અંજના ૭ વાને ફેલી.

ઉદ્દેશ્ય—અંજન થાય. શ્રી મેનમાં અન્યંત અનંદ થઈ શકે. શ્રીના મનને દીકરે હે અને શ્રીને પ્રથમ કલિત કરે છે.

મૂળના નામક્રમ. ૬ મેટા. ૨૦૦ પૌંટિક પાંચો મેટા ૧૦૦ નામ. ૬ મેટા ૨૦૦ પૌંટિક પાંચો મેટા ૧૦૦ નામ.

૨૪૭ મુગ્ધવટી નં. ૧

ચનાવટ—કેશર તો. ૦૧, જાવંત્રી તો. ૦૧, યશદખરમ તો. ૦૧, માયાકળ તો. ૦૧, રૂમીમસ્તકી, તો. ૦૧, શુદ્ધ મેરોચનાં તો. ૦૧, શુદ્ધ દિગ્ધો તો. ૧, કર્કુરી વાલ ૪ (બેઆનીમાર), અંબર વાલ ૨, લવંચ તો. ૦૧, જાવકળ તો. ૦૧, અજમોદ તો. ૦૧, સમુદ્ર મોપનાંબીજ તો. ૦૧, પુષ્કરમૂળ તો. ૦૧, અશીબ તો. ૦૧, કુદ વજનાગ તો. ૦૧, બીમસેનીકપુર તો. ૦૧.

રીત—જમી ચીજો સાફ લઈ ખારીક વાડી તેને ખરખર નાખી પુટી મધમાં મેગરી અળીબોર પ્રમાણે ઝોળી બનાવી ફેલી.

પ્રકરણ ૬૬ — વટી-ગોળી-ગુટીકા

ઉપયોગ—૭ પ્રકારનો દરસરોગ મટાડવા તથા તેમાં થતી પીડા ઝોાછી કરવા આ દવા વપરાય છે.

૨૪૮ સુરણવટી નં. ૨

ઘનાવટ—સુરણનો સુકવી કરેલો બૂકો તો. ૧૬, વરધારો તો. ૧૬, સરેદમુશળી તો. ૮, ચિત્રકઞ્જ તો. ૮, હરડા, બહેડા, આંબળા, વાવડોંગ, શુંક, પીપર, બીલામ, પીપરીમૂળ, તાલીસપત્ર એ દરેક ચાર ચાર તોલા. તજ, એલચી, મરી એ બખ્ખે તોલા, એ દરેકનું ચૂર્ણ તથા તેના સમભાગે જુનોગોળ નાખી ગોળી બનાવી રાખવી.

પ્રમાણ—૦૧ થી ૦૧૧ તોલો, દિવસમાં બે વખત.

ઉપયોગ—મંદાગ્નિ, અર્શ, અંત્રહણી, શ્વાસ, ખાંસી, ક્ષય, ખરલ, હાથીપણું, સોજા, હેડકી, પ્રમેહ, લગંદર, નજબાઈ વગેરે મટે છે. ખાસ કરી દરસના દરદીઓ માટે આ દવા ઉત્તમ ગણાય છે.

૨૪૯ સૂર્યપ્રમાવટી

ઘનાવટ—ભારંગી, શુદ્ધલિલામ, અરણી, અન્નકલસ્મ, કેળનો કંદ, કાળીપાદ, વજ, ગોરોચન, ચવક, તમાલપત્ર, ચિત્રક, શુંક, મરી, પીપર, જવખાર, સાજખાર, શુદ્ધ ગંધક, શુદ્ધ પારદ, ત્રાયમાણ, ત્રિકો, શુદ્ધ કાળો વજનામ, શુદ્ધ લાલ વજનામ, લવંગ, લીડીપીપર. કંદ, તાંબાકાંચ, દરડે, બહેડાં, આમળાં, પાહી, લતાકસ્તુરી, મેળો, ખીટીમાત્રર્જ, પાંચે પ્રકારનાં લવણ, જુઈનાંકુલ, ચમેલીનાંકુલ, મોગનાંકુલ, બોલમરીનાંકુલ, માધવીલનાનાંકુલ, બપોરીઆનાંકુલ, એ બધાને સમભાગે લઈ ખાંડી બારીક ચૂર્ણ કરી લેવું અને પારદ, ચંપકની કન્ઝલી બનાવી તેમાં દવા મેળવી તેને એરંડેલમાં ઘુટી રેલોમેર જેવી ગોળી બનાવી રાખવી.

ઉપયોગ—આથી હિસ્ટીરીઆનો રોગ મટે છે, મગજને શાંત રાખે છે. ખાસ કરી સ્ત્રીઓ માટે આ દવા વધુ ઉપયોગી છે.

૨૫૨ હિંગુકર્પુરવટી.

ઘનાવટ—કપુર તો. ૧, હિંગ કાચી તો. ૧ અને જોઈતા પ્રમાણમાં પાણી લઈ ખરલમાં ઘુંટી ગોળી બનાવી સુકવી બાટલી ભરી રાખવી. ગોળી વટાણા જેવડી કરવી.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ ગોળી દિવસમાં ત્રણ વખત.

અનુપાત—પાણી અથવા આદુનો રસ.

ઉપયોગ—ખાંસી, ત્રિદોષજ્વર, ઈન્ફ્લ્યુએન્સા અને હૃદયરોગ તથા ન્યુમોનીઆ માટે સારો ઉપાય છે. આ દવા ફેફસાં અને હૃદય ઉપર સારી અસર કરે છે અને દરદીને રાહત મળે છે.

સૂચના—ત્રિદોષનું બહુજ નોર હોય તેવા ન્યુમોનીઆમાં કપુરી અને આદુનારસ સાથે આપવાથી સારો ફાયદો થાય છે.

૨૫૩ હિંગુલવટી

ઘનાવટ—	શુદ્ધ હિંગળો તો. ૩	મરી તો. ૨
	પીપર „ ૨	અજમે „ ૨
	ભયફળ „ ૨	અક્ષતકરો „ ૨
	તજ „ ૨	કેદાર „ ૦૧
	શુદ્ધ વજનાગ „ ૦૧	

રિતિ—ખારીક વાટેલી સ્ત્રીજેને ખરલમાં નાખી નાગરવેલનાં ઘનના રસમાં ઘુંટી મગ જેવડી ગોળી બનાવી લેવી.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ ગોળી, સવાર સાંજ બે વખત.

અનુપાન—દૂધ સાથે લેવી.

ઉપયોગ—વાતરોગ, કુષ્ઠરોગ, શ્વ, ઉશ્ચંબલ, વાતરક્ત, મી
રોગ, આસરોમ, ખાંસી, ક્ષય, પ્રમેદ વગેરે મટાડી શક્તિ લાગે છે.

૨૫૪ શ્વાસકાસારીવટ્ટી

બનાવટ— ઉત્તમ પીપર તો. ૨૫ શુદ્ધમરી તો. ૨૫
શુદ્ધ વજનામ „ ૨૫ લવંગ „ ૧૦
સ્વપદ્મ „ ૧૦ એલગી „ ૧૦
કાળીકાણ (ખીજ વગરની) „ ૨૫
કાળીતમાકુના અંખગાને ખાગીને કરેલી રાખ „ ૧

રીત—પ્રથમની વખતે દવાઓ ધુંડી તેમાં કાળીકાણ મેળવી
પછી તેમાં ખાજીની દવાઓ મેળવી ધુંડી સર્જી તેની મગનમાં
પ્રેમ તે નેત્રી બનાવી ગળવાની.

પ્રમાણ - ૧ થી ૨ નેત્રી

અનુપાન - સ્વેદન નરમ પડ્યા બાદે

દરમિય - ૨ (૩, ૪ થી ૫ વખત)

ઉપયોગ—ખાંસ, ક્ષય, શ્વ, મુઠા, વગેરે આ દવાથી મો
ટા મોટા રોગો નાશ પામે. વખત ઠીક થી લેવું હશે ખરી જાય છે.

૨૫૫ શ્વાનાગીવટ્ટી

બનાવટ— શુદ્ધ પીપર તો. ૨૫ શુદ્ધમરી તો. ૨૫
શુદ્ધ વજનામ „ ૨૫ લવંગ „ ૧૦
સ્વપદ્મ „ ૧૦ એલગી „ ૧૦

કાળીકાણ (ખીજ વગરની) „ ૨૫
કાળીતમાકુના અંખગાને ખાગીને કરેલી રાખ „ ૧

પ્રમાણ—૧ થી ૨ ગોળી, દિવસમાં ત્રણ વખત લેવી.

અનુપાન—પાન સાથે ગોળી મોંમાં રાખીને ચુસવી.

ઉપયોગ—આસરોગ, ખાંસી, કફની જમાવટ, વગેરે મટાડે અને દર્મરોગમાં ફાયદો બતાવે, કફ છુટો કરે, ઉધ લાવી આરામ આપે.

સૂચના—આ દવા સારી બનાવટની છે પણ મૂંઝાળથી વાપરી શરણ કે તેમાં ઝેરી વસ્તુઓ આવે છે માટે ધ્યાનથી વાપરવી જોઈએ.

પ્રકરણ ૭મું — ગુગલ

૨૫૬ અમૃતાગુગલ

બનાવટ—ગજો તો. ૬૪, ત્રિફળા તો. ૬૪, પાણી તો. ૧૦૦ ક્વાથ કરવો. ત્યારે પાણી તો. ૨૫૦ રહે ત્યારે ઉતારી ગાળી લેવું. પછી તેમાં શુદ્ધ ગુગળ તો. ૩૨ નાખી બગડે પાક કરવો ને તેમાં શુદ્ધ નેપથો તો. ૨, નસોતર તો. ૨, ત્રિકટુચ્છૂ તો. ૬, વાવડીંગ ચૂર્ણ તો. ૨, તજ તો. ૨, ત્રિફળા તો. ૬ તુ ચૂર્ણ મેળવી ગોળી બનાવવા જેવું બનાવી ગોળી બનાવી મુકવી લેવી.

પ્રમાણ—ચણા જેવડી ૨ થી ૪ ગોળી.

અનુપાન—પાણી અથવા મદામંજીશદિ ક્વાથ.

સમય—સવાર, સાંજ બે વખત.

ઉપયોગ—વાનરજન, મુદ્ધ, અર્ધ, ત્રણ, પ્રમેદ, આમવાત, તીવ્રજ, મેન્ન, ઉરધંબ વગેરે રોગ મટાડે છે.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ ગોળી, સવાર સાંજ બે વખત.

અનુપાત—પાણી અથવા કાંચનારનો કવાથ અથવા મહા-મંદુશાદિ કવાથ સાથે લેવો.

ઉપયોગ—કંઠમાળ, અપ્સી, અર્ધુદ, ગ્રન્થી, ત્રણરોગ, શુદ્ધ, કુદરોગ, ભગંદર, રક્તવિકાર, વગેરે દરદોમાં આ દવા લાંબો વખત દેવાથી બહુજ સાફ પરિણામ લાવે છે.

૨૫૯ ગોક્ષુરાદિગુગલ

વનાયટ—ગોખરૂનું પંચાંગ તો. ૧૧૨ ને અધકચરું કરી તેમાં પાણી તો. ૧૦૦૦ નાખી કવાથ કરી અર્ધું રહે ત્યારે ઉતારી ગાળી નીચેરી લેવું. તે કવાથને ફરી સુકો ચડાવી તેમાં શુદ્ધ ગુગળ તો. ૨૮ મેગવી પાક કરવો, એ પાકમાં શુંડ, મરી પીપર, હરડેલાચ, બહેડાં-છાચ, આમળાં અને મોચ આ સાત દવાઓ દરેક ચાર ચાર તોલા લઈ તેનું ચૂર્ણ કરી નાખવું, અને ગોળી વાળવા જેવું થતાં ઉતારી ફેંડ કરી ગોળાઓ બનાવી લેવી. સુકવીને બાટલીમાં ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ ગોળી દરેક વખતે-દિવસમાં બેથી ત્રણ વખત લેવી.

અનુપાત—સ્વચ્છ પાણી અથવા દૂધ સાથે.

ઉપયોગ—પ્રમેહ, મૂત્રકૃંચ, પ્રદર, મૂત્રાધાન, પથરી, શુક્રોપ, વિવંશાચ, વાતરક્ત, લોહીનિગાડ વગેરેમાં સારો ફાયદો આપે છે.

૨૬૦ ત્રયોદશાંગગુગલ

વનાયટ—આવળનીછાચ, આમરદે, લાલનાંપાન, મગો, સત્તારી, ગોખરૂ, રાસ્ના, નસોતર, મુવા, કચુરો, ખોરાસાનીઅન્નો, શુંડ, એ દરેક નીચ બધાં તોલા લઈ તેનું ચૂર્ણ કરી લેવું. પંચી

તેમાં ગુરુ ગુરુગ તો. ૨૪ કરી તેનો પાક કરી પછી ચૂર્ણ મેલી
ધીવાળા દાથથી ગોળી વાળી લેવી.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ ગોળી.

સમય—સવાર, સાંજ બે વખત.

અનુવાન—મધ, દૂધ કે ગરમ પાણી માપે.

ઉપયોગ—તમામ પ્રકારના વાતરોગ મટે છે.

૨૬૧ પથ્યાદિગુગ્ગલ

પનાયટ—દરરોગીય તો. ૧૦૦, ખરેખરાત તો. ૧૦, અંબર
તો. ૧૦, પાણી તો. ૨૦૦૦ મા નાખી ઉગાળી જ્યારે ૮૦૦ જેટ
મટે ત્યારે ઉતારી ચૂર્ણ લેજી. પછી તેને ફરી ચૂર્ણ મણી પાકુ કર
વારે તેમ. ગુરુગુરુગ તો. ૬૪, વાલરૂંચ તો. ૨, દંતીમળ તો. ૧
ગિમ પુન તો. ૧, નેત્ર તો. ૨, નમોતર તો. ૨, વિરૂં તો. ૧૩
ચૂર્ણ લે. ૧, પાક જલથી ચૂર્ણ પ્રમાણે મેલી જલથી લેવી

પ્રમાણ ૨ થી ૪ ગોળી સમય—સવાર, સાંજ

અનુવાન ૨૦૦૦ પાણી

ઉપયોગ ૨૦૦૦ પ્રકારના વાતરોગ મટે પ્રમાણ ૧ થી ૪

૨૬૨ મત્તવોગગગ્ગલ

૨૬૨ મત્તવોગગગ્ગલ

અમ્બકલસ્રમ	તો. ૪	નાગલસ્રમ	તો. ૪
લોહલસ્રમ	„ ૪	બંગલસ્રમ	„ ૪
રૌપ્યલસ્રમ	„ ૪	રસસિંદુર	„ ૪
મંડુરલસ્રમ	„ ૪		

આ પ્રમાણે સાત ચીજો બારીક વાટી મેળવી ગુગળમાં મર્દન કરી ચણા જેવડી ગોળી બનાવી રાખવી.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ ગોળી.

અનુપાત—ધીમાં ચાટવી (ભૂકા કરીને) કે પાણી સાથે.

સમય—સવાર, સાંજ બે વખત.

ઉપયોગ—યોગરાજ પ્રમાણેજ છે પરંતુ આ વધારે પૌષ્ટિક તથા દુરત રોગને મટાડનાર અને પરમ ઉપયોગી રસાયન છે.

૨૬૩ યોગરાજગુગળ

બનાવટ—શુદ્ધ, પીપર, પીપરીમૂળ, ચિત્રક, ચવક, શેકેલી હીંગ, આમોદ, પીંગા સરસવ, જીરું, શાલજીરું, નગોડનાંબીજ, ઇંદ્રવૃક્ષ કાળી-પાદ, વાવડીમ, ગજપીપર, કકુ, અતિવિષ, વજ, બારંગમૂળ, મોરવેલ, એ દરેકે ચીજ એક એક તોલો મળી વીસ તોલા, ત્રિફલાચૂર્ણ તો. ૪૦, શુદ્ધ ગુગળ તો. ૬૦ લેવું.

રીત—પ્રથમ ગુગળને ત્રિફલાના ક્વાથમાં શુદ્ધ કરી રસ-સીરા જેવું થાય ત્યારે તેમાં ઉપર બતાવેલ ૨૦ ચીજોનું તથા ત્રિફલાનું ચૂર્ણ નાખી ધાટું બનાવી સૂકવી ગોળી કરી લેતા કે ઘુટ્ટી બારીક બાંધીને રાખી લેવું.

પ્રમાણ—૬ થી ૧૨ રતિમાર અથવા ૨ થી ૪ ગોળી.

અનુપાત—પાણી અથવા રોગાનુસાર.

સમય—સવાર, સાંજ બે વખત.

ઉપયોગ—અર્ધ પ્રમાણનાં વાતરોચ, મંદામિ, અર્ધા, જર પ્રમેદ, પ્રદર, કુટ, વાતરકન, પાંડુ, વીરદોષ, રક્તદોષ, બમંદર, જાંઘ, આમ, ખાંભી, નબખાઈ વગેરે મટાડી સરીર નીરોળી બનાવી.

૨૬૪ ત્વસાંગગુગ્ગુલ

વનાયક—શુક, મરી, પીપર, દરડે, બદેડાં, આમળાં, મરં નીચે સમખાને કાઢી તેનું સૂર્ય તો. ૨૦ તેમાં શુદ્ધ ગુગ્ગુલ ૨૦ મેટલી પાક જેતું કરી ગ્રેણી ચણાપુરની બનાવી રાખી.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ ગ્રામી, સવાર સાંજ બે વખત.

અનુદાન—મંદજાતિકાથ મ.પે અથવા પાણી મ.પે.

ઉપયોગ—નાડીનજ, બમંદર, રક્ત, વજ, રક્તરોચ વગેરે જે અને મરીએ સુપારે છે.

૨૬૫ મિત્રનાદગુગ્ગુલ

વનાયક—મિત્ર ૫૦, જલ્દ ૫૦, મરં ૫૦, શુક ૫૦, પીપર ૫૦, દરડે ૫૦, બદેડે ૫૦, આમળાં ૫૦, જાંઘ ૫૦, ખાંભી ૫૦, નબખાઈ ૫૦, વગેરે મટાડી સરીર નીરોળી બનાવી. ૨૦ તેમાં શુદ્ધ ગુગ્ગુલ ૨૦ મેટલી પાક જેતું કરી ગ્રેણી ચણાપુરની બનાવી રાખી.

પ્રકરણ ૮ મું — ક્વાથ

૨૬૬ અર્કાદિક્વાથ

ઘનાયટ—આકડાનાંમૂળની છાલ	તો. ૨	જીરું	તો. ૧
કાકડારીંગ	” ૧	ભોંરીંગણી	” ૧
કાયકલછાલ	” ૧	ભારંગી	” ૧
શુઠ	” ૧	પુષ્કરમૂળ	” ૧
મરી	” ૧	પીપર	” ૧

રીત—ઉપરની ચીજોનો ક્વાથ લાયક જડો બૂકો કરી તેમાંથી બે તોલા લઈ પાણી તો. ૪૦ માં ક્વાથ કરી બાકી જ્યારે ૫ તોલા રહે ત્યારે ઉતારી લઈ કપડે ગાળી લેવું.

પ્રમાણ—અઠી અઠી તોલા સવાર સાંજ બે વખત લેવું.

ઉપયોગ—ધીતાંગ, કફ, ત્રિદોષજ્વર, શ્વાસ, ખાંસી, ન્યુમોનીઆ, વગેરેમાં આમ, કફ પચાવી શ્વાસનળીને સુધારે છે.

૨૬૭ અમયાદિક્વાથ

ઘનાયટ—હરડેછાલ, નાગરમોથ, ધાણા, રતાંજલી, પદમક, અરુમીનાંપાન, ઉદ્રપવ, વાજો, મજો, મરમાગાનોગોળ, કાળીપાટ, મૂં, કડુ એ સર્વે સમભાગે લઈ જાડું કુટી રાખવું. જરૂર જણાતાં દરરોજી રીને તૈયાર કરી ઉપયોગમાં લેવો.

પ્રમાણ—પ્રવાહી ક્વાથ ૨૫ તોલા (બૂકો ૨ તોલા) દિવસમાં બેથી ત્રણ વખત.

અનુપાન—પીપરનું ચૂર્ણ ક્વાથમાં નાખીને પીવો.

૨૬૯ ચોપચિનીઆદિક્વાથ

ચનાવટ— ચોપચિની	તો. ૨૦	આમળાં	તો. ૨૦
ઉશ્મો	„ ૨૦	શુંક	„ ૨૦
મીઠો મુરંજન	„ ૨૦	હરડેછાલ	„ ૩૦
આસગંધ	„ ૨૦	કરીઆતું	„ ૨૦
ગોરખમુંડી	„ ૨૦	રાસ્ના	„ ૨૦

રીત—ઉપરની દવાઓને જાડી કચરી ક્વાથ જેવો જૂકો કરી લેવો.

પ્રમાણ—૧૧ તોલો જૂકો અથવા ૨૧ તોલા પ્રવાહી ક્વાથ.

અનુરાત્ન—મુગળની કોઈપણ બનાવટ સાથે આ ક્વાથ પીવો.

ઉપયોગ—રક્તદોષ, ત્રિધિવા, આમવાત, ખસ, ખુજલી, અમ્લ-પિત્ત, શ્વેત વાયુનું, પિત્તવિકાર અને સાંધા ઝલાઈ જવા કે પ્રમેહ, ચાંદી વગેરે જુના નવા દરેક દરદોમાં શોધન તરીકે સાઈ કામ કરે છે.

સૂચના—ક્વાથનો જૂકો તો. ૧૧ પાણી તો. ૨૦ માં નાખી ઉકાળો કરવો ત્યારે અઢી તોલા રહે ત્યારે ઉતારી કપડે ગાળી સવાર સાંજ બે વખત પીવો.

૨૭૦ દશમૂલ્કક્વાથ

ચનાવટ—શાલપર્ણીનાંમૂળ, પ્રતપર્ણીનાંમૂળ, બેડીભેંડીગણ્ડીનાંમૂળ, ઉબરીગણ્ડીનાંમૂળ, ગોખરનાંમૂળ (લઘુપંચમૂળ), અથવા તેનું પંચમ તથા બીલીનાંમૂળનીછાલ, અરડુસાનાંમૂળનીછાલ, શીવળનાંમૂળનીછાલ, પાટલનાંમૂળ, મોટી અરણીનાંમૂળનીછાલ, એ દસ યોગે સમમાત્રે લઈ અષ્ટકચર્વા કરી ગુખર્વા. જરૂર જણાય ત્યારે ક્વાથની રીતે પ્રવાહી ક્વાથ બનાવી લેવો.

૨૭૩ દેવદાર્વાદિક્વાથ

ઘનાવટ—દેવદાર, વજ, કક, પીપર, શુંક, કાયકળજાલ, મોથ, કરીઆતું, કક, ધાણા, હીમેજ, ગજપીપર, બેડીભોંરીંગણી, અતિવિપ, ગળો, કાકડારીંગી, ધમાસો, ગોખર, મોટીભોંરીંગણી, શહાજીર એ સર્વ સમભાગે લઈ ક્વાથ કરવા જોવો જડો જૂકા તૈયાર કરી રાખવો. જરૂર જણાયે ક્વાથની રીતે કાઢો બનાવી ઉપયોગમાં લેવો.

પ્રમાણ—પ્રવાહી ક્વાથ ૨ા તોલા, (જૂકા ૧ તોલો).

અનુપાન—ચંચમનીગોળા અથવા બીજી કાઈ દવા સાથે આપવો.

ઢગ્યોગ—સુવાવડી સીના સર્વ રોગો, સુવારોગ પેટનુંથળ, ખાંસી, તાવ, શ્વાસ, મૂર્છા, મસ્તકથળ, કંપ, વાયુ, તાણુ વગેરે મટી સુવાવડમાં વગર ઉપદ્રવે શરીરને નિરોગી રાખે છે. તેથીજ સુવાવડીને આ ક્વાથ બાર દિવસ સુધી પીવરાવવાનો શ્વાસ છે.

૨૭૪ દ્વાત્રિશાંગક્વાથ

ઘનાવટ—ભારંગમૂળ, કરીઆતું, નીંખજાલ, મોથ, કક, વજ, શુંક, મરી, પીપર, અરકુશી, ઇંદ્રવારણી, રાસ્ના, ધમાસો, પટોળ, લગદર, દેવદાર, કાળીપાટ, પ્લાહી, શુદ્ધકુચલા, દારૂહળદર, ગળો, નમોતર, અનિવિષ, પુષ્કરમૂળ, ત્રાયમાણુ, ભોંરીંગણી, ઉભીરીંગણી, દિપવ, દરડે, ખટ્ટેડાં, આમગાં, કચુરો એ દરેક વસ્તુ સમભાગે લેવી.

રીત—દરેક સીજને ખાંડી જડો ક્વાથ લાયક જૂકા કરી લેવો અને તે જૂકા તો. ૨, પાણી તો. ૪૦ માં નાખી ક્વાથ બનાવી ખાંડી તો. ૫ રહે ત્યારે ઉનારી કપડે છાણી બાટલીમાં ભરી લેવું.

પ્રમાણ—તૈયાર થયેલો પ્રવાહી ક્વાથ તો. ૨ા સવાર સાંજ લેવો.

ઉપયોગ—ત્રિદોષ, તેર જાતના મુનિપાત, ય્વન, ખરેલી, ક્ષર, ઉરથાંબ વગેરે ભયંકર રોગોને મટાડે છે.

૨૭૫ નાગરાદિપાચન

ચનાષ્ટ—શુદ્ધ, દેવદાર, ધાખા, ઉબીરીંગળી, બેળીરીંગળી મમખાગે સર્પ કુરી જાડે જોડા કરી તેમાંથી બે તોલા રવાને તોલા પાણીમાં નાખી ક્વાથ કરી હસ તોલા બાફી રહે ત્યારે ઉત્તરી ૧૫ રૂ માત્રી તેના ચાર ભાગ કરવા.

ઉપયોગ—તાવમાં આમનું પાચન કરવા માટે પ્રથમ ક્વાથ હર ચાર ચાર કલાકે આપવાથી તાવ ઉતરી જાય છે. અ.શામ થાય છે.

૨૭૬ પચાદિક્વાથ

ચનાષ્ટ—દરેક, બદેશાં, અ.મગાં, કમીઆનું, દગદગ, લીંડુ, રૂંદ, જાંબુ, મેંદા, એ મેંદા રવા મમખાગે સર્પ ક્વાથ જેવાં જોડા કરી તેમાંથી બે તોલા રવાને જોડા સર્પ પાણી તોલ ૪૦ નાખી રવાને રહે તોલા બાફી રહે ત્યારે ઉત્તરી ૧૫ રૂ માત્રી તેના ચાર ભાગ કરવા.

ઉપયોગ—રોગને કાઢવા માટે તેના કાંટાને પાણીમાં નાખી રવાને રહે તોલા બાફી રહે ત્યારે ઉત્તરી ૧૫ રૂ માત્રી તેના ચાર ભાગ કરવા. અ.શામ થાય છે.

૨૭૭ પ્રદરવિનાશકક્વાથ

ચનાવટ—દાડમજાલ, બાવળનીજાલ, માયાફળ, ધુલાવેલ ફટ-કડી, નાનીહરડે, કાથો સમભાગે લઈ ચૂર્ણ કરી તેમાંથી ૧ તોલો લઈ તેમાં પાણી તો. ૮૦ નાખી ઉકાળો કરી અરધું રહે ઉતારી ખાળી લેવું.

ઉપયોગ—એ ક્વાથને બસ્તીયંત્ર (એનીમા) માં ભરી તે વડે સ્ત્રીઓની યોનીમાં પીચકારી દેવી યાને તેથી યોનીને દરરોજ ધોવી. આ પ્રમાણે થોડા દિવસ ધોવાથી પ્રદરરોગ (પાણી પડવાનો રોગ) તરત મટી આરામ થાય છે.

૨૭૮ પુનર્નવાદિક્વાથ

ચનાવટ—સાટોડી, દારૂહળદર, હળદર, શુકં, નાનીહરડે, ગળો, ચિત્રકમૂળ, ભારંગમૂળ, દેવદાર એ સર્વે સમભાગે લઈ ક્વાથ જેવો બોડો બૂકો કરી રાખવો અને જરૂર જણાયે ક્વાથની રીતે ઠાઠો બનાવી ઉપયોગમાં લેવો. (એક ભાગ દવા, ૧૬ ભાગ પાણી અષ્ટમાંસ રાખવું.)

પ્રમાણ—પ્રવાહી ક્વાથ ૨૫ તોલા, (બૂકો ૧૫ તોલો).

ઉપયોગ—સર્વાંગશોથ, હાથ, પગ, મોઢું અને પેટપરનો સોજો આ ક્વાથથી તરતમાં મટી જાય છે.

સૂચના—લગાડવા માટે અરણીનાં પાનનો રસ આખા શરીરે લગાડવો, અને ખાવા માટે રોગાનુસાર કોઈપણ દવા અથવા આરોગ્યવર્ધની નામની દવા વાપરવાથી તરતમાં સારો ફાયદો થાય છે.

૨૭૯ ત્રાહ્મીક્વાથ

ચનાવટ—ચાહ્મી, વજ, યનાવરી, ત્રિફલા, કડુ, બલા, ગર-મતો, ફરીઆનું, લીંતડો, પટોલપત્ર, દ્રાક્ષ, દશમૂળ, એ સર્વ દવાઓ

મમભાગે લઈ તેનો જાડો જૂદો કરવો, તેમાંથી એ તોડા દસ પાણી તોડા ૪૦ માં ક્વાથ કરી ન્યારે તેમાં દસ તોડા પાકી ત્યારે ઉતારી કપડે આગી તેના ચાર ભાગ કરવા.

ઉપયોગ—ઉપરનો ક્વાથ દર ત્રણ ત્રણ કલાકે આપવાની વિધિ અને સનિપાતજ્વરમાં સારો ફાયદો બતાવે છે. મગજની આગે માટે આ ઉપાય સારો છે.

२८० महामंजीश्रदिक्याय

[illegible]

ॐ नमः शिवाय नमः (५) ॥ २० ॥

भारत-... १९५१-५२ ...

[illegible]

૨૮૧ મહાસનાદિક્વાથ

ચનાવટ—રાસ્ના, ધમાસો, બઝખીજ, ઝેરંડમૂળ, દેવદાર, ક્યુરો, વજ, અરકુસીનાંપાન, શુકં, ચવક, દરડે, નાગરમોથ, સાટોડી, ગળો, વરધારો, વરીઆળો, ગોખરૂ, આસુંક, અતિવિષ, ગરમાળાનોગોળ, સનાવરી, પીપર, કાંટારોગીઆનાંમૂળ, ધાણા, ઉભીરીંગણી, ભોંરીંગણી એ સર્વ સમભાગે લેવાં પરંતુ રાસ્ના ચાર ભાગ લેવા. આ સર્વેનો વિધિસર જાડો બૂકો કરી રાખવો. જરૂરત સમયે ઉકાળો કરી ઉપયોગમાં લેવો.

પ્રમાણ—પ્રવાહી ક્વાથ ૨૥ તોલા, (બૂકો ૧૫ તોલો).

અનુગત—શુકં, પીપર, ઝેરંડતેલ, યોગરાજગુગળ કે ખીજ કાષ્ઠપથ હવા ચાકુ હોય તે સાથે આ ક્વાથ લેવો.

ઉપયોગ—સર્વાંગવાયુ, કંપવાયુ, અર્ધાંગવાયુ, કુખ્જત્વ, અપચાકુક, મધસી, આમવાત, શ્લીષ્ઠરોગ, અપતાનક, અંતઃક્રિ, પક્ષાપાન, આદરો, જંગનોવાયુ, વિર્યાશય અને મૂત્રાશયમાં રહેલો વાયુ, વધ્યાદોષ, યોનીદોષ વગેરેમાં આ ક્વાથ વપરાય છે.

૨૮૨ મુસ્તાદિક્વાથ

ચનાવટ— દસમૂળ તો. ૧૦ નાગરમોથ તો. ૧
મોચરસ „ ૧ અતિવિષ „ ૧
ખીજકળ „ ૧ ઉદિયવ „ ૧

એ દરેક ચીજને સઘ સાથે મેળવી જાડો ક્વાથ જોવો બૂકો કરી લેવો. અને ૨૫ તોલા બૂકામાં ૪૦ તોલા પાણી નાખી ઉકાળો કરવો ત્યારે ૧૦ તોલા પાણી રહે ત્યારે ઉતારી ગાળી તેના બે ભાગ કરવા અને તેને સવારે આંજો બે વખતમાં પીવું.

ઉપયોગ—અનિશ્ચાર, અંધદષ્ટી, શૂન અને ત્વરાનિમાર માટે ઉપયોગ છે.

૨૮૩ મુલપાકનાશકગંડુપ

ઘનાયટ— ફરકડી તે. ૧ ટંકબુખાર તે. ૧
 મોરચુડા „ ૦૧ પાખી „ ૦૧

તીક્ષ્ણ—પ્રથમ એક માસ વામજ સહ તેમાં ઉપરની દવાઓ ૧૫ ગ્રામી સહ પાખીમાં મેચલી દવાથી કપડે માચીને બાદલી ભરી રાખવા.

પ્રમાણ—ઉપરનું પ્રવાહી આંતરે એક ગ્રામ ૪૫ તેના પોતે પીવામાં કરવા.

સત્ત્વ—દિશમા વજુ આર વખત પીવામાં કરવા.

ઉપયોગ—મુખપાક, મોની ચાલી, છાશ, રાશી, હાંતનું રાશી, નર્મ રાશી, માટે વહેરે મળી મે. ૬૫ ગ્રામી ઉપયોગ છે.

૨૮૪ મુલપાકનાશકગંડુપ

ઘનાયટ— ફરકડી તે. ૧ ટંકબુખાર તે. ૧
 મોરચુડા „ ૦૧ પાખી „ ૦૧

તીક્ષ્ણ—પ્રથમ એક માસ વામજ સહ તેમાં ઉપરની દવાઓ ૧૫ ગ્રામી સહ પાખીમાં મેચલી દવાથી કપડે માચીને બાદલી ભરી રાખવા.

પ્રમાણ—ઉપરનું પ્રવાહી આંતરે એક ગ્રામ ૪૫ તેના પોતે પીવામાં કરવા.

સત્ત્વ—દિશમા વજુ આર વખત પીવામાં કરવા.

૨૮૫ વાસાદિક્વાથ

વનાવટ—અરકુસીનાંપાન, ગજો, બેંડીગણી, નાનીદરડે, દ્રાક્ષ, ઘરદગદર, કરીઆતું, લીંબડાનીછાલ, સમલાગે લઈ ક્વાથ જેવો જાડો બૂકો કરી ક્વાથનો બૂકો તો. ૨૫, પાણી તો. ૪૦ માં ઉકાળો કરી દસ તોલા રહે ત્યારે ઉતારી ગાળી તેમાં મધ નાખી તેના ચાર ભાગ કરવા અને સવાર સાંજ અંકેક લાગ પીવો.

ઉપયોગ—ખાંસી, તાવ, રક્તપિત્ત, કફજ્વર, વગેરે મટે છે.

૨૮૬ શોધનક્વાથ

વનાવટ— રક્તચંદન તો. ૧ ધાવડીનાંકુલ તો. ૧
નાનીએલચી „ ૧ જેડીમધ „ ૧
માયાફળ „ ૧ બેરબેસુકો „ ૧

રીત—ઉપરની ચીજોને એક તપેલામાં નાખી તેમાં પાણી તો. ૨૦૦ નાખી ઉકાળો કરવો. ન્યારે અરધું પાણી બાકી રહે ત્યારે ઉતારી ગાળી લેવું.

ઉપયોગ—પ્રમેહ, સુન્નક (પરમીયો) વગેરેમાં પીચકારી મારવા માટે વાપરવું ફાયદાકારક છે. પ્રદરમાં પણ વપરાય છે.

૨૮૭ હિસ્ટેરીઆનાશકક્વાથ

વનાવટ— આસગંધ તો. ૧ જટામાસી તો. ૪
ખુરાસાનીઅન્નમો તો. ૧

રીત—દરેક દવાને ખાંડી જાડો બૂકો કરવો. તેમાંથી એક નેલો દસ લઈ ૨૦ તોલા પાણીમાં ઉકાળી ન્યારે પાંચ તોલા રહે ત્યારે ઉતારી કપડે ગાળી લેવું.

પ્રકરણ ૯મું — ચૂર્ણ

૨૮૯ અર્કમુલત્વગાદિચૂર્ણ

ઘનાવટ— આકડાનામૂળનીજાંઘનું ચૂર્ણ ... તો. ૨
યવસાર તો. ૪ અમ્રકભરમ તો. ૪

બધાને વાટી ચૂર્ણ કરી રાખવું.

પ્રમાણ—૬ રતિભાર.

અનુપાત—દ્રાક્ષારિષ્ટ સાથે, દર ચાર ચાર કલાકે, અથવા મધ સાથે.

ઉપયોગ—આ દવા બળ આપનાર, કફ કહાડનાર, જ્વર-નાશક, ખાંસી, શ્વાસ, કફરોગ, આમાતિસાર અને ફેફસાનાં દરદોમાં ઉપયોગી છે. કફ છુટો કરે છે.

૨૯૦ અમિમુલચૂર્ણ

ઘનાવટ— હિંગ તો. ૧ વજ તો. ૨
પીપર " ૩ શુક " ૪
અમ્રમે " ૫ હરડેજાલ " ૬
ચિત્રકમૂળનીજાંઘ " ૭ ઉપલેટ " ૮

રીત—દરેક દવાનું છુટું છુટું ચૂર્ણ લઈ વાટી મેળવી કપડે ૨-૩ બાટલી ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—૧૨ થી ૨૪ રતિભાર.

અનુપાત—સ્વચ્છ પાણી સાથે.

સમય—દિવસમાં ત્રણ વખત જમવા પહેલાં.

૨૯૫ કુટ્ટનાશકપ્રયોગ

વનાયટ—મીઠીઆવળ (સોનાંમુખીનાં પાન) તો. ૮, હીને
જીનીમીઝ તો. ૮, લાઈ વાડી તેનું બારીક ચૂર્ણ કરી રાખું

પ્રમાણ—૦૧ તોલો.

સ્મય—સવાર અને સાંજ ને વખત.

વસ્ત્ર—ખીચડી અને ઘી ખાનું, મિયાલ તમામ ખો ૧૩

ઉપયોગ—વાનરખા, લેડીનિગાડ વગેરે રક્ત અને તરબ
મેશાને નીક મટાડી આપે છે.

૨૯૬ કેશમદિચૂર્ણ (સગ્રીકાદિચૂર્ણ)

વનાયટ—

કેશર	તો. ૧	અપરિખીજ	તો. ૧
ચંદ્રપૂર્ણ	.. ૧	માક પાંડર	.. ૧
દાદ	.. ૨	માક	.. ૧
મીઠા	.. ૦૫		

મેશાને ૧ ની ચૂર્ણ કરી મેલું અને તેને બારખીજા બીજા ૧ ની

પ્રમાણ ૦ ૫. ૮ મિહિરસ

અપરિખીજ ૦ ૫. ૮ મિહિરસ ૦ ૫. ૮ મિહિરસ ૦ ૫. ૮ મિહિરસ ૦ ૫. ૮ મિહિરસ

કેશર ૦ ૫. ૮ મિહિરસ ૦ ૫. ૮ મિહિરસ ૦ ૫. ૮ મિહિરસ ૦ ૫. ૮ મિહિરસ

ચંદ્રપૂર્ણ ૦ ૫. ૮ મિહિરસ ૦ ૫. ૮ મિહિરસ ૦ ૫. ૮ મિહિરસ ૦ ૫. ૮ મિહિરસ

દાદ ૦ ૫. ૮ મિહિરસ ૦ ૫. ૮ મિહિરસ ૦ ૫. ૮ મિહિરસ ૦ ૫. ૮ મિહિરસ

મીઠા ૦ ૫. ૮ મિહિરસ ૦ ૫. ૮ મિહિરસ ૦ ૫. ૮ મિહિરસ ૦ ૫. ૮ મિહિરસ

૨૯૭ મુલ્યમીર્ચન

વનાયટ—

મુલ્યમીર્ચન ૦ ૫. ૮ મિહિરસ ૦ ૫. ૮ મિહિરસ ૦ ૫. ૮ મિહિરસ ૦ ૫. ૮ મિહિરસ

તેમાં શુદ્ધ દિગ્બલ તો. ૧ મેળવી બાટલીમાં ભરી રાખવું.

પ્રમાણ—૦૧ થી ૦૧૧ તોલો.

અનુપાત—ચોખાનું ધોણુ અથવા છાશ સાથે.

ઉપયોગ—આમાતિસાર, રક્તાતિસાર, મરડો, લોહીનાઝાડા, જીનો અતિસાર અને બાળકોના ઝાડા તુરતમાં મટે છે.

૨૧૮ ગંગાધરચૂર્ણ

ઘનાવટ—નાગરભોથ, ઇદ્રવવ, બીલકળ, લોદર, મોચરસ, ધાવ-
ડીનાંડુલ, શુંક, કડાછાલ, કાળાપાટ, વાળો, અતિવિષ, આંબાનીગોટલી,
શુદ્ધ દિગ્બલો એ દરેક બીજ સમભાગે લઈ ચૂર્ણ કરવું અને કપડે
ચાળી લઈ બાટલીમાં ભરી રાખવું.

પ્રમાણ—૧૨ થી ૨૪ રતિભાર, દિવસમાં ત્રણ વખત.

અનુપાત—મધ સાથે અથવા ચોખાના ધોણુ સાથે.

ઉપયોગ—અતિસાર, પ્રવાહીકા, અંબહણી, મરડો મટે છે
અને મગ બંધાઈને આવે છે.

૨૧૯ ગંધકયોગ

ઘનાવટ— શુદ્ધ ગંધક તો. ૨૧૧ નાની દરડે તો. ૨૧૧
સાકર ” ૫

રીત—ઉપરની ત્રણ વસ્તુઓનું બારીક ચૂર્ણ તૈયાર કરવું,
૧૨ગ્રામ ખરબમાં પ્રથમ ગંધકનું ચૂર્ણ નાખી તેમાં નાની દરડે તથા
૨૧ગ્રામ ચૂર્ણ ધીમે ધીમે નાખી મેળવી-ધુટીને બાટલી ભરી લેવી.

પ્રમાણ—૦૧ થી ૦૧૧ તોલો.

અનુપાત—પાણી સાથે.

સમય—સવાર, આંજ એ વખત અથવા રાત્રે સુતી વખતે.

ઉપયોગ—ખસ, ખુન્ડી, ગુલ્મભાગની ખંજવાળ, મગ, સેડી, ખિયાડ વગેરે માટે રક્તશોષક તથા મગશોષક તરીકે સારો છે. આપે છે. અને જુલાઈ સાફ લાવે છે.

વરંજી—આ દવા ઉપર સાધારણ પરેશ પામતી લેખક શરણે તેમાં સંધેક આવે છે.

૩૦૦ ચોપચીનીઆદિચૂર્ણ

વનાવટ—ચોપચીની તો. ૧૧, માકર તો. ૪, પીપર, ૫.૧૦, મગ, મરી, લાંબ, અમ્બાકો, શુંદ, વાવડીમ, દરડે, બેડેડ, અંબા અને જનમમ એ દરેક અર્થે ૧૦ તો. ૧૦ મેથા તેનું મૂલ્ય ૧૦ રૂ. ૨૦ આદિ બગી મેલી.

પ્રમાણ—૦૧ થી ૦૩ તે. ૧૦

અનુદાન—મધ અથવા થી માથે

ઉપયોગ—કાશ પ્રકારના પ્રવેશને, ઉપરસાગ, વગેરે ના ૧૨ રૂ. ૨૦ તે. નાંદી. ૫ રૂ. ૧૧, ૧૫ વગેરેમાં મળે છે.

પ્રમાણ—૦૧ થી ૦૧૧ તોલો.

સમય—સવાર, બપોર, સાંજ ત્રણ વખત.

અનુપાન—ગાયના દૂધ સાથે.

ઉપયોગ—ગળાની તથા હૃદયની અને હોઝરીની અંદર થતો દાહ, મુખપાક, માથામાંથી કે નાકમાંથી લોહી પડવું, શીરદર્દ, પિત્તનો કોપ, વગેરેને શાંત કરી મગજને પુષ્ટિ આપી ઠંડક આપે છે. પ્રદર વગેરે માટે ખાસ ઉપયોગી છે.

૩૦૨ છર્દિહરયોગ

ઘનાયટ—વંસલોચન, એલચી, કમળનાંડુલ, મોરનાંપિંછાની રાખ, નાળાયેરનીચોટલીનીરાખ (ભસ્મ), મરી, પીપર, સમભાગે લઈ વાટી ચૂર્ણ કરી રાખવું.

પ્રમાણ—૩ થી ૬ રતિભાર.

અનુપાન—મધ સાથે ચાટી જવું.

ઉપયોગ—ગમે તે પ્રકારની ઉલટી માટે ચોક્કસ ઉપાય છે.

૩૦૩ જ્વરનાશકચૂર્ણ

ઘનાયટ— કુશાવેધી ફટકડી તો. ૧ નવસાગર તો. ૧
કાળાંમરી „ ૧ અતિવિષ „ ૧
સોનાગેર „ ૧

સમભાગે લઈ વાટી ચૂર્ણ કરી કપડે ચાળી બાટલીમાં ભરી લેવું.

પ્રમાણ—૨ થી ૬ રતિભાર.

અનુપાન—મધ અથવા ગરમ પાણી સાથે.

સમય—દર ત્રણ ત્રણ કલાકે.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ આનીભાર. અનુપાન—તાબું પાણી.

સમય—દિવસમાં બેથી ત્રણ વખત.

ઉપયોગ—ચાતુતાવ, વિષમન્તર, નવીનન્તર, ટાઢીઓતાવ, શર્ધૂન્તર, મુદતનોતાવ વગેરેમાં સેવન કરવાથી સારો ફાયદો આપે છે.

૩૦૬ જાતીફલાદિચૂર્ણ

બનાવટ—ભયફળ, વાવડીંગ, ચિત્રક, શુઠં, તગર, તલ, નાલીસપત્ર, મુખઝ, લવંગ, કલોંજી, કપુર, હરડે, આમળા, મરી, પીપર, તજ, વસેલોચન, એલચી, તમાલપત્ર, નાગકેશર, એ દરેક ચીજ અંકેક તોલો લેવી તથા શેકેલી ભાંગ તો. ૬ અને સાકર તો. ૨૬ લઈ કુટી ચૂર્ણ કરી ખાટલીમાં ભરી લેવું.

પ્રમાણ—૬ થી ૧૨ રતિભાર.

અનુપાન—મધ સાથે.

ઉપયોગ—ક્ષય, ઉધરસ, શ્વાસ, સંઘ્રહણી, ઝાઝા, મરડો, મંદામિ, શ્વેખમ વગેરે મટે છે તથા ઉંઘ લાવે અને દરદને મટાડે છે. માયાનું દરદ તથા ઉન્માદમાં પણ વપરાય છે.

૩૦૭ જીર્ણજ્વરારિચૂર્ણ

બનાવટ—જીર્ણાસત્વ તો. ૪, કાંચનામુકાવેત્રપાનનું ચૂર્ણ તો. ૩, જોડીમધ તો. ૨, વસેલોચન તો. ૨, ઝીણીપીપર તો. ૧, મરડામરમ તો. ૧, સાચી છીપમરમ તો. ૧, અમ્લકમરમ સારી તો. ૧.

રીત—૪થી દવા જુદી જુદી બારોક વાટેલી લઈ તેને એક ખરલમાં નાખી ખરલપર મેગવી ધુટી ખાટલી ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—૬ રતિભાર.

સમય—મચાર, જપોર અને સાંજ.

અનુપાન—મધમાં દવા ચાટી ઉપર દૂધ પીવું.

ઉપયોગ—હુનોનાચ, છર્જાજ્વર, ખાંસી, શ્વાસ, નરોત્તમ અને શયના નાચમાં ૫જી સારો ફાયદો આપે છે.

૩૦૮ તાંડવારીચૂર્ણ

વનાયક—અરુભો, જેડીમધ, વજા, અનંતમુળ, શુદ્ધ મયુર, મુગનાંપન, તજા, એલગી, ખમખમ, જરામકપુર, નગોદર, મરડી, બીજા, ખુગામની અરુભો, કદુ, વરગાર, રાખડ, આમળાં, દીપક, પંડગીમુળ, જમામો, એ તમામ ચીજોને અઢેક તેવો તથા મેદાના (જેને ૧૩૦ ના પુદ વજારે અપાયા દેવા ને) તો ૪ મેદાની ૩૦૦ નીક મળે. એ દવા બની શકે.

પ્રમાણ ૧ થી ૧૦ ગ્રામજ ૫ ગ્રામી મળે.

સમય—મચાર, મજા એ વખત.

ઉપયોગ—ક્રોધ, અપામક, રિડીગીઆ, મેદાના મળે. એ દવા બની શકે.

વનાયક—અરુભો, જેડીમધ, વજા, અનંતમુળ, શુદ્ધ મયુર, મુગનાંપન, તજા, એલગી, ખમખમ, જરામકપુર, નગોદર, મરડી, બીજા, ખુગામની અરુભો, કદુ, વરગાર, રાખડ, આમળાં, દીપક, પંડગીમુળ, જમામો, એ તમામ ચીજોને અઢેક તેવો તથા મેદાના (જેને ૧૩૦ ના પુદ વજારે અપાયા દેવા ને) તો ૪ મેદાની ૩૦૦ નીક મળે. એ દવા બની શકે.

૩૦૯ તાંડવારીચૂર્ણ

વનાયક—અરુભો, જેડીમધ, વજા, અનંતમુળ, શુદ્ધ મયુર, મુગનાંપન, તજા, એલગી, ખમખમ, જરામકપુર, નગોદર, મરડી, બીજા, ખુગામની અરુભો, કદુ, વરગાર, રાખડ, આમળાં, દીપક, પંડગીમુળ, જમામો, એ તમામ ચીજોને અઢેક તેવો તથા મેદાના (જેને ૧૩૦ ના પુદ વજારે અપાયા દેવા ને) તો ૪ મેદાની ૩૦૦ નીક મળે. એ દવા બની શકે.

પ્રમાણ—૦૧ તોલો. અનુપાત—મધ સાથે.

ઉપયોગ—અશ્મી, ખાંસી, ઉલટી, હૃદયરોગ, પડખાનુંથળ, વગેરે મઠી શૂષ્ક લગાડે છે. ખાંસી-શરદી માટે ઉત્તમ છે.

૩૧૦ ત્રિકટુચૂર્ણ

ઘનાવટ—ચુંક, મરી અને પીપર સમભાગે.

રીત—ત્રણે વસ્તુઓ સાથે લઈ ખાંડી કપડે ચાળી બાટલીમાં ભરી લેવું.

પ્રમાણ—બેઆનીભાર. અનુપાત—મધ સાથે ચાટવું.

સમય—સવાર, સાંજ બે વખત.

ઉપયોગ—દવાના અનુપાતમાં કદ્દમ તરીકે તેમજ ગરમી લાવનાર તરીકે વપરાય છે. ખાંસી, શરદી, હૃદય (જાતી) નું થળ, દમ, ક્રોધ, હાશ્વ વગેરે મટે છે. તેમજ સુંઘવાથી જીંકા આવી મગજ હલકું થાય છે.

૩૧૧ ત્રિફલાપિપ્પલીચૂર્ણ

ઘનાવટ—હરડેજાલ, બહેડાંજાલ, આંમળાં, પીપર, એ ચારે સમભાગે લઈ ચૂર્ણ કરી બાટલી ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—બેથી ચાર આનીભાર.

અનુપાત—મધ સાથે ચાટી ઉપર દૂધ પીવું.

ઉપયોગ—ખાંસી, દમ, શ્વાસ, શ્વેતજ્વર, મંદાગ્નિ, કબજ-આન, વગેરે મઠી આમનું પાચન થઈ શરીર નિરામ બને.

૩૧૨ ત્રિફલાચૂર્ણ

વનાયટ—કાશુલી દરેડેલાય, બેડેડેલાય, અંબગા મમખતે.

સીત—તેને દવાઓ દર્શાવ્યા વગરની લાઈ તેને માથે ખેંચી
કપડે ચાલી બાદલી બગી રાખવી.

ક્રમાલ—૧ લેલાખાર કે તેથી વધુ શક્તિમુક્ત.

અનુસાન—દુધ કે ગવચ પાણી, અથવા માકર તેા, જામ કે
મેઢલી મમખાં મારી ઉપર દુધ પીજું.

સમય—ગરબના કે મનના મુતી વખતે.

ઉપદેશ—કાશુલી, મમખતી મરમી, પિત્ત, મેરોવ, કાંઈ
ખાંડ, અખતરો, મેરોવગાડ, વિવિધકર, અમ, ખુલ્લું
વેરોવ ૧૦૦૦૦ કે તેમજ કેટલીક જાતો મથે અનુપાત તરીકે જ
અનુ ૧૫૦૦૦ કે તેને વખત મેરોવ ૧૦૦૦૦ જુદાં કરો મ કે
૧૦૦૦૦૦૦ કે તેને ૧૦૦૦૦૦ કે

૩૧૩ ત્રિફલાગ્નિમાન

વનાયટ—કાશુલી, મમખતી મરમી, પિત્ત, મેરોવ, કાંઈ

ખાંડ, અખતરો, મેરોવગાડ, વિવિધકર, અમ, ખુલ્લું
વેરોવ ૧૦૦૦૦ કે તેમજ કેટલીક જાતો મથે અનુપાત તરીકે જ
અનુ ૧૫૦૦૦ કે તેને વખત મેરોવ ૧૦૦૦૦ જુદાં કરો મ કે
૧૦૦૦૦૦૦ કે તેને ૧૦૦૦૦૦ કે

ક્રમાલ—૧ લેલાખાર કે તેથી વધુ શક્તિમુક્ત.

અનુસાન—દુધ કે ગવચ પાણી, અથવા માકર તેા, જામ કે

મેઢલી મમખાં મારી ઉપર દુધ પીજું.

સમય—ગરબના કે મનના મુતી વખતે.

ઉપદેશ—કાશુલી, મમખતી મરમી, પિત્ત, મેરોવ, કાંઈ

૩૧૪ દાડિમાદ્રકચૂર્ણ

ઘનાવટ—દાડિમનીછાલ તો. ૮, સાકર તો. ૩૨, એલચી, તજ, તમાકુપત્ર એ ત્રણે તો. ૪, શુંક, મરી તથા પીપર એ દરેક તોલા ચાર ચાર. આ સર્વ વસ્તુઓનું ચૂર્ણ તૈયાર કરી લેવું.

પ્રમાણ—એ થી ચાર આનીભાર દિવસમાં ત્રણ વખત.

અનુપાન—મધ અથવા પાણી સાથે.

ઉપયોગ—ઝડો, મરડો, મંદામિ, ખાંસી, જવર વગેરે મટે.

૩૧૫ દૂધનો મસાલો

ઘનાવટ—જાયફળ, જાવંત્રી, તજ, લવીંગ, એલચી, અક્કલ-કરો, શુંક, કેદાર, કસ્તુરી.

રીત—કસ્તુરી સિવાય દરેક વસ્તુ અંકેક તોલો તથા કસ્તુરી બેઆનીભાર લઈ દરેકનું ચૂર્ણ બનાવી તેમાં કસ્તુરી મેળવી ધુંટી તૈયાર થયેલા ચૂર્ણને ખાટલીમાં ભરી લેવું અને બ્યારે દૂધ પીવું હોય ત્યારે તેમાંથી આસરે ૦૧ તોલો ચૂર્ણ ગરમ કરેલા દૂધમાં નાખી વાપરવું. એ દૂધમાં બદામ, પીસ્તા તથા સાકર મરજી મુજબ નાખી શકાય છે.

પ્રમાણ—એક વખત માટે ૦૧ તોલો આસરે દૂધ તો. ૨૦ થી ૪૦

સમય—સવારમાં અથવા રાત્રે સુતી વખતે કે મરજી મુજબ લઈ શકાય.

ઉપયોગ—વાજકરણ ગુણ લાવવા, દૂધ ન પચવું હોય તો તે પચાવવા તેમજ ગુક અને શરીરને મજબુત બનાવવા આ મસાલો ખૂબ જ ફાયદો આપે છે. તેમજ દૂધ પણ રૂચીકર થાય છે.

૩૧૬ નવીનસુદર્શનચૂર્ણ

ધનાચટ્ટ—મામેજીવો (કડીનઈ કદે છે તે) તે. ૧૦, ૧૦
મરી તે. ૨૫૦ જંમે વસ્તુઓને બરાબર વાટી કપડાણ કરી નાટકી
બરી લેવું.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ વાલ મુશી દિવસમાં ત્રણ વખત

ગનુગન—નવનેકું પાણી અથવા ચટા.

ઉપયોગ—નવા અથવા જુના લાવમાં વપરાય, લાવને કાઢી
પાંચને તરે છે. ગાદમાં અતિ કડવા દેવાથી લાવને તરતજ મા
કે દુ મારી કદે છે. જુના લાવમાં લેમજ બાળકોના લાવમાં ૫
અથવા ૧૫ થી ૨૫ છે.

મુળના અંગ્રી મ. ૨ થી ૪ ગિનિયા અથવા ૧

૩૧૭ નાગિનિદ્રામાયન

વસ્તુ	મત્ર	કી	તે	૧૪	૨	૫	૬	૧૪
૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦
૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦
૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦
૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦
૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦
૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦
૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦

૧૦૦ ૧૦૦ ૧૦૦ ૧૦૦ ૧૦૦ ૧૦૦ ૧૦૦ ૧૦૦ ૧૦૦
૧૦૦ ૧૦૦ ૧૦૦ ૧૦૦ ૧૦૦ ૧૦૦ ૧૦૦ ૧૦૦ ૧૦૦
૧૦૦ ૧૦૦ ૧૦૦ ૧૦૦ ૧૦૦ ૧૦૦ ૧૦૦ ૧૦૦ ૧૦૦
૧૦૦ ૧૦૦ ૧૦૦ ૧૦૦ ૧૦૦ ૧૦૦ ૧૦૦ ૧૦૦ ૧૦૦

કુળના

૧૦૦ ૧૦૦

સમય—સવાર, સાંજ બે વખત.

ઉપયોગ—વાયુ, પિત્ત અને કફના તમામ રોગ, ભગંદર, હરમ, પ્રમેહ, નગળાઇ, કરચલી વળતી, પાંડુ, પીનસ, કુષ્ઠરોગ, હલી-મક, ક્ષય, મૂત્રકૃચ્છ, વગેરે તમામ વ્યાધિ મટાડી રસાયન વાજકરણ શુદ્ધ આપી નવું યૌવન આપે છે.

સૂચના—આ દવામાં લિસામ આવે છે માટે તેનું સેવન કરનારે ગરમ મસાલાવાળો ખોરાક ન ખાવો અને રસાયન ઔષધી મુજબ લાંબો વખત પથ્ય રાખી દવા લેવી કે જેથી સારો ફાયદો થાય છે.

૩૧૮ નારાયણચૂર્ણ

ઘનાવટ—ચિત્રકૃષ્ણ, હરડે, બહેડાં, આંબળાનીછાશ, શુંક, મરી, પીપર, પક્ષાંશી, વજ, અજમો, છૂંદ, પીપરીમૂળ, વરીઆળી, ગુલ્મીનાંપાન, અજમોદ, કચુરો, ધાણા, વાવડીંગ, કાળુંછૂંદ, ઉપસેદ, પુષ્કરમૂળ, સાણખાર, યવક્ષાર, સિંધાણુ, સંયળ, બિડલવલ, વડા-મરૂમીડું, મીડું એ દરેક વસ્તુ એકેકે તોલો, ઉદ્રવારણીનાંમૂળ તો. ૨, નમોદર તો. ૩, દાંતીમૂળ તો. ૪, કાંટાળાથોરનુંમૂળ તો. ૨, એ દરેક ચીજને બારીક વાટી કપડછાણ ચૂર્ણ તૈયાર કરી લેવું.

પ્રમાણ—૦૧ થી ૦૧૧ તોલો, સવાર સાંજ બે વખત.

અનુપાન—રોમ પ્રમાણે અથવા છાશ કે ગરમ પાણી સાથે.

ઉપયોગ—અજીર્ણ, કઝાજીઆત, હૃદયરોગ, પાંડુરોગ, ખાંસી, ૧૨, અરંદર, મંદામિ, ત્વર, કુષ્ઠ, અંબદણી, સ્થાવર જંગમ વિપતો વિગર, વગેરેમાં સારો ફાયદો આપી તમામ જનના પેટના રોગ મટાડી શરીર શુદ્ધ બનાવે છે.

૩૧૯ પવિત્રધૂપ

ઘનાયટ—	વાતો	રોર	૦૧	સુખડ	૧૨
	સેત્યાનકોટીઓ	,,	૦૧	શુભગ	૦૧
	દમિય (મેરીસેત્યાન)	,,	૦૧	દરમર	૦૧
	વજ	તો.	૧૦	કપુરકાચી	૦૧
	કમુને	મેર	૦૧	બાળમી	તો. ૧૦
	અમરના ઠોઠા	,,	૦૧	દેવદારનોખોડી	૦૧
	શિયાડનાં પાનનું ચૂર્ણ	,,	૦૧	મેઘ	૦૧
	પાલડી	,,	૦૧	મુળ. વનાં ૩૫	૦૧

તિલ—૬૦૦ ગ્રામુને અપાયગી ખાંડી માથે મેડીને
૫૦ માઃ જગી લેવું

ઉદયોગ—૫૦૦ ગ્રામુ મેર તથા જલુખ તળી આ ૧૦
અંશ (૫૦૦ ગ્રામુ) કુરુ સદાસી તેજા પતિર ૧૦
અમરને ૧૦૦ ગ્રામુ તથા દાને ૧૦૦ ગ્રામુ થવ હો અમરના દા. ૫૦
૫૦ ગ્રામુ હો જલુખ મેર ૫૦ ગ્રામુ તથા ૧૦

જાલજ ૧૦૦ ગ્રામુ અમર ૧૦૦ ગ્રામુ કુરુ ૧૦૦ ગ્રામુ
અમર ૧૦૦ ગ્રામુ દા. ૫૦ ગ્રામુ, જલુખ ૧૦૦ ગ્રામુ, દેવદાર ૧૦૦ ગ્રામુ

૩૨૦ નટગમ્વિન

ઘનાયટ—	વાતો	રોર	૦૧	સુખડ	૧૨
	સેત્યાનકોટીઓ	,,	૦૧	શુભગ	૦૧
	દમિય (મેરીસેત્યાન)	,,	૦૧	દરમર	૦૧
	વજ	તો.	૧૦	કપુરકાચી	૦૧
	કમુને	મેર	૦૧	બાળમી	તો. ૧૦
	અમરના ઠોઠા	,,	૦૧	દેવદારનોખોડી	૦૧
	શિયાડનાં પાનનું ચૂર્ણ	,,	૦૧	મેઘ	૦૧
	પાલડી	,,	૦૧	મુળ. વનાં ૩૫	૦૧

રીત—બધી દવાઓને સાથે બારીક કરી મેળવી વાટી કપડે ચાળી બાટલીમાં ભરી રાખવું.

પ્રમાણ—૦૧ તોલો.

અનુપાન—દૂધ સાથે અથવા સાકર સાથે ચૂર્ણ લઈ ઉપર દૂધ પીવું.

સમય—સવાર, સાંજ બે વખત.

ઉપયોગ—સ્ત્રીઓને થતો શ્રાવ, સ્વેતપ્રદર, રક્તપ્રદર અને યોનીની દુર્બળતા મટાડી શક્તિ આપે છે. ખોટી ગરમી મટાડી પેશાબ સાફ થાવે છે.

૩૨૧ પ્રદરાયોગ

વનાવટ—સમુદ્રશોષનાંબીજ તો. ૩, માયાફળ તો. ૪, સોના-ગેર તો. ૨ વાટી ચૂર્ણ કરી કપડે ચાળી બાટલી ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—૦૧ થી ૦૧૧ તોલો.

અનુપાન—દવા લઈ ઉપરથી બકરીનું દૂધ લેવું.

ઉપયોગ—પ્રદર, સ્વેતપ્રદર, રક્તપ્રદર વગેરેનો શ્રાવ મટે છે.

૩૨૨ પ્રમેહનાશકયોગ

વનાવટ—ચંદ્રપુટી પ્રવાસલસુ તો. ૨, ચાંદીનાવરક તો. ૧.

રીત—પ્રથમ ખરબમાં પ્રવાસલસુ નાખી તેમાં અંકેક ચાંદીનો વરક નાખતા જવું અને છુટતા જવું, તમામ વરક મળી જાય ત્યારે ખરાબર પુટી મેળવી બાટલી ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—૩ થી ૬ રતિનાર.

અનુપાન—માખણ કે મલાઈ સાથે.

સમય—મંગર, સાંજ ને વખત.

ઉપયોગ—પ્રમેદ, સ્વપ્રમેદ, સોમરોગ, વિપરીત, નવ
ખોળીપરખી, વગેરે મટે છે.

३२३ पीनसहरी तमाकु

बनायट—मद्रासी मुंषणी तो. १ पीपरमेयदम ?.

जीमथ मयना १२६ ॥ १५२

॥ १ ॥ वाचं धेनुमुपासीत ॥

સીત — ખગવાન! હશે વચનું જાગીત શૂન' નાખી રૂ'
પૂતિને ખગલી ભગી રાખતી.

પ્રમાણ એ એ સ્વપ્ની જગી નાકમ! મુરારી.

જાન્યારી ૨૦૧૭, ૨૦૧૮, ૨૦૧૯ અને ૨૦૨૦ માં

[illegible]

३.२.२ सिल्याहर्गम

बसन्त ऋषिः अथर्ववेदः १०८ अंशः १
१०८ अंशः १

३३३३३३ — ३३३३३३ ३३३३३३ ३३३३३३ ३३३३३३
 ३३३३३३ ३३३३३३ ३३३३३३ ३३३३३३ ३३३३३३
 ३३३३३३ ३३३३३३ ३३३३३३ ३३३३३३ ३३३३३३
 ३३३३३३ ३३३३३३ ३३३३३३ ३३३३३३ ३३३३३३

૩૨૫ પુષ્પાનુગચૂર્ણ

ઘનાષ્ટ—કાળીપાટ, રસવંતી, મોચ, નંથુનાકળીઆ, આંખા-
ની ગોટલી, પાપાણુમેદ, લોદર, મજક, કમળનું કેશર, ખીલકળનોગરલ,
પોચરસ, નાગકેશર, સોનાગેર, શુંક, કાચકલ, મરી, રક્તાચંદન, અર-
સો, ધાવડીનાંકુલ, દ્રાક્ષ, સારીવામળ, જેઠીમધ, કડાછાલ, અતિવિપ,
મજુનજાલ, એ સર્વે સમભાગે લઈ ચૂર્ણ કરી બાટલીમાં ભરી લેવું.

પ્રમાણ—૦૧ તોલો, સવાર સાંજ બે વખત.

અનુપાત્ત—મધ સાથે ચાટી ઉપર ચોખાનું ઘોણુ પીવું,
અથવા પાણી સાથે.

ઉપયોગ—પ્રદર, રક્તપ્રદર, રક્તાર્શ, અતિસાર, રક્તાતિસાર,
પેાનીદાહ, કમિરોગ, ઋગુદોષ વગેરે મટે છે. આ દવા ખાસ કરી
પ્રદરરોગમાં બહુજ વપરાય છે.

૩૨૬ પંચસકારચૂર્ણ

ઘનાષ્ટ— શુંક તો. ૧૦ વરીઆળી તો. ૧૦
સિંધવ „ ૧૦ મીંદીઆવળ „ ૪૦
નાનીદરડે „ ૨૦ કુદીનો સાફકરેલ „ ૧૦

રીત—ઉપરની દવાએને ખાંડી બારીક કુટ્ટી ચાળી બાટલીમાં
ભરી લેવું.

પ્રમાણ—૦૧ થી ૦૨ તોલાભાર સ્થેજ ગરમ પાણી સાથે.

સમય—સવારે અથવા રાત્રે.

ઉપયોગ—રઝવિકાર, વાયુ, કબજઆત, ખુન્ની વગેરેમાં
ત્યાં પેટ સાફ કરવાની જરૂર જણાય ત્યાં આ દવા સાદા જુઝામના
પાણીમાં વાપરવી સારી છે.

૩૨૭ પંચમસર્વણ

વનાથ— નાની દરેડે લો. ૫ નમોતર લો. ૫
 મરી " ૫ થંક " ૫
 પીપર " ૫

સિંગ—મરી રત્નુઓ માથે ખાંડી લાઈ ગૂંથ તૈયાર મારી

પ્રમાણ—૦૧ થી ૦૫ નોતારા સુધી. અનુવાન—૦૧ થી ૦૫

સમય—૧૮૩૨. જાણીય ત્યારે અથવા મારીએ સુધી ૧૫ મિ

ઉદયોગ—આજી, મળ, વાપુ, ૧૫૫૫, ૧૫૫૫, ૧૫૫૫, ૧૫૫૫, ૧૫૫૫

મે , ૧૫૫૫, ૧૫૫૫, ૧૫૫૫, ૧૫૫૫, ૧૫૫૫, ૧૫૫૫, ૧૫૫૫, ૧૫૫૫, ૧૫૫૫

૧૫૫૫, ૧૫૫૫, ૧૫૫૫, ૧૫૫૫, ૧૫૫૫, ૧૫૫૫, ૧૫૫૫, ૧૫૫૫, ૧૫૫૫, ૧૫૫૫

૩૨૮ ચંદ્રીનૃગ

વનાથ— નાની દરેડે લો. ૫ નમોતર લો. ૫

મરી " ૫ થંક " ૫

પીપર " ૫

સિંગ—મરી રત્નુઓ માથે ખાંડી લાઈ ગૂંથ તૈયાર મારી

પ્રમાણ—૦૧ થી ૦૫ નોતારા સુધી. અનુવાન—૦૧ થી ૦૫

સમય—૧૮૩૨. જાણીય ત્યારે અથવા મારીએ સુધી ૧૫ મિ

ઉદયોગ—આજી, મળ, વાપુ, ૧૫૫૫, ૧૫૫૫, ૧૫૫૫, ૧૫૫૫, ૧૫૫૫

મે , ૧૫૫૫, ૧૫૫૫, ૧૫૫૫, ૧૫૫૫, ૧૫૫૫, ૧૫૫૫, ૧૫૫૫, ૧૫૫૫, ૧૫૫૫

૧૫૫૫, ૧૫૫૫, ૧૫૫૫, ૧૫૫૫, ૧૫૫૫, ૧૫૫૫, ૧૫૫૫, ૧૫૫૫, ૧૫૫૫, ૧૫૫૫

૩૨૯ વૃહત્ત્હરિકીચૂર્ણ

ઘનાવટ—મોટી હરડેછાલ તો. ૫, નાનીહરડે (હીમેજ) એરંડીઆમાં તળેલી તો. ૫, કુર્લીજન (કુણ્જથુ) તો. ૫, શુંક તો. ૫, પરિઆળી તો. ૫, અતિવિષ તો. ૫, સિંધાણુ તો. ૫, હીંગશેકેલી તો. ૧.

રીત—દરેક દવાઓ લઈ મેળવી કુટ્ટી આળી ખાટલી ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—૦૧ તોલો. અનુપાન—ગરમ પાણી સાથે.

સમય—દર ત્રણ ત્રણ કલાકે.

ઉપયોગ—આમાતિસાર, ઝાડા, રક્તાતિસાર અને પેટમાં વીંટ આવી વારંવાર ઝાડાની ઇચ્છા થાય તેવો મરડાનો રોગ આ દવાથી સત્વર સારો થાય છે.

પથ્થ—જાશ, ભાત અને દાડમનું સરખત તથા ખીલીનો મુરખો આપવો.

૩૩૦ મહાપંચનિંચૂર્ણ

ઘનાવટ—લિંબડાનું પંચાંગ તો. ૧૫, લોહભસ્મ, નાનીહરડે, પુંવાટીવાનાંખીજ, ચિત્રકમૂળ, લિસામ, વાવડીંજ, સાકર, આંમળા, દળદર, પીપર, મરી, શુંક, બાખચી, ગરમાળાનેજોળ, ગોખર, એ દરેક વસ્તુ અંકેક તોલો લેવી.

રીત—ઉપરની દવાઓ ખાંડી કપડે આળી તેને ભાંગરાના રમ્મની, ખેરનાકવાયની, ખીજલાનાકવાયની અંકેક ભાવના આપી રેડી કપડે આળી તે ચૂર્ણ ખાટલીમાં ભરી લેવું.

અનુપાન—મંજીશાદિ ક્વાથ અથવા ખેરના ક્વાથ સાથે.

પ્રમાણ—૦૧ થી ૦૩ તોલો સવાર સંજ બે વખત.

કર્યોગ—આમડીનાં તમામ દરદો તથા કુટુંબો અને રાજ
વિષય મો છે. હવે તમારો વખત લેવી જોઈએ.

૩૩૧ મહામુદર્શનચૂર્ણ

વનાયદ—દરદો, જલદાં, અંભગા, દગદર, સાદગદર, મેં
મળી, પીડીગીરની, ખામડીઓ, મોથ, વાપમાળ, વાગો, લીંપા
પાંડમળ, જેડીમળ, કમળાપ, અત્થોડ, દિવર, આરંભગ, કા
વનંદમળ, કાકી કુવારેડી, વજ, તજ, પદમ, મુખડ, અંતર
મળા, પીડેડો, જામીજ, વાગીજ, તજે, મિત્ર, રેડા, કા
પોપ, મળ, વમંદમળ, કમળાકાકી, તમાપાવ, જાંડી, ત
મળ, અંતર, પંડગીન, મો, અંતર, પદમ, કા
મે રોડ અને તે, તજ, એ મળના વજની આંતર વજ
અંતર અને તજ, અંતર, મળી, અંતર, અંતર, અંતર

અંતર અને તજ મળી વિવિધ, તજ અને

અંતર અને તજ

અંતર અને તજ અને તજ અને તજ અને તજ અને તજ

અંતર અને તજ અને તજ અને તજ અને તજ અને તજ અને તજ

અંતર અને તજ અને તજ અને તજ અને તજ અને તજ અને તજ

અંતર અને તજ અને તજ અને તજ અને તજ અને તજ અને તજ

અંતર અને તજ અને તજ અને તજ અને તજ અને તજ અને તજ

અંતર અને તજ અને તજ અને તજ અને તજ અને તજ અને તજ

૩૩૨ મઝશુદ્ધિચૂર્ણ

ઘનાઘટ—કાળાદાણા તો. ૬, મુંચળ તો. ૧, શુંઠ તો. ૧, લઈ ચૂર્ણ કરી ચાળીને બાટલી ભરી લેવી.

પ્રમાણ—૦૧ થી ૦૧૧ તોલો. અનુપાત—ગરમ પાણી સાથે.

સમય—સવારના વખતે કે રાત્રે સુતી વખતે.

ઉપયોગ—એ થી ચાર જીલાળ લાગી પેટ સાફ થાય છે, અને ખરલ, લીવર, જીર્ણવર, બંધકુદ, સોગ, શીળસ, અજીર્ણ, ઉદરરોગ મટી લેાહી સાફ થાય છે, તેમજ ત્વચારોગ પણ મટી જાય છે.

સૂચના—જીલાળ લાગી રહ્યા પછી થી, ભાત કે ખીચડી ખાવી અને જરૂર હોયતો મીઠી છાસ પીવી કે જેથી જીલાળ બંધ થશે.

૩૩૩ મુલદુર્ગધનાશકયોગ

ઘનાઘટ—મોચ, ઘડુંલા, જેડીમધ, કુદ, ધાણા, એલચી, જવંત્રી, જાપફળ, તજ, કપુર, તેલું ચૂર્ણ કરી લેવું અથવા પાણીમાં વાટી ગોળાઓ બનાવી સુકવીને બાટલીમાં ભરી લેવી.

ઉપયોગ—મોઢામાંથી પર જેવી ખરાબ વાસ નીકળતી હોય તો તે મટાડવા માટે આ ચૂર્ણ કે ગોળા મોંમાં રાખવી થોડીવારમાંજ ખરાબ વાસ બદલી સારી વાસ આવશે, અને હમેશાં વાપરવાથી શાયમનો મુખરોગ પણ મટે છે.

સૂચના—પેટ સાફ રાખવા ધ્યાનમાં રાખવું કારણ કે કબજામાંથીજ આ દરદ થવા પામે છે.

ઉપયોગ—અમેલ, ઉનવા, મૂત્રકૃચ્છ, રક્તવિકાર, શીતપિત્ત, લોહી બગડવાથી થતાં આમડીનાં દરદો વગેરે મટી રક્ત શુદ્ધ થાય છે. ગરમી ઉપદંશ વગેરે મટે છે.

૩૩૬ મંજીષ્ઠાદિચૂર્ણ (૨)

વનાવટ— મજ્જા તો. ૨૥ ગુલાબનાંકુલ તો. ૨૥
હરડેજાલ „ ૨૥ નસોતર „ ૨૥
મીંઢીઆવળના પાન „ ૧૦ સાકર „ ૪૦

દરેક વસ્તુનું બારીક ચૂર્ણ લઈ સાથે ત્રેણવી કપડેથી આળી બાટલીમાં ભરી રાખવું.

પ્રમાણ—૦૧ થી ૦૩ તોલો. **અનુપાન**—પાણી કે દૂધ.

સમય—દિવસમાં બે વખત, સવારે અને સાંજે.

ઉપયોગ—લોહીબિગાડ, ઉપદંશ, ખસ, ખરજતું, જુની કબજિયાત, ઉદરરોગ, મંદામિ, જીર્ણીલ્વર, વગેરેમાં શુદ્ધિ કરવા માટે વપરાય છે.

૩૩૭ યવક્ષારાદિચૂર્ણ

વનાવટ—અન્નબોદ, યવક્ષાર, એ બે-ત્રીજ સમભાગે સઘ પાટી બાટલીમાં ભરી રાખવું.

પ્રમાણ—૧૨ થી ૨૪ રૂતિભાર,

અનુપાન—અરમ પાણી.

સમય—દર ચાર ચાર કલાકે.

ઉપયોગ—વાયુ, ગુદમ, રજા, અને પેટના દરદ મટાડે છે.

૩૪૦ રક્તસ્થંભકયોગ (૧)

ચનાષટ—કુલાવેલી ફટકડી તો. ૩, બાવળનોથુંદ તો. ૪, સાકર તો. ૪ વાટી ભૂંસ કરી બાટલીમાં રાખવું.

પ્રમાણ—૬ થી ૧૨ રતિભાર.

અનુપાન—હંડા પાણી સાથે.

સમય—આર આર કલાકે એક પડીકું.

ઉપયોગ—હાતીમાંથી પડતું લોહી અને રક્તપિત્ત મટાડે છે.

૩૪૧ રક્તસ્થંભકયોગ (૨)

ચનાષટ—કુલાવેલ ફટકડી તો. ૫, ગેર તો. ૦૧ લઈ ખરસમાં નાખી દવાને પીસીને બાટલી ભરી લેવી.

પ્રમાણ—૬ થી ૧૨ રતિભાર દિવસમાં બે વખત.

અનુપાન—દવા લઈ ઉપર બકરીનું દૂધ પીવું.

ઉપયોગ—રક્તપ્રદર, અથવા બીજા કાઈ દરદમાં પડતું લોહી મેલાવના રૂપમાં દોષ છતાં બંધ થાય છે.

૩૪૨ રક્તસ્થંભકયોગ (૩)

ચનાષટ— પીગાકાડીનીઅરમ તો. ૧ ચંખઈ તો. ૧

ઘોદંતી દરનાદઅરમ „ ૧ સોનાગેર „ ૧

બધી દવાએને સાથે મેગરી ધુંટી બાટલી ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—૬ થી ૧૨ રતિભાર અથવા ૧૨ થી ૨૪ રતિભાર.

સમય—સવાર, સાંજ બે વખત.

અનુપાન—નીચે બનાવેલ સરગન સાથે દવાની માત્રા લેવી.

શરણ બનાવવાની વિધી.

૧જેવાર તે. ૨૦ સારી તેને માથે કરી પાણી તે. ૨
૧૧૫ કરેલા. ત્યારે ૫૦ તેણા પાણી આજી રહે ત્યારે ઉપર
તેજુ અને તેમાં માથે રેડ એક નાખી શરણ બનાવી તે
શરણ બનાવે તે આજી થશે તેમાંથી શા તેણા શરણ
તેણી પુરી મારે મંગલ થશે.

૨જેવાર એ પુનાની દશ છે અને તેનાં મુજબ
એ છે. ૩૦. ૩૦. ૩૦. ૩૦. ૩૦. ૩૦. ૩૦. ૩૦. ૩૦. ૩૦.

૩૨૩ રક્તપ્રદરનીદવા

રક્તપ્રદર - આ રક્તપ્રદર નામ (૩૨૩) ને ખાંડી
તેજુ મારે ૧૦ તથા તેજુ તે. ૩૦

રક્તપ્રદર નામ (૩૨૩) ને ખાંડી મારે ૧૦ તથા તેજુ તે. ૩૦

રક્તપ્રદર નામ (૩૨૩) ને ખાંડી મારે ૧૦ તથા તેજુ તે. ૩૦

રક્તપ્રદર નામ (૩૨૩) ને ખાંડી મારે ૧૦ તથા તેજુ તે. ૩૦

૩૨૪ ગુણગિરીર્ણ

ગુણગિરીર્ણ નામ (૩૨૪) ને ખાંડી મારે ૧૦ તથા તેજુ તે. ૩૦

પ્રમાણ—૧૨ થી ૨૪ રતિભાર ગરમ પાણી સાથે.

સમય—૬૨ ત્રણ ત્રણ કલાકે.

ઉપયોગ—આમાતિસાર (મરડો), રક્તાતિસાર અને ચૂંક તથા આમવાયુ મટાડી પેટને સાફ કરી ખોરાક પચાવે છે. આ દવા નાનાં બાળકોને મરડામાં આપવી બહુ સારી જણાય છે.

પથ્ય—ઝાચ, ભાત અને દાડમનું શરબત અથવા દૂધ ચોખાની કાંજ અને બીલીનોમુરખો.

૩૪૫ લઘુચૂર્ણ

વનાવટ—કાચની બાટલીને બંધ કરવાના બૂચ આવે છે તે આશરે તો. ૧૦ મુધી લેવા. (જુના હોય તો પણ ચાલે.)

રીત—એક વાસણમાં મુકી તેમાં થોડા બજેલા કોઠસા નાખી સળગાવવા. બૂચ સળગે એટલે પેલા કોઠસા કાઢી લઈ બૂચને બાળી કોઠસા કરી લેવા.

પ્રમાણ—૬ રતિભાર.

અનુપાન—દહીં સાથે.

સમય—દિવસમાં ત્રણ વખત.

ઉપયોગ—લોહી અને ૫૩ મીથીત ઝાડો, મરડો, તરતમાં મટે બંધકર હોય તો પણ બંધ થઈ આરામ થાય.

૩૪૬ લવણમાસ્કરચૂર્ણ

વનાવટ—મીઠું તો. ૮, મંચગ તો. ૫, બીડલવખ, સિંધવ, ધાખા, પીપર, પીપરીમૂળ, સદાજી, તમાલપત્ર, નામકેશર, તાલીમપત્ર, અને અમ્બલેન્સ એ દરેક બખ્ખે તોડા લેવા, દાડમનીજ તો. ૪, મરી, જીરું અને શુંક એ દરેક એકેક તોડો. તજ, એલની એ અર્ધ અર્ધ તોડો લેવાં સરેને ખાંડી ચૂર્ણ કરી ચાગી બાટલી લરી રાખવી.

પ્રમાણ—૧ તોલો અથવા ૨ તોલા જરૂરત પ્રમાણે.

અનુપાત્ર—દવાનું ચૂર્ણ તો. ૧ તથા દૂધ અને પાણી સમ-
ભાગે વીંછ વીંછ તોલા લઈ તેમાં દવા મેળવી હવાનીને પી જવું.
આથી પેશાબ સાફ આવી જશે.

ઉપયોગ—મૂત્રનળી સાફ કરવા, ઇદ્રિલુલાબ લેવા, પ્રમેહમાં,
પેશાબમાં દાહ હોય તેમાં તથા પેશાબ ખુલાસેથી લાવવાની ન્યાં
જરૂર હોય ત્યાં તેમજ મૂત્ર બંધ હોય ત્યાં આ દવા વપરાય છે.

૩૪૯ વશિષ્ઠચૂર્ણ

ઘનાવટ—તમાલપત્ર ૧ ભાગ, તજ ૨ ભાગ, એલચી ૩ ભાગ,
તગર ૪ ભાગ, ચંદનચેત ૫ ભાગ, અનંતમૂળ ૬ ભાગ, શુકં ૭ ભાગ,
જેડીમધ ૮ ભાગ, કમળકાકડી ૯ ભાગ, આમળા ૧૦ ભાગ, અરકુસી
૧૧ ભાગ, સાકર ૧૬ ભાગ.

રીત—બધી દવાઓ ખાંડી ખારીક ચૂર્ણ કરી આળી લઈ
ખાટલીમાં ભરી રાખવું.

પ્રમાણ—૦૧ તોલો.

સમય—દિવસમાં ત્રણ વખત દર ચાર ચાર કલાકે.

અનુપાત્ર—પાણી અથવા રોગાનુસાર.

ઉપયોગ—રક્તપિત્ત, લોહીનીકિંચરસ, ક્ષય, શ્વાસ, શોષ,
ઉરઘાત, દાહ, ત્વર, મમે તે માર્ગેથી પડતું લોહી, હૃદયનીકમળેરી,
ઉદરમાં કે ફેફસામાં જન્મ મધ તેથી આવતો તાવ વગેરે મટે છે.
લોહી બંધ કરી શક્તિ આપે છે. ધાતુશોષ અને મૂત્રક્રન્ધ મટાડે છે.

૩૫૦ યાજીકરણચૂર્ણ

વનાવટ—મોરમુઠાલી, માળીમુઠાલી, તારંગ, લજ, ભાણ
 તારંગી, શાક, માનવગી, એખમે, કાપાખગીની, મુખપાખિલજા, ખા
 રજા, નાલોગર, કૌચખીજ, માગમ, ખમખમ, ભાણી, એ.ખ
 અખપામે, એખગી, દરેક ૧, જોડીમધ, એ મર્દ પાનુમેા મમમ
 મોર તે. ૮ નથા તેમ. મઃ ૩૨ તે. ૫ ૧૦ નાખલી.

દીપ—મોરનું બાગીક ૩૫૩૫૫૫ મૂળં બનાવી બાગી
 ૫/૧ તે.

કમળા - ૫૫૫ ૧૫ ૧ તે. ૧૫.

કમળા - ૫૫૫૫૫ નથા ૩૫૫ દિવસમાં એ વખત

મનુજન ૧૫૫૫, અપાત મધુ મીઠુ કૃષિ ૧૫૫ ૧૫૫ ૧૫૫

૧૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫, અપાત ૫૫૫ ૫૫૫ ૫૫૫ ૫૫૫

૫૫૫ ૫૫૫ ૫૫૫ ૫૫૫ ૫૫૫ ૫૫૫ ૫૫૫ ૫૫૫ ૫૫૫ ૫૫૫

૫૫૫ ૫૫૫ ૫૫૫ ૫૫૫ ૫૫૫ ૫૫૫ ૫૫૫ ૫૫૫ ૫૫૫ ૫૫૫

૫૫૫ ૫૫૫ ૫૫૫ ૫૫૫ ૫૫૫ ૫૫૫ ૫૫૫ ૫૫૫ ૫૫૫ ૫૫૫

૩૫૧ યાજીની દવા

કમળા - ૫૫૫ ૫૫૫ ૫૫૫ ૫૫૫ ૫૫૫ ૫૫૫ ૫૫૫ ૫૫૫ ૫૫૫ ૫૫૫

૫૫૫ ૫૫૫ ૫૫૫ ૫૫૫ ૫૫૫ ૫૫૫ ૫૫૫ ૫૫૫ ૫૫૫ ૫૫૫

૫૫૫

૫૫૫

૫૫૫

૫૫૫

થયા પછી તે તુરત બહાર નીકળી જાય તે માટે આ ચૂર્ણ હીક છે.

સૂચના—વાગો બહાર નીકળે તેને સંભાળથી બાંધી રાખવો અને વાગાની જગ્યાએ ધતુરાનાં પાનને જરા ઘી ચોપડી ગરમ કરી બાંધી દેવું કે જેથી બહારનું દરદ, સોજા વગેરે તુરત મટી જશે.

૩૫૨ વિજ્યાચૂર્ણ

વનાવટ—ત્રિકુળા તો. ૩, ત્રિકટુ તો. ૩, તજ તો. ૧, એલની તો. ૧, તમાલપત્ર તો. ૧, વજ તો. ૧, કાળીપાટ તો. ૧, યવફાર તો. ૧, હિંગ તો. ૧, સાજીખાર તો. ૧, ટંકણખાર, તો. ૧, હગદર તો. ૧, દારૂહગદર તો. ૧, ચવક તો. ૧, કકુ તો. ૧, ઈન્દ્રિય તો. ૧, સુવા તો. ૧, પંચલવણ તો. ૫, બીલીનુંગરલ તો. ૧, પીપરીમૂળ તો. ૧, અજમોદ તો. ૧, એ સર્વ લાવી સાફ કરી બાંધી બૂકા કરી કપડે આગી રાખવું.

પ્રમાણ—૦૧ થી ૦૧૧ તોલો.

અનુપાન—સ્હેજ ગરમ પાણી સાથે અથવા એરંડતેલમાં ચાટી જવું ઉપર દૂધ પીવું.

કાર્યોગ—હરસ, કુષ્ટરોગ, ભગંદર, પાર્શ્વશ્વળ, હૃદયરોગ, ઉદર-રોગ, મંદહણી, ઝાડા, ત્વર, ઉન્માદરોગ, વખ્યત્વરોગ વગેરે મટાડે છે.

૩૫૩ શતપત્ર્યાદિચૂર્ણ

વનાવટ— સાફ કરેલાં ગુલામનાંકુલની પાંખડી તો. ૧૬
અમચાત્રાનીતુર્ધ તો. ૧ કપુર " ૦૧
શર્ક " ૧ સારીચા " ૧
વંસલોચન " ૧ તજ " ૧
એલસત્વ " ૧ તમાલપત્ર " ૧

૩૫૫ શિશૂલહસ્યોગ

વનાવટ—ગૌદંતીહરતામ, જેને ગુજરાનમાં ધાપાણ કહે છે તે લાતી તેને કુંવારના લફરાની વચ્ચે એક માટીનાં વાસણમાં મુકી બંધ કરી નાના ગળપુટમાં પુટી દેવું. ઉત્તમ સફેદ રંગની ભસ્મ થશે. તે બહાર કાઢી લઈ કપડે ચાળી રાખવી.

પ્રમાણ— બે આનીભાર.

અનુપાન—સાકર તો. ૦૧ તથા ઘી તો. ૦૧૧ લઈ તેમાં દવા મેગવી ચાટી જવી.

સમય—સવાર, સાંજ બે વખત લેવી,

ઉપયોગ—માથાનોદુઃખાવો અથવા માથાનું ગમે તેવું દરદ આ પડીકાથી મટી જાય છે. વળી નાનાં બચ્ચાંઓ માટે પૌષ્ટિક તરીકે આ દવા હીક પડે છે.

૩૫૬ શિવાક્ષરપાચન

વનાવટ— હિંમ્બાષ્ટકચૂર્ણ તો. ૧૦ બાલહરડે તો. ૩૦
સોડાબાયકાર્બ „ ૧૦

રીત—પ્રથમ ખરલમાં સોડાબાયકાર્બને ખરાખર પુટી તેમાં પસની બે દવાઓ ધીમે ધીમે મેગવી પુટીને કપડે ચાળી ખાટલી રી રાખવી.

પ્રમાણ—તોલો ૦૧ થી ૦૧૧,

અનુપાન—સ્વચ્છ પાણી કે નરસીકું પાણી.

સમય—રાતે, સવારે કે જરૂરત પ્રમાણે.

ઉપયોગ—વાયુ, અજીર્ણ, કમજબાન, અરૂચી, શળ, મેગ,

ઉપરી, દેડપી, અમ્બપિત્ત, ખારી, અક્ષરો, કોવેરા વગેરે ખોડે
પેદ માર કરી અષ્ટર્જ મણકે છે, વાલુને છુટ કરી મૂખ તપકે છે

૩૫૭ શોયનાશકઉપાય

વનાચટ—કરીઆનું તે. ૫, છુડે તે. ૫ વાલી થઈ ૧૬
૫ કોખાં બરી ગાખનું.

પ્રમાણ—૧૧ લેટો મરકર મોંડ.

અનુગત—મોઢીના કાચ માથે દસ લેટી.

ઉપચાર—મેંદ, આખા કરીરખંડા મેંદ આ દાઢી કા
તપકે છે.

૩૫૮ શૃંગાદિચૂર્ન

વનાચટ—અંતિરિત્ત ૧, પેદર તે. ૧, કાલ લેવ તે. ૧
લિપ્ત પેદર પાનડા મુનું કરી કપડે બાળ મેંદાને ૧૦
૫ થઈ ૧૦૫

પ્રમાણ—૧૧ લેટો મરકર મોંડ માથે

અનુગત—મોઢીના કાચ માથે દસ લેટી

ઉપચાર—મેંદ, આખા કરીરખંડા મેંદ આ દાઢી કા
તપકે છે.

૩૫૯ શરિરમુક્તચૂર્ન

વનાચટ—અંતિરિત્ત ૧, પેદર તે. ૧, કાલ લેવ તે. ૧
લિપ્ત પેદર પાનડા મુનું કરી કપડે બાળ મેંદાને ૧૦
૫ થઈ ૧૦૫

રીત—એ દરેક ચીજ ઝીણી બારીક વાટી તેનું ચૂર્ણ ૩૫૩ ડાલ કરી બાટલીમાં ભરી રાખવું.

પ્રમાણ—૦૧ તોલાભાર.

અનુપાન—દહીં સાથે.

સમય—દર ત્રણ ત્રણ કલાકે.

ઉપયોગ—મરડા માટે ઉત્તમ છે. રક્તાતિસાર તથા આમાતિ-સાર મટાડે છે અને દસ્ત બંધ કરે છે.

૩૬૦ સ્નાનરજચૂર્ણ

વનાઘટ—લોદર, વજ, ધાણા, હળદર, દારૂહળદર, શુદ્ધમન-શીલ, સરસવ, મગનીદાળનો લોટ, પ્રથમની સાત દવાઓ દરેક ઓઠેક તોલો લેવી બ્યારે છેલ્લી દવા મગની દાળનો લોટ સાત દવાઓના વજન જેટલી લેવી અને તેનું ચૂર્ણ કરી બાટલી ભરી રાખવી.

ઉપયોગ—ઉપરના ચૂર્ણને થોડાક પાણીમાં ચોળી શરીરપર પસવું અને તેને પાંચ દસ મિનિટ સુધી શરીરપર મસળી ઠંડા જળ વડે સ્નાન કરી લેવું.

ફાયદો—આ પ્રમાણે સ્નાન કરવાથી આમડી સ્વચ્છ અને તેજસ્વી બને છે. ખરાબ પસીનાને લીધે આવતી દુર્ગંધ દૂર થઈ શરીરમાંથી સારી સુગંધ આવે છે અને આમડીનાં દરદો મટી આમડી રોગમ જેવી બને છે.

સૂચના—ન્દાની વખતે દવાનો ભાગ પેટમાં ન જાય તે ખાત્રી બાન રાખવું જોઈએ.

૩૬૧ સરસ્વતિચૂર્ણ

વનાઘટ—કુદ, આસરજે, સિંધાપુલ્લ, અન્તમોદ, છૂં, સદા-છૂં, શુક્ર, મરી, પીપર, કાન્તીપાટ, સંખાવલી એ દરેક ઓઠેક તોલો

તથા વજ્ર લેવા ૧૧ સર્પ વાળી ચૂર્ણ કરી કપડે ચાલી દેને જ કોઈ
અરમ્મની કે કામળની વજ્ર બાવના ચાલી સારી લેવું.

પ્રમાણ—૧ થી ૩૫ લેવો, મહાર મોંઘ ને વજ્ર

અનુદાન—૫૫ અને ૧૦ માથે ચાલી ઉપર કાપી

ઉદયોગ—ઉ-મ.દ, અજમાર, મમળાંડરો મહારી કાપી
૧૫ કે, ૧૬ મહારી ખાંચો, પીગજ અને રમજુમ્મિ વપારે, વિદ્યો
કે, કે ૩૦ લેખજ અજા મ કમ્માર મુગ્ધ જાવો માટે સારું મન

૩૬૨ મ્યાદિષ્ટિરેચન

જનકદ— ૩, ૬, ૨૫૧ ને ૩૫ વીજા. ૧૦
કે. ૧૫ .. ૩૫ મી. ૧૫ ..
૩૫ .. ૧૫ ..

અનુપાન—મધ અથવા ગરમ પાણી.

ઉપયોગ—વિષમત્વર, પિત્તનીખાંસી, શ્લેષ્મ, જીર્ણ કફ-
રોગ, પીનસરોગ વગેરે માટે તથા ખરલ માટે ઉત્તમ છે. કફ તોડે છે.

૩૬૮ હિસ્ટીરિયાનાશકચૂર્ણ

પનાવટ—રોકેલી શુદ્ધીંગ તો. ૧, વજ તો. ૨, કક તો. ૪,
મંચળ તો. ૮, વાવડોંગ તો. ૧૬, આ અધી દવા સાથે ખાંડી કપડે
ચાળી ખાટલી ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—૪ થી ૮ વાલ સુધી, દિવસમાં ત્રણ વખત.

અનુપાન—રહેજ ગરમ પાણી સાથે.

ઉપયોગ—હિસ્ટીરિયા, વાયુ, આફરો, કેલેરા, ગ્રહમવાયુ, કૃમી
વગેરે ઉપદ્રવો મટાડી વાયુને શાંત કરે છે. આ દવા હિસ્ટીરિયાવાળાને
માટે ખાસ લાંબો વખત લેવાથી સારો ફાયદો થઈ જાય છે.

૩૬૯ હિંગ્વાષ્ટકચૂર્ણ

પનાવટ—	શુંક	તો. ૧	મરી	તો. ૧
	પીપર	„ ૧	મિંધવ	„ ૧
	જીરૂ	„ ૧	ચંદાજીરૂ	„ ૧
	અજીમોદ	„ ૧		
	ધીમાં ચોપેલી ઉત્તમ દીંગ તો. ૧			

રીત—પ્રથમ દરેક વસ્તુને સાફ કરી ખાંડી ચૂર્ણ કરી તેમાં
દીંગ મેગી કપડે ચાળી ખાટલી ભરી રાખવી, અથવા ખની સફે
ને લીગુનારમમાં ઘુંટી મુકવી ચાળીને ખાટલીમાં ભરી લેવું ને
વધારે સ્વાદિષ્ટ બને છે.

પ્રમાણ—વાલ ૪ થી ૮ સુધી.

३६५ सूर्यनारमिश्रण

बनायट—सुराभार तो. ३, अनिविध तो. ३, १. १.
१०१ गंधनं

प्रमाण—१ श्री १२ रनिभार.

बनायट—१२ १५ ननु उपारि.

अनुदान—२२४ अगम पः७१ भागे.

उत्प्राप्त न. १. ५५३३, १११११, ११, १११, ११
१११ १.

३६६ हम्मनीअकमीरुद्धा

बनायट १६ १११ ११ २, ११११११११ (१)
११ ११ १

१११ १११ १११ १११ १११ १११ १११ १११

११११ ११११ ११११ ११११ ११११ ११११

११११ ११११ ११११ ११११ ११११ ११११

११११ ११११ ११११ ११११ ११११ ११११
११११ ११११ ११११ ११११ ११११ ११११

३६७ हम्मनीअकमीरुद्धा

११११ ११११ ११११ ११११ ११११ ११११
११११ ११११ ११११ ११११ ११११ ११११

११११ ११११ ११११ ११११ ११११ ११११
११११ ११११ ११११ ११११ ११११ ११११

અનુપાન—મધ સાથે ચાટી ઉપર ચઢા કે નવશેકું પાણી પીવું.

સમય—દર એક બે કલાકે અથવા હેડની આવે ત્યારે.

ઉપયોગ—હેડની માટે અકસાર છે. વધુમાં વધુ છ પડીકા લેવાથી હેડની તદ્દન બંધ પડી આરામ થાય છે.

૩૭૨ હેડકીનાશકપ્રયોગ (૨)

ઘનાવટ—ભોરપીંછાની ભસ્મ, નાની પીપર, કાકડારીંગ, એ ત્રણે સમભાગે લઈ વાટી રાખવું.

પ્રમાણ—૨ થી ૪ રતિભાર.

અનુપાન—મધની સાથે દવા લેવી.

સમય—દર બે કે ત્રણ કલાકે.

ઉપયોગ—હેડની બંધ કરે છે.

૩૭૩ ક્ષયકેશરીયોગ

ઘનાવટ—મરી, પીપર, ધુલાવેલી ફટકડી, નવસાર, એ દરેક બબ્બે તોલા, શુદ્ધ વજનામ તોલો ૧ મેળવી તેને બારીક વાટી રાખવું.

પ્રમાણ—૩ રતિભાર, દિવસમાં ત્રણ વખત.

અનુપાન—સાકરના બૂકામાં ઉપરની દવા લેવી, ઉપર દૂધ પીવું.

ઉપયોગ—ક્ષય, ઉધરસ, શગ્નેખમ, શરદી, તાવ, અને ઉઠાંચીઆની ખાંસી મટે છે.

૩૭૪ ક્ષયહરપ્રયોગ

ઘનાવટ— મંદોસનવ તો. ૧૧ પીપર તો. ૧
મુરખું માણિક્કભરમ „ ૧ પ્રવાલભરમ „ ૧

મીત—ઉપરની દવાઓ વાટી લેના આઠ પીંડા જન તે
 નેમોળી સિમમાં જળ પીંડાં દર ચાર ચાર કાળો મધ મધે
 ઉપર ૬૫ પાત્રગણું

અભ્યોગ—અગાધ, ઇષ, ક્ષીજતા, મરીરની ઉચ્ચતા, કૃષ્ણ
 ૫ મ, કૃષ્ણજ્વર વગેરે મટે છે.

પ્રકરણ ૧૦મું — અરિષ્ટ-આસય

૨૭૫. અર્જુનાગ્નિ

રીત—પાણી તોલા ૪૦૯૬ માં ઉપરની દવાઓ અધકચરી નાખી કરી ઉકાળી ૧૦૦૦ તોલા રહે ઉતારી ઠંડું થતાં હાથથી ચોળી કપડેથી છાણી લેવું. તેમાં ગોળ તો. ૪૦૦ તથા ગોખર, નસોતર, ધાણા, ધાવડીનાંપુલ, દિવ્યારણીનાંમૂળ, ચવક, વરીઆળી, શુંક, દંતી-મૂળ, મોચરસ, એ દરેક દવા આઠ આઠ તોલા લઈ તેનું ચૂર્ણ કરી તેને ઉપરની દવામાં નાખી દઈ આસવની રીતે જરણીમાં બે માસ બંધ રાખી તૈયાર કરી લેવું. તૈયાર થયે ગાળી લઈ બાટલીમાં ભરી રાખવું.

પ્રમાણ—૧ા થી ૨ા તોલા તેટલાજ પાણી સાથે.

સમય—દિવસમાં બેથી ત્રણ વખત.

ઉપયોગ—અર્શ, સંમહણી, ઉદરરોગ, પાંકુ, હૃદયરોગ, પ્લીહા, શુક્રમ, સોળ વગેરે મટાડી રક્ત શુદ્ધ કરે છે, અને લુના હરસને માટે બહુજ સારો ફાયદો આપે છે.

સૂચના—આ દવા લુના હરસમાં થોડી વધારે પ્રમાણમાં આપવી અને જરૂર જણાય તો ત્રણ ત્રણ કલાકે આપવી જેથી સત્વર ફાયદો થશે.

૩૭૭ અમૃતારિષ્ટ

યનાવટ— ગંગોનાવેલા તો. ૪૦૦ દશમૂળ તો. ૪૦૦
પાણી „ ૪૦૯૬

રીત—પાણીમાં નાખી ચતુર્થાંશ ક્વાથ બાકી રહે ત્યારે ગાળી તેમાં ગોળ તોલા ૪૦૦ નાખી દેવું અને તેમાં નીચે મુજબ: છૂંક તો. ૧૪, ખડ્ગલીઓ તો. ૮, સાત્લીન તો. ૪, શુંક તો. ૪, મરી તો. ૪, પીપર તો. ૪, નાજરમોથ તો. ૪, નાજકેસર તો. ૪, કંક તો. ૪, અનિરિય તો. ૪, ઉદયવ તો. ૪, એ સર્વનો જોડા કરી નાખી જરણીમાં પેક કરી દોઢ માસ રાખી ગાળી લેવું.

પ્રશ્ન—૧૧ શી મા તેણી તેજાજ ૫.૫૧ મળે

समस्य—अ.१.३, अ.१०.३, अ.२४ व.५ पं.१५१.

उद्योग—सुनि.नाय, भुव.नो.नाय, अर्जु.नाय वगैरे
 २५-१२ से सुनि.नाय, भुव.नो.नाय, अर्जु.नाय वगैरे

२.१.०३ से जुड़ा है। यह शिवालय नदी के आगे बना है।

३७८ अशोकगुप्ति

— *conspicua* ⁺

પ્રમાણ—૧૦ થી ૨૦ ટીપાં સુધી.

સમય—દર બપોએ કલાકે.

અનુપાન—દરેક વખતે પાણી તોડા ૧૧ માં નાખી આપવું.

ઉપયોગ—ઝાડો, કેલેરા, ચૂંકે મંત્રહણી વગેરે મટે છે.

સૂચના—આ દવામાં અરીણુ આવતું હોવાથી નાનાં મોટા દરેક દરદીને રોગના પ્રમાણમાં માત્રાનો વિચાર કરીને આપવી. ત્રીસ ટીપાં દવામાં એક રતિલાર અરીણુ આવે છે માટે બાળકને આપનાં પુરતો વિચાર કરીનેજ દવા આપવી.

૩૮૦ અશ્વગંધારિષ્ટ

ચનાવટ—	આસગંધ તો. ૨૦૦	શ્વેતમુસળી તો. ૮૦
	મથક " ૪૦	વિદારીકંદ " ૪૦
	હરડેછાલ " ૪૦	અર્જુનછાલ " ૪૦
	હળદર " ૪૦	મોથ " ૪૦
	દારૂદળદર " ૪૦	નસોતર " ૪૦
	જેડીમધ " ૪૦	સુખડ " ૩૨
	રાસ્ના " ૪૦	રક્તચંદન " ૩૨
	વજ " ૩૨	ચિત્રકમૂલ " ૩૨

સર્વ દવાઓને કુરી તેમાં પાણી તો. ૮૦૦૦ નાખી ઉકાળો કરી ત્યારે પાણી તો. ૧૦૦૦ બાકી રહે ત્યારે ઉતારી માગી લેવું. ૧૮ ટીપાં નીચેની દવાઓનું ચૂર્ણ નાખવું.

ધાવડીકુચ તો. ૬૪	ત્રીકટુ તો. ૮
ત્રીમળક " ૧૬	ધનુષા " ૧૬
નામોદયર " ૮	મથ " ૪૦૦

મેગરી રાખી મુકવું. બે માસ ૧૮ ટીપાં આટલીઆ ભરી રાખવી.

તોલો, ધાવડીનાકુલ તો. ૬૪, દ્રાક્ષ તો. ૮૦, પાણી તો. ૨૦૪૮, સાકર તો. ૨૫૦, મધ તો. ૧૫૦ એ સર્વેને સાથે મેળવી એક તપેલામાં નાખી ચુલે ચડાવી ગરમ થતાં ઉતારી ઠંડું કરી તેને એક બરણીમાં ભરી મુકું અને આસવની રીતે બરાબર તૈયાર કરી બે માસ બાદ ગાળી કામમાં લેવું.

પ્રમાણ—૧૧ થી ૨૫ તોલા તેટલાજ પાણી સાથે દર ચાર ચાર કલાકે.

ઉપયોગ—ખાંસી, ક્ષય, શ્વાસનોશય, ઉરઝૂલ, રક્તપિત્ત વગેરે મટાડે છે. શ્વાસ માટે ઉત્તમ છે.

૩૮૩ કર્પૂરાસવ

ઘનાવટ—બજારમાં મળતો ચૈકડીકાષ્ઠસ્પીરીટ તો. ૪૦, કપુર તો. ૪, એલચી તો. ૧, તજ તો. ૧, શુકં તો. ૧, અજમોદ તો. ૧, મોથ તો. ૧, મરી તો. ૧, એ દરેકને ખાંડી તેમાં મેળવી બાટલીમાં ભરી બંધ કરી એક માસ રાખી મુકું. પછી ગાળી લઈ તેમાં થોડું પાણી મેળવી રતલ ૧ ની બાટલી પૂર્ણ ભરી કરી રાખવી.

પ્રમાણ—૧૫ થી ૩૦ ટીપાં મુધી.

અનુપાન—પાણી સાથે. સમય—દર ત્રણ ત્રણ કલાકે.

ઉપયોગ—ઠોલેરા ઝાડો, ચૂંક, મરડો, અશ્મર્જ અને બીજા એવા પેટનાં દરદોમાં તાત્કાલિક આરામ કરે છે.

૩૮૪ કાકજંઘારિષ્ટ

ઘનાવટ—અષ્ટાનુપંચાગ તો. ૪૦૦, પાણી તો. ૪૦૦૦ માં ઠાંડા કરી તેમાંથી ત્યારે ૧૦૦૦ તોલા પાણી રહે ત્યારે ઉતારી ઠાંડું લેવું અને તેમાં સાકર તો. ૨૦૦, મધ તો. ૨૦૦, ધાવડીના

પાણી તો. ૪૦૦૦ માં ઉકાળો કરી જ્યારે ૧૦૦૦ તોલા પાણી બાકી રહે ત્યારે ઉતારી લેવું અને તેને ગાળી લઈ તેમાં ગોળ તો. ૪૦૦ નાખવો અને ખમીર આવ્યા બાદ તેમાં ધાવડીનાંકુલ તો. ૮૦, તજ તો. ૮, તમાકુપત્ર તો ૮, એલચી તો. ૮, નાગ-કેશર તો. ૮, લવંગ તો. ૧, શુંક તો. ૧. મરી તો. ૧, ચણકબાબ તો. ૧, લાતી કુટી તેમાં નાખી બે માસ બરણીમાં ભરી રાખવું. પછી ગાળી લઈ કામમાં લેવું.

પ્રમાણ—૧૧ થી ૨૫ તોલા. અનુપાન—પાણી સાથે.

સમય—સવાર, બપોર અને સાંજ ત્રણ વખત.

ઉપયોગ—ગુલ્મ, ક્ષય, પ્રમેહ, રાજેખમ, ખાંસી, પેટનીગાંઠ, વાતરુદ્ધ, ઉદરરોગ, અંતઃકૃમિ, વાયુ વગેરે મટાડે છે.

૩૮૧ ચંદનાસવ

ચનાપટ—ચંદન, વાળો, નાગરમોચ, કમળનાંલીલાંકુલ (નીમો-દર), માલકાંગણી, પદ્મક, લોદર, મજ્જી, રક્તચંદન, કાળીપાટ, કરી-આનું, કકુ, પીપર, કચુરો, ખડસલીઓ, જોડીમધ, રાસ્ના, પરવળ, કાંચનાર, મોચરસ, આંખાનીઝાલ, કીવણ, એ દરેક દવા ચાર ચાર તોલા, ધાવડીનાંકુલ તો. ૬૪, કાળીદરાખ તો. ૮૦, પાણી તો. ૨૦૪૮, સાકર તો. ૪૦૦ અને ગોળ તો. ૨૦૦ નાખી દવાને કુટી એક મોટી બરણીમાં બધે કરી દોઢ માસ રાખી દેવું.

પ્રમાણ—૧૧ થી ૨૫ તોલા પાણી સાથે, સવાર સાંજ બે વખત.

ઉપયોગ—ગુલ્મ, ગુલ્મરુદ્ધ, નાગમોચ, મંદામિ, પ્રમેહ, ઉત્તર, પેટનામાં કોઈપણ પદાર્થ જલ્દી, મજ્જા મરમ રહેવું, સ્વપ્ન-રુધિર નષ્ટ થાવું, રોગની દરેક કિરિયાદ મટે છે અને પૌષ્ટિક તરીકે કામમાં લેવું.

૩૧૦ ચંદ્રહાસઅર્ક

વનામ્—અર્કમે.૧, પુરુષાની આર્કમે. ૨, ખંડ, પુરુષાની
 ૩૧૩, ખમખમખાડોડા, લાપાંગ એ દરેક ગીત આર મે
 આર તેનું આર મેનું કી તેને એક વામખમખાં નાખી તેમાં
 ૩૧૬ તે ન ૧૦૦ નાખી મેવે ૧૧૧૧ મખખ મારે તેને
 ૧૧૧ મે ૧૧ અને તેનું આર કી તેનું

સમાપ્ત—૧ થી ૨ તે.ખ.

સમાપ્ત—૩,૬ અથવા ૧૧૧૧ ૧૧૧૧ ૧૧૧૧.

અનુભવ—૧૧૧ થી ૧૧૧૧ ૧૧૧ ૧૧૧

જાણીય કિલેખા અને ૧.૧૧૧ લખા નિહા મ.૧૧૧
 ૧.૧૧૧ ૧૧૧ ૧૧૧ ૧૧૧ ૧૧૧ ૧૧૧ ૧૧૧ ૧૧૧ ૧૧૧ ૧૧૧
 ૧.૧૧૧ ૧૧૧ ૧૧૧ ૧૧૧ ૧૧૧ ૧૧૧ ૧૧૧ ૧૧૧ ૧૧૧ ૧૧૧
 ૧.૧૧૧ ૧૧૧ ૧૧૧ ૧૧૧ ૧૧૧ ૧૧૧ ૧૧૧ ૧૧૧ ૧૧૧ ૧૧૧

૩૧૧ ત્રિનામિટ્ર

વનામ્—૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧
 ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧
 ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧
 ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧
 ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧

૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧

૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧

૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧ ૧.૧૧૧

સૂચના—પ્રકૃતિ જોઇ બરાબર વિચારી દવા આપવી જોઇએ કેમકે આ લુપ્તાબની દવા છે.

૩૧૨ ત્રિફલારિષ્ટ

ચનાવટ—	હરડેહાલ તો. ૧૬	બહેડાંહાલ તો. ૧૬
	આમળાનીહાલ „ ૧૬	પીપર „ ૧૬
	ચિત્રક „ ૧૬	જીરું „ ૧૬
	લોહભસ્મ „ ૧૬	વાવડીંગ „ ૧૬

રીત—એ દરેક દવાને પાણી તો. ૨૦૦૦ માં નાખી ઉકાળો કરવો અને તેમાંથી ત્યારે પાણી તો. ૫૦૦ બાકી રહે ત્યારે ઉતારી ગાળી તેમાં ગોળ તો. ૨૦૦ તથા મધ તો. ૩૨ નાખી બરાબર મેળવી લેવું. અને તેમાં લોહભસ્મ ત્રીદશામાં ઘુંડી હાલવી બરણીમાં પેક કરી આસવ તૈયાર કરવો. બે માસે તૈયાર થતાં ગાળી બાદલી બરી રાખવી.

પ્રમાણ—૧ા થી ૨ા તોલા.

સમય—સવાર, સાંજ બે વખત જમ્યા પછી.

અનુપાત્ર—પાણી સાથે.

ઉપયોગ—હૃદયરોગ, પાંકુરોગ, બરણ, સોજો, પ્રમેદ, અસ્તી, શુદ્ધ, અર્ધ, બગંદર, ખાંસી શ્વાસ, મંદબુદ્ધી વગેરે દરદોને મટાડે છે

૩૧૩ દશમૂલારિષ્ટ

ચનાવટ—દશમૂળ તો. ૮૦, ચિત્રકહાલ તો. ૪, પુષ્કરમૂળ તો. ૪, લોહર તો. ૪, ગજો તો. ૪, આમળાં તો. ૪, ધમાસો તો. ૪, ખેરનીહાલ તો. ૪, હરડેહાલ તો. ૪, કુટું, મજી, દેવદાર, વાવડીંગ, જેનીમધ, બારંગી, કોદ, બદેડાં, સારોટી, ચરક, આલહડ, ઘડૂલા.

પ્રમાણ—૧૧ થી ૨૫ તોલા તેટલાજ પાણી સાથે જરૂર પડે ત્યારે.

ઉપયોગ—હિરણ્ય, ખાંસી, મંત્રહણી, મંદાગ્નિ, અર્શ, ગ્રહમ, કૂમ્ભી, ઉદરરોગ, નળગાઈ, અરૂચી, સુસ્તી, થાક, જ્વર, નેત્રરોગ, પાંડુ-રોગ, અન્નિદ્રા વગેરે મટાડી જૂખ લગાડે તથા હસ્ત સાફ લાવે છે અને શરીરમાં દુશીવારી ઉત્પન્ન કરે છે. નવું લેણી વધારે છે.

૩૧૫ દુરાલભારિષ્ટ

ધનાઘટ— ધમાસો તો. ૧૨૮, હરડે નંગ ૧૦૦ ની છાશ
આમળા. „ ૬૪ જોડીમધ તો. ૬૪
ચિત્રક. „ ૬૪ દંતીમૂળ „ ૬૪
પાણી: „ ૪૦૦૦

પાણીમાં નાખી ક્વાથ કરવો જ્યારે ૧૦૦૦ તોલા પાણી રહે ત્યારે ઉતારી કપડે છાણી તેમાં ગોળ તો. ૨૫૦, મધ તો. ૨૫૦ નાખી દેવું તથા ધાંડુલા, પીપર વાવડીંગ એ દરેક સોળ સોળ તોલાનું ચૂર્ણ નાખવું. અને તેને આસનની વિધી પ્રમાણે તૈયાર કરી લેવો. બે માસ પછી ગાળીને વાપરવું.

પ્રમાણ—૧૧ થી ૨૫ તોલા. અનુપાન—પાણી સાથે.

સમય—સવાર સાંજ બે વખત.

ઉપયોગ—મંત્રહણી, પાંડુરોગ, હરણ, કુટરોગ, રતવા, પ્રમેદ, રક્તપિત્ત, કફ, સ્વરભંગ વગેરે મટાડી રક્તનું શોષન કરે છે.

૩૧૬ દેવદાર્વારિષ્ટ

ધનાઘટ— દેવદાર તો. ૨૦૦ વાવડીંગ તો. ૪
અરુણીનાંધાન „ ૮૦ ખેરનુંચાકડું „ ૪
દંતીમૂળ „ ૪ અર્જુનજાંઘ „ ૪

ઉદયર	તે.	૪	ગણે	તે.	૪
મહા	..	૪	મિત્ર	..	૪
નરસિંહોડ	..	૪	મજાલોડ	..	૪
દત્ત	..	૪	મંદન	..	૪
દત્ત	..	૪	મંદ	..	૪
મંદ	..	૪	મંદ	..	૪
મંદ	..	૪	મંદ	..	૪
મંદ	..	૪	મંદ	..	૪
મંદ	..	૪	મંદ	..	૪

[illegible]

संख्या १६४४२२३४५६७८९१०१११२१३१४१५१६१७१८१९२०२१२२२३२४२५२६२७२८२९३०३१३२३३३४३५३६३७३८३९४०४१४२४३४४४५४६४७४८४९५०५१५२५३५४५५५६५७५८५९६०६१६२६३६४६५६६६७६८६९७०७१७२७३७४७५७६७७७८७९८०८१८२८३८४८५८६८७८८८९९०९१९२९३९४९५९६९७९८९९

01234 56789 101112 131415 161718 192021 222324 252627 282930 313233 343536 373839 404142 434445 464748 495051 525354 555657 585960 616263 646566 676869 707172 737475 767778 798081 828384 858687 888990 919293 949596 979899 10010110210310410510610710810911011111211311411511611711811912012112212312412512612712812913013113213313413513613713813914014114214314414514614714814915015115215315415515615715815916016116216316416516616716816917017117217317417517617717817918018118218318418518618718818919019119219319419519619719819920020120220320420520620720820921021121221321421521621721821922022122222322422522622722822923023123223323423523623723823924024124224324424524624724824925025125225325425525625725825926026126226326426526626726826927027127227327427527627727827928028128228328428528628728828929029129229329429529629729829930030130230330430530630730830931031131231331431531631731831932032132232332432532632732832933033133233333433533633733833934034134234334434534634734834935035135235335435535635735835936036136236336436536636736836937037137237337437537637737837938038138238338438538638738838939039139239339439539639739839940040140240340440540640740840941041141241341441541641741841942042142242342442542642742842943043143243343443543643743843944044144244344444544644744844945045145245345445545645745845946046146246346446546646746846947047147247347447547647747847948048148248348448548648748848949049149249349449549649749849950050150250350450550650750850951051151251351451551651751851952052152252352452552652752852953053153253353453553653753853954054154254354454554654754854955055155255355455555655755855956056156256356456556656756856957057157257357457557657757857958058158258358458558658758858959059159259359459559659759859960060160260360460560660760860961061161261361461561661761861962062162262362462562662762862963063163263363463563663763863964064164264364464564664764864965065165265365465565665765865966066166266366466566666766866967067167267367467567667767867968068168268368468568668768868969069169269369469569669769869970070170270370470570670770870971071171271371471571671771871972072172272372472572672772872973073173273373473573673773873974074174274374474574674774874975075175275375475575675775875976076176276376476576676776876977077177277377477577677777877978078178278378478578678778878979079179279379479579679779879980080180280380480580680780880981081181281381481581681781881982082182282382482582682782882983083183283383483583683783883984084184284384484584684784884985085185285385485585685785885986086186286386486586686786886987087187287387487587687787887988088188288388488588688788888989089189289389489589689789889990090190290390490590690790890991091191291391491591691791891992092192292392492592692792892993093193293393493593693793893994094194294394494594694794894995095195295395495595695795895996096196296396496596696796896997097197297397497597697797897998098198298398498598698798898999099199299399499599699799899910001001100210031004100510061007100810091010101110121013101410151016101710181019102010211022102310241025102610271028102910301031103210331034103510361037103810391040104110421043104410451046104710481049105010511052105310541055105610571058105910601061106210631064106510661067106810691070107110721073107410751076107710781079108010811082108310841085108610871088108910901091109210931094109510961097109810991100110111021103110411051106110711081109111011111112111311141115111611171118111911201121112211231124112511261127112811291130113111321133113411351136113711381139114011411142114311441145114611471148114911501151115211531154115511561157115811591160116111621163116411651166116711681169117011711172117311741175117611771178117911801181118211831184118511861187118811891190119111921193119411951196119711981199120012011202120312041205120612071208120912101211121212131214121512161217121812191220122112221223122412251226122712281229123012311232123312341235123612371238123912401241124212431244124512461247124812491250125112521253125412551256125712581259126012611262126312641265126612671268126912701271127212731274127512761277127812791280128112821283128412851286128712881289129012911292

[Faint, illegible handwritten notes]

צחצוח

[illegible]

Figure 1. The effect of the concentration of the *Agrobacterium* suspension on the transformation efficiency of *Agrobacterium* strains. The number of transformed cells was determined by the number of colonies obtained on the selective medium. The results are the mean of three independent experiments. Error bars represent standard deviation.

પ્રમાણ—૦૧ થી ૧ તોલા.

સમય—સવાર, સાંજ બે વખત.

અનુપાત—દવામાં બે તોલા પાણી મેળવી તેમાં નવસાર માસો ૧ (૮ રતિભાર) નાખીને પીવું.

ઉપયોગ—બરોણ અને લીવરનીમાંક મટે, પેટ સાફ થાય, શૂખ લાગે.

૩૧૮ પિપલ્યાસવ

વનાવટ—પીપર, મરી, ચવક, હળદર, ચિત્રક, નાગરમેથ, વાવડીંગ, સોપારી, લોદર, કાળીપાટ, આમળા ચણકઆળ, ચંદન, દડુ, લવંગ, તજ, તગર, જટામાસી, એલચી તમાલપત્ર ઘર્દૂલા, નાગકેસર, આ દરેક ચીજો સરખે વજને એટલે બધાંબે તોલા લઈ ખાંડી ભડો ખૂંટી કરી લઈ તેમાં પાણી તો. ૧૦૦૦ તથા ગોળ તો. ૪૦૦, ધાવડીનાં ડુલ તો. ૪૦ તથા દ્રાક્ષ તો. ૧૦૦ એ સર્વ મેળવી એક બરણીમાં ભરી આસવની રીતે તૈયાર કરવું. બે માસ બાદ કપડે શાગી લઈ બાટલી ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—૧ થી ૨૧ તોલા સુધી પાણી સાથે.

સમય—દિવસમાં બે વખત.

ઉપયોગ—ક્ષય, શુશ્મ, ઉદરરોગ, કૃમી, પાંકુરોગ, મંત્રદણી, બર્ષ વગેરે મટી શરીર સાફ થાય છે.

૩૧૯ પુનર્નવારિષ્ટ

વનાવટ—રાત્રી અથવા સહેલ આટોડી, કાળીપાટ, દંતિન, મેઘ, ચિત્રક, એલીચબી, દરેક, જડેશ, આમળા એ દરેક આઠ તોલા લેવાં અને પાણી તો. ૧૦૦૦ માં ઉકાળી ભડો

૪૦૧ વરોઢનાશકયોગ

ચનાવટ—કુંવારનોરસ તો. ૪૦, નવસાર તો. ૪૦ તથા હીરાકંથી તો. ૨૧ સાથે મેળવી હજારી એક કાચની રોટપર બાટલીમાં ભરી રાખવું. આઠ દહાડા પછી વાપરવું.

પ્રમાણ—૦૧ તોલો દવા.

અનુપાન—પાણી તોલા ૨ માં નાખીને પીવું.

સમય—દિવસમાં બે વખત સવાર સાંજ.

ઉપયોગ—બરસ માટે છે. નવી અથવા જુની બરસ તથા પેટનારોગને માટે ઉત્તમ છે.

૪૦૨ ચાલરક્ષકઆસવ (અરવિંદાસવ)

ચનાવટ—કમળપુષ્પ, વાળો, ગંભારી, નીસોદર, મજક, એકમ્બી, ખરેંટી, છડીલો, નેત્રવાળો, અનંતમૂળ, નસોતર, પટોલપત્ર, ખડસલીઓ, અર્જુનલાઘ, જેડીમધ, મકુડાકુલ, કચૂરો આ દરેક ચીજ બે બે તોલા લઈ જાડી કુટી લેવી. પછી તેમાં પાણી શેર ૧૦, દ્રાક્ષ શેર ૧, દેથી ખાંડ શેર ૨૧, મધ શેર ૧૧, ધાવડીકુલ શેર ૦૧ નાખી એક બરણીમાં બંધ કરી બે માસ રાખી મુકવું પછી માગી ઉપયોગમાં લેવું.

પ્રમાણ—૦૧ થી ૧ તોલો બાગેકો માટે.

સમય—દિવસમાં ત્રણ વખત.

અનુપાન—ધોળા પાણી સાથે.

ઉપયોગ—બાગેકોના તમામ રોગ, નજગાદ, મદરોગ, મંદામિ, ફર્જનતા વગેરે મટાડી તાકાત વધારે છે. અમિ પ્રદિત કરી યતીરને પેટ બનાવે છે. આ દવા ખાસ બાગેકો માટે છે.

ઉપયોગ—બાગકોનેતાવ, ખાંસી, ઝાડા, ઉલટી, શરદી, કબજિઆત, લોહીખિચાડ, નબળાઇ, મંદાગ્નિ, અપચો, બાગશોષ વગેરે તમામ દરદોમાં વાપરી શકાય છે.

૪૦૪ મુંગરાજઆસવ

વનાવટ—ભાંગરાનોરસ તો. ૧૦૦૦, ગોળ તો. ૫૦૦, હરડે-છાનુંચૂર્ણ તો. ૩૨ તેને એકવાસણમાં નાખી ખમીર આવે ત્યાંસુધી રાખી દેવું પછી તેને ગાળી તેમાં પીપર તો. ૧, જાયફળ તો. ૧, લવંગ તો. ૧, તજ તો. ૧, તમાલપત્ર તો. ૧, એલચી તો. ૧, નાગકેશર તો. ૧ એનું ચૂર્ણ કરી નાખી બંધ કરી બે માસ બરણી-માં ભરી રાખી તૈયાર થતાં ગાળીને વાપરવું.

પ્રમાણ—૧૧ થી ૨૫ તોલા.

અનુપાન—પાણી સાથે.

સમય—સવાર, સાંજ બે વખત.

ઉપયોગ—ધાતુલ્પ, ખાંસી, નબળાઇ, નપુંસકતા અને વંધ્યત્વ દિ આ દવા વપરાય છે. પૌષ્ટિક છે.

૧૦૫ મૃતસંજીવનાસુરા

વનાવટ—પાણી શેર ૬૫ માં ગોળ શેર ૫ નાખી મેગવી ૬ તેમાં આડુ તો. ૮, બાવળનીછાલ તો. ૬૪, બોરડીનીછાલ તો. ૬૪, પારી તો. ૩૪, લોધ તો. ૧૬ મેગવી એક વાસણમાં ભરી બંધ રી પીઠ દિવસ રાખી મુકવું. ત્યારબાદ તેને ખોલી મુઝે ચડાવી તેને રમ કરવું. અને તેમાં સોપારી, એગ્ગો, દેવદાર, લવંગ, પદ્મક, ઝોડા, રત્નચંદન, વરિઆગ્રી, અજમેદ, મરી, છદ્, કમુરો, જટામાતી, જ, એલચી, જાયફળ, મોચ, શુંદ, મેથી, મરડાંસીંચ, ચંદન, મન્દી-ભૂં એ દરેક ચીજ બે બે તોલા લઈ કુરી મેગવી આપરી. ૫૨

મૂલના—પ્રથમ જુનાન તર્ક પડી શ્યા હવા તો માટે
તબક્કાં મારો કાપો થાય છે.

४०९ रोहिनासिद्धि

[illegible]

સમય—સવાર સાંજ બે વખત જમ્યા પછી.

ઉપયોગ—અરૂચી, પાંડુરોગ, મંઝહણી, હૃદયરોગ, બરલ, ગુદમ-રોગ, હિરરોગ, કુષ્ઠ, સોજા, ક્ષય, કમળો, કૃમી, ચિત્રી, ગાંઠ, અર્ધુદ-રોગ, ખીલ મોઢાના, રાજ્યક્ષમા, જવર વગેરે મટે છે.

૪૧૧ લોઘાસવ

વનાઘટ—	લોઘર	તો. ૨૦	લાંગુલી	તો. ૧
	કચુરો	” ૧	કરિઆતું	” ૧
	પુષ્કરમૂળ	” ૧	કકુ	” ૧
	એલચી	” ૧	ભારંગી	” ૧
	ભોરવેલ	” ૧	તગરમકોડા	” ૧
	વાવડીંગ	” ૧	ચિત્રક	” ૧
	હરડા	” ૧	પીપરીમૂળ	” ૧
	બહેડા	” ૧	કુષ્ઠ	” ૧
	આમળા	” ૧	અતિવિષ	” ૧
	અજમોદ	” ૧	કાગીપાટ	” ૧
	ચવક	” ૧	ઈંદ્રિય	” ૧
	ધટુંલા	” ૧	નામકેસર	” ૧
	સોખારી	” ૧	વરિઆગી	” ૧
	નખલા	” ૧	તમાચપત્ર	” ૧
	મરી	” ૧	ચંદન	” ૧
	પાણી	” ૧૦૦	મધ	” ૨૦૦

સાથે મેળતી જરણીમાં જરી બે માસ રાખી પછી તાગી લઈ વાપરજું.

પ્રમાણ—૧૧ થી ૨૫ તોલા.

અનુપાત—પાણી સાથે.

સમય—સવાર, સાંજ બે વખત.

પ્રમાણ—૧ થી ૨૥ તોલા, દિવસમાં બે વખત.

અનુપાન—સમલાગે પાણી મેળવીને પીવું.

ઉપયોગ—ઉધરસ, ક્ષય, ઉરઃક્ષત, જીર્ણીભવર, સોજા વગેરેમાં સારો ફાયદો આપે છે. ખાંસી, શ્વાસ માટે સારો ઉપાય છે.

૪૧૪ વિપમુષ્ટયાસવ

બનાવટ— શુદ્ધઝેરકુચલા તો. ૨ કરિઆતું તો. ૧
ગળો „ ૧ નાગરમોચ „ ૧
દ્રાક્ષ „ ૪ ગોળ „ ૩૦
પાણી રોર ૨

રીત—બધી ઝીઝને આસવની રીતે એક બરછી (કાચની) માં ભરી બંધ કરી એક-બે માસ રાખી પછી માળી લઈ વાપરવું જોઈએ.

પ્રમાણ—૫ થી ૧૫ દીપાં.

ઉપયોગ—હૃદયને બળ આપનાર, નબળાઈ મટાડનાર, બૂખ લગાડનાર તથા રાજેખમ કરદી, તાવ, સુસ્તી વગેરે મટાડી કુશીઆરી લાવે છે.

૪૧૫ વિઢંગાસવ

બનાવટ— વાવડીંગ તો. ૨૦ દડાબાજ તો. ૨૦
પીપરીમૂળ „ ૨૦ હિંદીવ „ ૨૦
કાગળપાટ „ ૨૦ રાસ્ના „ ૨૦
આમળા „ ૨૦ ભારંગી „ ૨૦
ધટુલા „ ૨૦

બે દરેક ઝીઝને પાણી તો. ૪૦૦૦ માં નાખી ઉકાળો કરવો. બારે એક દંદર તોણ પાણી બાકી રહે ત્યારે ઉતારી માન્ય લેવું.

પ્રમાણ—૧૧ થી ૨૦ તોલા દિવસમાં બે વખત.

અનુપાન—સ્વચ્છ પાણી સમભાગે લઈ મેળવીને પીવું.

ઉપયોગ—મગજનાં તમામ દરદો, વાણીની અશુદ્ધતા, યાદ-શક્તિની ખામી, મંદબુદ્ધિ, માથાનું દરદ, વાઈ, હિસ્ટીરીઆ, વાયુ, શાનતંતુઓની નબળાઈ વગેરે મટી જઈ યાદશક્તિ વધે તથા બુદ્ધિ મુધરે છે.

પ્રકરણ ૧૧ મું — અવલેહ-માણુન

૪૧૭ અષ્ટાંગવલેહ

વનાઘટ—કાચણ, કુદ, કાકડાલીંગ, પીપર, મરી, ધમાસો, ટાલુઈ, શુંડ એ આઠ યોગ સમભાગે લેવી અને તેમાં બેઇનું મધ મેળવી ચાટણ બનાવી બાટલીમાં ભરી રાખવું.

પ્રમાણ—૦૧ થી ૦૨ તોલો.

અનુપાન—મરમ પાણી કે દૂધ.

સમય—દર ચાર ચાર કલાકે.

ઉપયોગ—અપંકર સંતિપાન, ખાંસી, ગળાનો રોગ, કંઠના દરદો, તથા કૌં માટે બહુજ ઉત્તમ પ્રયોગ છે.

૪૧૮ અશ્વગંધાદિઅવલેહ

વનાઘટ—	આશ્વમેધ	તો. ૫	અવરંજ	તો. ૧
	સનાવરી	" ૧	અશ્વગંધા	" ૧
	સમુદ્રેશ્વરનાં બીજ	" ૧	અવરંજી	" ૧

રીત—કેસર, વંસલોચન અને અંબર શિવાયની બાકીની ચીજોને કચરીને ગુલાબગળમાં એક રાત પલાળી મુકવી સવારે તેને ઉકાળો કરવો ન્તારે ઉકાળતાં ૩૦ તોલા રહે ત્યારે તેને ઉતારી માગી લેવું અને તેમાં સાકર તો. ૫૦ નાખી ચાસણી જલેથી જેવી કરી લેવી અને તેમાં કેસર, અંબર, વંસલોચન જુદા જુદા વાટી મેળવી દેવાં. તથા તેમાં સોનાનાંવરખ તો. ૦૧, ચાંદીનાવરખ તો. ૦૧ નાખી દેવા પછી માણેક, જહરમહોરાખતાર્ધ અને જમફદ એ દરેક ૦૧, ૫૦ તોલા ગુલાબગળમાં અલગ અલગ વાટીને મેળવી દેવાં પછી તેને ખરતમાં વાટી મેળવી ચાટણુ કરી ખરણીમાં ભરી રાખવું.

પ્રમાણ—૦૧ થી ૦૧૧ તોલા.

અનુપાન—ગરમ દૂધ સાથે લેવું અથવા દવા આદી ઉપર પ્રાક્ષાસત્ર પીવો.

કર્યોગ—હૃદયની નજગાર્ધ, મગજની કમળેરી, સ્વરોગની પ્રથમ અવસ્થા, શીરદર્ધ પાતુક્ષીણતા તથા નજગાર્ધ મટાડે છે અને શરીરમાં પશુ તાકાત લાવી હૃદય, મગજને કાયદો પડેાચાડે છે.

૪૨૦ ફત્રીફલકસનીજી

બનાવટ—પીગીદરેનીઝાલ તો. ૧૧૧ લીમેન્દરે તો. ૧૧૧
કાજુલીદરેનીઝાલ „ ૧૧૧ બદેઅનીઝાલ „ ૧૧૧
આમગાંનું ચૂર્ણ „ ૪૧૧ પાણાનું ચૂર્ણ „ ૫
બદામનું તેલ „ ૫ સાકર „ ૨૦
મધ „ ૪૦

રીત—પ્રથમ દરેક ચીજનું જુદું જુદું ચૂર્ણ લઈ તેમાં બદામ-નું તેલ મેળવી પછી મધ મેળવી દર્ધ ચાટણુ બનાવી ખરણી ભરી રાખવી.

યોગ્ય સાગે તે સાથે

ઉપયોગ—હરસ, અતિસાર, અરૂચી, મંત્રહણી, મરડો, પાંકુ, રક્તપિત્ત, કમળો, અમ્લપિત્ત, સોજા, કૃશતા છત્યાદિમાં સારો ફાયદો આપે છે.

૪૨૩ કુર્લીજનઅવલેહ

વનાવટ—કુલુજન (પાનની જડ અથવા જેને કુર્લીજન કહે છે) તો. ૮૦ લાઇ કચરી તેને પાણી તો. ૬૦૦ માં ઉકાળી અર્ધું બાકી રહે ઉતારી ગાળી લેવું ફરી તેને ચુસે ચડારી ધાડું થાય ત્યારે ગોળ શેર ૧ નાખી પાક કરવો પછી તેમાં કાપફળ, પુષ્કરમૂળ, બારંગી, શુંક, પીપર, ચવક, ચિત્રક, પીપરીમૂળ, મરી, હરડે, બહેડા, આમળા, વાવડીંગ, ધાણા, છૂંક, સાદછૂંક, કંકચ, અધેડાનાખીજ, અરકુસીના-પાન એ દરેક ચીજ એકેક તોલો લઇ તેનું ચૂર્ણ કરી લેવું અને મધ તો. ૮૦ લેવું તેમાંથી ગોળ ઉપરના ક્વાથમાં નાખી જડો પાક કરવો ત્યારે ચાટણ જેવું થાય ત્યારે ઉપરની દવાઓનું ચૂર્ણ નાખી કંકુ કરી તેમાં મધ મેળવી ચાટણ બનાવી બાટલીમાં ભરી રાખવું.

પ્રમાણ—૧૧ થી ૧ તોલો.

સમય—દિવસમાં ત્રણ વખત.

ઉપયોગ—દરેક જાનની ખાંસી, દેડખી, સાદ બેસી જવો, મગાના દરો, રોજખમ અને ખાસ કરી અવાજ સુધારવા માટે ઉત્તમ છે. ક્ષયમાં પણ વપરાય છે. વટગમિ સુધારે છે.

૪૨૪ કુપ્પાંડઅવલેહ

વનાવટ—ફિન દરોગું લાવી તેને છોલી તેની નાની ચીંગે બનાવી તેનું વાલ તો. ૪૦૦ દોષ તો તેમાં પાંદૂ તો. ૪૦૦ નાખી

અનુપાન—ગરમ દૂધ સાથે.

સમય—સવાર, સાંજ બે વખત.

ઉપયોગ—અશક્તિ, નાગરદાઈ, છાતીનું દરદ, ખાંસી, પ્રમેહ, બહુમૂત્રતા, ક્ષયરોગ, શ્વાસ, પાંકુરોગ, મંદાસિ, મંદાહણી વગેરેમાં લાભદાયક છે.

૪૨૬ કંટકાર્યાવલેહ

વનાઘટ—ભોરીંગણીનું પંચાગ તો. ૪૦૦ લઈ સાધારણ કચરી તેમાં પાણી તોણા ૧૦૦૦ નાખી ઉકાળો કરવો. ચોથા ભાગ જેટલું બાકી રહે ત્યારે ઉતારી ગાળા લેવું અને તેમાં સાકર તો. ૨૦૦ નાખી ચુલે ચડાવી પાક કરવો. ત્યારે અવલેહ જેવું થાય ત્યારે તેમાં ગળા, ચરક, ચિત્રક, મેથ, કાકડાસીંગી, શુક, મરી, પીપર, ધમાસો, રાસ્ના, ભારંગમૂળ, ક્યુરો એ દરેકનું ચૂર્ણ તોણા બે બે લઈ નાખી બરાબર પાક થયે ઉતારી લેવું અને તેમાં મધ તો. ૩૨, વંસલોચન તો. ૧૬, પીપર તો. ૧૬ ચૂર્ણ કરી મેગલી બરણી ભરી રાખી મુકવું.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ તોણા.

અનુપાન—દૂધ સાથે સવાર સાંજ બે વખત.

ઉપયોગ—ક્ષય, ખાંસી, દમ, હેડકી, શ્વાસ, ફેફસાંનાં દરદો, વગેરેમાં સારો ફાયદો આપે છે.

૪૨૭ ગોક્ષુરદિઅવલેહ

વનાઘટ—ગોખર, આસગંધ, સનાવરી, વિદારીકંદ બલખીજ, જેડીમધ, એખરો, કૌસ્ત્રીજ, મેનમુશલી, વરધારાનાખીજ, લવંગ, મોરી-એલની, જાવંચી, ફેલર, જાવડુજ, તજ, વંસલોચન, મળેસન, એલની-ખીજ, નાગોદર એ દરેક નીચ એક એક તોણા લઈ ચૂર્ણ કરી

પ્રમાણ—ભૂખે પેટે ૨ થી ૪ તોલા, સવાર સાંજ બે વખત.

અનુપાન—તાજી કે ગરમ કરેલું દૂધ ૩થી પ્રમાણે પીવું.

ઉપયોગ—ક્ષય, ધાતુક્ષીણતા, મંદાગ્નિ, નબળાઈ, માથાનું દરદ, ખાંસી, શ્વાસ, હૃદયરોગ, મૂત્રદોષ, નેત્રરોગ વગેરે મટી દૂધ પાચન થાય છે. અનેક જીના રોગો મટાડી પુષ્ટિ આપે છે. રસાયન અને પૌષ્ટિક છે.

૪૨૯ દ્રાક્ષાદિઅવલેહ

બનાવટ—કાળીદ્રાક્ષ, જરદાણુ, મરી, સિંધાણુજી, શેકેલીભાંગ, છૂંદે, શુંક, ક્ષયગ લસણનીકળી એ દરેક અંકેક તોલો લેવાં. ઠંડીયા વિનાનો ખજૂર તો. ૫, હાંમ તો. ૧, શુક્રાખનાંકુલ તો. ૧, પીપર તો. ૧, લીંબુનોરસ તો. ૨૦, ગોળ તો. ૨૦.

રીત—પ્રથમ સુષી દવાઓ ખાંડી જીદી રાખવી-પછી દ્રાક્ષ, ખજૂર, જરદાણુ વગેરેના કાઢી નાખી માવાને વાટવું અને તેમાં ગોળ તથા લીંબુનોરસ નાંખી લોંઘા જેવું થાય ત્યારે ઉપરનું ચૂર્ણ તેમાં નાખી ચાટણુ જેવું બનાવી બરછી ભરી રાખવી.

સૂચના—આ દવા બનાવતાં વાસણ ચીનીનું લેવું, ધાતુપાત્રમાં કાદ લાગે છે જેથી તે લેવું નહિ.

પ્રમાણ—૦૧૧ થી ૧ તોલો લેવાય.

ઉપયોગ—આ ચાટણુ જૂખ લગાડે, ૩થી પેદા કરે, દસ્ત સાફ લાવે તથા ખાધું પચાવે છે.

૪૩૦ નિમગુલકંદ

બનાવટ— નિમ્બા તો. ૨ ત્રિકટુ તો. ૨
અરપ્પખાનુંમૂળ „ ૨ પિપાપડો „ ૨
કુશનાપાન „ ૨ લોહજરમ „ ૨

નાખી મેળવી તૈયાર થાય ત્યારે તેમાં કપુર માસો ૧ મેળવી રાખી મુકવું.

પ્રમાણ—૦૧ થી ૧ તોલા.

સમય—સવાર સાંજ.

અનુપાન—બકરીના દૂધ સાથે.

ઉપયોગ—દરેક જાતના પ્રદર માટે ઉત્તમ યોગ છે.

૪૨૨ પુનર્નવાહરિકીઅવલેહ

ઘનાવટ— પુનર્નવા તો. ૬૪ ચિત્રક તો. ૬૪
કાળીપાટ „ ૪૦ શુંક „ ૪૦
દંતીભૂજ „ ૪૦ હરડે(આખી)નંગ ૧૦૦
દસભૂજ „ ૨૦૦

એ દરેક ચીજ સાથે લઈ તેને પાણી તો. ૪૦૦૦ માં ઉકાળી યોધા ભાગવું પાણી બાકી રહે ત્યારે ઉતારી ઠંડુ કરી તેમાંથી હરડે કાઢી તેનો માવો છુદા કપોડેથી છાણીને રાખવો અને બાકીના ડાણેલા કપાસમાં ગોળ તો. ૪૦૦ નાખી પાકે કરવો અને તેમાં હરડેનો માવો નાખી દેવો, ત્યારે બરાબર અવલેહ થાય ત્યારે ઉતારી તેમાં નાગ-ફેશર, શુંક, મરી, પીપર, તજ, તમાકુપત્ર, એલચી એ દરેક બે બે તોલા લઈ તેનું ચૂર્ણ કરી નાખવું અને મધ તો. ૩૨ નાખી મેળવી બરછીમાં ભરી રાખવું.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ તોલા.

અનુપાન—દૂધ સાથે.

સમય—સવાર અને સાંજ.

ઉપયોગ—સોજનોરોગ, અશરોગ, ગુસ્સરોગ વગેરે માટે ઉત્તમ યોગ છે. પેટ સાફ કરે છે.

લુપ્તના—જેટલાક વૈદ્યો, હરડે આખી રાખી માવો ન બનાવતાં ને બારેલી હરડે, અવલેહ નરમ દોષ તેમાં નાખી આખી રહેવા દે છે અને પછી એક એક હરડે રોજ ખાવા માટે આપે છે.

મુશલીકળી તો.	૧	મરી	તો.	૧
બલખીજ	„ ૨	કુર્લીજન	„	૦
વાધુ'બા	„ ૧	જુઈ	„	૦
ધાણા	„ ૧	હળદર	„	૦
એખરૌ	„ ૧	કાપડ	„	૫
અશેરીઓ	„ ૧	પીસ્તા	„	૫
બદામખીજ	„ ૫	સફેદમુશલી	„	૧

રીત—ઉપરની દવાઓ સાફ કરી ખાંડી રવાદાર બાંડો બૂકો કરી ભેગો અને તેને ઘી તો. ૧૦ માં બૂકો તો. ૪ નાખી તળી લાલ કરી તેમાં ગોળ તો. ૧૦ તથા ધઉના શેકેલો લોટ તો. ૬ નાખી કીટી બનાવી લઘ કંડું કરી ખાઈ જવી. આ કીટી દરરોજ સવારે ખાઈ ઉપર દૂધ પીવું અને પચે ત્યારે સાદો અને પૌષ્ટિક ખેરાક ખાવો.

ઉપયોગ—આ દવા સુવાવડી સ્ત્રીને માટે બહુજ અકસીર છે અને તેથી સરીર મજબુત થાય છે. નળજાઈ મટી જઠરાગ્નિ તેજ થાય છે. સિવાય વાયુ, સરદી મટે છે. નળજા માણસો માટે પણ પૌષ્ટિક તરીકે સારી છે. આ દવા પાકના રૂપમાં બનાવીને પણ ખાઈ શકાય છે અને ખપે તો ગ્રંદ ખીચ્છું વધારે નાખી બનાવાય છે.

૪૩૫ ચાલારોગ્યચાટણ

વનાવટ—	મળોસત્વ	તો. ૨	મંડુરભરમ	તો. ૨
	અતિવિષ	„ ૧	અમ્મકમરમ	„ ૧
	પીપર	„ ૧	વંસલોચન	„ ૧
	કાકડાસીંગ	„ ૧	જેડીમધ	„ ૨
	મરી	„ ૧	ગ્રંદ	„ ૧
	કાંચ	„ ૮	વાવડીંગ	„ ૧

અક્ષલકરો	તો. ૦૮	ભવંત્રી	તો. ૦૮
અગરખાન	વાલ ૫	કસ્તુરી	વાલ ૧
કેશર	„ ૬	સાકર	તો. ૪૦

રીત—સર્વ વસ્તુઓનું ખારીક ચૂર્ણ કરી લેવું. તેમાં સાકરની મધ જેવી ચાસણી કરી તેમાં દવાઓ નાખી મેળવી બરણીમાં ભરી રાખવું. ચાટણુ જેવું થઈ જશે.

પ્રમાણ—૦૧ થી ૦૧૧ તોલો.

સમય—સવાર સાંજ જમ્યા પહેલાં લેવું.

ઉપયોગ—મગજ અને હોજરીને શક્તિ આપે છે, ખોરાક પચાવે છે, મુખને સુગંધયુક્ત બનાવી દાંતના મૂળને મજબુત બનાવે છે. મોઝ, અડધી, પેટનાકમી, વાયુ, ગુરદાનીખીમારી, ઘટ્ટિની શિથિલતા, મૂત્રકૃમ્હ વગેરે મટાઢી શક્તિ આપે છે.

સૂચના—આ દવા ખાવામાં સ્વાદિષ્ટ હોવાથી તેનાપર અનુપાન તરીકે કાંઈપણ લેવાની જરૂર નથી.

૪૩૮ માજુનેલુકરાત

ધનાયદ	—	માજરનાંખીજ	તો. ૨૧	અનીમુન	તો. ૨૧
		મુઆદાણ	„ ૨૧	અજમોદ	„ ૨૧
		અક્ષલકરો	„ ૦૧	લવંજ	„ ૦૧
		ફીમસ્ત્રી	„ ૦૧	સાચોઅમર	„ ૦૧
		ગુલાબનાં ફુલનાં તંતુ (ઝરવર્દ)	„ ૦૧		

રીત—એ સર્વેને ખાંડી બારીક બૂટા કરી તેમાં મધ તો. ૩૫ નાખી મેળવી બરણી ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—૦૧ થી ૦૧૧ તોલો.

પ્રમાણ—૧ તોલો દૂધ સાથે લેવાય.

સમય—સવાર, સાંજ બે વખત.

ઉપયોગ—શક્તિ વધારનાર ઉત્તમ પ્રયોગ છે. કાપ, ખાંસી, ફીણના, છર્ધુન્નર, મંદાગ્નિ વગેરે મટાડે છે.

૪૪૦ યવોનીકાઅવલેહ

ઘનાઘટ— અજમો તો. ૩ બીરકાઈઝ તો. ૦૮
 આજરનાંબીજ „ ૩ મધ „ ૩૦
 શુંક „ ૩ કેચર „ ૦૮
 અજમોદનાંમૂળ તો. ૧૮

રીત—અધી ચીજોને ખાંડી બારીક કરી તેમાં મધ મેળવી ખાટલી બરી રાખવી અવલેહ જેતું ચાટણ થઈ જશે.

પ્રમાણ—૦૧ થી ૦૮ તોલો.

સમય—જમ્યા પછી લેવું.

ઉપયોગ—દોઝરીને શક્તિ આપે છે, દીપન અને પાચન શુભ દોવાની સાથે મોઢામાંથી જળી લાગે બંધ કરી ચુરદાને તથા મૂત્રપિંડને તાકાત આપે છે. ધાતુપુષ્ટ કરી શક્તિ આપે છે. મોળ, વાયુ, કમી વગેરે મટાડી બોરાક પચાવે છે.

૪૪૧ યાકુતી

ઘનાઘટ—અંગનાપાન તો. ૪૦ લઈ તેની પોટલી ખાંધી પાણીમાં પુગ ફિદા લેવી. પછી તેને ગ્રાહનું દૂધ તો. ૪૦૦ લઈ તેમાં તાપ્પી ખૂચ ઉકાળવી. પછી તે દૂધને જળાતી તેનું દહીં બનતી તેમાંથી માખણ કઢી તેનું ઘી બનતી લેવું. ત્યારબાદ તેમાં

૪૪૨ યોગરાજ

ચનાવટ—	ત્રીકૃષ્ણ	તો. ૧૨	ત્રીકૃદ્ધ	તો. ૧૨
	ચિત્રક	” ૪	વાવડીંગ	” ૪
	શિલાજીત	” ૨૦	રૌપ્યમાક્ષિકભરમ	” ૨૦
	મુવર્ધમાક્ષિકભરમ	” ૨૦	લોહભરમ	” ૨૦
	સાકર	” ૩૨		

રીત—એ દરેકને ખરલમાં ધુટી તેમાં શિલાજીત મેગવી ચૂર્ણ કરી ભેતું અને તેમાં જોધએ તેટલું મધ મેગવી ચાટણુ જેવું કરી વાસણમાં ભરી રાખવું.

પ્રમાણ—૦૧ થી ૦૩ તોલો.

અનુગાન—દૂધ સાથે.

સમય—સવાર સાંજ.

હવયોગ—ખાંડુ, કમગો અને નખગાદ માટે ઉત્તમ યોગ છે અને તેની પ્રથંસા ચરક મહિનામાં અદુજ કરેલી છે અને અનુભવમાં પણ ઉત્તમ લ્પ્યાય છે.

૪૪૩ વાસાવલેહ

ચનાવટ—અરકુસીનાં લીલાંખાન તો. ૨૦૦ તથા પાણી તો. ૧૬૦૦ લાઇ તેનો ઉકાલો કરવો ત્યારે અનુયાંસ પાણી ખાઈ રહે ત્યારે ઉતારી કાઢું થયે જાગી ભેતું.

રીત—ઉકાલેલા ક્વાથના પાણીમાં આકર તો. ૧૨૮, નાખી મંદ બમિ વડે અવલેહ જેવો પાક તૈયાર કરવો. તૈયાર થાય ત્યારે ૫.૫૨ તો. ૨, વંચલોચન તો. ૪, નજ, નમાલપર, એલેન્ડી, નાત્રોદર એ ૨.૨ મળે તેના પણ એ સર્વેનું ચૂર્ણ નાખી નીચે ઉતારી કાઢું કરે તેમાં ૨૪ તો. ૨૦ નાખી ચીનીની જાડાઈમાં ભરી રાખવું.

૪૪૫. સાલમપાક

ચનાવટ— સાલમ	શેર ૦૧	ઘોળી મુશળી તો.	૫
કાળી મુશળી	તો. ૫	એખરો	„ ૨૥
નરગંડી	„ ૨૥	પીપર	„ ૨૥
અકલકરો	„ ૨૥	બલદાણા	„ ૨૥
કૌચખીજ	„ ૧૦	બયફળ	„ ૨૥
બવંત્રી	„ ૨૥	કેશર	„ ૨
તજ	„ ૨૥	તમાલપત્ર	„ ૨૥
શુકં	„ ૫	લવંગ	„ ૨૥
વંસલોચન	„ ૫	સીંગીડા	„ ૫
ચીનીકબાક્ષા	„ ૫	આસગંધ	„ ૫
મરી	„ ૨૥	એલચી	„ ૫
નામકેશર	„ ૫	બીમસેનીકપુર	„ ૧૧
બદામખીજ	શેર ૦૧	પીસ્તા	શેર ૦૧
કસ્તુરી	તો. ૦૧	અંબર	તો. ૦૧
ધી	શેર ૮	સાકર	શેર ૮
અડની દાગનો સોટ	„ ૧૧	બેશનુંદુધ	„ ૨૦

રીત—પ્રથમ દુધમાં સાલમનો બૂકો નાખી આવે બનાવી તેની ઘીમાં કાઢી કરી ભેરી. પછી અડની દાગનો સોટ લઈ તેની કાઢી કરી ભેરી. એ બંને જુદા રાખી સાકરની આસળી બનાવી તેમાં કાઢી નાખી પાકની રીતે પાક બનાવવો કાઢી નાખ્યા પછી ઉપરની મર્ચ વસ્તુઓનું ચૂર્ણ નાખી મેગરી તેમાં બધું ઘી નાખી ૧૫ ને ઉપર કેશર, બદામ, પીન્નાં, અંબર, કસ્તુરી વગેરે નાખી તેમાં બને કંઈયે દોષ ને ચકોદલ તો. ૧, ભેદમરમ તો. ૨, પ્રવારમરમ તો. ૨, બરમરમ તો. ૨ નથા અલકમરમ તો. ૨ મેગરી નાખી ૧૫

સંખાવળી, ભારંગમૂળ, મજાપીપર, બલદાણાનાંમૂળ, પુષ્કરમૂળ એ દરેક આઠ આઠ તોલા લેવાં.

રીત—ઉપરની વસ્તુઓને અધકચરી કરી ખાંડી તેનાથી આઠગણું પાણી નાખી કવાચ કરવો. ફક્ત હરડે ખાંડયા સિવાય આખી નાખી દેવી. ન્યારે ચતુર્થાંશ પાણી બાકી રહે ત્યારે ઉતારી ગાળી લેવું. પછી જે હરડે રહી હોય તેને ભાંગી માવો કાઢી લેવો અને કઢીયા ફેંકી દેવાં. માવાને કપડામાંથી દાખી લઈ છાણી લેવું તેને થી તો. ૩૨ લઈ તેમાં સેકી લેવું અને કવાચમાં ગોળ તો. ૪૦૦ નાખી પાકે કરવો તેમાં ઉપરનો માવો નાખી દેવો, ન્યારે બરાબર અંદલેહ થાય ત્યારે તેમાં પીપર તો. ૧૬ નું ચૂર્ણ તથા મથ તો. ૫૦ નાખી ઠંડું થયે બરણી ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—૧ થી ૨૨૧ તોલા સવાર સાંજ જે વખત ચાટી ઉપર દૂધ પીવું.

ઉપયોગ—સખ, ખાંસી, તાવ, દમ, હેડકી, હરસ, અરૂચી, પીનસરોગ, સંમડણી વગેરે મટે છે અને દસ્ત સાફ આવે છે.

પ્રકરણ ૧૨ મું — શરવત

૪૪૮ માલ્લીશરવત

બનાવટ—માલ્લીનાં મુકાંપાન તો. ૮૦ લઈ તેને સાફ કરી તેમાં તેમજ આઠ રૂર ચાટી (રતલ પાંચ) અને સ્વચ્છ પાણી મેર ૪.

રીત—૧૫૬ ફરેલા એકે ચારા તપેલામાં પ્રથમ માલ્લીનાં મેર ૪૦૦ નાખી તેમાં પાણી રૂર ચાર નાખી તેનો પીંચી અંચે

જેડીમધ	તો. ૨.	હરડેકાળી	તો. ૨
કમળનાકુંડ	„ ૪	અજમોદ	„ ૨
સવંગ	„ ૨	અજમો	„ ૨
ભવંત્રી	„ ૨	ખડસલીઓ	„ ૪
દ્રાક્ષ	„ ૪	સરપુંખો	„ ૪
વાવડીંગ	„ ૪	શુકં	„ ૨
મજુદ	„ ૧૦	ઉશમો ધરાની	„ ૧૦
ગુલાબકુલ	„ ૧૦	મીઠીઆવળ	„ ૧૦
ત્રિક્ષા	„ ૧૦	નાગરમોથ	„ ૩
લીંબડાનાકુલ	„ ૧૦	અખતુસજુરા	„ ૫

રીત—દરેક યીજ જાડી ખાંડી ક્વાથ કરી લેવો. દવાના વળનથી આઠગણું પાણી લેવું, અને જ્યારે ચોથા ભાગનું પાણી રહે ત્યારે ઉતારી કંકું થયે ગાળી લેવું. પછી તેમાં સાકર શેર ૫ નાખીને શરબત કરી લેવું અથવા નળીકામંત્રમાંથી અર્ક જેમ્મી પછી તેનું શરબત બનાવી લેવું.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ તોલા. અનુપાન—પાણી.

સમય—સવાર, સાંજ.

ઉપયોગ—રક્તવિકારનાં તમામ દરદો મટાડી લોહી શુદ્ધ કરે છે તથા શરીરમાં યક્તિ લાવી નબળાઇ મટાડે છે. અત્યંત ઉત્તમ અને અનુભવી પ્રયોગ છે.

રોગોનું નિદાન તથા બીજી ઉપયોગી માહિતી જાણવા માટે વાંચો

વૈદક ચિકિત્સાપદ્ધતિ

દરેક મહત્ત્વના ઉપયોગી સરગ્રન્થ. પાકું પુસ્તક ૪૮૨૦૦ ફિ. રૂ. બે
અને અસિન્ધુ કાર્યાલય, દરાવી.

અને ચમત્કાર:જોઈ ખુશી થશે. ઘોવા માટે બને તો લીંબડાનાં પાન-
વાળું ગરમ પાણી વાપરવું સાફ થશે.

૪૫૨ જસતનોમલમ

ચનાચટ્ટ—જસતનીભરમ (ઝીન્કઓક્સાઇડ) કે જે બંજરમાં
મળે છે તે તો. ૨૦ તથા વેસેલાઈન તો. ૨૦.

રોત્ત—પ્રથમ એક વાટકામાં વેસેલાઈન થોડું ગરમ કરી તેમાં
જસતની ભરમ મેળવી ઠંડું થાય ત્યારે બરાબર હલાવી ડબીમાં
ભરી રાખવું.

ઉપયોગ—ગરમીના દિવસોમાં અથવા ગરમીને લીધે છાશ
અથવા ગુમડાં થાય છે તે ઉપર આ ઠંડો મલમ બહુજ ઠીક લખાય
છે. દાઝ્યા પછી જે ચાંદા રહે છે તે માટે ઠંડો અને અને સારો
ઉપાય છે. મનલમ કે રૂઝવાનું કામ ત્વરાથી કરે છે.

સૂચના—મલમ લગાડ્યા બાદ જ્યારે સાફ કરવું હોય ત્યારે
બારગનીઝાલના ઉકાળેલા પાણીથી ધોવું.

૪૫૩ દદુનાશકમલમ

ચનાચટ્ટ—એક તો. ૫ કારબોલીક એસીડ તો. ૧૧

કપુર „ ૨૦ ગોઆ પાઉડર „ ૫

વેસેલાઈન „ ૮૦ બોરીક એસીડ „ ૨૦

એસીડ સાલીસીલસ તો. ૨૦

રોત્ત—પ્રથમ એક વાસણમાં વેસેલાઈન ગરમ કરી તેમાં
કારબોલીક એસીડ નાખી નીચે ઉતારી લેવું. પછી તેમાં
ગોઆ પાઉડર એક એક ચૂર્ણ રૂપમાં હોય તે દળવે દળવે મેળવી
બોરી અને મલમ જેવું જથ્થો બાંધી થાય કે તરત બાટલીઓમાં
ભરી રાખવું.

પાણી નાખવાનું ચાલુ રાખવાથી મલમ જોવો ચીકણદાર મોટા દેરો તૈયાર થશે છેવટે પાણી નાખતાં સફેદ રંગનું પાણી નીકળશે ત્યારે મલમ તૈયાર થયો સમજવો. પ્રથમ તો લીલા રંગનું પાણી નીકળે તે સર્વ કાઢી દેવું અને મલમ તૈયાર કરી પાણીથી નીતારી અંદરનાં બરી રાખવું.

ઉપયોગ—ખરજનું, સડતા ચાંદા, ધારાં, વણ, જુનાં અને ચેપી તેમજ બળી જવાથી થઈ પડેલાં તમામ વણ-જાખમ આદિ કરે છે. અને તાજાં માંસ લાવી સંપૂર્ણ રૂઆવે છે. બહુજા આદિ.

૪૫૬ વ્રણનાશકમલમ

વનાયદ— કપુર તો. ૨ બોદારમીઝ ૨૦ ૧૦
 સફેદો " ૧૪ સફેદગુળ " ૬
 મીણુ સફેદ દેથી " ૧૮ સિંદુર " ૧૦
 કારબોલીક એસીડ " ૨ લીગ્નમ " ૧૦

રીત—પ્રથમ એક લોહાની કાઠમાં તેલને ગરમ કરી મીણુ મેગરી દેવું. બરાબર મીણુ ત્યારે અંદર જઈ નીચે ઉતારી ઉપરની દવાઓનું બારીક કપાડાજી દેવું મીણુ મેગરતા જતું અને લાકડાના તલેલા વડે બરાબર દબાવે અને ત્યારે તે બરાબર મળી જાય ત્યારે તેમાં કુકરના રસ નાખી બરાબર મેગરી કાઠમાં બરી રાખવું.

ઉપયોગ—વજીને રૂઆવવા, માંસ બરવા તથા આ મલમ અન્યત્ર ઉપયોગી છે. જાખમ આદિ કરે છે. લીગ્નમના પાનનો દવાજ કરી તે વડે ઘેર્યું દેવું પરી દવાડી દેવી. નાડીવણમાં આ મલમની

પ્રકરણ ૧૪ મું — અંજન

૪૫૯ ચંદ્રોદયવર્તી

ચનાવટ— હરડેછાલ તો. ૧ વજ તો. ૧
કુદ્દ „ ૧ પીપર „ ૧
બહેડાનાડળીઆનીમીઝ „ ૧ મરી „ ૧
સંખની નાખી „ ૧ શુદ્ધમનશીશ „ ૧

રીત—એ સર્વને લઈ ખારીક વાટી ચૂર્ણ કરી તેને બકરીના દૂધમાં વાટી ગોળા અથવા વાટ બનાવી સુકવી રાખવી.

ઉપયોગ—આ ગોળાને ત્રાંખાના સાફ વાસણ પર જરા પાણી નાખી ધસીને આંખમાં આંજવાથી નવું અથવા જુનું કુલ્હું, માંસની જલ્દિ, રતાંધળાપણું વગેરે નેત્રરોગ મટી દ્રષ્ટિ સાફ થાય છે.

૪૬૦ નયનામૃતઅંજન

ચનાવટ—સીમું (નામ) શેર ૧ લઈ તેને ગરમ રસ જેવો કરી ત્રિશૂનાનોઠવાથ, ભાંગરાનોરસ, કમળનીડાંડીનો રસ, બકરીનું દૂધ, ચાપનું ઘી, એ પાંચ ચીજોમાં વારા ફરતી સાત સાત વખત શુદ્ધ કરી લેવું. શુદ્ધ થયા બાદ જે સીમું રહે તેના સરખે વજને શુદ્ધ પારદ અને મંદક તથા તે સર્વના સરખે વજને શુદ્ધ કાળોસુરમો મેગવી એકદમ ખારીક વાટી તેમાં પારદનાં વજન પ્રમાણે બીમસેનીકપુર નાખી ખારીક ધુંટી કપડછાણ કરી બાટલીમાં ભરી રાખવું.

ઉપયોગ—શુદ્ધ સીસાની મુગી વડે આ અંજન આંખમાં આંજવાથી લગભગ નેત્રરોગ મટી આંખની રોશની સાફ થાય છે. રોગ બળિને માટે આ અંજન સારો ફાયદો આપે છે. બની મોકે

ઉકાળો કરવો. ન્યારે ફક્ત ૧૦ તોલા પાણીઆડી રહે ત્યારે ઉતારી દંડું થયે ગાળી લેવું અને તેને ફરી ધીમે તાપે ઉકાળી બાકું થાય ત્યારે ઉતારી લેવું. પછી તેમાં મધ તોલા ૪ નાખી ઘુંટી તેમાં બીમસેની-કપુર તો. ૦ નાખી દેવું અને મેઘવી એક બાટલીમાં ભરી રાખવું.

ઉપયોગ—આ દવા ઠંજ જેવી પ્રવાહી અને ચીકણવાળી થશે. તેની સળી ભરી આંખે સુરમાની માફક આંગળાથી અનેક ફાયદા થાય છે. રોશની વધે છે, ગરમી મટે છે, રતાશ મટે છે, પુલ્કું મટે છે, ખીસ થતા અટકી જાય છે, પાંપણનાં દરદો તથા પરવાળાં, ચીપડા, આંગણી, સોળો, રતાશ, વગેરે મટી સારો ફાયદો આપે છે.

સૂચના—આ દવા દંમેયાં સુરમાની માફક રાત્રે સુતી વખતે આંગળી જોડએ. વળી ખાસ આંખનું દરદ હોય તો બપોરે પણ આંજ શકાય. નિરોગી માણસ પણ વાપરે તેમાં દરકત નથી. ખાત્રી લાયક અનુભવી પ્રયોગ છે.

૪૬૩ શ્વેતાંજન

વનાવટ— ઝીન્કસલ્ફેટ વાત ૨ બોરીકએસીડ વાત ૫
બીમસેનીકપુર „ ૨ ચીનાઈસાકર „ ૫

રીત—ઉપરની દરેક ચીજ બારીક વાટેલી લેવી. તેને ખરસ-માં મેઘવી ઘુંટી શીધીમાં ભરી રાખવું.

ઉપયોગ—આંખનાં તમામ દરદો જેવાંકે આંખ આંધરી, રતાશ, પુલ્કું, ભારી, પડગ, પરવાળાં, ઝંખ, રત્નદગાવણું, વગેરેનાં આ આંગળ રુગ્મી ભરી આંગળાથી સુમે ફાયદો આપે છે અને તાપેડીયાં વગેરે મટાડી દટિ માફ જનારે છે.

ઉકાળો કરવો. ત્યારે ફક્ત ૧૦ તોલા પાણીઆફી રહે ત્યારે ઉતારી હંડું થયે ગાળી લેવું અને તેને ફરી ધીમે તાપે ઉકાળી બહુ થાય ત્યારે ઉતારી લેવું. પછી તેમાં મધ તોલા ૪ નાખી ઘુંટી તેમાં બીમસેની-કપુર તો. ૦૧ નાખી દેવું અને મેગવી એક બાટલીમાં ભરી રાખવું.

ઉપયોગ—આ દવા કાંજ જેવી પ્રવાહી અને ચીકણાવાળી થશે. તેની સળી ભરી આંખે સુરમાની માફક આંજવાથી અનેક ફાયદા થાય છે. રોશની વધે છે, ગરમી મટે છે, રતાશ મટે છે, કુલ્હું મટે છે, ખીસ થતા અટકી જાય છે, પાંપણનાં દરદો તથા પરવાગાં, ચીપડા, આંજણી, સોજો, રતાશ, વગેરે મટી સારો ફાયદો આપે છે.

સૂચના—આ દવા હંમેશાં સુરમાની માફક રાત્રે સુતી વખતે આંજવી જોઈએ. વગી ખાસ આંખનું દરદ હોય તો બપોરે પણ આંજી શકાય. નિરોગી માણસ પણ વાપરે તેમાં હરકત નથી. ખાત્રી લાયક અનુભવી પ્રયોગ છે.

૪૬૩ શ્વેતાંજન

વનાવટ— ગ્રીન્ડસલ્ફેટ વાત ૨ બોરીકએસીડ વાત ૫
બીમસેનીકપુર „ ૨ ચીનાઈસાકર „ ૫

રીત—ઉપરની દરેક ચીજ બારીક વાટેલી લેવી. તેને ખરસ-માં મેગવી ઘુંટી થીથીમાં ભરી રાખવું.

ઉપયોગ—આંખનાં તમામ દરદો જેવાંકે આંખ આવવી, રતાશ, કુલ્હું, ભરી, પડગ, પરવાગાં, આંખ, રત્નમેઘાપણું. વગેરેમાં આ અંગન ચાતી ભરી આંજવાથી સારો ફાયદો આપે છે અને તાપેલીય વગેરે મટાડી દટિ મારૂ જતાં છે.

હીંમડાનાં પાનની ચટણી કરી નાખી તેલ તૈયાર થાય ત્યારે ઉતારી લેવું. હંદુ થતાં કપડે ગાળી બાટલી ભરી રાખવી.

ઉપયોગ—કર્ણશ્રાવ, કર્ણનાદ, કર્ણશૂન્ય, કર્ણખરજ વગેરે મટાડે છે. કાનનાં દરદેમાં આ તેલનાં ટીપાં નાખવાથી સત્વર ફાયદો થાય છે.

૪૬૬ કાસીસાદિતેલ

વનાઘટ—હીરાકસા, લાગુલી, કુષ્ઠ, શુંક, મરી, પીપર, સિંધા-લુણ, મનશીલ, ક્યોરનામૂળનીઝાલ, વાવડીંગ, ચિત્રકમૂળ, દંતીમૂળ, અરકુસીપાન, કડવીનંદનાખીંગ, દારૂડી, દરનાસ એ સર્વ સમભાગે લઈ પાણીમાં વાટી કદક કરવો. તેમાં તલનું તેલ તો. ૧૪, ઘોરનુંદૂધ તો. ૮, આકડાનુંદૂધ તો. ૮ અને ગૌમૂત શેર ત્રણ એ બધાને એક કડાઈમાં નાખી ઝુલે ચડાવી ગરમ થાય ત્યારે ઉતારી લેવું.

ઉપયોગ—દરસના મસા ઉપર આ તેલ લગાડવાથી મસા મરી જાય છે દર્દ મટે છે અને મસા સુકાઈ જાય છે.

૪૬૭ કુમકુમાઘતેલ

વનાઘટ—	તલનું તેલ	શેર ૪	પર્દુસા	તો. ૨
લાખનો કવાય	„	૮	દારૂદગદર	„ ૨
બારીનુંદૂધ	„	૮	દગદર	„ ૨
પલાશપુષ્પ	તો. ૨		ગૌરોચન	„ ૨
લાખ	„	૨	કમળપુષ્પ	„ ૨
મજ્જા	„	૨	નીમેરૂર	„ ૨
અરર	„	૨	મનશીલ	„ ૨
પદ્મક	„	૨	વિદારીકંદ	„ ૨
બીરોડાબીરોડા	„	૨	કાનઝી	„ ૨

પ્રકરણ ૧૫મું — તેલ

માર માર તોલા લેતી, તેલનો પાક સિંદૂ થાય ત્યારે ઉતારી ગાળી રાખવું. આ તેલને ગાળી સારા વાસણમાં ભરી રાખવું.

ઉપયોગ—આ તેલ લગાડવા, પીના અને પીચકારીનાં કામ માટે ખુબ વખણાય છે. સર્વ પ્રકારના વાતરોગ જેવાં કે:- પક્ષાધાન, હનુસ્થંભ, મગમઘ, કુઝડાપણું, બ્હેરાપણું, કેડઝલાતી, ઉરસ્થંભ, શોષ, જ્વર, ક્ષય, વધરાવગ, પડખાનુંચળ, મધ્રસી, ચુકકાય, વાથી ઝલાઈ જવું એવા તમામ દરદોમાં માલીશ કરવાથી સારો ફાયદો આપે છે.

૪૬૯ પંચગુણતેલ

ઘનાવટ—દરડેઝાલ, બહેડાંઝાલ, આમળાંનીઝાલ, એ ત્રણે પાંચ પાંચ તોલા મળી કુલે તોલા ૫૬૨ તથા લીંઝડાનાંપાન તો. ૧૫, નમેડાનાંપાન તો. ૧૫ લઈ તેનો પાણી તો. ૩૦૦ માં કવાય કરવો. ત્યારે તેમાંથી પાણી તો. ૧૦૦ રહે ત્યારે ઉતારી ગાળી લેવું અને તેમાં નીચેની ચીજો નાખી ફરી પાક કરવો.

ગુમજ	તો. ૫	રાગ	તો. ૫
સેકારસ	” ૫	મીચુરેશી	” ૫
અંધબેરને	” ૫	તલનુનિશ	” ૧૦

રીત—આ ચીજોમાંથી પ્રથમ તેલ નાખી મોટા વાસણમાં ધીમે તાપે પાક કરી પાણી બગાડી જાય, તેલ રહેલું રેખાય ત્યારે ખીછ ચીજો નાંખવી મળી જાય ત્યારે ગાળી લેવું. ૫૬૨ તેમાં કપુર તો. ૫ તથા શરબોલીઝેસીડ તો. ૨૦ નાખી બાટલીમાં ભરી લેવું.

ઉપયોગ—કાનમાંથી રમી આવતી, દાઝવું, રજા, નાટીરજા, પાડી, પરાચાંચડા, નાની નાની ફાડાંખો, ચેપવાગાં ગુમડાં, વનેરેમાં આ તેલ મારી અને મિલ ઉપાય છે. જ્વર મુત્તલ દીપં નાખવું વધવા વાટ કરી નાખવી કે ૧૬ ડ્રામ્સ લગાડવું જેથી ઉષ્ણ દોષ

લઈ તે પાણીમાં તેલ નાખી ધીમે તાપે પાક કરતાં પાણી બળી જાય ત્યારે ઉતારી ઠંડું થયે જાણી લઈ ખાટલીઓ ભરી રાખવી. જરૂર હોય તો ઉપરથી સુગંધ નાખવી.

ઉપયોગ—માથાનીગરમી, અપસ્માર, વાઇ, ઉન્માદ, યાદ-શક્તિનીખામી, દિસ્તીરીયા, વાયુ, માથાનુંદરદ, વાળ ખરી નવા, ખોડો, થવો વગેરે મટી વાળ વધારે છે અને જીવિની વૃદ્ધિ કરે છે.

४७२ मरिच्यादितेल

ઘનાઘટ—મરી, દરતાલ, નસોતર, રક્તચંદન, નાગરમેય,
 મનરીત, જટાભાસી, હળદર, દેવદાર, દારૂહળદર, દિવ્યદારૂનાંમૂળ,
 ક્ષેત્રનાંમૂળ, કુષ્ઠ, આકાશનાંમૂળની છાલ એ દરેક ઓકેક તોભે તથા
 મરસવનું તેમ તો. ૮૦, ગૌમૂળ તો. ૮૦ તથા શુદ્ધવજનાગ તો. ૨ લેવું.

તેત—મુકી વસ્તુઓને પાણીમાં વાટી કદક કરી તેને તેલ
તથા ગૌમૂત્રમાં નાખી ધીમે તાપે પાક કરવો અને માત્ર તેલ રહે
ત્યારે ઉતારી માગી લેવું.

ઉપયોગ—શરીરે યોગવાથી ચામડીનાં દરેક ભેગાં કે ખસ ખસતું, ઠાંડ, ચગ, ચિત્રી, બીણી બીણી બરોડી, ચકામાં વચેરે મટે છે.

સૂચના—તેજ ચોખ્ખાખાદ દામ સાથુથી ધોષ લેવા.

४७३ महासुगंधीतेल

[illegible]

ઉપયોગ—વિષમબ્ધર, શ્વાસ, કાસ, શ્લેષ્મ, કમર અને પીડનુંચા, વાયુ, પિત્તનોકાપ, વાઇ, ઉન્માદ, ક્ષયરોગ, ભૂતખાધા, ખરજ, પત્તીનાથી શરીરમાં વાસ નીકળતી, વગેરે દરદો આ તેલ શરીરે માલીશ કરવાથી મટે છે. ગર્ભિણીઓ ને આ તેલનું માલીશ કરે તો ગર્ભને પુષ્ટિ મળે છે અને બાળક નિરાગી અવતરે છે.

સૂચના—ક્ષયના તાવમાં આ તેલ સારો ફાયદો આપે છે માટે થોડો વખત શ્રદ્ધા રાખી માલીશ કરાવવું.

૪૭૫ વાતનાશકતેલ

વનાઘટ—	સરસડાનાંપાન	તો. ૫	ધતુરાનાંપાન	તો. ૫
	શતાખનાંપાન	„ ૨૥	અજમે	„ ૨૥
	ખુરાસાણીવજ	„ ૨૥	કપુર	„ ૧
	વજનાગ	„ ૧	સિંધાલુલુ	„ ૨૥
	શુંડ	„ ૨૥	ઝેરકુચલા	„ ૧

કપુર ચિરાય સર્વને સાથે ખાંડી વાટીને લુગદી બનાવી લેવી પડી તત્કાલ તેલ તો. ૮૦ લઈ તેને બરાબર ગરમ કરી તેમાં ઉપરની તૈયાર કરેલી લુગદી નાખી ધીમે તાપે પાચન કરવું. અને તેમાં બંરાબર રંગ આવીને શીલુ આવવું અટકે ત્યારે ઉતારી કપડાથી ગાળી કપુર મેગતી ટુંકું થયે બાટલી ભરી રાખવી.

વાપરવાની રીત—કુખની જગ્યાને પ્રથમ સ્વેજ ગરમપાણી-થી ધોઈ સાફ કરી તેનાપર તેલથી નરમ દાથે સારી રીતે માલીશ કરવું. ઉપર મોક કરવો.

ઉપયોગ—વાયુના વિશરથી થતું ચા, અંજ જણાઈ જતું, લાંસા, પદ્મવન, ઉચ્છ્વજ, કંપવા, દાઢકું કે માસ સુકાઈને પીડા થતી, માર વાજવાને લીધે સોજે શર્મ આવવા, પીડા થતી વગેરે

તગર	„	૨૫	અગર	„	૫
આહી	„	૫	મોથ	„	૧૦
મુઝાજનાંકુંડ	„	૫	તજ	„	૨૫
તમાકપત્ર	„	૨૫	તલનુતેલ(શિર ૮)	„	૬૪૦

રીત—ઉપલાં વસાણા અધઃચર્ચા ખાંડી તેમાં તેલ નાખી એક વાસણમાં આઠ દિવસ પલાળી મુકવું. પછી મુકાં આગળાં શેર ૧ (તોલા ૮૦) લઈ તેને પાણી શેર ૧૦ માં ઉકાળેા કરી પાણી શેર ૫ રહે ત્યારે તેમાં ઉપલાં વસાણા તથા તેમાં નાખેલ તેલ એ સર્વે નાખી મુલે ચઢાવી ધીમે તાપે પકાવવું. પાણી બળી જાય ત્યારે તેમાં રંગ લાવવા માટે લીલાં આગળાંનાં પાનનું ચૂર્ણ તો. ૨૦ આસરે નાખવું. પાતો લાલ રંગ લાવવું હોય તો જામુંદી તો. ૫ નું ચૂર્ણ નાખી બરાબર પાક થાય ત્યારે ઉતારી લેવું. ખ્યાન રાખવું કે પાણી ને તેલ બંને સાથે પકાવવાના હોવાથી ઉભરેા આવી બદાર ન નીકળેા જાય માટે અમ્મિ ધીમે રાખવો, વાસણ ચારમણું મોટું હોવું જોઈએ એટલે દરકત થશે નહિ. બરાબર તૈયાર થાય ત્યારે ઉતારી લઈ ઠંડું થયે કપડા વડે બે વાર ગાળી બાટલીમાં ભરી લેવું.

કવચોગ—શરીરે યોગવા, માથામાં નાખવા આ તેલ ધણુંજ ઉત્તમ છે. ૨૪૨૭ અને ત્રીકાશ રહિત હોવા સાથે મુખમાં ઠંડું, વાગ વધારનાર તથા વાગને કાઢા અને મજાનુત બનાવે છે. આ તેલ લાંબા વખત મુખી જમણું નથી કારણ કે તે પાકું થયેલું કદેવાય.

૪૭૮ મુઘાંસુતેલ

કનાવટ—ટરપીટાઈનનું તેલ તો. ૫, કપુર તો. ૧, આદ્યકે ન્દપુરી (એન્થ્રીનું તેલ) તો. ૨, આદ્યક ગુલેબીસ તો. ૨૫, માલ-કાન્દીનું તેલ તો. ૫ એ મરતે મેગ્ની બાટલીમાં ભરી રાખવું

કુટ, શંખપુષ્પી, શતાવરી, જેડીમધ, દ્રાક્ષ, વિદારીકંદ, કમળનોકંદ, કેળનોકંદ, વાવડીંગ એ અગીઆર ચીજ એ એ તોણા તથા ત્રીકલા તો. ૨, ત્રીકદુ તો. ૨ એ બધાને પાણીમાં વાટી કરેલી તૈયાર લુગદી એક વાસણમાં ગાયનું ઘી શેર ૩ તથા ગાયનું દૂધ શેર ૫ નાખી ચડાવેલું હોય તેમાં નાખી ધીમે તાપે પાચન કરવું. દૂધ બળી બાકી ઘી રહે ત્યારે ઉતારી ગાળી લેવું.

પ્રમાણ—૧ થી ૨ તોણા.

અનુપાન—દૂધ સાથે કે રૂચી ચાપ તે રીતે.

ઉપયોગ—સ્મરણશક્તિ વધારે, જીર્ણ વધારે, સ્વર સુધારે, મગજશક્તિ ખીસવે, હીરડીરીઆ, ઉન્માદ, મગજનોદુખાવો વગેરે મટાડી મગજની શક્તિ વધારે છે.

૪૮૧ ફલ્લઘૃત

વનાવટ—હરડા, બહેડા, આમળા, જેડીમધ, કુટ, હળદર, દારૂહળદર, કકુ, વાવડીંગ, પીપર, નાગરમોચ, ઉદ્ગરાણી મોટીનાંમૂળ, કાચાંગ, વજ, અર્નતમૂળ, કાળાઅર્નતમૂળ, ઘડુંસા, મુચા, હીંગ, રાસ્ના, મુખડ, રક્તચંદન, જાહનાંપુલ, કમળપુલ, વંસોચન, અગ્નિમોદ, ડાંતી-મૂળ, સાકર, શતાવરી, આસુમંથ આ કુલે બત્રીસ ચીજ એકેક તોણા લેરી, એકજ રંગની ગાયનું દૂધ શેર ૪ એજ ગાયનું ઘી તો. ૧૪ લેવું.

રીત—પ્રથમની ચીજને બારીક વાટી તેની દૂધમાં ચટણી (કાક) ફરી લેરી. પછી એક સારા કચ્છદાર વાસણમાં દૂધ નાખી મરમ થાય ત્યારે કાક નાખી ધીમે તાપે પાક કરવો. દૂધ બળી જતા કાક ઘી રહે ત્યારે ઉતારી ગાળી લેવું.

પ્રમાણ—૧ થી ૧ તોણા. દૂધ અથવા દરગંજ એક વખત

ઉપયોગ—આ ઘી ચે.૨૧-મનુષ્યમંદ અનુપાન અથવા લેવાયી

૪૮૩ ઉલટીનાશકક્ષાર

વનાવટ—ખાટાં લીંબુને ચીરી રસ કાઢવા પછી જાંચે સુકવી લેવાં પછી તે સુકાણેમાં લીંબુને એક માટીના વાસણમાં કે સાફ પત્થરપર મુકી બાળી રાખ કરી લઘ કપડે ચાળી ખાટલીમાં ભરી રાખવું.

પ્રમાણ—૩ થી ૬ રતિભાર. **અનુપાન**—મધ સાથે.

સમય—દર ત્રણ ત્રણ કલાકે અથવા જરૂરીઆત પ્રમાણે.

ઉપયોગ—ગમે તે પ્રકારની આવતી ઉલટી આ ક્ષારથી બંધ થાય છે અને મોળ, વાયુ, ચૂંક, ઉમ્મો, ઉલટી એ દરેકને મટાડી ઉલટી બંધ કરે છે.

સૂચના—આ દવા નાનાં બાળકોને માટે તથા મર્લિશી સ્ત્રીની ઉલટીને માટે વાપરતાં સારી ફાયદાકારક જણાઈ છે.

૪૮૪ કનકક્ષાર

વનાવટ—ધતુરાનાંપાન તો. ૨૦ આકડાનાંપાન તો. ૨૦

અપાઠાનુપંચામ „ ૨૦ અરડુસીનાંપાન „ ૨૦

ભોંરીગણીનુપંચામ તો. ૨૦

રીત—ઉપરની દવાઓને સાવી સુકવી લેવી અને પછી તેને એક સાફ માટીના વાસણપર કે પત્થર ઉપર રાખી બાળીને તેના મોઢા કરી લેવા. ભરમ જેવું ઘર્ષ ન જાય તે ધ્યાનમાં રાખવું. આ મોઢાને ખારીક વાડી કપડાંથી કરી સ્વેદ તેનું વગ્ન ને તો. ૫ સુધી તો તેમાં નીચેની ચીજો સમેતા વગ્નને સ્વેદ મેળવી ચૂર્ણ કરી ખાટલીનાં ભરી રેવું. કાકડાલીઝ, પીપર, કાંચો, કાચરગાંઠ, મરેચ-પાંચ, વરકાર, જેડીમર એ દરેકનું ચૂર્ણ જળ્યે તેણા સ્વેદ ઉપરના

The first part of the paper discusses the importance of understanding the cultural context of the research. It highlights the need for researchers to be sensitive to the values and beliefs of the communities they are studying. This is particularly important in the field of education, where cultural differences can significantly impact learning outcomes.

The second part of the paper focuses on the methodology used in the study. It describes the process of selecting participants, collecting data, and analyzing the results. The authors emphasize the importance of using a mixed-methods approach to gain a comprehensive understanding of the research topic.

The third part of the paper presents the findings of the study. It discusses the results of the quantitative data analysis and the insights gained from the qualitative interviews. The authors conclude that there are significant cultural differences in the way that students learn and that these differences should be taken into account by educators.

The final part of the paper discusses the implications of the findings for future research and practice. It suggests that further studies should be conducted to explore the cultural factors that influence learning outcomes. Additionally, it recommends that educators should be trained to recognize and address the cultural needs of their students.

ત્રણ દિવસ ભીંજવી રાખવું. પછી સુકાય એટલે તેમાં આકડાનું દૂધ નાખી ત્રણ દિવસ ભીંજવી બાદ સુકાવી વાટી લઈ તેને આકડાનાં પાન વચ્ચે રાખી સંપુટ જેવું કરી ગોળો બનાવી કપડામાટી કરી ગજપુટ અભિમાં ફૂંકી દેવું. ઠંડું થાય ત્યારે કાઢી લઈ વાટી કપડાછાણ તેમાં નીચેની ચીજોનું ચૂર્ણ મેળવી બાટલીમાં રાખવું. શુક, મરી, પીપર, દરકે, બહેડાં, આમળાં, ગજપીપર, અજમો, જીરું, ચિત્રકૃષ્ણ, એ દશ દવાઓનું ચૂર્ણ ઉપરના ક્ષારની ભરમનાં વજન જેટલુંજ બધું થઈને લેવું જોઈએ.

પ્રમાણ—૦૧ તોલો.

અનુપાત—રહેજ ગરમ પાણી.

ઉપયોગ—ગુફમ, વાયુ, ઉદરરોગ, શ્વેત, અજીર્ણ, મંદામિ, અશ્મી વગેરે મટે છે.

૪૮૭ સુરણક્ષાર

વિનાયક—સુરણ પાંચ શેરની એક ચણી ક્ષારી વચ્ચે ખાટો કરી તેમાં એક શેર લાલ ફટકડીનો જૂથા કરી વચ્ચે રાખવી. ઉપર સુરણ ઢાંકી તેના પર કપડામાટી કરી સુકાવી તેને ગજપુટ અભિ આપવી, તો તે સ્વેદ ભરમ થઈ જશે. એટલે તે કાઢી વાટી ચાગી સંભાળી બાટલીમાં ભરી રાખવી.

પ્રમાણ—૬ થી ૧૨ રતિખાર.

સમય—સવાર, સાંજ બે વખત.

અનુપાત—મધાઈ અથવા માખણ માથે.

ઉપયોગ—દરમમાં પડતું લેડી આ દવાની રૂઝ બે ત્રણ માત્રા સેવવી બધે થઈ ગુરુત આરામ થાય છે.

માટે લીંબડાનાં પાનનો કથાય બનાવી તેના વડે ઘોતું અને રૂઝાવવા માટે સાદા મલમલની પટ્ટી મારી સાફ થઈ જાય ત્યાંસુધી સ્વચ્છતાથી પાટો બરાબર બાંધવો.

૪૯૦ દશાંગલેપ

ઘનાઘટ—સરસડાની ઝાઝ, તગર, જેડીમધ, રતાંગલી, જટા-માસી, હળદર, દારૂહળદર, કડક, વાજો, એલચી એ દસ ચીજો સમ-ભાગે લઈ ચૂર્ણ કરી તેને જરા ઘીનો કરમો આપી બાટલી ભરી રાખવી.

ઘાપરવાની રીત—એક પત્થર ઉપર લેપનો બૂકો મુકી ગુલાબ જળ અગર પાણી વતી વાટી લેપ તૈયાર કરવો. જરૂર પ્રમાણે જાડો લેપ લગાડી ઉપર એકાદ પાન મુકી પાટો બાંધી દેવો.

ઉપયોગ—ગરમીથી થતા ગડગુમડ, સોજો, દાઢ, રતવા, ઉદરવા, ઝેરી પ્રાણીઓનાં ડંખથી થતો સોજો, વનસ્પતિના ઝેરથી થતો સોજો તથા દાઢ, બગનરા વગેરે મટી જાય છે. ખરજતું પણ મટાડે છે. હંડા લેપ તરીકે ઉત્તમ ઉપાય છે.

૪૯૧ દોષવનલેપ

ઘનાઘટ—સરસડાની ઝાઝ, શુંફ, સરસવ, દેવદાર, સાટોડીનાં-મૂળ, એ સર્વ સમભાગે લઈ ચૂર્ણ કરી આગી લઈ બાટલી ભરી રાખવી.

ઘાપરવાની રીત—ખાટી ઝાઝમાં, પાણીમાં કે દહીંનાં પાણીમાં આ લેપને ૫-૬ રૂપર વાટી જાડો લેપ લગાડી ઉપર કોઈ પાન મુકી પાટો બાંધી દેવો.

ઉપયોગ—વધુથી અને ઘણી થતો ફાફળુ જલતો ને. ને. મળતો ને. ને. રાંડ, રમે. ને. ગુમડાં વગેરેને પકડીને ફાટી નાખે છે અને ને. ને. ઉતારે છે.

ઉપયોગ—દાંતનાં દરદો જેવાં કે શ્વળ, પડ નીકળવું, રસી, દાંત લાલવા, સડો થવો, દાંતકમી, પથરીખાઝવી વગેરે મટાડી દાંતને સ્વચ્છ અને મજબુત બનાવે છે.

ઘાપરવાની રીત—આ મંજન દાંતે ધસી પડી પાણી વડે કાગળા કરવા જોઈએ.

પ્રકરણ ૨૦ મું — પેટંટદવાઓ

૪૧૪ આયુર્વેદિકચહા

ઘનાઘટ—શુંફ, મરી, પીપર, વરીઆગા, જેડીમધ, અક્કલ-કરો, તાજ, લવંગ, એલમી, જાવંત્રી, શતાવરી, આસચંધ, અર્નનમૂળ, રોહીનજાત્ર, આમળાં, તુલસીનાંપાન, યુલાખનાંકુસ, ચોપચીની, નાગ-કેસર, નસોનર, વિહારીકંદ એ દરેક એકેકે તોલો તથા દસમૂળની દસ ચીજો તો. ૩૦ લેવી.

રીત—ઉપરની એકત્રીસ ચીજો લઈ કુરી ભડો બૂધો કરી રાખવો. તેમાંથી ૧૧ તોલો બૂધો દૂધ તો. ૨૦ માં નાખી ઉકાળો કરવો ને તેમાં સાકર તોલો બે નાખી ઉમરો આવે ઉનારી સર્પ કપડે આગા કંડું થયે પી જતું.

ઉપયોગ—શરીરમાં ગરમી લાવે, વાયુ મટાડે, ઠરડી મટાડી કમજોબાનને તોડે તથા દબ્બ માથે લાવી બૂખ લગાડે છે. દરેકના મેલા તરીકે ઘાપરવાથી માગે કાપડો આવે છે, દરેક અસ્તિ વાળી દો છે. ખરે તો અર્ધ પાણી અને અર્ધ દૂધ નાખી બનાવવી જોઈએ.

૫૫૨૭ ૨૦ મું — પેટન્ટવાઓ

રીત—સર્વને સાથે મેળવી દલાવી કરી બાટલીમાં ભરી
ખતું અને તેનાં ટીપાં સવાર સાંજ કાનમાં નાખવાં.

ઉપયોગ—કાનનુંશ્વેદ, ચસકો, રસીઆવરી, સોજો વગેરે મટી
આરામ આપે છે.

૪૯૭ કેશવર્ધકમસાલો

ચનાવટ—તેલમાં તળેલા આંખજાનુંચૂર્ણ તો. ૮, ગોવાષ્ટાપક
તો. ૪, કપુરકાચલી, કચુરો, મોથ, વાળો, અમર, તગર, મુખડ, ગુલાબ
નાંદુલ એ દરેક એકેકે તેલો લઈ સર્વ કુટી તેનું ચૂર્ણ તૈયાર કર
રાખવું.

વાપરવાની રીત—આસરે એ તેલો બૂકો લઈ પાંચ
ગુલાબજળ અથવા પાણીમાં તેને વાટી લુગદી જેવું કરી માથ
વાગમાં બૂંસી સારી પેટે ઘોળી લઈ અને ન્હાઈ લેવું એટલે
ઘોવાઈને સાફ થઈ જાય. આ પ્રમાણે અડવાડીએ એકાદ વ
કરવું જોઈએ.

ઉપયોગ—વાગ વધારી નરમ, મુંઝાળા અને તેજસ્વી
છે તેમજ શરીરે લગાડવાથી ખરાબવાસુ મારનો પસીનો તથા
દીના દોષ મટી સારી મુરંધ આવે છે.

૪૯૮ ફીવરમિક્શર

ચનાવટ—કીનામનસફ તો. ૫ લાઈડરઆરમેનિક
એમીડમફુરિકટીક " ૧૦ ટીટ્રીકોપોટર
એમીડ એમટીક " ૫ મેગ્નેશીઅ.મા
એમ્પેનીઆ ક્લોરાઇડ " ૧૦

રીત—પ્રથમ કીનામનસફ એમીડમફુરિકટીક ટીપ મેળવી

વાપરતું. એકદમ શરદીના ઉપદ્રવમાં આ દવા નાનાં બાળકોને ન આપવી જોઈએ.

૫૦૦ માથાનોમલમ (ગામ)

ઘનાઘટ—દાઘચીનીનુતેલ તોલા ૨૫, યુકેપ્ટીસતેલ તો. ૨૫, એલચીનુતેલ તો. ૨૫, પીપરમેન્ટ તો. ૨૫, કપુર તો. ૨૫, અજ-માનાંકુસ તો. ૨૫, ચાનુતેલ તો. ૨૫, ઑઈલમેથીલીમાલીસીલસ તો. ૨૫, વેસેલાઈન રતલ ૨. પેરાશીનકકણ તો. ૨૦.

રીત—પ્રથમ થોડી ગરમી ઉપર એક ચીનીના વાસણમાં વેસેલાઈન ગરમ કરી તેમાં પેરાશીન મેળવી પછી ઉપરનાં વસાણાં મેળવી દેવાં અને પછી કાચની પેચવાળી શીશીઓમાં ગુરત ભરી મેલું.

ઉપયોગ—ફક્ત લગાડવા માટેજ વપરાય છે.

ફાયદો—માથાનુંદરદ, સંધિવા, શરદી, ખાંસીનુંદરદ, શ્વાસ, લચક, શળેખમ, પીનુંદરદ, પાર્શ્વશ્વ, ઝેરી પ્રાણીઓનો ડંખ, વગેરે પર દવા ધસવાથી આરામ થાય છે.

૫૦૧ સર્વવ્યાધિનાશકરસ

ઘનાઘટ—કપુર તો. ૨૫, પીપરમેન્ટનાકુસ તો. ૨૫, અજ-માનાંકુસ તો. ૨૫, એલચીનોઆર્ક તો. ૧૧ (દીચર કાર્ડામમો), લવેન્ડરનોઆર્ક તો. ૧૧ (દીચર લવેન્ડુલા).

રીત—પ્રથમ કપુરને ખરણમાં ઘુંટી સર્ષ એક કાચની કુચ-વાળી ખાટલીમાં નાખી તેમાં બાકીની ચીજો નાખી જરા દહાડી ઉપર દવા એક જગ્યાએ બંધ ખાટલીમાં રાખી મુકાચી ચતારાંતરું ખરવી નેપાટ થઈ તેને કપડે ચાંચ મચ્છન કુચવાળી (મેપર) ખાટલીમાં ભરી મુકું.

લીલી દવાઓ માટે ચારગણું પાણી નાખવું જરાગર દેખાય છે. ક્વાથ માટે વનસ્પતિ ૧ થી ૨ તોલા લેવાય, પ્રવાહી તૈયાર થએલા ક્વાથનું પ્રમાણ એક વખત માટે ૨ થી ૪ તોલા લેવાય.

સૂર્ય—સૂર્ય દવાઓને સાફ કરી લખેલા વજન પ્રમાણે લઈ તેને જતા તડે સુકવી ખારીક ખાંડી ચાણણી કે કપડાથી ચાળી લેવું તેનું નામ સૂર્ય છે. તેની માત્રા ૭ થી ૧૦ તોલા મુખીની ગણાય છે.

ગોઠી—ગોળાને ગુડી, વડી, વટક કે પીસ કહેવામાં આવે છે. ખારીક કરેલા સૂર્યને પાણી સાથે, મધ સાથે, કાંઈ વનસ્પતિના સ્વરસ કે ક્વાથ સાથે ધુંડી લઈ લખેલા પ્રમાણની ગોળા બનાવી હાથે સુકવી લેવી તેનું નામ ગોળા છે. જે બનાવટમાં ગુગળ આવે તેની પ્રથમ ગુગળનો ક્વાથ કરી તેમાં સુકી વસ્તુઓ નાખી ભેંદા જેવું કરી પછી ગોળા વાળવા જેવું થતાં ઘીવાળો દાથ કરી ગોળા બનાવવી જોઈએ. કેટલીક જાનની ગોળા મુકવવા માટે ઉપર પાઉડર તરીકે ધાપાણુ ભરમનો બૂકો છાંટવામાં આવે છે.

અપલેહ-ચાટણ—લીલી કે સૂર્ય વનસ્પતિને પાણીમાં નાખી ઉકાળો કરી અમુક સમ બાકી રહે ઉતારી આગી તેને ફરી ચુસા-પર મૂકી મંદામિ વડે પાક કરવો. તે વખતે તેમાં ગોળ કે સાકર નાખવાની દોષ તે મેગરી આપવી અને પછી જાડું થાય ત્યારે તેમાં ઉપરથી નાખવાનું સૂર્ય ખારીક કરેલું દોષ તે મેગરી આપવું. ઠંડું થાય ત્યારે મધ મેગરવાનું દોષ તે મેગરી આપો એટલે તે અરસેદ તૈયાર થશે. કહેવાય અરસેદ જરાગર ન થાય તો તે જમરી જાય છે માટે તેની પરિક્ષા કરવી કે “પાણીમાં તેને નાખતાં તરબોળે મેમી જાય અને છુટું ન પડે તો સમજવું કે જરાગર છે”. કેટલીક વાર મધમાં સૂર્ય દવાઓનું સૂર્ય મેગરીને જમ ચાટણ બનાવાય છે.

ગાગર—સૂર્ય લીલી દવાઓને ખાંડી જાણે બૂકો કરી તેમાં

આંજી શકાય છે.

નસ્ય—નાકમાં સુંઘવાની દવાને નસ્ય કહે છે, પછી તે ચૂર્ણ તેજ કે ઘી રૂપે ગમે તે હોય પણ નસ્ય કહેવાય છે.

પોટીશ—લોટ, ચૂર્ણ અથવા અલ્પશી જેવી સ્ત્રીજના જાડા બૂકાને ગરમ પાણીમાં મેગવી, બાશીને કે મુકીજ સેકીને પોટલી વચ્ચે રાખી દરદવાળી જગ્યાએ રોક માટે વપરાય તેને પોટીશ કહે છે.

ધૂપ-ધૂમાડી—અમિ એક વાસણમાં રાખી તેનાપર દવા નાખવી અને તેનો ધૂમાડો શરીરના કોઈ પણ ભાગમાં ત્યાં દરદ હોય ત્યાં આપવો અથવા રહેવાના મકાનમાં ધૂમાડો કરવો તેને ધૂપ કે ધૂમાડો કહે છે.

ધૂમ્રપાન—ખીડી કે હોડા રૂપે અથવા ચક્રમમાં દવા ભરીને ધૂમાડો પીવાના કામમાં વાપરવો અથવા અંગારાપર દવા છંટી તેનો ધૂમાડો શ્વાસમાં લેવો તેને ધૂમ્રપાન કહે છે.

વંધારણ—શરીરના કોઈપણ ભાગને નરમ કરવા, રોક આપવા કોઈ દવા કે વસ્તુ બાંધવામાં આવે તેને બંધાણ-બંધારણ કહે છે.

વાટ—ચોની અથવા ગુદાના ભાગમાં અથવા કોઈ મળની જગ્યામાં દવા મુકવી હોય ત્યારે દવાની વાટ કે રૂમાં પલાળીને તેની દરેલી વાટ મુકવામાં આવે તેને વાટ કહે છે બીજું નામ ફલરની કે સોગી જમુ કહેવાય છે.

વોગળા—દવાના ચૂર્ણને પાણી સાથે મેગવી અથવા મુકી દવાને કયાય કરી તે દવા મોંમાં રાખી ફેંટી દેવામાં આવે તેને વોગળા-વંડુય કહે છે.

વર્ત્તી-વીણવારી—પેશાબારીમાં પ્રવર્તી દવા ભરી તેને મૂક-માર્તે કે ઘૂંટા માર્તે અંદર મુકવામાં આવે તેને એક પ્રકારની પેશાબારી

કપડું અને માટી સાથે મેળવી તેનો લેપ એ મંપુટપર કરી સુકવી ભટ્ટીમાં આંચ માટે તૈયાર કરવો તેનું નામ સરાવમંપુટ છે.

કપડમાટી—કાંઈપણ વાસણ, ચંત્ર કે ખાટલીને ત્યારે ભટ્ટીમાં મુકવાની હોય ત્યારે તેને કપડમાટી કરવામાં આવે છે, કપડાના એક ટુકડાને લીલી નરમ માટીમાં યોજીને સરખી કરી લગાડી મુકવી લેવું. કેટલીકવાર સાત કપડમાટી આવી રીતે કરવાની હોય છે તે એક પંડી એક મુકવીને કરવી જોઈએ.

તોલમાપ—પાકમાં લખ્યા પ્રમાણે દવાઓનું વજન લેવું. કેાઇ કેાઇ પાકમાં વજન ન બતાવેલું હોય ત્યાં સમભાગે લેવાનું છે એમ સમજી લેવું.

લીલી કે મુકી—દવાઓ બનતાં લગી મુકી કે લીલી લખેલી હોય તે પ્રમાણે લેવી. કેટલીક જગાએ ખાસ લીલી લખેલી હોય ત્યાં તેના વજન મુજબ લેવાની છે. મુકી દવાઓ દર્મેશાં સારી અને નવી વાપરવી.

જુની દવાઓ—મધ, વાવડીંગ, પીપર, ગોળ વગેરે એક વર્ષનાં જુનાં લેવાય છે. પણ યક્તિવર્ધક ઉપાયોમાં મધ નવું વાપરવું એજ હીક છે. કહ્યું પડાડવા માટે મધ જુનું વપરાય છે.

ફેરી દવાઓ—સોમક, મનશીક દરનાક, વન્ડનાગ, મંધક, મેરકુચકા, પારદ, દોંઝો, રસકપુર, બીધામ, ક્યેર, આકડો, મોરચુચુ, દંકજ, નેપાઝો, મ્લોહી તથા ધાતુ કે ઉપધાતુ આ તમામ ફેાધન કરીને વપરાય છે. પાકમાં ક્યાં આ દવાઓની આગળ મુદ્દ યજ્ઞ ન લખેલ હોય જ્યાં મુદ્દ જ્ઞને વાપરવી.

ચનાપટ—દરેક દવાની માથે તેની બનાવટ આપેલી છે, જ્યાં તેજ પાકમાં ન આવેલ હોય તેા તેની રીત આ પ્રકરણમાં બતાવેલ છે. તેજ ને પ્રકરણે બતાવેલ છે.

વાપરવી ઉત્તમ છે.

દવાની યનાવટ—કોઈપણ દવા પોતાની સમસ્ત બનાવતી, અને તેની સંભાગ રાખતી કે તેમાં બદલારનો કયરો ન પડે. દવા બનાવતી વખતે તેમાં દરેક ચીજ સંભાગપૂર્વક નાખી મેળવતી. જે દવામાં લીંછુ કે ખાટા પદાર્થો વપરાય તેની બનાવટનાં વાસણ કસઇ દરેકાં કે ચીનીનાં વાપરવા.

સંમાલ—દવા તૈયાર કર્યા પછી તેની બાટલીપર લેખક વગેરે ખરાખર લગાડવા, તેની બનાવટની પુરી નોંધ રાખવી, લેખકપર દવાનું નામ, નંબર, પાક, માત્રા, અનુપાત વગેરે લખી રાખવું કે જેથી કદી ભૂલ થવા ન પામે.

સ્વચ્છતા—દવા બનાવવાના ઓગરો દમેશા સાફ રાખવા, ને કોઈપણ દવા બની બાક કે તરતજ તેને સાફ કરી રાખવા જોઈએ અને બનાવતી વખતે ફરી સાફ કરી લેવા.

ફેરી દવા—ઝેરી દવાઓને દમેશાં મુગફીત રચને કબાટમાં રાખી તેને તાજું લગાડવું. કેમકે તે આગનમાં બેઢરકાર રહેવાથી ક્યારેક પરિણામ ખરાબ આવે તે આપખુને સદન કરવું પડે છે.

કપ-રંગ—કોઈપણ દવા તૈયાર થાય ત્યારે તેનો રૂપ, રંગ, સ્વાદ, વગન, વાસ ઈત્યાદિ ખરાખર જોઈ પરિક્ષા કરી લેવી. જો તેમાં બૂમ જેવું દોષ તેા તેનું કારણ નખાતી મુધારી લેવું, ને તેની નોંધ ફરી લેવી કે જેથી આગળપર મુધારી લેવાય. દમેશાં એકજ ધોરણની દવાઓ માલોને અપાય નો માલોના મનમાં વડેમ આવતો નથી.

ધોરંગાંદ્રવ્યો—સાંજખારને ખરલે સોડાખાવવાજો, નરમારને ખરલે એમાર્ગઆકેલોખરલે. મુરખારને ખરલે પોટાખનાઈટ્ટે, ચાવી રરમા આંકેલે કેમકે તે ત્યાં ગરમ્બ મને છે. ને રાખરવધી દવાની રરમા રી રી રી છે, દવા રરમ્બ અને છે.

દવાઓનું તોલ અને માપ.

૧ ઐન	આશરે	૧ ઘટુંભાર
૨ ઐન	"	૧ રતિભાર
૩ રતિ	...	૧ વાલ
૮ રતિ	...	૧ માસો
૧૨ રતિ	...	૦) = બે આનીભાર (૪ વાલ)
૨૪ રતિ	...	૦૧ તોલો (૪૫ ઐન)
૪૮ રતિ	...	૦૧૧ તોલો (૬૦ ઐન)
૯૬ રતિ	...	૧ તોલો (૧૮૦ ઐન)
૧ ઔસ	...	૨૧૧ તોલા આશરે
૧૧ ઔસ	...	૧ રતલ (૩૬ તોલા આશરે)
૮૦ તોલા	...	૧ શેર (૫૬૧)
૪૦ શેર	...	૧ મણ (૫૦૦૦)
૧ મીનીમ	...	૧ રીપું
૧૦ રીપું	...	૧ ફામ
૪ ફામ	...	૦૧૧ ઔસ (૧૧ તોલો)
૮ ફામ	...	૧ ઔસ (૨૧૧ તોલા)
૧૧ ઔસ	...	૧ પૌંડ (૨૧૬)

મનેડી એટલે રતી, ઐન એટલે ઘટુંભાર, તોલો એટલે રૂપિયાભાર. અમારા તરફથી પ્રગટ થતા વૈષ્ણવ સાહિત્યમાં ધનુ ભાગે આ પ્રમાણેના તોલ તથા માપનો દિશાગ ચાલેલો છે. સામાન્ય રીતે આજના તોલ તથા માપનો આટલો ખુલ્લો ફેરવેલો સમજી શકે તે પ્રમાણે આપેલ છે.

ધાતુ, ઉપધાતુ તથા વિપ, ઉપવિપનું શોધન.

ચુલાસો—કેટલીક દવાઓ તેમાંના દોષ દૂર કરવા માટે તથા કેટલીક તેના ગુણમાં વૃદ્ધિ કરવા માટે શુદ્ધ કરવામાં આવે છે. અશુદ્ધ બીજો દાની કરે છે માટે બરાબર શુદ્ધ કરીનેજ વાપરવી જોઈએ.

ધાતુ—આયુર્વેદના રસવૈદ્યક વિભાગમાં સોનું, રૂપું, તાંબુ લોહ, વજ્ર, નાગ, બંમ, કાંસુ, પીત્તળ, મંકુર વગેરેને ધાતુઓ કહેવામાં આવે છે. એ ધાતુઓની ભરમ બનાવી વપરાય છે. ભરમ કરવા પહેલાં તેને શુદ્ધ કરવી પડે છે. શુદ્ધ કરેલ ધાતુ ભરમ બનાવવા માટે વાપરી શકાય છે. પ્રથમ ચોખી ધાતુ લાવી તેનો બૂકો, પતરાં કે રસ બનાવી પછી તેલ, ઊસ, ગૌમૂત્ર, કાંચ (સુરકો ચાત્રે), કુલ્પી-નો કવાચ આ પાંચ બીજોમાં ધાતુને તપાવી કે રસ કરી કારવામાં આવે છે. દરેક પદાર્થમાં પાંચ કે સાત વખત કરવાનું હોય છે. તેમ કરવાથી ધાતુ શુદ્ધ થાય છે. તામ્ર જેવી સખ્ત ધાતુને એથી વધુ લીંબુના રસમાં થોડાક વખત શોધવાથી પૂર્ણ નિર્દોષ બને છે.

પારદ—જગતમાં મળતો પારદ દવાના કામમાં વપરાતો નથી કેમકે તેમાં નામ, બંમ, વગેરે મળેલો હોય છે. આ દોષ સાફ કરવા માટે પારદનું સામાન્ય શોધન અથવા તેના આદિ મંદકાર કરવા પડે છે. જેઓ તે ન કરી શકે એમ હોય તેમના માટે દેશી વૈદ્યકમાં શુદ્ધ પારદ મેળવવા માટે એક મરત્ત માગે બનાવેલ છે અને તે એ કે દિગ્ગોલકમાંથી પારદ કાઢી કપડે ગાળી તે દવામાં વાપરવો તે દિગ્ગોલકમાં પારદ ગુણમાં મરમ અને શુદ્ધ થાય છે. બધા વૈદ્યો આ પ્રમાણે વાપરે છે. માટે જ્યાં શુદ્ધ પારદ વાપરવાનું હોય ત્યાં આ પ્રમાણે કારેલો પારદ લેવો. જગતમાં મળતો માગે દિગ્ગોલકમાં તેને બરમમાં ભરીકે વાડી કાઢીને બરમમાં પુરી મુકવી તેનું આ

લીંબુના રસમાં વાટી એક સાફ નવા માટીના તવાપર લગાડી મુકવી બાદ કામમાં લેવું. નેપાળો એરી છે માટે શોધન બરાબર કરવું અને શોધન વખતે ઘીવાળા હાથ કરી લેવા, હાથ આંખે ન લાગે તેની મંત્રાગ રાખવી.

ઘતુરાનાં ઘીજ—ઘતુરાનાં ખીજ લાવી તેની ગૌમૂત્રમાં પોટલી બાંધી રાત્રે પલાળી રાખવા, સવારે ખીજનું ગૌમૂત્ર નાંખી બારી લેવા, ત્રણ કલાક બારી પડી હિતારી પાણીથી ઘોષ મુકવી લેવા અને વાટીને દવાના કામમાં વાપરવું. ઉપરની હાથ બને ત્યાં મુધી હાથે મમ્મળા ઘાની વખતે કાઢી નાખવી.

ફેરકૂચલા—ગૌમૂત્રમાં એરુચલાને પલાળી રાખવા, દરરોજ ગૌમૂત્ર નવું નાખવું, સાત દલાડા આ પ્રમાણે કરી પાણીથી ઘોષ પડી ચપુરવી ઉપરની હાથ કાઢી નાખવી, અને તેની બે દાડ કરી વચ્ચેથી છાત્ર જેવું પડ હોય તે કાઢી નાખવું. બાકી બે પડ ચોખ્ખાં કરી ઘોષ દલાડમાં નાખી જ્યાં ઘી વડે શેડી લેવાં, અને તરતજ ઉનારી ખાંડી બૂકો કરી લેવો અને દવાના કામમાં વાપરવાં.

અકીણ—અરીસુને આદુના રસમાં પલાળી ગાળી કમુંબા જેવું કરી ધીમે તાપે બાકો રસ કરી લેવો ને દવામાં વાપરવું.

શીલાઝીત—ત્રીફલના ક્વાથમાં, ગૌમૂત્રમાં અને દૂધમાં મોઢ ભાવના આપી પંડી ગાળી લેવું એટલે શુદ્ધ થઈ જાય છે.

ટંકણ—બગરમાં તેડીઓ ટંકણખાર મલે છે તે લાવી તેનો ખોલ કરી માટીના તવામાં ફુલાવી બારીક વાટી દવાના કામમાં વાપરવું.

શુરમો—નુરમાને બારીક વાટી ખરલમાં નાખી લીંબુના રસમાં ધુંડી મુકવી લેવું.

ફોરાઈની—લીંબુના રસમાં બે-ત્રણ દલાડા ઘંચી મધવી લેવું ને

બસોડમાં સુંદર હાંદી અક્ષરો વડે દાઢ, પીળા, લીલા, ગેરુ રંગીન પુટલા પોલીશદાર કાગળ ઉપર સુંદર રીતે છપાવી તૈયાર કરાયેલ છે. બીજાક ઉપયોગી અને નવીનતા વસતુ છે તથા એક વખત એટલે તો તમારે ખુશી થવું પડશે, આવી અમૂલ્ય ચીજની આખી બુકની કીમત રૂ. દોઢ રાખવામાં આવી છે. હવે શોખીન પ્રત બાકી દોઢાથી સત્તર મંત્રાની હેરા વિનંતી છે.

મકરંદવજરહસ્ય

આ નામનો બહુજ ઉપયોગી નિર્ગંધ કે જેમાં અંદ્રોઇડ બનાવવાની રીત, અંદ્રોઇડના અર્થનો દિસાગ, સરળ રીતે દરેક રોગમાં વાપરી શકાય તેવા અનુપાનો તથા અંદ્રોઇડ-મકરંદવજરના બેદથી બબરમાં આલ્લી બદેર કમાઈ આ સુર બાળતોનો ખુલાસો આ પુસ્તકમાં આપેલ છે. તથાને વાંચનાં ૧/૩૨ ખાત્રી થશે કે આની કીમત વસુદ્ધા છે. મૂલ્ય રૂ. ૫ આના,

કુદરતી આરોગ્યવિજ્ઞાન

આ એકા પુસ્તકમાં આરોગ્ય સંબંધી તમામ નિયમો અને માત્રીની અપાલ છે. અર્વાચિન તેમજ પ્રાચિન બંને વિધાને આધારે એક વિજ્ઞાન રોકડા વરફથી લખાયેલ આ ઉપયોગી નિર્ગંધ છે. પ્રત્યેક માનુષ્યે પાનાના દરીસ રક્ષણ માટે આ વિષયનો ખાસ અગત્યના કરવો એટલે અને યૌન બેનો ભરે આ પુસ્તક વાંચવું જોઈએ. એવી રીતે ઉપયોગી માત્રીની છે. મૂલ્ય આના આર.

ઉપયોગી પેટન્ટ દવાઓ

આ એક નાના પુસ્તકમાં ૨૫ પ્રકારની ઉપયોગી પેટન્ટ દવાઓ બનાવવાની તમામ માત્રીની અપવામાં આપેલ છે, કેટલાક એકા મુગ્ધ મનની રાખી દોઢા ખુશમાં તથા કામચળી મન કરી દર્મરે કરવાનાં કાલ બનાવી બબરમાં વેચી શકે છે. જે તેમણી દર્મરે કરવાના કમાઈ મેરે છે. બધી ઉપયોગી પેટન્ટ દવાઓ આ પુસ્તકમાં આપેલ છે. આવી દર્મરે આધારે બબરમાં દરેક બનાવે વેચાય છે અને દરેક નિર્મળી દર્મરે રાખી કમાઈ શકે છે. પણ આ પુસ્તકની બદથી દર્મરે બનાવે કરી દોઢા છે. કીમત

